

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και
Πολιτικών Επιστημών

2017-2018

ΠΜΣ Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και
Βιώσιμη Ανάπτυξη

Ακαδημαϊκό Έτος: 2017-18

Θέμα Διπλωματικής:

Η Διερεύνηση των κοινωνικών
ζητημάτων υπό το πρίσμα της βιώσιμης
ανάπτυξης. Η ειδική περίπτωση της
μετανάστευσης στο πλαίσιο της
Ατζέντας 2030.

Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Γρηγόριος
Τσάλτας

Κατερίνα Στόλη

ΑΜ: 1216Μ066

Αθήνα

2018

Τριμελής Επιτροπή:

Τσάλτας Γρηγόριος, Ομότιμος Καθηγητής ΔΕΠΣ

Δρ. Μπούρτζης Τηλέμαχος, Διδάκτωρ Παντείου Πανεπιστημίου

Δρ. Ροδοθεάτος Γεράσιμος, Διδάκτωρ Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Κατερίνα Στόλη, 2018.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν το συγγραφέα και μόνο.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δε δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Πίνακας Περιεχομένων

Συντμήσεις.....	4
Ελληνόγλωσσες	4
Ξενόγλωσσες	4
Εισαγωγή	9
Γενικό πλαίσιο, προβληματική και σκοπός της διπλωματικής.....	9
Κύρια Ερωτήματα και Διάρθρωση της Μελέτης.....	14
Μεθοδολογία	17
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ. Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΠΥΛΩΝΑΣ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	18
Κεφάλαιο 1: Η Κοινωνική Συνιστώσα της Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	19
1.1. Η Οριοθέτηση της Κοινωνικής Συνιστώσας	19
1.2. Οι Αναδυόμενες Προσεγγίσεις της Κοινωνικής Βιωσιμότητας.....	27
1.3. Τα Ζητήματα της Κοινωνικής Συνιστώσας μέσα από τα Θεσμικά Κείμενα	29
1.4. Η Αποτύπωση των Κοινωνικών Ζητημάτων στην Ατζέντα 2030.....	33
Κεφάλαιο 2: Η Μετανάστευση εντός του αναπτυξιακού πλαισίου της βιώσιμης ανάπτυξης.....	38
2.1. Η Οριοθέτηση της Μετανάστευσης και του Μετανάστη- Θεωρητική Προσέγγιση	38
2.2. Η Αποτύπωση της Μετανάστευσης στα Θεσμικά Κείμενα της Βιώσιμης Ανάπτυξης.	43
2.3. Η Σύζευξη των Κοινωνικών Ζητημάτων της Ατζέντας 2030 με τη Μετανάστευση.....	48
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ. ΔΙΑΤΟΜΕΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	53
Κεφάλαιο 3: Η Υγεία, η Μετανάστευση και η Ατζέντα 2030	54
3.1. Η Τρέχουσα Κατάσταση και ο Προσδιορισμός της Σχέσης.....	55
3.2. Η Ιστορία της Αλλαγής	56
3.3. Ο Τρόπος Ενσωμάτωσης της Σχέσης και οι Μεταξύ Διασυνδέσεις	58
3.3.1. Η Καθολική Πρόσβαση στις Υπηρεσίες Υγείας	59
3.3.2. Το Ανθρώπινο Δυναμικό στον Υγειονομικό Τομέα.....	62
3.3.3. Οι Διασυνδέσεις με τους Υπόλοιπους Στόχους.....	65
3.4. Καλές Πρακτικές και Πιθανότητες Επίτευξης του Στόχου	67
Κεφάλαιο 4: Η Εκπαίδευση, η Μετανάστευση και η Ατζέντα 2030	71
4.1. Η Τρέχουσα Κατάσταση και ο Προσδιορισμός της Σχέσης.....	72
4.2. Η Ιστορία της Αλλαγής	73
4.3. Ο Τρόπος Ενσωμάτωσης της Σχέσης και οι Μεταξύ Διασυνδέσεις.....	75
4.3.1. Η Ισότιμη Πρόσβαση στην Ποιοτική Εκπαίδευση.....	76

4.3.2. Οι Διασυνδέσεις με τους Υπόλοιπους Στόχους.....	82
4.3. Καλές Πρακτικές και Πιθανότητες Επίτευξης του Στόχου	84
Κεφάλαιο 5: Το Φύλο, η Μετανάστευση και η Ατζέντα 2030	88
5.1. Η Τρέχουσα Κατάσταση και ο Προσδιορισμός της Σχέσης.....	89
5.2. Η Ιστορία της Αλλαγής	90
5.3.Ο Τρόπος Ενσωμάτωσης της Σχέσης και οι Μεταξύ Διασυνδέσεις.....	92
5.3.1. Ο Τερματισμός της Βίας κατά των Μεταναστριών	94
5.3.2. Η Αναγνώριση και Εκτίμηση της μη Αμειβόμενης Εργασίας και της Οικιακής Εργασίας	97
5.3.3. Οι Διασυνδέσεις με τους Υπόλοιπους Στόχους.....	99
5.4. Καλές Πρακτικές και Πιθανότητες Επίτευξης του Στόχου	101
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ. ΔΙΑΤΟΜΕΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΛΛΟΓΙΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	105
Κεφάλαιο 6: Η Αξιοπρεπής Απασχόληση, η Μετανάστευση και η Ατζέντα 2030	106
6.1. Η Τρέχουσα Κατάσταση και ο Προσδιορισμός της Σχέσης.....	107
6.2. Η Ιστορία της Αλλαγής	108
6.3. Ο Τρόπος Ενσωμάτωσης της Σχέσης και οι Μεταξύ Διασυνδέσεις.....	110
6.1. Αξιοπρεπής Εργασία για Όλους	110
6.2. Οι Διασυνδέσεις με τους Υπόλοιπους Στόχους.....	116
6.4. Πιθανότητες Επίτευξης του Στόχου και Προτάσεις Πολιτικής.....	118
Κεφάλαιο 7: Οι Ανισότητες, η Μετανάστευση και η Ατζέντα 2030.....	122
7.1. Η Τρέχουσα Κατάσταση και ο Προσδιορισμός της Σχέσης.....	123
7.2. Η Ιστορία της Αλλαγής	124
7.3. Ο Τρόπος Ενσωμάτωσης της Σχέσης και οι Μεταξύ Διασυνδέσεις.....	126
7.3.1. Μεταναστευτικές Πολιτικές	127
7.3.2. Εμβάσματα	133
7.3.3. Οι Διασυνδέσεις με τους Υπόλοιπους Στόχους και ο Κεντρικός Ρόλος των Ανισοτήτων στη Σύνδεση των Επιμέρους Θεματικών	137
7.4. Καλές Πρακτικές και Πιθανότητες Επίτευξης του Στόχου	139
Συμπεράσματα	142
Βιβλιογραφία	151
Ελληνική	151
Ξενόγλωσση	151

Συντμήσεις

Ελληνόγλωσσες

ΑΑΑΑ:	Ατζέντα Δράσης της Αντίς Αμπέμπα
ΑΕΠ:	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΣΧ:	Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας
Γ.Γ.:	Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ
ΓΣ:	Γενική Συνέλευση
ΔΝΤ:	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΔΟΕ:	Διεθνής Οργανισμός Εργασίας
ΔΟΜ:	Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης
ΕΑΒ:	Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια
ΕΕ:	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΗΠΑ:	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΜΚΟ:	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΟΗΕ:	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΟΣΑ:	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
Παρ.:	παράγραφος
ΠΟΥ:	Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας
ΣΒΑ:	Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Ξενόγλωσσες

AML-CTF:	Anti-money Laundering and Counter-Terrorism Financing
A4L:	Assessment for Learning
CSocD:	Commission for Social Development
CPA:	Combat Poverty Agency
CRC:	Convention on the Rights of the Child
GBV:	Gender-based Violence
GEM Report:	Global Education Monitoring Report

GPE:	Global Partnership for Education
ECESA:	Executive Committee on Economic and Social Affairs
ECOSOC:	Economic and Social Council
GFMD:	Global Forum on Migration and Development
GMG:	Global Migration Group
HDI:	Human Development Index
HLPF:	High-Level Political Forum on Sustainable Development
IAEG-SDGs:	Inter-agency and Expert Group on SDG Indicators
ICESDF:	Intergovernmental Committee of Experts on Sustainable Development Financing
IHR:	International Health Regulations
IMF:	International Monetary Fund
IOM:	International Organization for Migration's Migration Governance Framework
KGPE:	Knowledge and Good Practice Exchange
MBDS:	Mekong Basin Disease Surveillance
MENA:	Middle East and North Africa Region
MGI:	Migration Governance Index
OECD:	Organization for Economic Co-operation and Development
OHCHR:	Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
OWG:	Open Working Group
PHAMESA:	Partnership on Health and Mobility in East and Southern Africa
PISA:	Programme for International Student Assessment
SPFs:	Social Protection Floors
SRHR:	Sexual and Reproductive Health and Rights
UHC:	Universal Health Coverage
UNCSD:	United Nations Commission on Sustainable Development

UNDESA: United Nations Department of Economic and Social Affairs
UNDP: United Nations Development Programme
UNEP: United Nations Environmental Programme
UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNHCR: United Nations High Commissioner for Refugees
UN: United Nations
UNRISD: United Nations Research Institute for Social Development

Κατάλογος Σχημάτων

Σχήμα 1. Οι τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης	12
Σχήμα 2. Κατηγοριοποίηση των Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης βάσει των τριών πυλώνων	16
Σχήμα 3. Διάκριση των Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	16
Σχήμα 4. Αποτύπωση της αλληλεξάρτησης των πυλώνων της βιώσιμης ανάπτυξης	19
Σχήμα 5. Αποτύπωση των κύριων προτεραιοτήτων του κοινωνικού πυλώνα	26
Σχήμα 6. Οι προσεγγίσεις της κοινωνικής συνιστώσας	28
Σχήμα 7. Η Μετάβαση προς τη μετά το 2015 Ανάπτυξη	34
Σχήμα 8. Η μετάβαση προς τις πέντε συνιστώσες της βιώσιμης ανάπτυξης	34
Σχήμα 9. Οι Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης και οι 5 Πυλώνες.....	35
Σχήμα 10. Οι Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης που σχετίζονται με τη Μετανάστευση	50
Σχήμα 11. Ποσοστό των χωρών με ανεπαρκή ειδικευμένο υγειονομικό δυναμικό από το 2005 έως το 2015	63
Σχήμα 12. Η Διασύνδεση της Υγείας με τους Υπόλοιπους Στόχους.....	65
Σχήμα 13. Το κόστος ενός υγειούς πλανήτη και το οικονομικό έλλειμμα	69
Σχήμα 14. Οι Δεσμεύσεις και οι Υποστόχοι για την Εκπαίδευση	75
Σχήμα 15. Το ποσοστό των παιδιών που είναι μαθητές ή/και εργάζονται.....	76
Σχήμα 16. Κατανομή των διεθνών μεταναστών και των όλων των παιδιών ανά περιφέρεια, 2015.....	79
Σχήμα 17. Η Διασύνδεση της Εκπαίδευσης με τους Υπόλοιπους Στόχους.....	82
Σχήμα 18. Ποσοστό των γυναικών μεταξύ των διεθνών μεταναστών ανά κύρια περιοχή προορισμού, 1990-2015.....	95
Σχήμα 19. Κατανομή των μεταναστριών στην οικιακή εργασία ανά περιφέρεια.....	97
Σχήμα 20. Ο χρόνος που αφιερώνεται στην μη αμειβόμενη οικιακή εργασία βάσει του φύλου και της περιοχής	98
Σχήμα 21. Η Διασύνδεση του Φύλου με τους Υπόλοιπους Στόχους	99
Σχήμα 22. Ποσοστό των Κρατών που έχουν ελλιπή δεδομένα για τη βία κατά των γυναικών	104
Σχήμα 23. Η Διασύνδεση της Αξιοπρεπούς Εργασίας με τους Υπόλοιπους Στόχους.....	116
Σχήμα 24. Το πλαίσιο της διακυβέρνησης της μετανάστευσης	129
Σχήμα 25. Το Μοντέλο της Διακυβέρνησης της Μετανάστευσης	131
Σχήμα 26. Οι ροές εμβασμάτων προς τις αναπτυσσόμενες χώρες είναι μεγαλύτερες από την ΕΑΒ και περισσότερο σταθερές από τις ιδιωτικές ροές κεφαλαίων, 1990-2019.....	133
Σχήμα 27. Τα συνολικά ετήσια εμβάσματα προς το Μαρόκο από Μαροκινούς Μετανάστες, 2005-14.....	133
Σχήμα 28. Προβλεπόμενες Ροές Εμβασμάτων προς τις Αναπτυσσόμενες Χώρες το 2017 ..	134
Σχήμα 29. Η Διασύνδεση των Ανισοτήτων με τους Υπόλοιπους Στόχους	137
Σχήμα 30. Κοινές Προσεγγίσεις των Επιμέρους Θεματικών	147
Σχήμα 31. Κοινές Προκλήσεις των Επιμέρους Θεματικών.....	148
Σχήμα 32. Πολιτικές Επίτευξης των Μεταναστευτικών Στοχεύσεων	150

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Η έννοια και οι στοχεύσεις της κοινωνικής βιωσιμότητας μέσω της βιβλιογραφίας.....	24
Πίνακας 2. Κοινωνικές Ταξινομήσεις και στόχοι σε σύνολα κοινωνικών δεικτών	32
Πίνακας 3. Οι δείκτες των ΣΒΑ και οι κατηγοριοποιήσεις τους.....	37
Πίνακας 4. Η Διάκριση των Σχετιζόμενων Υποστόχων με τη Μετανάστευση	51
Πίνακας 5. Η Μετανάστευση εντός της Ατζέντας Δράσης Αντίς Αμπέμπα	52
Πίνακας 6. Αλληλεπίδραση των υποστόχων του ΣΒΑ3 με τη Μετανάστευση	58
Πίνακας 7. Η Ταξινόμηση Ενδεικτικών Υποστόχων της Υγείας.....	70
Πίνακας 8. Η Ταξινόμηση Ενδεικτικών Υποστόχων της Εκπαίδευσης	86
Πίνακας 9. Αλληλεπίδραση των υποστόχων του ΣΒΑ 5 με τη Μετανάστευση	92
Πίνακας 10. Η Ταξινόμηση Ενδεικτικών Υποστόχων του Φύλου.....	103
Πίνακας 11. Μισθολογικό χάσμα μεταξύ των μεταναστών και των υπηκόων στην Ευρώπη	111
Πίνακας 12. Αμειβόμενη άδεια μητρότητας, 2016.....	113
Πίνακας 13 Ταξινόμηση Ενδεικτικών Υποστόχων της Αξιοπρεπούς Απασχόλησης.	118
Πίνακας 14. Αλληλεπίδραση των υποστόχων του ΣΒΑ 10 με τη Μετανάστευση	126
Πίνακας 15. Πιλοτική Αξιολόγηση της Μεταναστευτικής Διακυβέρνησης	132
Πίνακας 16. Το κόστος αποστολής εμβασμάτων, 2017.....	141
Πίνακας 17. Ταξινόμηση Ενδεικτικών Υποστόχων των Ανισοτήτων.....	141
Πίνακας 18. Τα οφέλη και τα κόστη της μετανάστευσης	149

Εισαγωγή

Γενικό πλαίσιο, προβληματική και σκοπός της διπλωματικής

Πολλές πολιτικές αποφάσεις μας επηρεάζουν όλους, από το παγκόσμιο στο τοπικό επίπεδο. Η πιο διαδεδομένη από αυτές τις αποφάσεις την τρέχουσα χρονική περίοδο είναι η Ατζέντα 2030 για την Βιώσιμη Ανάπτυξη (Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development)¹ που διαμορφώνει το αναπτυξιακό πλαίσιο μέχρι το 2030. Οι Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ), που εγκαθιδρύει, καθορίζουν την βιώσιμη ανάπτυξη μέσω της προσπάθειας εξισορρόπησης του περιβαλλοντικού, κοινωνικού και οικονομικού της πυλώνα. Η ανάγκη αυτή προέκυψε από την συνειδητοποίηση ότι ο κοινωνικός πυλώνας δεν έχει λάβει τη δέουσα προσοχή. Η ελλιπής εστίαση οφείλεται στην απουσία μιας κοινής οριοθέτησης και προσέγγισης του κοινωνικού πυλώνα. Η Ατζέντα 2030 αντιμετωπίζει ακριβώς αυτή τη προβληματική μέσω της ενσωμάτωσης κοινά αποδεκτών στοιχείων του πυλώνα, όπως τη ποιότητα της ζωής, την αξιοπρεπή εργασία, την ισότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη. Πέρα από την δυσχέρεια στην οριοθέτηση, η άμεση συσχέτιση των κοινωνικών ζητημάτων του πυλώνα με τον άνθρωπο και την ευημερία έχει ως συνέπεια τη διαρκή ανάδυση νέων προκλήσεων και προτεραιοτήτων. Εντός αυτών μια σημαντική παράμετρο που συνεπιδρά στα κοινωνικά ζητήματα είναι η μετανάστευση και η ανάγκη διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών, καθώς είναι ένα ζήτημα που δύναται να απειλήσει τόσο την υλοποίηση των κοινωνικών στοχεύσεων όσο και τη συνολική επίτευξη των ΣΒΑ, λαμβάνοντας υπόψη ότι στον πυρήνα βρίσκεται η ανάγκη διασφάλισης «Να μην μείνει κανείς πίσω» δίνοντας προτεραιότητα στις πιο ευάλωτες κατηγορίες που είναι πιο πιθανό να μην ενταχθούν στην συνολική προσπάθεια.

Ο ΟΗΕ αποτελεί την κοιτίδα νέων ιδεών και καθορίζει τις πολιτικές παγκόσμιας εμβέλειας αναφορικά με την βιώσιμη ανάπτυξη. Ωστόσο, ο κόσμος απέχει αρκετά από την πορεία για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης. Το θέμα βρίσκεται στην παγκόσμια ατζέντα για περισσότερα από σαράντα χρόνια τουλάχιστον, καθώς η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης αναδύθηκε τη δεκαετία του 1960 ως απάντηση στην ανησυχία για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Η ενασχόληση χρονολογείται από το 1972 με την πρώτη Διάσκεψη του ΟΗΕ για το Ανθρώπινο Περιβάλλον² στη Στοκχόλμη και την παράλληλη δημοσίευση του βιβλίου «Limits to Growth»,³ το οποίο έκρουσε τον κώδωνα του κινδύνου για το ότι η πρόκληση του συνδυασμού της οικονομικής ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής

¹ UN, 2015. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, New York: GA: A/RES/70/1.

² UN, 1972. *Report of the United Nations Conference on the Human Environment*, Stockholm: UN Doc. A/CONF.48/14/Rev.1.

³ Meadows, D., Meadows, D., Randers, J. & Behrens III, W., 1972. *The Limits to Growth. A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*. 1st. ed. New York: Universe Books. A Potomac Associates Book.

βιωσιμότητας θα επιφέρει τεράστιες απειλές κατά των εικοστό πρώτο αιώνα. Η απαρχή της συστηματικής ενασχόλησης εντοπίζεται, ωστόσο, στη Έκθεση της Επιτροπής Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ το 1987⁴, όπου πραγματοποιείται η πρώτη διατύπωση του ορισμού της. Μέσω της οριοθέτησης πραγματοποιήθηκε η αναγνώριση των τριών πυλών της βιώσιμης ανάπτυξης, οι οποίες στοχεύουν στην αποκατάσταση των κοινωνικών ανισοτήτων και της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, διατηρώντας παράλληλα μια υγιή οικονομική βάση.

Είκοσι χρόνια από την πρώτη Διάσκεψη, ο ΟΗΕ προσπάθησε να διευκολύνει τις κυβερνήσεις να επανεξετάσουν την οικονομική ανάπτυξη, ώστε να βρεθούν λύσεις και τρόποι τερματισμού της εξάντλησης των φυσικών πόρων και της ρύπανσης του πλανήτη. Η διεθνής κοινότητα συναντήθηκε στο Ρίο ντε Τζανέιρο στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη⁵ και ενέκρινε δύο σημαντικές πολυμερείς περιβαλλοντικές συμφωνίες, τη Σύμβαση-Πλαίσιο του ΟΗΕ για την Κλιματική Αλλαγή⁶ και τη Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα,⁷ ενώ έθεσε τις βάσεις για τη Σύμβαση για τη Καταπολέμηση της Ερημοποίησης⁸ που υιοθετήθηκε δύο χρόνια αργότερα.

Στην εικοστή επέτειο της Συνόδου Κορυφής του Ρίο, στο Ρίο, τον Ιούνιο του 2012, η διεθνής κοινότητα συναντήθηκε για μια τρίτη φορά στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και σημείωσε σημαντική πρόοδο στο βαθμό συναίνεσης αναφορικά με την κατάσταση του πλανήτη, ενώ ενισχύθηκε η ιδέα της προώθησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης.⁹ Αναγνωρίστηκε, ακόμη, ότι όλες οι προκλήσεις δεν είχαν ικανοποιηθεί και ως εκ τούτου είναι πρωταρχικό μέλημα η συμφιλίωση των περιβαλλοντικών και οικονομικών στοχεύσεων.¹⁰ Στο πλαίσιο της Διάσκεψης του Ρίο+20 πραγματοποιήθηκε, επιπλέον, ανασκόπηση στο θεσμικό πλαίσιο της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης, στο οποίο παρατηρείται απουσία ενός ενιαίου θεσμικού συστήματος, λόγω της ιστορικής εξέλιξης της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης¹¹ και της πολύπλοκης φύσης των υπό επίλυση

⁴ UN General Assembly, 1987. *Development and International Co-operation: Environment. Report of the World Commission on Environment and Development. Note by the Secretary-General*, Geneva: UN Documents: A/42/427.

⁵ UN, 1992. *Report of the United Nations Conference on Environment and Development*, Rio de Janeiro: GA: A/CONF.151/26 (Vol. I).

⁶ UN, 1992. *United Nations Framework Convention on Climate Change*. Rio de Janeiro: UN.

⁷ UN, 1992. *Convention on Biological Diversity*. Rio de Janeiro: UN.

⁸ UN, 1994. *United Nation Framework Convention to Combat Desertification*. Paris: UN

⁹ Biermann, F., 2012. *Curtains Down and Nothing Settled. Global Sustainability Governance after the "Rio+20" Earth Summit*, Lund and Amsterdam: Earth System Governance Project. Working Paper No.26.

¹⁰ Τσάλτας, Γ., 2017. *Περιβάλλον. Διεθνής προστασία, πολιτική, δίκαιο και θεσμοί*. 1η επιμ. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

¹¹ Η προσοχή των κρατών ήταν αρχικά στραμμένη στις άμεσες επιπτώσεις των προβλημάτων στην ανθρώπινη υγεία και στην διατήρηση των επαπειλούμενων ειδών, καθώς κανένας δεν μπορούσε να προβλέψει τότε την έκταση των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Έτσι, η επίλυση ακολούθησε τομεακή προσέγγιση και κάθε πρόβλημα που ανέκυπτε δημιουργούσε ένα νέο περιβαλλοντικό καθεστώς.

προβλημάτων.¹² Επισημάνθηκε ότι η πολιτική του κατακερματισμού (fragmentation), δεν έφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα και κατά συνέπεια κρίθηκε σκόπιμη η υιοθέτηση των μεταρρυθμίσεων. Η Διάσκεψη επέφερε σημαντικές αλλαγές στο υφιστάμενο καθεστώς, λόγω της προπαρασκευαστικής διαδικασίας που κινήθηκε στο πνεύμα της ενδυνάμωσης και του συντονισμού των αρμόδιων οργάνων του ΟΗΕ. Με την υιοθέτηση του καταληκτικού εγγράφου της Διάσκεψης «Το μέλλον που θέλουμε» τα κράτη μέλη υπογραμμίζουν « τη σημασία ενός ενισχυμένου θεσμικού πλαισίου για την βιώσιμη ανάπτυξη, το οποίο να ανταποκρίνεται στις τρέχουσες και μελλοντικές προκλήσεις και να γεφυρώνει αποτελεσματικά τα κενά στην εφαρμογή της ατζέντας της βιώσιμης ανάπτυξης. Το θεσμικό πλαίσιο θα πρέπει να εντάξει τις τρεις διαστάσεις της αειφόρου ανάπτυξης με έναν ισορροπημένο τρόπο και να ενισχύσει την εφαρμογή μέσω της ενίσχυσης της συνοχής...και της επανεξέταση της προόδου στην εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης.»¹³ Μέσω της παραγράφου αυτής διακρίνεται η θέληση εγκαθίδρυσης μιας αποτελεσματικής διακυβέρνησης σε όλα τα επίπεδα μέσω της ενθάρρυνσης της πλήρους και αποτελεσματικής συμμετοχής όλων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Ένα άλλο σημείο στο καταληκτικό κείμενο είναι η συμφωνία των κρατών στο «να δημιουργήσουν ένα καθολικό διακυβερνητικό υψηλού επιπέδου πολιτικό φόρουμ που θα παρακολουθεί την εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης.» Η εγκαθίδρυση του νέου διακυβερνητικού φόρουμ υψηλού επιπέδου οφείλεται στην ιδέα που είχε προκύψει το 2011 για την δημιουργία των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης.

Η ιδέα για τους ΣΒΑ προωθήθηκε από την Jimena Leiva Roesch, τότε εκπρόσωπο της κυβέρνησης της Γουατεμάλας στον ΟΗΕ, σε ένα καταιγιστικό εργαστήριο ιδεών (brainstorming workshop) με τίτλο «Factory Vision Hakone: Bridging Science Policy Boundaries», το οποίο φιλοξενήθηκε από το Πρόγραμμα Διακυβέρνησης του Συστήματος της Γης (Earth System Governance Project) και την Ομάδα Ερευνών για τη Διεθνή Αρχιτεκτονική της Διακυβέρνησης για το Περιβάλλον (International Environment Governance Architecture Research Group).¹⁴ Αρχική εστίαση του εργαστηρίου ήταν η διαμόρφωση ενός θεσμικού πλαισίου για τη βιώσιμη ανάπτυξη ως ένα από τα δύο καίρια θέματα της Διάσκεψης του ΟΗΕ για την Βιώσιμη Ανάπτυξη το 2012. Ωστόσο, οι συζητήσεις επεκτάθηκαν και συμπεριέλαβαν ένα ευρύτερο όραμα για την διακυβέρνηση της βιώσιμης ανάπτυξης τον εικοστό πρώτο αιώνα. Η ιδέα των «στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης» έλαβε ευρεία συναίνεση

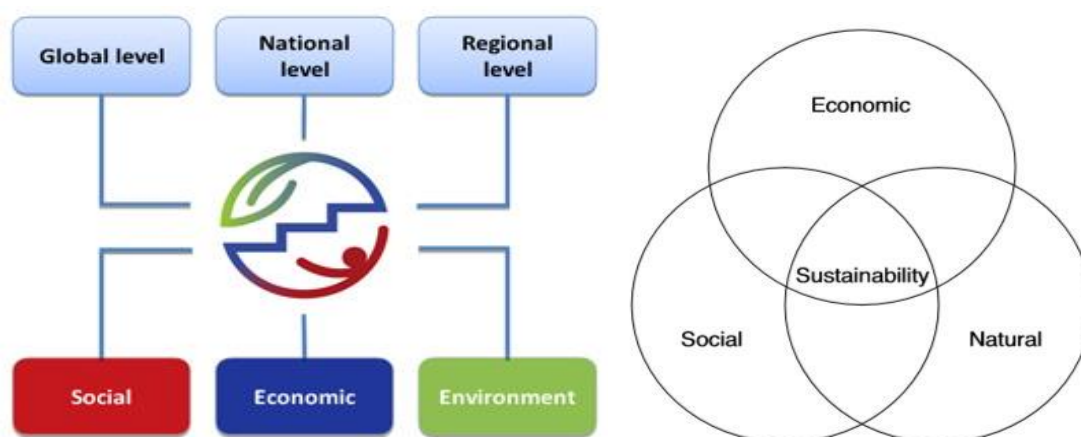
¹² Η πολυπλοκότητα οφείλεται στην επιστημονική αβεβαιότητα και στην πολιτική σκοπιμότητα. Έτσι επικράτησε η άποψη ότι μέσω της διασποράς των περιβαλλοντικών αρμοδιοτήτων σε πολλά εξειδικευμένα όργανα θα διασφαλιστεί η καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση. Βλ. Najam, A., 2003. *The Case against a new international environmental organization*, *Global Governance*, 9(3), σελ. 367-384.

¹³ UN, 2012. *The Future we want. Outcome document of the United Nations Conference on Sustainable Development*, Rio de Janeiro, Brazil: UN A/RES/66/288, παρ.75.

¹⁴ Sachs, J., 2015. *The Age of Sustainable Development*. 1η επιμ. New York: Columbia University Press, σελ. 481-495.

μεταξύ των συμμετεχόντων και προσέλκυσε μεγάλο ενδιαφέρον στο πλαίσιο του ΟΗΕ που οδήγησε στην επιτυχή ένταξή του στο πλαίσιο της Διάσκεψης του Ρίο+20, καθώς το τελικό έγγραφο της επιβεβαιώνει την συμφωνία της διεθνούς κοινότητας για την διαπραγμάτευση και την εύρεση συναίνεσης για τους ΣΒΑ. Οι διαπραγματεύσεις για την σύστασή τους πραγματοποιήθηκαν μέσω μιας μακράς, ανοιχτής και διαφανούς διαδικασίας,¹⁵ η οποία ενσωμάτωνε κυρίως την Ανοικτή Ομάδα Εργασίας του ΟΗΕ (Open Working Group), τις διαβουλεύσεις με ένα ευρύ φάσμα φορέων του ΟΗΕ σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο και τη διαδικτυακή πλατφόρμα για πιο άμεση πρόσβαση του ευρύτερου κοινού. Το αποτέλεσμα αυτών των συζητήσεων είναι ένα σύνολο 17 στόχων και 169 υποστόχων που αν και έχει κοινά σημεία με τους οκτώ αναπτυξιακούς στόχους της χιλιετίας, επεκτείνεται με ποικίλους διαφορετικούς τρόπους και αναδεικνύει την αλληλένδετη πτυχή της περιθωριοποίησης.¹⁶ Το πλέγμα των στόχων δημιουργεί μια ολοκληρωμένη ατζέντα και είναι επιφορτισμένο με την εναρμόνιση του οικονομικού, κοινωνικού και περιβαλλοντικού πυλώνα, όπως απεικονίζεται στα ακόλουθα σχήματα.

Σχήμα 1. Οι τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης

Πηγή: Elliott, J.A., 2013. *An Introduction to Sustainable Development*, Routledge, 4th, σελ.21.

Η Ατζέντα 2030 και οι ΣΒΑ αντιμετωπίζουν ισότιμα τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις και αναδεικνύουν την αλληλένδετη φύση τους. Η ολιστική αυτή προσέγγιση ήταν απόρροια της ευρείας συναίνεσης ότι οι πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης δεν έχουν αναπτυχθεί με ισόρροπο τρόπο, ενώ ιδίως η κοινωνική συνιστώσα δεν έχει λάβει τη δέουσα προσοχή ούτε έχει ενσωματωθεί ισότιμα στο αναπτυξιακό πλαίσιο από τους φορείς χάραξης της πολιτικής.¹⁷ Η ελλιπής

¹⁵ Dodds, F., Donoghue, D. & Roesch, J., 2016. *Negotiating the Sustainable Development Goals: A transformational agenda for an insecure world*. 1η ed. New York: Routledge.

¹⁶ Stevens, C. & Kanie, N., 2016. The transformative potential of the Sustainable Development Goals. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 16(3), σελ. 393-396.

¹⁷ Economic and Social Council, 2013. *Emerging issues: the social drivers of sustainable development. Note by the Secretariat*, New York: UN, E/CN.5/2014/8.

συγκριτικά με τους άλλους δύο πυλώνες μεταχείριση έχει οδηγήσει στην ύπαρξη διαφόρων ερμηνειών σχετικά με τα ζητήματα που την απαρτίζουν.¹⁸ Η ανισορροπία αυτή οφείλεται στις παραδοσιακές προσεγγίσεις που συχνά εστίαζαν στο περιβαλλοντικό πυλώνα και στις διασυνδέσεις με την οικονομική ανάπτυξη, λόγω της ανάδυσης του περιβαλλοντικού κινήματος τις δεκαετίες του 1960 και 1970.¹⁹ Η δυσκολία ποσοτικοποίησης βασικών στοιχείων²⁰ της συνέβαλε εξίσου στον παραγκωνισμό της από κοινού με την ελλιπή διεθνή συναίνεση στην οριοθέτηση της κοινωνικής βιωσιμότητας. Δυσχέρεια παρατηρήθηκε, ακόμη, στον εντοπισμό των αμιγώς κοινωνικών ζητημάτων, καθώς υπάρχουν σημαντικές αλληλεπικαλύψεις με τους υπόλοιπους δύο πυλώνες. Παράγοντας ήταν και οι αγεφύρωτες διαφορές μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ ως προς την ερμηνεία της κοινωνικής βιωσιμότητας με τα ζητήματα να ποικίλλουν από τη φτώχεια για τον αναπτυσσόμενο κόσμο μέχρι την ποιότητα της ζωής και τις κοινωνικές σχέσεις.²¹ Η ποικιλομορφία των ζητημάτων και η απουσία κοινής εστίασης αποτέλεσαν ανασταλτικούς παράγοντες στη δημιουργία κατάλληλων μέτρων και πολιτικών για τον κοινωνικό πυλώνα. Αυτό συνδυάστηκε και με το γεγονός ότι οι προσεγγίσεις στην κοινωνική βιωσιμότητα δεν βασίστηκαν στη θεωρία, αλλά κυρίως στη πρακτική κατανόηση των ζητημάτων και στη βάση της εκάστοτε πολιτικής ατζέντας.²²

Προσφάτως, η διαπίστωση αυτή οδήγησε στην ευρύτερη αναγνώριση της κοινωνικής συνιστώσας ως θεμελιώδες στοιχείο της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως αναδείχθηκε μέσα από τους ΣΒΑ.²³ Η αναγνώριση αυτή προέκυψε από την αποδοχή ότι οι ΑΣΧ δεν είχαν ενσωματώσει κατάλληλα την ισότητα, τη συμμετοχή και την κοινωνική δικαιοσύνη. Ως αποτέλεσμα της απουσίας αυτής και της συνακόλουθης έλλειψης των ίσων ευκαιριών και του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου υπήρξε συνεχιζόμενη αύξηση των ανισοτήτων και διαιώνιση του φαινομένου της φτώχειας.²⁴ Επετεύχθη, λοιπόν, ευρεία συναίνεση της διεθνούς κοινότητας ότι η ανάπτυξη δεν θα είναι βιώσιμη παρά μόνο αν βασίζεται σε ισχυρά κοινωνικά

¹⁸ Dixon, T. & Colantonio, A., 2008. *Submission to EIB Consultation on the Draft EIB Statement of Environmental and Social Principles and Standards*, Oxford: Oxford Institute for Sustainable Development.

¹⁹ Colantonio, A., 2009. Social Sustainability: a review and critique of traditional versus emerging themes and assessment methods. In: M. Horner, A. Price & R. Bebbington, eds. *SUE-Mot Conference 2009: Second International Conference on Whole Life Urban Sustainability and its Assessment: conference proceedings*. Loughborough: Loughborough University, σελ. 865-885.

²⁰ McKenzie, S., 2004. Social Sustainability: Towards some definitions. *Hawke Research Institute Working Paper Series*, 27(1), σελ. 1-29.

²¹ Stevens, C., 2005. *Measuring Sustainable Development*, Paris: Statistics Brief OECD No. 10.

²² Littig, B. & Grießler, E., 2005. Social Sustainability: A catchword between political pragmatism and social theory. *International Journal of Sustainable Development*, 8(1-2), σελ. 65-79.

²³ Ibid

²⁴ Economic and Social Council, 2013. *Emerging issues: the social dimension in the global development agenda beyond 2015. Note by the Secretariat*, New York: UN, E/CN.5/2013/11.

θεμέλια. Η διαπίστωση αυτή συνέβαλε στην ισχυροποίηση της πολιτικής δέσμευσης για την ενίσχυση της κοινωνικής διάστασης της βιώσιμης ανάπτυξης στο παγκόσμιο αναπτυξιακό πρόγραμμα για μετά το 2015. Η ανανεωμένη έμφαση που προέκυψε στην ένταξη και την ανθρώπινη ασφάλεια οφείλεται στην παρατήρηση ότι η εθνικότητα, το φύλο, η ηλικία, η αναπηρία και το μεταναστευτικό στάτους είναι παράγοντες που εντείνουν τον αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση, ενώ υποδαυλίζουν την βιώσιμη ανάπτυξη, λόγω της ελλιπούς διαχείρισης των ζητημάτων.

Η μετανάστευση αποτελεί ένα ιδιαίτερα φλέγον ζήτημα που είναι άρρηκτα συνδεδεμένο στον παγκοσμιοποιημένο κόσμο με την βιώσιμη ανάπτυξη, ιδίως την τρέχουσα χρονική περίοδο που η ανθρώπινη κινητικότητα σε διεθνές επίπεδο βρίσκεται στο υψηλότερο επίπεδο στην καταγεγραμμένη ιστορία. Η εξέλιξη αυτή λαμβάνει χώρο στην κοινωνικό-οικονομική ανάπτυξη τόσο των χωρών προέλευσης όσο και υποδοχής των μεταναστών, ενώ διαδραματίζει καίριο ρόλο στην επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης. Η μετανάστευση έχει αμφίδρομη σχέση με όλα τα ζητήματα, καθώς η Ατζέντα 2030 δεν περιορίζεται στην απλή ένταξή των μεταναστών στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, αλλά πραγματοποιεί μια οριζόντια ενσωμάτωσή τους.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η κάλυψη των εξελίξεων στον κοινωνικό πυλώνα της βιώσιμης ανάπτυξης και η ενσωμάτωση της μετανάστευσης εντός του αναπτυξιακού πλαισίου, όπως επιτυγχάνεται μέσω της Ατζέντας 2030 και των ΣΒΑ. Προς τον σκοπό αυτό η διπλωματική θα προβεί στην οριοθέτηση της κοινωνικής πτυχής και της έννοιας της μετανάστευσης, θα διερευνήσει τα κοινωνικά ζητήματα μέσα από τα θεσμικά κείμενα και ειδικότερα την Ατζέντα 2030 και θα εξετάσει την οριζόντια ενσωμάτωση της μετανάστευσης (mainstreaming) στο συνολικό αναπτυξιακό πεδίο. Η διατομεακή προσέγγιση θα προσφέρει μια ολιστική εικόνα της σχέσης της μετανάστευσης με επιλεγμένα κοινωνικά ζητήματα και με έμφαση στις ωφέλειες και τις ζημίες που δημιουργεί τόσο στις χώρες προέλευσης όσο και προορισμού. Η προσέγγιση αυτή θα αναδείξει τη σπουδαιότητα της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών, αλλά και τις πιθανότητες επίτευξης των ΣΒΑ και τις αντίστοιχες προοπτικές.

Κύρια Ερωτήματα και Διάρθρωση της Μελέτης

Τα κύρια επιστημονικά ερωτήματα στα οποία καλείται να απαντήσει η διπλωματική εργασία αφορούν τα εξής:

- Πως οριοθετείται ο κοινωνικός πυλώνας της βιώσιμης ανάπτυξης και πως ενσωματώνεται στους Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης;
- Πως εντάσσεται η μετανάστευση εντός του αναπτυξιακού πλαισίου της βιώσιμης ανάπτυξης και ποια η μεταξύ τους σχέση;
- Πως ενσωματώνεται η μετανάστευση στους Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης και ποιες είναι οι προοπτικές επίτευξης;

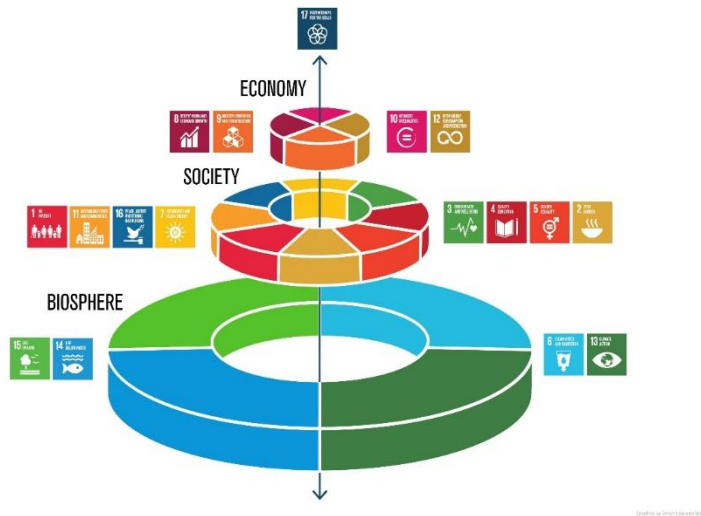
- Πως επιδρά η μετανάστευση στα κοινωνικά και οικονομικά ζητήματα και ποια οφέλη και ζημιές δημιουργούνται στις χώρες προέλευσης και προορισμού;

Η διάρθρωση της μελέτης αναλύεται σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος αφορά το θεωρητικό και θεσμικό υπόβαθρο του κοινωνικού πυλώνα της βιώσιμης ανάπτυξης και της μετανάστευσης εντός του αναπτυξιακού πλαισίου. Το δεύτερο μέρος αναλύει διατομεακά την επίδραση και συσχέτιση της μετανάστευσης με τα ατομικά κοινωνικά ζητήματα, ενώ το τρίτο μέρος αφορά τα συλλογικά κοινωνικά ζητήματα.

Το πρώτο μέρος διακρίνεται στα κεφάλαια 1 και 2, τα οποία θέτουν το θεσμικό και θεωρητικό υπόβαθρο του κοινωνικού πυλώνα της βιώσιμης ανάπτυξης και της μετανάστευσης. Ειδικότερα, το πρώτο κεφάλαιο δομείται μέσα από μια θεωρητική οριοθέτηση της κοινωνικής συνιστώσας λαμβάνοντας ως βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία και τις διάφορες προσεγγίσεις της κοινωνικής βιωσιμότητας. Εν συνεχεία επιτυγχάνεται ο εντοπισμός των σημαντικότερων ζητημάτων του πυλώνα αυτού, όπως έχουν αποτυπωθεί μέσα από τα κύρια θεσμικά κείμενα που αναδεικνύουν το τι συνιστά «κοινωνικό ζήτημα» υπό το φως της αναπτυξιακής ατζέντας. Τέλος, πραγματοποιείται μια ειδικότερη ανάλυση της κοινωνικής συνιστώσας και των επιμέρους ζητημάτων της μέσα από την Ατζέντα 2030 και τους ΣΒΑ. Αντίστοιχη διερεύνηση ακολουθεί και στο δεύτερο κεφάλαιο για τη μετανάστευση, το οποίο δομείται μέσα από μια θεωρητική οριοθέτηση της μετανάστευσης, προκειμένου να προσδιοριστεί το υπό διερεύνηση αντικείμενο και να εξεταστεί ο τρόπος αποτύπωσής του στα θεσμικά κείμενα της βιώσιμης ανάπτυξης. Έχοντας αναλύσει τον κοινωνικό πυλώνα της βιώσιμης ανάπτυξης και προσδιορίσει την έννοια της μετανάστευσης έπεται η σύζευξη των δύο αυτών ζητημάτων μέσω της εμβάθυνσης στην Ατζέντα 2030.

Το δεύτερο και το τρίτο μέρος ακολουθεί μια διατομεακή προσέγγιση για να παρασχεθεί μια ολιστική επισκόπηση της επίδρασης, των οφελών και των ζημιών που έχει η μετανάστευση στα κοινωνικά ζητήματα της Ατζέντας 2030. Η διατομεακή προσέγγιση επιτυγχάνεται μέσα από δύο σκέλη, τη διερεύνηση αφενός των ατομικών ζητημάτων και αφετέρου των συλλογικών κοινωνικών ζητημάτων που εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο. Η διάκριση αυτή προκύπτει από την κατηγοριοποίηση των ΣΒΑ σε περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς (Σχήμα 2) και από το γεγονός ότι οι επιλεγμένοι κοινωνικοί στόχοι (ΣΒΑ 3, 4 και 5) εμπλέκονται με την μετανάστευση κυρίως στο πλαίσιο της πρόσβασης στις υπηρεσίες (ατομικό επίπεδο), ενώ οι κοινωνικό-οικονομικοί στόχοι (ΣΒΑ 6, 10 και 11) παρουσιάζουν άμεση συνάφεια με την ευημερία και την προαγωγή της χωρίς αποκλεισμού ανάπτυξης και ως εκ τούτου εντάσσονται σε ένα ευρύτερο και πιο συλλογικό πεδίο ενδιαφέροντος.

Σχήμα 2. Κατηγοριοποίηση των Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης βάσει των τριών πυλώνων

Πηγή: Azote Images for Stockholm Resilience Centre

Σχήμα 3. Διακρίση των Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Το δεύτερο μέρος αναλύεται σε τρία κεφάλαια και αφορά τα ατομικά κοινωνικά ζητήματα που αποτυπώνονται στους ΣΒΑ. Στο πρώτο κεφάλαιο διερευνάται το ζήτημα της μετανάστευσης και της υγείας, διότι οι μετανάστες αντιμετωπίζουν υψηλούς κινδύνους έκθεσης σε ασθένειες, λόγω της απουσίας της καθολικής κάλυψης της υγείας. Καίριας σημασίας είναι και το ζήτημα της αύξησης της χρηματοδότησης του τομέα της υγείας στις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς είναι σημαντική παράμετρος η μετανάστευση του ιατρικού εργατικού δυναμικού. Στο δεύτερο κεφάλαιο ακολουθεί ο τομέας της εκπαίδευσης για ίση συμμετοχή, καθώς συχνά οι μετανάστες αντιμετωπίζουν περιορισμούς στην πρόσβαση στην εκπαίδευση

και την κατάρτιση. Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται η πτυχή του φύλου τόσο για την εξάλειψη των διακρίσεων και της βίας κατά των γυναικών όσο και για την ανάγκη αναγνώρισης της μη αμειβόμενης εργασίας. Τα φαινόμενα αυτά παρατηρούνται πιο έντονα σε γυναίκες που έχουν μεταναστεύσει.

Το τρίτο μέρος αφορά τη διατομεακή προσέγγιση των συλλογικών κοινωνικών ζητημάτων και αναλύεται σε δύο κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο διερευνάται η αξιοπρεπής εργασία υπό το πρίσμα της μετανάστευσης και η θετική και δυσμενής επίδραση που έχει αυτή για τη χώρα προέλευσης και προορισμού. Η ανάγκη λήψης αποτελεσματικών μέτρων για την εξάλειψη της καταναγκαστικής εργασίας και τη προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων απαντάται στη περίπτωση της μετανάστευσης. Το δεύτερο κεφάλαιο εντυφεί στην διασύνδεση της μετανάστευσης και των ανισοτήτων για τη διευκόλυνση της κινητικότητας των ανθρώπων μέσω της εφαρμογής οργανωμένων και διαφανών μεταναστευτικών πολιτικών και της μείωσης του κόστους των εμβασμάτων.

Μεθοδολογία

Η διπλωματική στηρίχτηκε κυρίως στην επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας ελληνικής και ξενόγλωσσης μέσω της ανάλυσης των πρωτογενών πηγών, όπως συμβατικά κείμενα και διακηρύξεις, αλλά και των δευτερογενών πηγών. Συγκεκριμένη μεθοδολογική προσέγγιση ακολουθείται στην διατομεακή ανάλυση που εκφράζεται στα Μέρη Β' και Γ', καθώς οι ειδικότερες θεματικές αν και είναι μέρη ενός άρρηκτου συνόλου, αυτού των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, είναι εξαιρετικά ανομοιογενείς. Τα κεφάλαια διερευνώνται υπό το πρίσμα τεσσάρων αξόνων: α) της τρέχουσας κατάστασης και του προσδιορισμού της σχέσης των εκάστοτε θεματικών με τη μετανάστευση, β) της ιστορίας της αλλαγής, γ) της ενσωμάτωσης της σχέσης εντός των υποστόχων του εκάστοτε ΣΒΑ, αλλά και εντός ευρύτερου αναπτυξιακού πλαισίου και δ) των καλών πρακτικών και των πιθανοτήτων επίτευξης των δεσμεύσεων. Η προσέγγιση αυτή εξυπηρετεί την ανάδειξη των κοινών σημείων τους, αλλά και των ισχυρών συνδέσεών τους, ενώ καθίστανται εφικτή την σύγκριση και την εξαγωγή συμπερασμάτων.

**ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ. Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΠΥΛΩΝΑΣ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ**

Κεφάλαιο 1:

Η Κοινωνική Συνιστώσα της Βιώσιμης Ανάπτυξης

1.1. Η Οριοθέτηση της Κοινωνικής Συνιστώσας

Η οριοθέτηση της κοινωνικής συνιστώσας της βιώσιμης ανάπτυξης έλκει τις ρίζες της από διαφορετικά επιστημονικά πεδία. Εντούτοις χαρακτηρίζεται από αδυναμία ενιαίας εννοιολογικής προσέγγισης, καθώς δεν υφίσταται συμφωνία στα κριτήρια και στα στοιχεία που την απαρτίζουν καθιστώντας δύσκολη την επίτευξη ενός αποδεκτού ορισμού ακόμη και στο πλαίσιο του ΟΗΕ. Έτσι, αν και ως όρος απαντάται σε μια πληθώρα διεθνών θεσμικών κειμένων, όπως τη Διακήρυξη του Ρίο το 1992, την Ατζέντα 21,²⁵ τη Διακήρυξη του Ρίο+20 και την Ατζέντα 2030, υπολείπεται ο προσδιορισμός του. Άλλωστε είναι διεθνώς αποδεκτό ότι αποτελεί τον λιγότερο αναπτυγμένο πυλώνα, ενώ συχνά συνδέεται με την περιβαλλοντική ή οικονομική βιωσιμότητα. Η αλληλεξάρτηση, όπως αναδεικνύεται και από το παρακάτω σχήμα, είναι ιδιαίτερα έντονη. Για αυτό το λόγο είναι απαραίτητη η διερεύνηση της κοινωνικής συνιστώσας τόσο ως διακριτού επιστημονικού πεδίου όσο σε σχέση με τις μεταξύ διασυνδέσεις που παρέχουν μια ολοκληρωμένη επισκόπηση της κοινωνικής βιωσιμότητας.

Σχήμα 4. Αποτύπωση της αλληλεξάρτησης των πυλώνων της βιώσιμης ανάπτυξης

Πηγή: ConocoPhillips Company 2006 Sustainable Development Report

Η οριοθέτηση της κοινωνικής βιωσιμότητας είναι αναγκαία για την αναγνώριση της συμβολής της και τη συνειδητοποίηση της δυσχέρειας προσδιορισμού της. Στο σημείο αυτό θα ακολουθήσει ανάλυση των διαφόρων επιστημονικών πεδίων με αφετηρία την διερεύνηση της ως ανεξάρτητου πυλώνα και

²⁵ UN, 1992. *United Nations Conference on Environment and Development: Agenda 21*. Rio de Janeiro, Brazil, UN Division for Sustainable Development.

εν συνεχεία υπό το φως της αστικής ανάπτυξης, της κοινωνιολογικής προσέγγισης, της οικονομικής θεωρίας και της περιβαλλοντικής επιστήμης.

Η απόσπαση του κοινωνικού πυλώνα από τους άλλους δύο και η εξέτασή του σαν μια απομονωμένη μονάδα δρα ευεργετικά στην εξίσωση της κοινωνικής βιωσιμότητας με τα κοινωνικά ζητήματα.²⁶ Μια από τις ουσιαστικότερες συμβολές στο κομμάτι της αναγνώρισης των πτυχών της κοινωνικής βιωσιμότητας ως ανεξάρτητου πυλώνα είναι αυτή του Sachs το 1999. Ερμήνευσε τη κοινωνική βιωσιμότητα ως μια αέναη κοινωνικό-ιστορική διαδικασία με τα στοιχειώδη συστατικά της να περιλαμβάνουν τη κοινωνική ομοιογένεια, τα δίκαια εισοδήματα και την ισότιμη πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες και απασχόληση. Όπως επισήμανε, ένας ορισμός της κοινωνικής βιωσιμότητας πρέπει να στηρίζεται στις βασικές αξίες της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας και να αναδεικνύει την ανάγκη διατήρησης της πολιτιστικής βιωσιμότητας. Υπογράμμισε, τέλος, ότι είναι ακόμη ασαφές αν με τον όρο κοινωνική βιωσιμότητα νοούνται οι κοινωνικές προϋποθέσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη ή η ανάγκη διατήρησης συγκεκριμένων δομών και εθίμων των κοινωνιών.²⁷ Στο ίδιο μήκος κύματος ήταν και η μελέτη του ΟΟΣΑ²⁸ το 2001, όπου υπογράμμισε ότι η κοινωνική βιωσιμότητα αντιμετωπίζεται σε σχέση με τη κοινωνική αντίληψη της περιβαλλοντικής πολιτικής και όχι ως αυτοτελής συνιστώσα. Ομοίως, στο πλαίσιο του καθορισμού του κοινωνικού πυλώνα ως ανεξάρτητου πεδίου μελέτης σημαντική είναι η συμβολή του Stephen McKenzie. Ως κοινωνική βιωσιμότητα απέδωσε την ύπαρξη θετικής κατάστασης μέσα στις κοινότητες, ενώ εντόπισε τα βήματα προς τη καθιέρωση μιας τέτοιας κατάστασης, όπως είναι η ισότιμη πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, η διαγενεακή ισότητα, η συμμετοχή των πολιτών, η διαβίβαση της ενημέρωσης για τη κοινωνική βιωσιμότητα, η κοινοτική ευθύνη και οι μηχανισμοί κάλυψης των αναγκών μέσω κοινοτικής δράσης και πολιτικής συμβολής.²⁹ Ως εκ τούτου, υποστήριξε ότι η κοινωνική βιωσιμότητα αφορά τη προσβασιμότητα, τη διαγενεακή ισότητα και τη συνέχιση του πολιτισμού. Έμφαση στη κοινωνική πρόνοια και συνοχή εντοπίζεται και στην προσέγγιση της UNRISD, όπου αντιλαμβάνεται την κοινωνική πολιτική: «ως τις δημόσιες παρεμβάσεις που αποσκοπούν στην εξασφάλιση επαρκών και ασφαλών μέσων διαβίωσης, εισοδήματος και ευημερίας, ενώ παράλληλα επιτρέπουν σε όλους να επιδιώκουν τους στόχους ζωής τους».

Από τη σκοπιά του κλάδου της αστικής ανάπτυξης, οι Polèse και Stren καταγράφοντας τις παρατηρήσεις των κοινωνικών επιστημόνων στο πλαίσιο του έργου της UNESCO για τη «κοινωνική βιωσιμότητα των πόλεων» αντιλήφθηκαν ότι το διευρυμένο αγροτικό-αστικό χάσμα, η κοινωνική ανισότητα, ο πολιτικός

²⁶ Boyer, R. H., Peterson, N., Arora, P. & Caldwell, K., 2016. Five Approaches to Social Sustainability and an Integrated Way Forward. *Sustainability*, 8(9), p. 878.

²⁷ Sachs, I., 1999. Social Sustainability and whole development: exploring the dimensions of sustainable development. In: 1st, ed. *Sustainability and the social sciences: a cross-disciplinary approach to integrating environmental considerations into theoretical reorientation*. London: Zed Books, σελ. 25-36.

²⁸ OECD, 2001. *Analytic report on sustainable development SG/SD*, Paris: OECD.

²⁹ McKenzie, S., 2004. Social Sustainability: Towards some definitions. *Hawke Research Institute Working Paper Series*, 27(1), σελ. 1-29.

κατακερματισμός και οι πολιτιστικές συγκρούσεις μαστίζουν τις πόλεις σε παγκόσμια κλίμακα. Μέσω της διαπίστωσης αυτής οριοθέτησαν τη κοινωνική βιωσιμότητα ως «τις πολιτικές και τους θεσμούς που έχουν ως αποτέλεσμα την ένταξη ποικίλων ομάδων και πολιτιστικών πρακτικών με δίκαιο τρόπο».³⁰ Η κοινωνική συνιστώσα νοείται, εν προκειμένω, ως μια προϋπόθεση που βελτιώνει τη ποιότητα της ζωής για όλα τα τμήματα του πληθυσμού. Στο πλαίσιο της αστικής βιωσιμότητας χαρακτηριστική είναι και η ερμηνεία της κοινωνικής βιωσιμότητας από τους Ansell και Thomposon-Fawcett, όπου επισημαίνουν την αξία της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ισότητας για να επιτευχθεί μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα μέσω της δίκαιης ανακατανομής των πόρων.³¹ Διευρυμένη στο τομέα αυτό είναι η προσέγγιση του Dempsey,³² όπου στους καθοριστικούς παράγοντες της κοινωνικής βιωσιμότητας εντάσσει τομείς, όπως η εκπαίδευση, η κοινωνική δικαιοσύνη, η συμμετοχή, η υγεία, η ποιότητα της ζωής και η ευεξία, η κοινωνική ένταξη, το κοινωνικό κεφάλαιο, η κοινότητα, η ασφάλεια, η κοινωνική συνοχή και αλληλεπίδραση, η αίσθηση του ανήκειν, η απασχόληση και οι πολιτιστικές παραδόσεις.

Από μια αυστηρά κοινωνιολογική προσέγγιση, οι Harris και Goodwin αναλύοντας τις βασικές αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης προσφέρουν μια νέα διάσταση για τη κοινωνική βιωσιμότητα που αφορά «ένα κοινωνικά βιώσιμο σύστημα που πρέπει να επιτύχει την ισότιμη κατανομή των πόρων και των ευκαιριών, την επαρκή παροχή των κοινωνικών υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένης της υγείας και της εκπαίδευσης, της ισότητας των φύλων και την πολιτική λογοδοσία και τη συμμετοχή».³³ Στο ίδιο πνεύμα κινείται και η προσέγγιση του Ballet, όπου ορίζει τη κοινωνική βιωσιμότητα ως αυτή «που εγγυάται για τις παρούσες και τις μελλοντικές γενιές μια βελτίωση των δυνατοτήτων για ευημερία μέσω της ενδογενεακής και διαγενεακής ισότητας».³⁴ Η προσέγγιση επικεντρώνεται στη βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών από τη μια γενιά στην άλλη και στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των τριών τομέων της βιώσιμης ανάπτυξης. Αξιοσημείωτη, τέλος, είναι η συμβολή του Manfred Max-Neef,³⁵ όπου ανέλυσε και κατήρτισε μια μη ιεραρχική λίστα με τις βασικές ανθρώπινες ανάγκες που συνοψίζονται στη διαβίωση, τη προστασία, τη

³⁰ Polese, M. & Stern, R., 2000. *The Social Sustainability of Cities: Diversity and the Management of Change*. 1st. ed. Toronto: University of Toronto Press, σελ.229.

³¹ Ansell, S. & Thompson-Fawcett, M., 2008. The Social Sustainability of Medium Density Housing: A Conceptual Model and Christchurch Case Study. *Housing Studies*, 23(3), σελ . 423-442.

³² Dempsey, N., Bramley, G., Power, S. & Brown , C., 2011. The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability. *Sustainable Development* 19, σελ. 289-300.

³³ Harris, J. M. & Goodwin, N. R., 2001. Volume Introduction. In: J. M. Harris, T. A. Wise, K. P. Gallagher & N. R. Goodwin, eds. *A Survey of Sustainable Development: Social and Economic Dimensions*. Washigton, DC: Island Press, σελ. xxix.

³⁴ Lehtonen, M., 2004. The environmental-social interface of sustainable development: capabilities, social capital, institutions. *Ecological Economics*, 49(1), σελ. 199-214.

³⁵ Max-Neef, M. A., Elizalde, A. & Hopenhayn, M., 1991. *Human Scale Development: Conception, Application and Further Reflections*. 1st. επιμ. New York and London: The Apex Press, σελ. 29-37.

στοργή, την κατανόηση, τη συμμετοχή, τον ελεύθερο χρόνο, τη δημιουργία, τη ταυτότητα και την ελευθερία. Η ταξινόμηση αυτή βρίσκει εφαρμογή και στο πεδίο της βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς οι μεμονωμένες θεμελιώδεις ανθρώπινες αξίες χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό του κοινωνικού πυλώνα. Το μοντέλο του Max-Neef περιλαμβάνει ανάγκες που είναι συμπληρωματικές και απαραίτητες για την πλήρη ικανοποίηση του ατόμου, διότι εναλλακτικά το έλλειμμα μιας οποιαδήποτε ανάγκης από αυτές είναι ένας τύπος φτώχειας που οδηγεί σε παθολογίες. Η συνειδητοποίηση αυτή δρα υποστηρικτικά τόσο στις αρχές της βιωσιμότητας όσο και στον σχεδιασμό για την βιώσιμη ανάπτυξη.³⁶

Υπό το φως της οικονομικής επιστήμης, η ερμηνεία της κοινωνικής βιωσιμότητας κατά τα αρχικά στάδια περιορίστηκε στην επιβεβαίωση μιας παλαιότερης προσέγγισης, αυτή της ανθρώπινης ανάπτυξης.³⁷ Η επιλογή αυτή οφειλόταν στη δυσκολία εντοπισμού αμιγώς κοινωνικών ζητημάτων με την αλληλοεπικάλυψη να είναι ιδιαίτερα έντονη³⁸ στην απασχόληση και την ανεργία.³⁹ Οι παραδοσιακές οικονομικές προσεγγίσεις ενσωμάτωσαν τη κοινωνία στο οικοδόμημα της οικονομίας εστιάζοντας στο κοινωνικό κεφάλαιο,⁴⁰ την ικανοποίηση των βασικών αναγκών⁴¹ και στο ζήτημα της ισότητας, καθώς οι ανησυχίες για αυτές τις διαστάσεις της αποτέλεσαν πεδίο εστίασης των πρώτων οικονομικών θεωρητικών.⁴² Ο Fukuyama, επί παραδείγματι, σημείωσε ότι το «κοινωνικό κεφάλαιο είναι μια ικανότητα που προκύπτει από την επικράτηση της εμπιστοσύνης σε μια κοινωνία και της λειτουργίας της εντός ενός κοινού συνόλου δεοντολογικών κανόνων. Αυτή η ικανότητα είναι κρίσιμη για τη κοινωνική βιωσιμότητα και την καινοτομία μιας κοινωνίας».⁴³ Ο Ekins, από μια άλλη οπτική, προσέγγισε τη κοινωνική βιωσιμότητα ως: «την ικανότητα της κοινωνίας να διατηρεί, αφενός, τα απαραίτητα μέσα δημιουργίας πλούτου και αφετέρου την αμοιβαία αίσθηση κοινωνικού σκοπού για

³⁶ Hitchcock, D. & Willard, M., 2011. *Confused about social sustainability? What it means for organizations in developed countries*. Διαθέσιμο στο: https://www.sustainabilityprofessionals.org/sites/default/files/Confused%20about%20social%20sustainability_0.pdf [πρόσβαση 2/11/2017].

³⁷ Singer, H., 1992. *Lessons of Post-war Development Experience: 1945-1988*. In: S. Sharma, ed. *Development Policy*. London: Palgrave Macmillan, σελ. 35-80.

³⁸ Thin, N., 2002. *Social Progress and Sustainable Development*. 1st. ed. London: ITDG Publishing.

³⁹ Organization for Economic Cooperation and Development, 2009. *Society at a Glance*, Paris: OECD.

⁴⁰ Elkington, J., 1998. *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. 1st. ed. Gabriola Island, Canada: New Society Publishers, σελ. 84-86.

⁴¹ Streeten, P. et al., 1981. *First Things First: Meeting Basic Human Needs in the Developing Countries*. 1st. ed. New York: Oxford University Press, σελ. 8-46.

⁴² Sudhir, A. & Sen, A. K., 1996. *Sustainable Human Development: Concepts and Priorities*. 1st. ed. Cambridge: United Nations Development Programme, Office of Development Studies Discussion Paper Series.

⁴³ Fukuyama, F., 1995. *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*, 1st. ed. New York: Free Press Paperbacks, σελ. 10-27.

την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και συνοχής».⁴⁴ Από τους πιο ευρέως αποδεκτούς στόχους της κοινωνικής βιωσιμότητας εντός του οικονομικού πλαισίου είναι η παροχή θέσεων εργασίας που αποτελεί το βαρόμετρο της οικονομίας μιας χώρας και του βιοτικού επιπέδου. Όμως, δεν περιορίζεται εκεί, έμφαση δίνεται ακόμη στους ανθρώπινους παράγοντες, στην ενίσχυση των δεξιοτήτων, στην εταιρική κοινωνική ευθύνη,⁴⁵ στις τοπικές οικονομικές επιπτώσεις, στο κοινωνικό κεφάλαιο και στις κοινωνικές επενδύσεις. Τα συστατικά αυτά στοιχεία αποτελούν την κοινωνική βιωσιμότητα υπό το φως της οικονομικής θεωρίας.

Υπό το πρίσμα της περιβαλλοντικής κοινωνιολογίας, η κοινωνική βιωσιμότητα εστιαζόταν πρωτίστως στην απειλή της κοινωνίας στους φυσικούς πόρους και στην περιβαλλοντική διαχείριση.⁴⁶ Όμως με την πάροδο των δεκαετιών το πεδίο επεκτάθηκε. Η Chiu απέδωσε τη κοινωνική βιωσιμότητα ως «ένα σύστημα που επιδιώκει την βελτίωση της ευημερίας των σημερινών και μελλοντικών γενεών και αξιοποιεί το ανθρώπινο δυναμικό, ώστε να υπάρξουν βελτιωμένα περιβαλλοντικά αποτελέσματα».⁴⁷ Στο πλαίσιο αυτό ερμήνευσε ως προϋποθέσεις για τη κοινωνική βιωσιμότητα «την ικανοποίηση των κοινωνικών συνθηκών, των κανόνων και των προτιμήσεων που απαιτούνται για να στηρίζουν οι άνθρωποι περιβαλλοντικά βιώσιμες ενέργειες όσον αφορά τη διανομή των πόρων και την διαγενεακή ισότητα».⁴⁸ Ο Satterthwaite όρισε τη κοινωνική βιωσιμότητα «ως τη διατήρηση των σημερινών κοινωνιών και των κοινωνικών δομών τους», ενώ επισήμανε ότι «η κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών χωρίς την εξάντληση του περιβαλλοντικού κεφαλαίου συνεπάγεται σημαντικές αλλαγές στις υπάρχουσες κοινωνικές δομές».⁴⁹ Ο Meadowcroft, από την άλλη, προσέφερε ένα ριζοσπαστικό ορισμό της κοινωνικής βιωσιμότητας βάσει του οποίου «βιώσιμη είναι η κοινωνία που έχει μάθει να ζει εντός των οικολογικών ορίων».⁵⁰ Ο Vallance συσχέτισε τη κοινωνική βιωσιμότητα με την υπανάπτυξη, τις βασικές ανάγκες και την προώθηση της ισχυρότερης περιβαλλοντικής ηθικής.⁵¹ Η προσέγγιση της κοινωνικής βιωσιμότητας εντός των

⁴⁴ Ekins, P., 2000. *Economic Growth and Environmental Sustainability: The Prospects for Green Growth*. 1st. ed. London: Routledge, p.73-74.

⁴⁵ Dillard, J. & Layzell, D., 2009. Social Sustainability: One Company's Story. In: J. Dillard, V. Dujon & M. C. King, eds. *Understanding the Social Dimension of Sustainability*. New York and London: Routledge, σελ. 174-199.

⁴⁶ Wollenberg, E. & Colfer, C., 1997. Social Sustainability. In: G. Borriani & D. Buchan, eds. *Beyond Fences: Social Sustainability in Conservation*. Gland, Switzerland: IUCN.; Constanza, R., Wilson, J., Ostrom, L., & Folgar, B.S., 2001. *Institutions, Ecosystems and Sustainability*. Boca Raton: CRC Press LLC.

⁴⁷ Chiu, R., 2003. Social sustainability and sustainable housing. In: R. Forrest & J. Lee, eds. *Housing and Social Change: East, West Perspectives*. London and New York: Routledge, σελ. 221-239.

⁴⁸ Chiu, 2003, op. cit, σελ. 224.

⁴⁹ Satterthwaite, D., 1997. Sustainable Cities or Cities that Contribute to Sustainable Development?. *Urban Studies*, 34(10), σελ. 1982.

⁵⁰ Meadowcroft, J., 1999. *Planning Sustainability*. 1st. ed. New York: Routledge, σελ. 14-15.

⁵¹ Vallance, S., Perkins, H. C. & Dixon, J. E., 2011. What is social sustainability? A clarification of concepts. *Geoforum*, 42(1), σελ. 342-348.

περιβαλλοντικών επιταγών από την πλευρά του Murphry διεύρυνε το αντικείμενο και ενσωμάτωσε θεμελιώδεις αρχές που βρίσκουν εφαρμογή και στη περιβαλλοντική συνιστώσα, όπως την ισότητα, τη συμμετοχή, τη κοινωνική συνοχή και την ευαισθητοποίηση του κοινού.⁵² Βάσει αυτής της προσέγγισης η κοινωνική βιωσιμότητα βρίσκεται σε άμεση συνάφεια με κεντρικά ζητήματα της περιβαλλοντικής συνιστώσας, όπως είναι η μόλυνση⁵³, η κλιματική αλλαγή και οι επιπτώσεις της στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες,⁵⁴ η κοινωνική πρόνοια και οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα⁵⁵ και η προστασία των μελλοντικών γενεών⁵⁶ μέσω της αλλαγής των προτύπων παραγωγής και κατανάλωσης.⁵⁷ Οι διαφορετικές αυτές προσεγγίσεις αναδεικνύουν τη ποικιλομορφία των απόψεων της επιστημονικής κοινότητας με κεντρικό άξονα τη πρόσβαση των μελλοντικών γενεών στους κοινωνικούς πόρους. Οι προσεγγίσεις της κοινωνικής βιωσιμότητας στο πλαίσιο αυτό, βάσει των Vallance, Perkins και Dixon,⁵⁸ κυμαίνονται από τις «μη μετασχηματιστικές» ως τις «μετασχηματιστικές» προσεγγίσεις που προσεγγίζουν ριζικά την σχέση του ατόμου με το περιβάλλον.

Κατόπιν της ανάλυσης των σημαντικότερων βιβλιογραφικών συμβολών στο κομμάτι της οριοθέτησης της κοινωνικής συνιστώσας αναδείχθηκε ότι η συστηματική ενασχόληση επιστημόνων προερχόμενων από διαφορετικά πεδία δεν ευνόησε τη συστηματοποίηση του όρου. Παρά ταύτα, οι πολυάριθμες προσπάθειες οριοθέτησης ανάδειξαν τα κεντρικά κοινωνικά ζητήματα και τις στοχεύσεις του πυλώνα αυτού, όπως αποτυπώνονται συγκεντρωτικά στον κάτωθι πίνακα.

Πίνακας 1. Η έννοια και οι στοχεύσεις της κοινωνικής βιωσιμότητας μέσω της βιβλιογραφίας

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ
LITTIG & GRIESSLER ⁵⁹ (2005)	Βασικές Ανάγκες και Ποιότητα της Ζωής Κοινωνική Δικαιοσύνη Κοινωνική Συνοχή

⁵² Murphy, K., 2012. The Social Pillar of sustainable development: a literature review and framework for policy analysis. *Sustainability: Science, Practice & Policy*, 8(1), σελ. 15-29.

⁵³ Faber, D. & McCarthy, D., 2003. Neo-liberalism, globalization and the struggle for ecological democracy: linking sustainability and environmental justice. In: J. Agyeman, R. Bullard & B. Evans, eds. *Just Sustainabilities: Development in an Unequal World*. London: Earthscan, σελ. 39-63.

⁵⁴ Gough, I., et al., 2008. JESPsymposium: climate change and social policy. *Journal of European Social Policy*, 18(4), σελ. 325-344.

⁵⁵ Combat Poverty Agency, 2008. *Submission to the Commission on Taxation: Proposal for Recycling of Revenue from a carbon tax to combat fuel poverty*, Dublin: CPA.

⁵⁶ Stern, N., 2006. *Stern Review: The Economics of Climate Change, Executive Summary*, New York: Cambridge University Press.

⁵⁷ Dobson, A. (2003). Social justice and environmental sustainability: ne'er the twain shall meet. In J. Agyeman, R. Bullard, & B. Evans, *Just Sustainabilities: Development in an Unequal World*, 1st. ed. London: Earthscan, σελ.83-95.

⁵⁸ Ibid

⁵⁹ Ibid

CHAN AND LEE⁶⁰ (2008)	Κοινωνικές Υποδομές Διαθεσιμότητα ευκαιριών απασχόλησης και προσβασιμότητα Διατήρηση τοπικών χαρακτηριστικών Δυνατότητα εκπλήρωσης ψυχολογικών αναγκών
CUTHILL⁶¹ (2009)	Κοινωνικό Κεφάλαιο Κοινωνικές Υποδομές Κοινωνική Δικαιοσύνη και Ισότητα Συμμετοχική Διακυβέρνηση
COLANTONIO⁶² (2009)	Δημογραφική Προσέγγιση Κοινωνική Ανάμειξη Ταυτότητα και Κουλτούρα Ενδυνάμωση, Συμμετοχή και Πρόσβαση Υγεία και Ασφάλεια Κοινωνικό Κεφάλαιο Ευημερία και ποιότητα της ζωής
VAVIK & KEITSCH⁶³ (2010)	Φτώχεια Αναλφαβητισμός Πρόσβαση στη λήψη αποφάσεων
KEVIN MURPHY⁶⁴ (2012)	Ισότητα Ευαισθητοποίηση για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη Συμμετοχή Κοινωνική Συνοχή
AMARTYA SEN⁶⁵ (2013)	Δικαιοσύνη Ποικιλομορφία Κοινωνική Συνεκτικότητα Ποιότητα Ζωής Δημοκρατία Ωριμότητα

Ανακεφαλαιώνοντας, παρά την ανάγκη για περαιτέρω αποσαφήνιση της έννοιας της κοινωνικής βιωσιμότητας, σε διεθνές επίπεδο, διακρίνονται ορισμένα στοιχεία που συνθέτουν τη βάση της υπάρχουσας επιστημονικής βιβλιογραφίας. Τα στοιχεία αποτυπώνουν ένα ευρύ όραμα για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής και την ευημερία όλων μέσω της επένδυσης σε ανθρώπινο και κοινωνικό κεφάλαιο. Σημαντικοί παράγοντες στο πλαίσιο αυτό είναι η διασφάλιση των ίσων ευκαιριών, η

⁶⁰ Chan, E. & Lee, G., 2008. Critical Factors for improving social sustainability of urban renewal projects. *Social Indicators Research*, 85(2), σελ. 243-256.

⁶¹ Cuthill, M., 2009. Strengthening the social in sustainable development: developing a conceptual framework for social sustainability in a rapid urban growth region in Australia. *Sustainable Development*, 18(6), σελ. 362-373.

⁶² Ibid

⁶³ Vevik, T. & Keitsch, M., 2010. Exploring relationships between universal design and social sustainable development: some methodological aspects to the debate on the sciences of sustainability. *Sustainable Development*, 18(5), σελ. 295-305.

⁶⁴ Ibid

⁶⁵ Sen, A., 2013. The ends and means of sustainability. *Journal of Human Development and Capabilities*, 14(1), σελ. 6-20.

προαγωγή της απασχόλησης, η προώθηση της ενεργούς συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών και η ενδυνάμωση των θεσμικών δυνατοτήτων προς υποστήριξη των υπηρεσιών.⁶⁶ Οι ποικίλες οριοθετήσεις που αναλύθηκαν επικεντρώνονται σε διαφορετικές πτυχές της κοινωνικής βιωσιμότητας που περιλαμβάνουν τα ακόλουθα στοιχεία: τις κοινωνικές προδιαγραφές, τις αξίες και την ηθική, την αναδιανεμητική δικαιοσύνη, την ισότητα των φύλων, την εκπλήρωση των βασικών αναγκών, τη ποιότητα της ζωής, το κοινωνικό κεφάλαιο, την ελευθερία, την ασφάλεια, τη κοινωνική ευθύνη, τη κοινωνική ένταξη, τη κοινωνική ανθεκτικότητα, τη διαγενεακή και ενδογενεακή ισότητα, τη συμμετοχή και τη κοινωνική συνοχή. Παρά τις διαφορετικές προσεγγίσεις επί του θέματος το ουσιαστικότερο απόφθεγμα είναι αυτό των Magis και Shinn, όπου επισημαίνουν ότι: « η κοινωνική βιωσιμότητα αφορά την ικανότητα των ανθρώπων κάθε γενιάς, όχι απλώς να επιβιώνουν, αλλά να ευημερούν».⁶⁷

Σχήμα 5. Αποτύπωση των κύριων προτεραιοτήτων του κοινωνικού πυλώνα

⁶⁶ Ibid

⁶⁷ Magis, K. & Shinn, C., 2009. Emergent Principles of Social Sustainability. In: J. Dillard, V. Dujon & M. C. King, eds. Understanding the Social Dimension of Sustainability. London and New York: Routledge, σελ. 15-45.

1.2. Οι Αναδυόμενες Προσεγγίσεις της Κοινωνικής Βιωσιμότητας

Εκτός από την οριοθέτηση της κοινωνικής συνιστώσας θεμελιώδους σημασίας είναι και η διερεύνηση των ποικίλων προσεγγίσεων που απαντώνται στην επιστημονική βιβλιογραφία. Η σπουδαιότερη και διεθνώς αποδεκτή προσέγγιση είναι αυτή της αλληλεξάρτησης των τριών πυλώνων και η συνακόλουθη ύπαρξη τομέων, όπως ο κοινωνικοοικονομικός και ο κοινωνικό-περιβαλλοντικός. Όμως πέρα από την κλασική αυτή προσέγγιση, υπάρχουν και αναδυόμενες προτάσεις.

Μια σημαντική συμβολή στο πλαίσιο αυτό είναι οι πέντε προσεγγίσεις για τη κοινωνική βιωσιμότητα των Boyer, Peterson και Arora Caldwell.⁶⁸ Ως πρώτη αναγνωρίζουν τη κοινωνική συνιστώσα ως αυτοτελή πυλώνα, ενώ σε μια δεύτερη εκδοχή ως περιορισμό των οικονομικών και περιβαλλοντικών επιταγών. Εξετάζουν, επιπλέον, τη περίπτωση η κοινωνική βιωσιμότητα να δράσει ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη και την άνθιση των οικονομικών και περιβαλλοντικών συστημάτων ή εναλλακτικά ως ένας μηχανισμός περιβαλλοντικής και οικονομικής αλλαγής. Τέλος ως πέμπτη προσέγγιση παρουσιάζουν αυτή της ολοκληρωμένης, τοπικά εδραιωμένης και προσανατολισμένης διαδικασίας της βιωσιμότητας.

Σε μια διαφορετική προσέγγιση της κοινωνικής βιωσιμότητας οι Vallance, Perkins και Dixon⁶⁹ εξετάζουν τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους αυτή συμβάλει στη βιώσιμη ανάπτυξη και παρουσιάζουν ένα τριπλό σχήμα που περιλαμβάνει την «αναπτυξιακή βιωσιμότητα», τη «γεφυροποίηση της βιωσιμότητας» και τη « διατήρηση της βιωσιμότητας». Η πτυχή της «αναπτυξιακής βιωσιμότητας» εκφράζει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων από πολύ βασικές ανάγκες, όπως το πόσιμο νερό και η στέγαση σε λιγότερο απτές ανάγκες σχετικά με την εκπαίδευση, την απασχόληση, την ισότητα και τη δικαιοσύνη. Η κάλυψη των βασικών αναγκών είναι αναγκαία σε παγκόσμια κλίμακα από τη στιγμή που η πρακτική της βιώσιμης ανάπτυξης στις ανεπτυγμένες χώρες δεν έχει εξαλείψει σοβαρά ζητήματα γύρω από τη φτώχεια, τον υποσιτισμό και την ακατάλληλη στέγαση.⁷⁰ Η δεύτερη προσέγγιση αφορά τη «γεφυροποίηση της βιωσιμότητας» που συνδέει τον κοινωνικό με τον περιβαλλοντικό πυλώνα, καθώς οι κοινωνικές συνθήκες είναι απαραίτητες για την υποστήριξη της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Η «διατήρηση της βιωσιμότητας» αφορά τις παραδόσεις, πρακτικές και προτιμήσεις των ανθρώπων που θέλουν να διατηρήσουν ή να βελτιώσουν, διότι υποστηρίζουν τη ποιότητα της ζωής τους.⁷¹

⁶⁸ Boyer, R. H., Peterson, N., Arora, P. & Caldwell, K., 2016. Five Approaches to Social Sustainability and an Integrated Way Forward. *Sustainability*, 8(9), p. 878.

⁶⁹ Ibid

⁷⁰ Eames, M., 2006. *Reconciling Environmental and Social Concerns: Findings from the JRF Research Programme*, New York: The Joseph Rowntree Foundation.

⁷¹ Howley, P., 2009. Attitudes towards compact city living: towards a greater understanding of residential behaviour. *Land Use Policy*, 26(3), σελ. 792-798.

Τέλος, αξιοσημείωτη προσέγγιση είναι αυτή των Eizenberg και Jabareen⁷² που προτείνουν ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο της κοινωνικής βιωσιμότητας που αποτελείται από τέσσερις αλληλένδετες έννοιες που ενσωματώνουν μείζονες κοινωνικές πτυχές. Το πλαίσιο αυτό κατανοεί τη κοινωνική βιωσιμότητα ενσωματωμένη με τις οικονομικές και περιβαλλοντικές πτυχές. Στις βασικές έννοιες της προσέγγισης αυτής περιλαμβάνεται η ισότητα, η ασφάλεια, η περιβαλλοντική προσφορά και οι βιώσιμες αστικές μορφές.

Το σύνολο των προσεγγίσεων αυτών παρέχουν μια συνολική επισκόπηση της κοινωνικής συνιστώσας της βιώσιμης ανάπτυξης και των διαφόρων κατηγοριοποιήσεων της, καθώς αναδεικνύουν τη πληθώρα διαφορετικών αντιλήψεων και εφαρμογής του πυλώνα αυτού. Κοινό χαρακτηριστικό όλων των προτάσεων είναι η ανάγκη πλήρους ενσωμάτωσης της συνιστώσας λαμβάνοντας υπόψη τις οικονομικές και περιβαλλοντικές πτυχές που συνθέτουν όλα τα απαραίτητα στοιχεία για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως αναδεικνύεται από το κάτωθι σχήμα. Συνεπώς, η κοινωνικά εστιασμένη βιβλιογραφία βρίσκεται σε άμεση συνάφεια με την αντίστοιχη βιβλιογραφία της οικολογικής προσέγγισης, της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης, της οικονομικής πτυχής και της ανθρώπινης ανάπτυξης, προκειμένου να επιτευχθεί μια ολιστική ανάγνωση του πυλώνα και να αναδειχθεί η αιτία της εννοιολογικής διασποράς.

Σχήμα 6. Οι προσεγγίσεις της κοινωνικής συνιστώσας

⁷² Eizenberg, E. & Yosef, J., 2017. Social Sustainability: A New Conceptual Framework. *Sustainability*, 9(1), p. 68.

1.3. Τα Ζητήματα της Κοινωνικής Συνιστώσας μέσα από τα Θεσμικά Κείμενα

Η σαφής οριοθέτηση της κοινωνικής συνιστώσας παραμένει πρόκληση, ενώ το ακριβές κανονιστικό της περιεχόμενο υπολείπεται, καθώς έχει αποτυπωθεί στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης, χωρίς περαιτέρω εξειδίκευση. Ο πιο αποδεκτός διεθνής ορισμός της βιώσιμης ανάπτυξης παραμένει αυτός που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ. Ο ορισμός αυτός αντικατοπτρίζει το απόφθεγμα της Έκθεσης το Κοινό μας Μέλλον, όπου η βιώσιμη ανάπτυξη νοείται ως «η ανάπτυξη που καλύπτει τις ανάγκες της παρούσας γενιάς χωρίς να διακυβεύεται η δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες».⁷³ Βέβαια, η οριοθέτηση αυτή δεν καθιστά εφικτή την πλήρη αντίληψη του περιεχομένου της κοινωνικής συνιστώσας, το οποίο μπορεί να εξαχθεί μέσα από μια ανασκόπηση στα σημαντικότερα διεθνή θεσμικά κείμενα. Η Έκθεση, όμως, φωτίζει σε σημαντικό βαθμό την ανάγκη ικανοποίησης των βασικών αναγκών όλων, ενώ επεκτείνεται και στις ευκαιρίες για ικανοποίηση των προσδοκιών για μια καλύτερη ζωή στρέφοντας τον φακό στο τομέα της ποιότητας της ζωής. Μέσω αυτής της προσέγγισης, η βιώσιμη ανάπτυξη απαιτεί την εξισορρόπηση των αναγκών διαφορετικών πληθυσμών, εντός και μεταξύ των γενεών, σε όλες τις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις.⁷⁴ Πρόκειται για μια έννοια που η ισότητα αποτελεί το πυρήνα.

Η Διακήρυξη των ΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη το 1992 αποτελεί αδιαμφισβήτητη πλέον προωθημένη και ολοκληρωμένη προσέγγιση για την αντιμετώπιση του παγκόσμιου περιβαλλοντικού προβλήματος λαμβάνοντας υπόψη και ενσωματώνοντας πλήρως τόσο τον κοινωνικό όσο και τον οικονομικό πυλώνα μέσα από 27 αρχές. Η πρώτη αρχή τοποθετεί τον άνθρωπο στο επίκεντρο των ανησυχιών για τη βιώσιμη ανάπτυξη, ενώ η αρχή οχτώ προσβλέπει στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής όλων μέσω και των δημογραφικών πολιτικών. Η ενσωμάτωση του κοινωνικού πυλώνα εντοπίζεται κυρίως στις αρχές 20 έως 23 που αποτυπώνουν τον έντονο κοινωνικό χαρακτήρα της Διακήρυξης για εξασφάλιση της κοινωνικής προόδου από κοινού με τη περιβαλλοντική προστασία και την οικονομική αύξηση. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην ανάγκη αναβάθμισης του ρόλου της γυναίκας, των νέων, των υποδουλωμένων λαών και των αυτοχθόνων. Μέσα από την εστίαση σε ευάλωτες ομάδες διαφαίνεται η σημασία που αποδίδεται στη διαφύλαξη της ταυτότητας και της πολιτιστικής βιωσιμότητας, την αποτελεσματική συμμετοχή όλων, τη πρόσβαση σε βασικές παροχές και την ισότητα που αποτελούν συστατικά στοιχεία της κοινωνικής συνιστώσας. Βάσει της ανάλυσης των Magis και Shinn⁷⁵ η Διακήρυξη του Ρίο ορίζει τις ευθύνες των κρατών στην επιδίωξη της ανθρώπινης

⁷³ Ibid

⁷⁴ Economic and Social Council, 2015. *Emerging issues: contributions of social development to the transition from the Millennium Development Goals to the sustainable development goals*, UN, E/CN.5/2015/6.

⁷⁵ Magis, & Shinn, 2009, op.cit., σελ. 38.

ευημερίας, ενώ πέντε από τις κεντρικές αρχές αναδεικνύουν τις αρχές της κοινωνικής βιωσιμότητας. Οι αρχές αυτές είναι η ανθρώπινη ευημερία, η ισότητα, η δημοκρατική κοινωνία με δύο μορφές και η δημοκρατική διακυβέρνηση. Η ανθρώπινη ευημερία σχετίζεται με το δικαίωμα των ανθρώπων σε μια υγιή και παραγωγική ζωή σε αρμονία με την φύση, ενώ η ισότητα αφορά το κομμάτι της μείωσης της φτώχειας και των ανισοτήτων. Η ενθάρρυνση της συμμετοχής των πολιτών σε περιβαλλοντικά ζητήματα, αλλά και η αναγνώριση και υποστήριξη της ταυτότητας, του πολιτισμού και της πλήρους ένταξης των αυτοχθόνων πληθυσμών, των γυναικών και της νεολαίας αποτελούν τμήμα της δημοκρατικής κοινωνίας. Τελευταία αρχή της κοινωνικής συνιστώσας είναι η δημοκρατική διακυβέρνηση που αναδεικνύεται μέσω της θέσπισης αποτελεσματικών περιβαλλοντικών διατάξεων για τη προστασία των θυμάτων περιβαλλοντικής ζημίας.

Ακολούθως, η Ατζέντα 21⁷⁶ παρέχει ένα σχέδιο για εμβάθυνση της κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Η αναφορά στην κοινωνική βιωσιμότητα εντοπίζεται σε τρία τμήματα: στις κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις (τμήμα 1), στην ενίσχυση του ρόλου των κύριων ομάδων (τμήμα 3) και στα μέσα εφαρμογής (τμήμα 4). Ειδικότερα, στο τμήμα 1 περιλαμβάνονται δείκτες που σχετίζονται με τη φτώχεια, τα πρότυπα κατανάλωσης, την ανθρώπινη υγεία και την βιώσιμη ανάπτυξη παρέχοντας ορισμό τόσο για την ανθρώπινη ευημερία όσο και για την ισότητα. Το τρίτο τμήμα με αντικείμενο την ενδυνάμωση του ρόλου των κύριων ομάδων επικεντρώνεται στη δημοκρατική συμμετοχή όλων των ομάδων, ενώ το τέταρτο μέρος αφορά τη διακυβέρνηση και το κράτος δικαίου ορίζοντας κεντρικές αρχές της δημοκρατικής διακυβέρνησης.

Χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση της Διακήρυξης του Γιοχάνεσμπουργκ⁷⁷ το 2002 που σκιαγραφεί τα συστατικά στοιχεία της κοινωνικής συνιστώσας. Στην Διακήρυξη αυτή ενδιαφέρον παρουσιάζει η εστίαση που δίνεται στην ανάγκη πάταξης των ανισοτήτων, στο καθήκον του ιδιωτικού τομέα να συμβάλει στη δίκαιη και βιώσιμη εξέλιξη των κοινωνιών, στο αδιαίρετο της ανθρώπινης αξιοπρέπειας σε συνδυασμό με τη πρόσβαση σε βασικές παροχές και οικονομικούς πόρους και στη πάταξη των παγκόσμιων προκλήσεων που δημιουργούν σοβαρές προκλήσεις στη βιώσιμη ανάπτυξη των ανθρώπων. Μέσω της Διακήρυξης επετεύχθη η σύζευξη του κοινωνικού πυλώνα με κοινωνικά ζητήματα, όπως είναι η φτώχεια, η χρόνια πείνα, η δυσθρεψία, η διαφθορά, η μισαλλοδοξία και οι ενδημικές, χρόνιες και μεταδοτικές ασθένειες.

Αξιοσημείωτο είναι το καταληκτικό κείμενο της Συνδιάσκεψης του Ρίο το «Μέλλον που θέλουμε»,⁷⁸ όπου οι ηγέτες αναγνώρισαν την ανάγκη για «περαιτέρω

⁷⁶ Ibid

⁷⁷ UN DOC A/CONF.199/20, 2002. *Johannesburg Declaration on Sustainable Development.*

⁷⁸ Ibid

συμπερίληψη της βιώσιμης ανάπτυξης σε όλα τα επίπεδα ενσωματώνοντας τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές πτυχές και αναγνωρίζοντας τις διασυνδέσεις τους, έτσι ώστε να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη σε όλες τις διαστάσεις της» (παρ.3). Στο προοίμιο του διακηρυκτικού αυτού κειμένου επαναλαμβάνονται οι δεσμεύσεις της διεθνούς κοινότητας για την επίτευξη και την εναρμόνιση των τριών πυλώνων της βιώσιμης ανάπτυξης. Από τη σκοπιά του κοινωνικού πυλώνα επαναβεβαιώνονται αρχές και βασικές προδιαγραφές, όπως η ανάγκη λήψης κατάλληλων μέτρων για τη πραγματοποίηση της δίκαιης κοινωνικής ανάπτυξης και ένταξης, της κοινωνικής ισότητας και προστασίας και της κοινωνικής ευθύνης. Εξίσου σημαντική είναι και η ανάλυση όλων των διατομεακών ζητημάτων που αποτελεί αντικείμενο της πέμπτης θεματικής ενότητας και καλύπτει τη κοινωνική συνιστώσα μέσα από ζητήματα που αφορούν τον τουρισμό, τις μεταφορές, τις βιώσιμες πόλεις, την υγεία και τον πληθυσμό, καθώς και την εξασφάλιση της πλήρους και παραγωγικής απασχόλησης και αξιοπρεπούς εργασίας για όλους και της κοινωνικής προστασίας. Μέσα από τις δεσμεύσεις και τις διατομεακές αυτές αναλύσεις παρατηρείται διεύρυνση της ενσωμάτωσης και αλληλεξάρτησης του κοινωνικού πυλώνα με ευρεία ζητημάτων που περιλαμβάνουν αμφότερες οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές πτυχές. Συνολικά, το «Μέλλον που θέλουμε» εντόπισε την εξάλειψη της φτώχειας, την προώθηση βιώσιμων προτύπων παραγωγής και κατανάλωσης και τη προστασία και διαχείριση των φυσικών πόρων ως πρωταρχικούς στόχους για τη βιώσιμη ανάπτυξη (παρ.4). Στο πλαίσιο αυτό, η κοινωνική συνιστώσα περιλαμβάνει την εξάλειψη της φτώχειας, τη δημιουργία καλύτερων ευκαιριών για όλους, τη μείωση των ανισοτήτων, τις καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, τη δίκαιη κοινωνική ανάπτυξη και τη κοινωνική ένταξη.⁷⁹

Ενδιαφέρον, τέλος, παρουσιάζει η Έκθεση της Ομάδας Διαχείρισης Περιβάλλοντος αναφορικά με τη δημιουργία ενός πλαισίου προώθησης της περιβαλλοντικής και της κοινωνικής βιωσιμότητας στο πλαίσιο του ΟΗΕ.⁸⁰ Το προτεινόμενο πλαίσιο παρέχει μια προσέγγιση για τη διαχείριση της ποικιλίας των περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων και κινδύνων, εστιάζοντας τόσο στις πιθανές επιπτώσεις μια δραστηριότητας όσο και στους παρελκόμενους κινδύνους. Τα παραδείγματα των κοινωνικών κινδύνων και επιπτώσεων αποτυπώνουν τις πτυχές της κοινωνικής συνιστώσας, όπως είναι η πρόσβαση και η ισότητα στις παροχές, η πρόσβαση σε καθαρό νερό, υδάτινους πόρους, εκπαίδευση, ενέργεια και απασχόληση, η έκθεση στις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, η απουσία ακούσιας μετατόπισης πληθυσμών και η πρόσβαση σε αξιοπρεπείς συνθήκες απασχόλησης.

Ολοκληρώνοντας το κομμάτι της αποτύπωσης της κοινωνικής συνιστώσας και των ειδικότερων πτυχών της μέσα από τα σημαντικότερα θεσμικά κείμενα ο κάτωθι

⁷⁹ Ibid

⁸⁰ Environmental Management Group, 2012. *A Framework for Advancing Environmental and Social Sustainability in the United Nations System*, Geneva: UN.

πίνακας αναδεικνύει συγκεντρωτικά τις κοινωνικές κατηγορίες, ταξινομήσεις και στοχεύσεις μέσω διεθνών κειμένων.

Πίνακας 2. Κοινωνικές Ταξινομήσεις και στόχοι σε σύνολα κοινωνικών δεικτών

ΚΕΙΜΕΝΑ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΟΗΕ (UNCSO, 1996)	Κοινωνικές Κατηγορίες Καταπολέμηση της φτώχειας Βιώσιμη Δημογραφική Δυναμική Προστασία της Ανθρώπινης Υγείας Προώθηση της Ανθρώπινης Εγκατάστασης Προώθηση της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της ευαισθητοποίησης του κοινού
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΟΗΕ (UNDESA, 2001)	Κοινωνικά Ζητήματα Ισότητα Υγεία Εκπαίδευση Στέγαση Ασφάλεια (καταπολέμηση εγκλήματος) Πληθυσμός
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΟΗΕ (UNDESA, 2007)	Κοινωνικά Ζητήματα Φτώχεια Διακυβέρνηση Υγεία Εκπαίδευση Δημογραφικά Στοιχεία
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΟΥ ΟΕCD (ΟΕCD, 2009)	Κοινωνική Οργάνωση Οικονομική Αυτάρκεια Ισότητα Υγεία Κοινωνική Συνοχή

Πηγή: <https://sspp.proquest.com/the-social-pillar-of-sustainable-development-a-literature-review-and-framework-for-policy-analysis-2bec2d6c051>

Η ανασκόπηση στα θεσμικά κείμενα που έχουν διαμορφώσει το πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης παρείχε μια ολοκληρωμένη ανάγνωση της κοινωνικής συνιστώσας και των στοχεύσεών της σε συνδυασμό με την πρότερη βιβλιογραφική παράθεση. Τα πρωτογενή κείμενα του ΟΗΕ, αν και δεν αποτελούν εξαντλητική αποτύπωση, παρέχουν τη βάση πάνω στην οποία κατασκευάζεται, εμπλουτίζεται και αναθεωρείται ο κοινωνικός πυλώνας ανάλογα με τις περιστάσεις. Τα κείμενα αυτά αντανakλούν το πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης, ενώ χαίρουν διεθνούς αναγνώρισης και αποδοχής.

1.4. Η Αποτύπωση των Κοινωνικών Ζητημάτων στην Ατζέντα 2030

Οι αμφισημίες που αναδεικνύονται από την υπάρχουσα βιβλιογραφία και τα θεσμικά κείμενα της βιώσιμης ανάπτυξης υποδηλώνουν την ανάγκη για μια καλύτερη κατανόηση του κοινωνικού της πυλώνα. Αυτό θα επιτευχθεί μέσα από την συγκεντρωτική ανάλυση του τρόπου που ενσωματώνονται τα κοινωνικά ζητήματα στην Ατζέντα 2030, δεδομένου ότι είναι το κατεξοχήν πλαίσιο που διαμορφώνει το αναπτυξιακό πεδίο μέχρι το 2030 και ενσωματώνει πλήρως όλες τις πτυχές της βιώσιμης ανάπτυξης. Αξίζει, βέβαια, να επισημανθεί ότι ο προσδιορισμός των αμιγώς κοινωνικών ζητημάτων παρουσιάζει ορισμένες προκλήσεις, λόγω του αλληλένδετου χαρακτήρα των Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) και των σημαντικών αλληλοεπικαλύψεων με τον περιβαλλοντικό και οικονομικό πυλώνα.

Στις 25 Σεπτεμβρίου 2015, πραγματοποιήθηκε η Σύνοδος Κορυφής για την Βιώσιμη Ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών στην διάρκεια της οποίας υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση το τελικό κείμενο «Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development». Πρόκειται για ένα σχέδιο δράσης για τους ανθρώπους, τον πλανήτη και την ευημερία, ενώ παράλληλα αναγνωρίζει ότι η εξάλειψη της φτώχειας σε όλες τις μορφές και τις διαστάσεις της είναι η μεγαλύτερη παγκόσμια πρόκληση και απαραίτητη προϋπόθεση για την βιώσιμη ανάπτυξη. Η διεθνής κοινότητα, προκειμένου να ανταπεξέλθει και να υλοποιήσει τις στοχεύσεις της ατζέντας υιοθέτησε ένα ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης δομημένο σε τέσσερα βασικά μέρη: τη Διακήρυξη, τους ΣΒΑ, τα Μέσα Εφαρμογής και την Παρακολούθηση-Αξιολόγηση. Οι 17 Στόχοι δεν αντιπροσωπεύουν την Ατζέντα στο σύνολό της, αλλά αποτελούν τομείς εστίασης που είναι αναγκαίοι για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης. Αυτοί οικοδομούνται και εμπλουτίζουν το έργο των Στόχων της Χιλιετίας⁸¹(ΑΣΧ) μέσω της ολιστικής προσέγγισης που ενστερνίζονται προς κάλυψη των παγκόσμιων αναπτυξιακών ζητημάτων.⁸² Μέσω αυτών αποδίδεται το απόφθεγμα της πολυεπίπεδης και συμμετοχικής διαδικασίας διαβουλεύσεων για τη διαμόρφωση του αναπτυξιακού πλαισίου τη μετά το 2015 περίοδο.⁸³ Ως εκ τούτου οι στόχοι δεν είναι ιδανικοί, αλλά αναμφισβήτητα αντιπροσωπεύουν μερικές από τις πιο επείγουσες και καθολικές ανάγκες, ενώ μετουσιώνουν τις αξίες και τις αρχές της Ατζέντας σε μετρήσιμα αποτελέσματα. Η διαδικασία διαμόρφωσης, άλλωστε, κατέστησε εφικτή τη σύγκλιση της τροχιάς των ΑΣΧ με την πορεία της βιώσιμης ανάπτυξης σε μια ενιαία, καθολική και συνεκτική αναπτυξιακή ατζέντα.

⁸¹ UN, 2000. *United Nations Millennium Declaration*, New York: UN: A/RES/55/2.

⁸² Sakiko, F.-P., 2016. From the Millennium Development Goals to the Sustainable Development Goals: shifts in purpose, concept, and politics of global goal setting for development. *Gender & Development*, 24(1), σελ. 43-52.

⁸³ Koehler, G., 2015. Seven decades of "development", and now what?. *Journal of International Development. Special DSA Issue*, 27(6), σελ. 733-751.; Vandemoortele, J., 2012. *Advancing the global development agenda post-2015: Some thoughts, ideas and practical suggestions*.

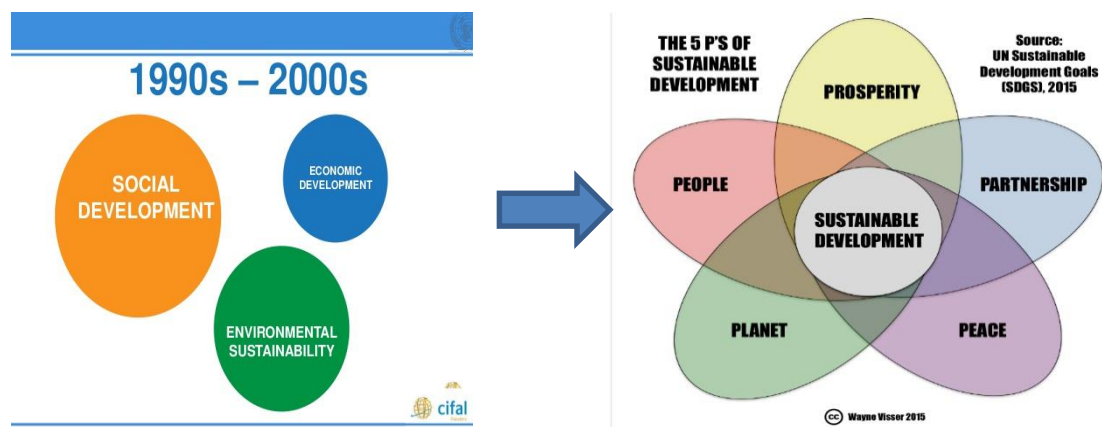
Σχήμα 7. Η Μετάβαση προς τη μετά το 2015 Ανάπτυξη

Πηγή: UNITAR, Introduction to the Post-2015 process and the origins of the 2030 agenda

Αξιοποιώντας την εμπειρία των ΑΣΧ,⁸⁴ η Ατζέντα 2030 αντιπροσωπεύει μια σημαντική μετατόπιση σε σύγκριση με το πρώτο παγκόσμιο αναπτυξιακό πλαίσιο, λόγω της συνειδητοποίησης των τεράστιων προκλήσεων (παρ.14). Η εποχή των ΑΣΧ είναι άμεσα συνυφασμένη με τον κοινωνικό πυλώνα⁸⁵ μέσω της αναγνώρισης του επείγοντος χαρακτήρα των κοινωνικών προβλημάτων, χωρίς όμως την επαρκή αντιμετώπιση της κοινωνικής προστασίας, των ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού. Εν αντιθέσει η Ατζέντα 2030 λαμβάνει υπόψη αυτές τις παραμέτρους, ενώ διαρθρώνεται γύρω από τις πέντε συνιστώσες της βιώσιμης ανάπτυξης: τους ανθρώπους, τον πλανήτη, την ευημερία, την ειρήνη και την εταιρική σχέση.

Σχήμα 8. Η μετάβαση προς τις πέντε συνιστώσες της βιώσιμης ανάπτυξης

Πηγή: UN Sustainable Development Goals, 2015.

Καθοριστικό ρόλο στην διάπλαση του κοινωνικού πυλώνα τόσο κατά το προπαρασκευαστικό στάδιο της Ατζέντας όσο και στο πεδίο της υλοποίησης διαδραμάτισε η Επιτροπή Κοινωνικής Ανάπτυξης του ECOSOC. Ο κοινωνικός πυλώνας

⁸⁴ Kabeer, N., 2015. Evolving meanings of "the social" in the international development agenda. *Journal of International and Comparative Social Policy*, 31(2), σελ. 114-131.

⁸⁵ Gore, C., 2004. MDGs and PRSPs: Are poor countries in a global-local double bind?. *Global Social Policy*, 4(3), σελ. 277-283.

έλαβε ευρείας προσοχής από τη διεθνή κοινότητα, λόγω των παρατηρήσεων της Επιτροπής στο κομμάτι της ανάγκης ενίσχυσης της συνοχής και της ενσωμάτωσης των πολιτικών.⁸⁶ Ως εκ τούτου γίνεται αισθητός κυρίως στους στόχους 1 έως 5, ενώ παράλληλα είναι σε άμεση σύνδεση ιδίως με τους στόχους 8, 10, 11, 16 και 17 που επικεντρώνονται σε κοινωνικές στοχεύσεις.

Σχήμα 9. Οι Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης και οι 5 Πυλώνες

Πηγή: Peter Wollaert- Cifal Flanders SDG

Οι περισσότεροι στόχοι είναι έντονα προσανατολισμένοι προς μια διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις αποκλείουν τις άλλες δυο διαστάσεις.⁸⁷ Οι στόχοι 1 (μηδενική φτώχεια) και 2 (μηδενική πείνα), για παράδειγμα, περιέχουν μεν στοιχεία και από τις τρεις διαστάσεις, επικεντρώνονται όμως σε μεγάλο βαθμό στην κοινωνική διάσταση. Εν αντιθέσει οι στόχοι 3 (καλή υγεία και ευημερία) και 5 (ισότητα των φύλων και ενδυνάμωση των γυναικών) είναι από τους λιγότερο ισορροπημένους, διότι εστιάζουν σε κοινωνικά ζητήματα χωρίς να λαμβάνει υπόψη τις οικονομικές και περιβαλλοντικές προεκτάσεις. Ο τέταρτος στόχος αναφορικά με την ποιοτική εκπαίδευση καλύπτει και τους τρεις πυλώνες, αλλά επί του παρόντος κλίνει προς την κοινωνική διάσταση δυνάμει έλλειψης στοιχείων από τις οικονομικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις. Ο στόχος 8 (αξιοπρεπής εργασία και οικονομική ανάπτυξη), αν και εντάσσεται κυρίως εντός του οικονομικού πυλώνα σταθμίζει και κοινωνικά ζητήματα. Λαμβάνοντας υπόψη τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν, ο 10^{ος} (λιγότερες ανισότητες) στόχος αφορά κυρίως την κοινωνική

⁸⁶ Commission for Social Development, 2015. *Fifty-third session: Rethinking and strengthening social development in the contemporary world. Report of the Secretary-General*, New York: Economic and Social Council: E/CN.5/2015/3.; Commission for Social Development, 2015. *Report on the fifty-fifth session*, New York: Economic and Social Council: E/2017/26-E/CN.5/2017/10.

⁸⁷ Cutter, A., Osborn, D., Romano, J. & Ullah, F., 2015. *Sustainable Development Goals and Integration: Achieving a better balance between the economic, social and environmental dimension. A study commissioned by the German Council for Sustainable Development*, London: Stakeholder Forum.

διάσταση, ενώ εμπεριέχουν ψήγματα από τις άλλες δύο πτυχές. Ολοκληρώνοντας την διερεύνηση των στόχων, οι στόχοι 16 (ειρήνη, δικαιοσύνη και ισχυροί θεσμοί) και 17 (συνεργασία για τους στόχους) αφορούν εξίσου την κοινωνική συνιστώσα με λιγοστά οικονομικά δεδομένα και σχεδόν ανύπαρκτα περιβαλλοντικά.

Εκτός από την διερεύνηση των ΣΒΑ και της σύνδεσής του με την κοινωνική συνιστώσα ενδιαφέρον παρουσιάζει και το εισαγωγικό κείμενο της Ατζέντας, καθώς εκφράζει τις αρχές και τις δεσμεύσεις της διεθνούς κοινότητας. Ως προτεραιότητα παραμένει η καταπολέμηση της φτώχειας και της πείνας, αλλά με διευρυμένη εστίαση στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις ανισότητες, προκειμένου να καλυφθούν οι «εκκρεμότητες» από τους ΑΣΧ και να είναι εφικτή η παγκόσμια εμβέλεια τους. Στην παράγραφο 24 αναγνωρίζεται ότι για να είναι δυνατή η καταπολέμηση της φτώχειας αυτή πρέπει να συμβαδίζει και με στρατηγικές που στηρίζουν την οικονομική ανάπτυξη, την περιβαλλοντική προστασία και αντιμετωπίζουν μια σειρά κοινωνικών αναγκών. Ως ζωτικό συστατικό της κοινωνικής συνιστώσας χαρακτηρίζεται ακόμη η εξασφάλιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην υγεία και την εκπαίδευση μέσω της καθολικής πρόσβασης και των επαρκών επενδύσεων σε ποιοτικές υπηρεσίες στους τομείς αυτούς. Στις προτεραιότητες περιλαμβάνονται: η πρόσβαση σε βασικά φάρμακα και υπηρεσίες υγείας, το ασφαλές νερό και η υγιεινή, η εκπαίδευση, η διαβίου μάθηση και η αποτελεσματική διαχείριση των συστημάτων κοινωνικής ανάπτυξης (παρ.7). Καίριας σημασίας αποτελεί, επιπλέον, η προώθηση της πλήρους συμμετοχής και ενδυνάμωσης των ανθρώπων, η διαχείριση της δημογραφικής δυναμικής και ο σεβασμός της πολιτισμικής διαφορετικότητας και της ισότητας των φύλων (παρ.8).⁸⁸ Τα συστήματα κοινωνικής προστασίας εμπεριέχονται, επίσης, ως κεντρική στρατηγική, ώστε οι κοινωνίες να επιτύχουν να μην μείνει κανείς πίσω, ενώ παραπέμπουν εμμέσως στο σύστημα κοινωνικής προστασίας που εγκρίθηκε από το Διεθνή Οργανισμό Εμπορίου το 2012.⁸⁹ Παρά το γεγονός ότι η κοινωνική προστασία δεν συνιστά αυτοτελή στόχευση, αναφέρεται ρητά ως βασικό μέσο για την εξάλειψη της εισοδηματικής φτώχειας (ΣΒΑ 1) και την μείωση της εισοδηματικής ανισότητας (ΣΒΑ 10).⁹⁰ Συνεπώς, η Ατζέντα 2030 αποτελεί ένα περιεκτικό σχέδιο δράσης που επιδιώκει «Να μην μείνει κανείς πίσω» εστιάζοντας σε κοινωνικές πολιτικές που επιτρέπουν τη κοινωνική ένταξη και προστασία, δεδομένου ότι διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο τόσο για την κοινωνική όσο και για την πολιτική και οικονομική ανάπτυξη των χωρών. Η ευρεία προσέγγιση ακολουθείτε και στη χρηματοδότηση των

⁸⁸ UN System Task Team on the Post-2015 UN Development Agenda, 2012. *Realizing the Future We Want for All; Report to the Secretary-General*, New York: UN.

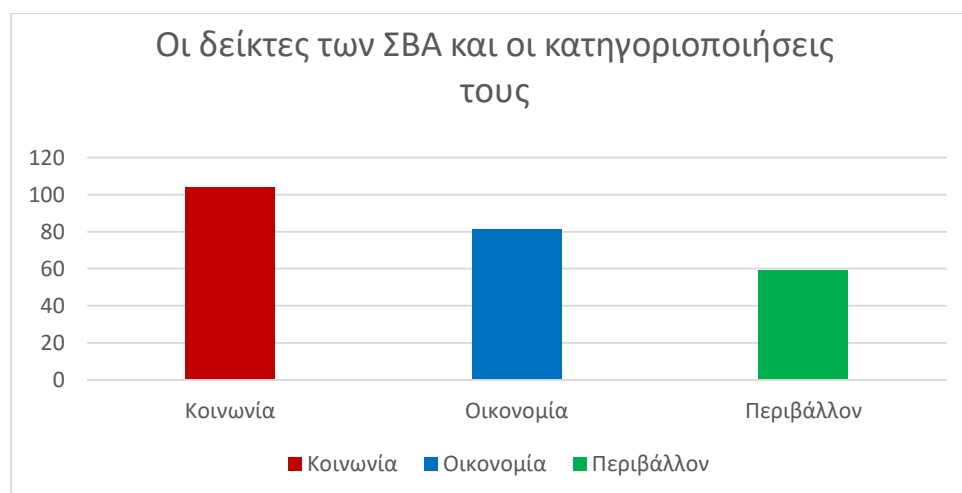
⁸⁹ ILO, 2012. *Social Protection Floors. Recommendation 202*, διαθέσιμο στο: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:3065524 [πρόσβαση 2/11/2017].

⁹⁰ Koehler, G., 2016. Assessing the SDGs from the standpoint of eco-social policy: using the SDGs subversively. *Journal of International and Comparative Social Policy*, 32(2), σελ. 149-164.

υπηρεσιών προς κάλυψη των κοινωνικών αναγκών μέσω υγιών δημοσιονομικών πολιτικών.⁹¹

Πέρα από τη διερεύνηση των ΣΒΑ και της Ατζέντας υπό το πρίσμα των κοινωνικών ζητημάτων κρίσιμα συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν από την ανάλυση των δεικτών που μετρούν τη πρόοδο τους, διότι αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της αναπτυξιακής διαδικασίας. Ο κατάλογος των παγκόσμιων δεικτών περιλαμβάνει 244 επί των οποίων έχει επιτευχθεί γενική συμφωνία σύμφωνα με την 47^η Σύνοδο της Στατιστικής Επιτροπής του ΟΗΕ που πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 2017.⁹² Οι δείκτες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τρεις γενικές κατηγορίες: τη κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον. Το μεγαλύτερο ποσοστό των δεικτών είναι ανθρωποκεντρικοί, καθώς από τους 244 δείκτες οι 104 αφορούν τη κοινωνική συνιστώσα της βιώσιμης ανάπτυξης. Με τον τρόπο αυτό γίνεται ορατό ότι ο πιο συνηθισμένος τρόπος μέτρησης των ΣΒΑ, με πάνω από το 40%, είναι σε σχέση με την κατάσταση και την ευημερία των ανθρώπων, καθώς αυτοί βρίσκονται στο επίκεντρο της ατζέντας με κεντρικό σύνθημα «Να μην μείνει κανείς πίσω».

Πίνακας 3. Οι δείκτες των ΣΒΑ και οι κατηγοριοποιήσεις τους

Συμπερασματικά, λοιπόν, η Ατζέντα 2030 τοποθετεί στο επίκεντρο των δράσεων και των στοχεύσεων της τον άνθρωπο και κατ' επέκταση την κοινωνική συνιστώσα. Μέσω των ΣΒΑ επιτυγχάνεται η συγκεντρωτική και περιεκτική παρουσίαση των κύριων κοινωνικών ζητημάτων που διευκολύνει την συντονισμένη αντιμετώπιση των προκλήσεων αυτών από τη διεθνή κοινότητα.

⁹¹ Deacon, B., 2016. Assessing the SDGs from the point of view of global social governance. *Journal of International and Comparative Social Policy*, 32(2), σελ. 1-15.

⁹² IAEG-SDGs, 2017. *Report of the Inter-Agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators. Note by the Secretary-General*, New York: Economic and Social Council: E/CN.3/2017/2, Annex III.

Κεφάλαιο 2:

Η Μετανάστευση εντός του αναπτυξιακού πλαισίου της βιώσιμης ανάπτυξης

2.1. Η Οριοθέτηση της Μετανάστευσης και του Μετανάστη-Θεωρητική Προσέγγιση

Η μετανάστευση και η ανάπτυξη είναι δυο ζητήματα που αλληλοδιαπλέκονται και είναι άρρηκτα συνδεδεμένα στον παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Η μετανάστευση αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο ως ένα ζήτημα που απαιτεί σφαιρική προσέγγιση. Το γεγονός αυτό απαιτεί την οριοθέτηση της έννοιας, ώστε να είναι εφικτή η διερεύνηση του φαινομένου εντός του αναπτυξιακού πλαισίου της βιώσιμης ανάπτυξης και η μετέπειτα διατομεακή προσέγγισή του με τα κοινωνικά ζητήματα που αποτυπώνονται στους ΣΒΑ. Η ανάγκη αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι οι ορισμοί στον τομέα αυτό είναι συχνά ασαφείς, αμφιλεγόμενοι και αντιφατικοί, ενώ υπάρχει και έντονη αλληλεπίδραση με τις εθνικές μεταναστευτικές νομοθεσίες. Αξίζει να σημειωθεί ότι η διπλωματική δεν θα επεκταθεί στη διερεύνηση των αιτιών της ύπαρξης του φαινομένου, διότι είναι πολυπαραγοντικό και η κεντρική στόχευση περιορίζεται στο πλαίσιο ανάδειξης της σπουδαιότητας διαχείρισης της μετανάστευσης ως συνιστώσας για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης.

Η μετανάστευση αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα και δυναμικότερα φαινόμενα παγκοσμίως, μολονότι δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο. Σε γενικές γραμμές σχετίζεται με τους ανθρώπους που μετεγκαθίστανται εκούσια ή ακούσια για να διαφύγουν από τις συρράξεις, τη φτώχεια και τις οικονομικές, πολιτικές και περιβαλλοντικές κρίσεις που αποτελούν τα κύρια γενεσιουργά αίτια του φαινομένου.⁹³ Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Γενικού Γραμματέα (Γ.Γ.) των Ηνωμένων Εθνών «η μετανάστευση αποτελεί έκφραση της ανθρώπινης φιλοδοξίας για αξιοπρέπεια, ασφάλεια και ένα καλύτερο μέλλον». Η διαπίστωση αυτή ενισχύει τη πεποίθηση ότι η μετανάστευση ενυπάρχει και εξελίσσεται σε συνάρτηση με τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές περιστάσεις. Το γεγονός αυτό συνάδει με την πολυπλοκότητα του ζητήματος, καθώς είναι μια δυναμική διαδικασία που μεταβάλλεται μέσα στον χώρο και τον χρόνο και έχει οδηγήσει σε πληθώρα ορισμών. Αυτό δημιουργεί την ανάγκη διευκρίνησης του υπό διερεύνηση ζητήματος, ώστε να υπάρξει κοινή κατανόηση των θεμάτων της μετανάστευσης.

Η ακαδημαϊκή κοινότητα προσφέρει πλούσιες ερμηνείες και οριοθετήσεις της μετανάστευσης που συνθέτουν μια πιο διαυγή εικόνα του τι νοείται ως μετανάστευση. Οι περισσότερες ερμηνείες εξετάζουν το φαινόμενο υπό το πρίσμα

⁹³ Samers, M., 2010. *Migration (Key Ideas in Geography)*. 1st. ed. London and New York: Routledge, σελ. 52-121

της μακροπρόθεσμης μετεγκατάστασης,⁹⁴ ενώ λαμβάνονται υπόψη και άλλοι παράμετροι, όπως τα σύνορα, η απόσταση, ο τρόπος λήψης της απόφασης και ο αριθμός των ατόμων. Οι γεωγράφοι επισημαίνουν τη χρονική και χωρική σημασία της κινητικότητας σε αντιδιαστολή με τους κοινωνιολόγους που δίνουν έμφαση στις κοινωνικές συνέπειες της μετανάστευσης και τους οικονομολόγους που εστιάζουν στην οικονομική πτυχή. Μια από τις σημαντικότερες συμβολές είναι αυτή του Mishra S.K. που όρισε τη μετανάστευση ως «την εισροή ή την εκροή του πληθυσμού από μια καθορισμένη περιοχή σε μια άλλη για μόνιμη ή προσωρινή εγκατάσταση».⁹⁵ Ο Shrivastava όρισε ότι η μετανάστευση αποτελεί μια γεωγραφική μετακίνηση μόνιμη ή τουλάχιστον για σημαντικό χρονικό διάστημα σε ένα μέρος που δεν βρίσκεται σε κοντινή απόσταση.⁹⁶ Ομοίως, ο Weeks ερμήνευσε τη μετανάστευση ως τη διαδικασία μετεγκατάστασης και μεταφοράς των κοινωνικών δραστηριοτήτων από μια περιοχή σε μια άλλη.⁹⁷ Ο Eisenstadt εξετάζει τη μετανάστευση ως «τη φυσική μεταβολή ενός ατόμου ή μιας ομάδας από μια κοινωνία σε μια άλλη. Αυτή η μετάβαση συνήθως συνεπάγεται εγκατάλειψη ενός κοινωνικού περιβάλλοντος και είσοδο σε ένα άλλο μόνιμο».⁹⁸ Σύμφωνα, βέβαια, με τον Clarke η μετανάστευση δεν δύναται να προσδιοριστεί ολοκληρωμένα, διότι εμπεριέχει ένα ευρύ φάσμα στοιχείων.⁹⁹

Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ), προκειμένου να καταστήσει διαχειρίσιμο τον όγκο των διαφορετικών ερμηνειών, έχει καταλήξει σε ένα σύνθετο λεξιλόγιο ορισμών¹⁰⁰ με κατεξοχήν τους ακόλουθους:

Μετανάστευση (Migration) - Η μετακίνηση ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων, είτε σε διεθνή σύνορα είτε εντός ενός κράτους. Αποτελεί μια μετακίνηση του πληθυσμού που περιλαμβάνει κάθε είδους μετακίνηση, ανεξάρτητα από το μήκος, τη σύνθεση και τα αίτια της. Εμπεριέχει τη μετανάστευση των προσφύγων, των εκτοπισμένων, των οικονομικών μεταναστών και οικογενειακής επανένωσης.

⁹⁴ Ross, J., 1982. *International Encyclopedia of Population*. 1st. ed. New York: The Free Press. A Division of Macmillan Publishing Co. σελ. 448-9; Goldscheider, C., 1971. *Population, Modernization and Social Structure*. 1st. ed. Boston: Little Brown, σελ. 64.; Ghosh, B.N., 1987. *Fundamentals of Population Geography*, 1st. ed. New Delhi: Sterling Publishers Pvt. Ltd., σελ.34.

⁹⁵ Mishra, S., 1981. Factors and Process of Migration in Developing Economy. In: R. Mandal, ed. *Frontiers in Migration Analysis*. New Dehli: Concept Publishing Company, σελ. 227-228.

⁹⁶ Shrivastava, O., 1983. *A Text Book of Demography*. 1st. ed. New Delhi: Vikas Publishing House Pvt. Ltd, σελ. 137.

⁹⁷ Weeks, J., 1989. *Population: An Introduction to Concepts and Issues*. 1st. επιμ. Belmont, California: Words worth Publishing Company, σελ.186.

⁹⁸ Eisenstadt, S., 1954. *The Absorption of Immigrants: A Comparative Study based mainly on Jewish Community in Palestine and the State of Israel*. 1st. ed. London: Routledge and Regan Pail Ltd, σελ.1.

⁹⁹ Clarke, J., 1965. *Population Geography*. 1st. ed. Oxford: Pergamon Press, σελ.123.

¹⁰⁰ IOM, 2011. *Glossary on Migration*. 2nd ed. Geneva: IOM- International Migration Law No. 25.

Ο ορισμός αυτό αποτελεί τον πιο ολοκληρωμένο, ο οποίος υιοθετείται και από το μεγαλύτερο μέρος της υπάρχουσας βιβλιογραφίας που έλκει την επιχειρηματολογία του από το χώρο των κοινωνικών επιστημών.

Καθαρή Μετανάστευση (Net Migration) – Η διαφορά μεταξύ του αριθμού των ατόμων που εισέρχονται στην επικράτεια ενός κράτους και του αριθμού των ατόμων που εγκαταλείπουν την περιοχή την ίδια περίοδο.

Συνολική Μετανάστευση (Total Migration) – Το άθροισμα της εισόδου ή των αφίξεων των μεταναστών και των εξόδων ή των αναχωρήσεων των μεταναστών αποδίδει το συνολικό όγκο της μετανάστευσης.

Εσωτερική Μετανάστευση (Internal Migration) – Η μετακίνηση των ανθρώπων από μια περιοχή της χώρας σε άλλη εντός της ίδιας χώρας για το σκοπό ή με αποτέλεσμα την εγκατάσταση σε νέα κατοικία είτε μόνιμα είτε προσωρινά.

Αναγκαστική Μετανάστευση (Forced Migration) – Χρησιμοποιείται για τη περιγραφή μιας μεταναστευτικής ροής στην οποία υπάρχει το στοιχείο του εξαναγκασμού, συμπεριλαμβανομένων των απειλών για τη ζωή και το βιοπορισμό, είτε προέρχονται από φυσικά ή ανθρωπογενή αίτια.

Διεθνής Μετανάστευση (International Migration) – Η μετακίνηση των ανθρώπων που εγκαταλείπουν τη χώρα καταγωγής τους ή τη χώρα συνήθους διαμονής, προκειμένου να εγκατασταθούν είτε μόνιμα είτε προσωρινά σε άλλη χώρα.

Το γλωσσάριο αυτό παραθέτει τα ποικίλα είδη της μετανάστευσης, ανάλογα με τα κριτήρια διάκρισης που χρησιμοποιούνται κατά περίπτωση. Ενδεικτικό αυτής της ποικιλομορφίας είναι το γεγονός ότι υπάρχουν τουλάχιστον 26 διαφορετικές μορφές της μετανάστευσης και 28 του μετανάστη. Οι κυριότερες μορφές μπορούν να συνοψιστούν στην εσωτερική και την διεθνή μετανάστευση, την εκούσια και την ακούσια, τη βραχυπρόθεσμη και τη μακροπρόθεσμη και την ανεξάρτητη και τη μαζική. Παρά τις μεταξύ τους διαφοροποιήσεις, στον πυρήνα παραμένει η μετακίνηση των ανθρώπων από το ένα μέρος σε ένα άλλο, ανεξάρτητα από τους λόγους που τη προκαλούν.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η οριοθέτηση του μετανάστη που αντιμετωπίζει σημαντικές δυσχέρειες δυνάμει της έλλειψης οικουμενικά αποδεκτού προσδιορισμού. Ο όρος μετανάστης, βάσει του άρθρου 1.1. (α) του Καταστατικού Χάρτη του ΔΟΜ,¹⁰¹ πρέπει να νοείται ότι «καλύπτει όλες τις περιπτώσεις που η απόφαση μετανάστευσης ελήφθη ελεύθερα από τον ενδιαφερόμενο για λόγους «προσωπικής ευκολίας» και χωρίς παρέμβαση εξωτερικού επιτακτικού

¹⁰¹ IOM, 1953. *Constitution of the International Organization for Migration*, Geneva: Intergovernmental Committee for European Migration.

παράγοντα».¹⁰² Βασικό χαρακτηριστικό είναι, στην περίπτωση αυτή, η οικειοθελής εγκατάλειψη της χώρας της οποίας έχουν την ιθαγένεια ή στην οποία έχουν τη συνήθη του διαμονή προς βελτίωση των υλικών ή κοινωνικών τους συνθηκών και των προοπτικών για τον εαυτό τους ή την οικογένεια τους, ενώ υπάρχει δυνατότητα επιστροφής. Αυτός ο ορισμός υπαινίσσεται ότι ο όρος «μετανάστης» δεν αφορά ούτε εμπιρεύει τους πρόσφυγες, τους εκτοπισμένους ή όσους έχουν οδηγηθεί σε αναγκαστική μετανάστευση. Την ίδια προσέγγιση ακολουθεί και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες που προβάλλει την διάκριση του «μετανάστη» και του «πρόσφυγα». Στο πλαίσιο αυτό ο όρος «μετανάστης» διαφέρει άρδην από τον «πρόσφυγα»,¹⁰³ καθώς αποτελεί διακριτή κατηγορία που εξασφαλίζει διαφορετικά δικαιώματα. Πέρα από το νομικό καθεστώς¹⁰⁴ θεμελιώδης είναι και η διαφορά τόσο στις συνθήκες μετακίνησης όσο και στη σύνθεση του πληθυσμού. Η πρόταση του Ειδικού Εισηγητή της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφορικά με το ποια άτομα πρέπει να θεωρούνται μετανάστες συνάδει με την παραπάνω ερμηνεία. Εκτενέστερα, ως μετανάστες πρότεινε να νοούνται:

α) τα πρόσωπα που βρίσκονται εκτός της επικράτειας του κράτους του οποίου είναι υπήκοοι ή πολίτες και δεν υπόκεινται στη νομική προστασία

β) τα πρόσωπα που δεν απολαύουν της γενικής νομικής αναγνώρισης των δικαιωμάτων του καθεστώτος του πρόσφυγα από το κράτος υποδοχής

γ) τα πρόσωπα που δεν τυγχάνουν γενικής νομικής προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων βάσει διπλωματικών συμφωνιών.¹⁰⁵

Τα κριτήρια αυτά, ιδιαιτέρως το δεύτερο, επιβεβαιώνουν την άποψη της διάκρισης μεταξύ της οικειοθελούς μετανάστευσης προς αναζήτηση της ευημερίας και της αναγκαστικής, λόγω πολιτικών διώξεων και συρράξεων.

Δεδομένου ότι δεν υπάρχει καθολικά αποδεκτός ορισμός του «μετανάστη» σε διεθνές επίπεδο υπάρχουν διαφορετικές φιλοσοφίες. Αντίθετα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και τον ΔΟΜ, ο ΟΗΕ ορίζει τον μετανάστη «ως ένα άτομο που κατοικεί σε μια ξένη χώρα για περισσότερο από ένα έτος ανεξάρτητα από τις αιτίες, εκούσια ή ακούσια, και τα μέσα, κανονικά ή ακανόνιστα,

¹⁰² Commission on Human Rights, 1998. *Measures to improve th situation and ensure the human rights and dignity of all migrant workers. Report of the working group of intergovernmental experts on the human rights of migrants submitted in accordance with Commission on Human Rights Res. 1997/15*, New York: UN Doc: E/CN.4/1998/76, p.10.

¹⁰³ UN, 1951. *Convention Relating to the Status of Refugees*, Geneva: UNHCR, Art.1.

¹⁰⁴ Edwards, A., 2016. *UNHCR viewpoint: "Refugee" or "migrant" - Which is right?*. διαθέσιμο στο: <http://www.unhcr.org/news/latest/2016/7/55df0e556/unhcr-viewpoint-refugee-migrant-right.html> [πρόσβαση 2/10/2017].

¹⁰⁵ Rodríguez Pizarro, G., 2002. *Human rights of migrants. Note by the Secretary- General*, New York: UN Doc. A/57/292.

που χρησιμοποιήθηκαν για τη μετανάστευση».¹⁰⁶ Με τον τρόπο αυτό οι μετανάστες είναι άνθρωποι που κινούνται υπό διαφορετικές συνθήκες και για διαφορετικούς λόγους. Βάσει αυτής της οπτικής ο όρος «μετανάστης» αποτελεί μια πολύτιμη ομπρέλα που ενσωματώνει πληθώρα κατηγοριών, όπως τους αιτούντες άσυλο, τους πολιτικούς πρόσφυγες, τους μετανάστες εργάτες, τους μετανάστες χωρίς έγγραφα και όσους έχουν νόμιμα έγγραφα. Έτσι, μολονότι δεν είναι όλοι οι μετανάστες πρόσφυγες, όλοι οι πρόσφυγες είναι και μετανάστες. Στο ίδιο μήκος κύματος είναι και ο ορισμός του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπου ως μετανάστης μπορεί να νοηθεί «κάθε πρόσωπο που ζει προσωρινά ή μόνιμα σε μια χώρα που δεν γεννήθηκε, αλλά έχει αποκτήσει σημαντικούς κοινωνικούς δεσμούς».¹⁰⁷

Περαιτέρω, οι μετανάστες δύνανται να κατηγοριοποιηθούν ανάλογα με τον τόπο μετακίνησης, τη διάρκεια παραμονής, την ύπαρξη ή όχι συμβολαίου εργασίας (μισθωτοί ή ελεύθεροι επαγγελματίες), τις ικανότητες, τα αίτια (οικονομικά ή μη),¹⁰⁸ τη μεταβολή ή μη του τρόπου ζωής (συντηρητικοί ή καινοτόμοι)¹⁰⁹ και την εκπλήρωση των νόμιμων υποχρεώσεων (νόμιμοι ή παράνομοι). Ανάλογα με τον τόπο μετακίνησης υπάρχουν δύο κατηγορίες η εσωτερική μετανάστευση που συνδέεται με μικρότερες κοινωνικό-πολιτισμικές διαφορές και η εξωτερική. Αναφορικά με το χρόνο παραμονής υπάρχουν οι μικρής διάρκειας μετανάστες, οι προσωρινοί, οι εποχιακοί και οι μόνιμοι. Βάσει των ικανοτήτων τους κατηγοριοποιούνται στους υψηλής εξειδίκευσης μετανάστες, τους ειδικευμένους και τους ανειδίκευτους.

Για τον σκοπό της διπλωματικής εργασίας και προκειμένου να μειωθεί η πολυπλοκότητα των δεδομένων, η οριοθέτηση του μετανάστη που θα υιοθετηθεί είναι αυτή που ακολουθεί ο ΔΟΜ και παρουσιάζει μεγαλύτερη συνάφεια με τον «οικονομικό μετανάστη» που αναφέρεται «σε ένα άτομο που πρόκειται να προσληφθεί, έχει προσληφθεί ή έχει ασκήσει αμειβόμενη δραστηριότητα σε κράτος του οποίου δεν είναι υπήκοος».¹¹⁰ Άλλωστε η προσέγγιση αυτή ακολουθείται και στην Ατζέντα 2030, όπου η ενσωμάτωση της μετανάστευσης αφορά κυρίως τους μετανάστες-εργάτες, ενώ υπάρχουν διακριτές δεσμεύσεις και υποστόχοι τόσο για τους πρόσφυγες όσο και για τους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες.

¹⁰⁶ Ibid

¹⁰⁷ UNESCO, 2015. *Learning to live together UNESCO's Glossary on Migration*. διαθέσιμο στο: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/> [πρόσβαση 7/10/2017].

¹⁰⁸ Datta, A., 2003. *Human Migration: A Social Phenomenon*. 1st. ed. New Delhi: Mittal Publication, σελ.19-21.

¹⁰⁹ Peterson, W., 1958. A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, 23(3), σελ. 256-66.

¹¹⁰ GA, 1990. *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*, New York: UN Doc. A/RES/45/158, Art.2.

2.2. Η Αποτύπωση της Μετανάστευσης στα Θεσμικά Κείμενα της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρθηκε εκτενώς η οριοθέτηση της κοινωνικής συνιστώσας μέσω των θεσμικών κειμένων της βιώσιμης ανάπτυξης. Στο κεφάλαιο αυτό θα εξεταστεί η ειδική περίπτωση της μετανάστευσης ιδωμένη μέσα από τα θεσμικά αυτά κείμενα και τις Συνδιασκέψεις. Η ανάλυση αυτή θα αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο γινόταν αντιληπτή η μετανάστευση σε σχέση με τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη σταδιακή πορεία αλλαγής της προσέγγισης.

Η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον αποτέλεσε τη πρώτη μεγάλη διάσκεψη για τα περιβαλλοντικά ζητήματα υπό την αιγίδα του ΟΗΕ. Εξετάζοντάς τη υπό το φως της μετανάστευσης η μοναδική αναφορά εντοπίζεται στη τέταρτη σύσταση για το σχεδιασμό και τη διαχείριση των ανθρωπίνων κοινοτήτων, προκειμένου να διασφαλιστεί ένα υψηλό επίπεδο περιβαλλοντικής προστασίας και ποιότητας. Στους τομείς προτεραιότητας για έρευνα κατατάσσονται οι κοινωνικοοικονομικοί και δημογραφικοί παράγοντες που διέπουν τη μετανάστευση και τη κατανομή του πληθυσμού. Η πρώτη αυτή αναφορά αποτυπώνει την ανάγκη ενασχόλησης της διεθνούς κοινότητας με τους παράγοντες που ωθούν τα άτομα σε μετανάστευση και του τρόπου που αυτή επηρεάζει το περιβάλλον.

Πριν τη Διάσκεψη του 1992, η Επιτροπή Brundtland δημοσίευσε την έκθεσή της «Το κοινό μας μέλλον» στην οποία εισήγαγε την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης. Η συσχέτιση με τη μετανάστευση είναι στενά προσδιορισμένη στις αλλαγές του μοντέλου της κινητικότητας, τη κατανομή του πληθυσμού και την αστικοποίηση. Ως εκ τούτου ιδιαίτερη είναι η ενασχόληση με την αύξηση του πληθυσμού στις αναπτυσσόμενες χώρες και της ελλιπούς δυνατότητας αυτών να μεταναστεύσουν σε «νέες» χώρες (Κεφ.1: 50). Στο πνεύμα αυτό, η Έκθεση αναγνωρίζει το σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισε η μετανάστευση στην αντιμετώπιση των αυξανόμενων δημογραφικών πιέσεων κατά την περίοδο του 1881 και του 1910 (Κεφ.4: 8, 10 και 24). Το ενδιαφέρον, όμως, στρέφεται κυρίως στην εσωτερική μετανάστευση και στις πολιτικές ενθάρρυνσης της μετακίνησης από περιοχές πυκνοκατοικημένες ή περιβαλλοντικά υποβαθμισμένες σε αραιοκατοικημένες (Κεφ.4: 26, 45, 46 και Κεφ.5:41) για απάλυνση των πιέσεων στη βιομάζα και τα τροπικά δάση (Κεφ.6:26 και Κεφ.7:64). Ειδικότερη αναφορά υπάρχει τόσο στους πρόσφυγες που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις εστίες τους, λόγω συρράξεων, όσο και στους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες (Κεφ.11:8). Η Έκθεση, λοιπόν, εισάγει την έννοια της μετανάστευσης στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης σε ένα πρώιμο στάδιο με εστίαση στις δημογραφικές πολιτικές, χωρίς να αναγνωρίζεται η συμβολή των μεταναστών στην ανάπτυξη των χωρών και η ανάγκη διαχείρισής τους.

Συνακόλουθα, η Διάσκεψη του 1992 για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη παρουσιάζει ελλιπή εστίαση στο ζήτημα της μετανάστευσης. Ψήγματα ενασχόλησης

μπορούν να ανιχνευτούν στην Διακήρυξη του Ρίο και ιδιαιτέρως στην Ατζέντα 21. Η αναφορά στη Διακήρυξη του Ρίο είναι μονάχα έμμεση μέσω της εστίασης που παρουσιάζεται στις παραγράφους 20 έως 23 σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, χωρίς την συμπερίληψη των μεταναστών. Η συνδυαστική ανάλυση, όμως, της Διακήρυξης με την Ατζέντα 21 μαρτυρά τη συμπερίληψη αυτών στις ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες. Αναγνωρίζεται στην παράγραφο 5.21. της Ατζέντας ότι «*οι δημογραφικές αλλαγές ... στις εθνοτικές μειονότητες, τους πρόσφυγες, τους μετανάστες, τους εκτοπισμένους... ενδέχεται να προκαλέσουν συγκεκριμένες επιπτώσεις στη βιώσιμη ανάπτυξη.*» Στο κεφάλαιο 3 αναδεικνύεται η συμβολή των μεταναστών στην ολοκληρωμένη προώθηση των βιώσιμων μέσων διαβίωσης και στην προστασία του περιβάλλοντος όσο και η ανάγκη υιοθέτησης μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη, προκειμένου να μειωθούν οι ανισότητες και να βοηθηθούν τα πιο ευάλωτα άτομα. Στο πέμπτο κεφάλαιο πραγματοποιείται σύνδεση των δημογραφικών δυναμικών και της βιωσιμότητας, όπου στα μέσα υλοποίησης περιλαμβάνεται η ενίσχυση των ερευνητικών προγραμμάτων που ενσωματώνουν τον πληθυσμό, το περιβάλλον και την ανάπτυξη. Στόχος των προγραμμάτων είναι ο προσδιορισμός του φάσματος των πιθανών αποτελεσμάτων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και του τρόπου που οι σωρευτικές περιβαλλοντικές αλλαγές θα ωθήσουν σε μεγάλη μεταναστευτική ροή (5.9). Η προσέγγιση αυτή αναδεικνύει τους δεσμούς μεταξύ της κλιματικής αλλαγής και των συνακόλουθων επιπτώσεων του φαινομένου στις τοπικές κοινότητες προβάλλοντας την ανάγκη διεξαγωγής ερευνών για την αλληλεπίδραση των περιβαλλοντικών και κοινωνικοοικονομικών παραγόντων ως αιτία της μετανάστευσης (5.20). Η Ατζέντα 21, λοιπόν, εμπεριέχει τους μετανάστες και τους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες που χρήζουν ειδικής προστασίας, ενώ τονίζει την ανάγκη ενσωμάτωσης και διαχείρισής τους στα προγράμματα και τις πολιτικές της βιώσιμης ανάπτυξης (5.33). Συνοψίζοντας, είναι εμφανές ότι η Ατζέντα δεν περιορίζεται στα αμιγώς περιβαλλοντικά προβλήματα, αλλά ασχολείται και με τη κοινωνική τους διάσταση και τη σύνδεση με τη μετανάστευση. Αν και αυτό επιτυγχάνεται στο στενό πλαίσιο της κλιματικής αλλαγής και της επακόλουθης περιβαλλοντικής υποβάθμισης, είναι αξιοσημείωτη η αποτύπωση των αιτιών της μετανάστευσης και η ένταξη των μεταναστών στις ευάλωτες ομάδες με παράλληλη ενσωμάτωση στα προγράμματα της βιώσιμης ανάπτυξης.

Σε μικρή χρονική απόσταση από τη Συνδιάσκεψη του Ρίο πραγματοποιήθηκε η πέμπτη Διεθνής Διάσκεψη για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη¹¹¹ το 1994 υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών. Στο πλαίσιο της Διάσκεψης υιοθετήθηκε ένα νέο Πρόγραμμα Δράσης ως οδηγός των εθνικών και διεθνών δράσεων στο τομέα του πληθυσμού και της ανάπτυξης για τα επόμενα 20 χρόνια. Κεντρικός άξονας του

¹¹¹ UN, 1994. *Report of the International Conference on Population and Development*, Cairo: UN Doc. A/CONF.171/13/Rev.1.

οικοδομήματος ήταν η αδιάσπαστη σχέση μεταξύ πληθυσμού και ανάπτυξης που επιβεβαιώνει την διεθνή συναίνεση σχετικά με την ανάγκη αύξησης της διεθνούς συνεργασίας σε ό,τι αφορά τον πληθυσμό στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης. Η υιοθέτηση αυτού του προγράμματος σηματοδότησε μια νέα φάση δέσμευσης για την ενσωμάτωση των πληθυσμιακών ζητημάτων στις προτάσεις κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και επίτευξης καλύτερης ποιότητας ζωής για όλα τα άτομα, λαμβάνοντας υπόψη τις μελλοντικές γενεές (αρχή 2 και 6). Η προσθήκη αυτής της παραμέτρου αναδεικνύει την διάχυση του «πνεύματος του Ρίο» εντός των πληθυσμιακών ζητημάτων. Υπολείπεται, όμως, σαφής σύζευξη της μετανάστευσης με τη βιώσιμη ανάπτυξη, διότι στις παραγράφους 10.1 έως 10.29 που αφορούν τη διεθνή μετανάστευση δεν υπάρχει καμία αντίστοιχη ρητή αναφορά.

Αξιοσημείωτη είναι και η αναφορά στη Διάσκεψη Κορυφής της Χιλιετίας που συντελέστηκε το 2000 και έθεσε τις προτεραιότητες της παγκόσμιας ατζέντας μέσω της υιοθέτησης των ΑΣΧ. Οι ΑΣΧ αποτέλεσαν ακρογωνιαίο λίθο του οικοδομήματος, διότι από τη σύλληψή τους, ριζοσπαστικοποίησαν την παγκόσμια βοήθεια, θέτοντας συγκεκριμένες στοχεύσεις για τη κινητοποίηση και καθοδήγηση των αναπτυξιακών προσπαθειών. Παρά την ευρεία προσέγγιση της Διακήρυξης στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της χρηστής διακυβέρνησης και της δημοκρατίας, οι στοχεύσεις και οι αναφορές στο κομμάτι της μετανάστευσης είναι περιορισμένες. Μονάχα η παρ.25 της Διακήρυξης προβλέπει τη λήψη μέτρων «για τη διασφάλιση του σεβασμού και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών, των εργαζόμενων μεταναστών και των οικογενειών τους, την εξάλειψη των αυξανόμενων πρακτικών ρατσισμού και ξενοφοβίας και την προώθηση μεγαλύτερης αρμονίας και ανοχής σε όλες τις κοινωνίες».¹¹² Αναφορά παρατηρείται και στην ανάγκη καταπολέμησης της ανθρωπίνης εμπορίας, αλλά συγκεκριμένοι δείκτες και στόχοι δεν συμπεριλήφθηκαν. Ομοίως, ούτε τα προϊόντα της Παγκόσμιας Διάσκεψης Κορυφής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη που διεξήχθη στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002 ενσωματώνουν τη μετανάστευση εντός του πλαισίου της βιώσιμης ανάπτυξης.

Απαρχή των εστιασμένων προσπαθειών σύνδεσης της μετανάστευσης και της βιώσιμης ανάπτυξης και της διαμόρφωσης παγκοσμίου διαλόγου ήταν η Διάσκεψη Υψηλού Επιπέδου της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ για τη Μετανάστευση και την Ανάπτυξη¹¹³ το 2006, παρά το γεγονός ότι δεν κατέληξε στην υιοθέτηση μιας επίσημα συμφωνημένης Διακήρυξης. Έκτοτε, η σύζευξη αυτή έχει αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης διαφόρων φόρουμ, όπως το Παγκόσμιο Φόρουμ για τη Μετανάστευση (GFMD) και η Παγκόσμια Ομάδα Μετανάστευσης (GMG), ενώ τα πορίσματα έχουν διαχυθεί στα μετέπειτα θεσμικά κείμενα της βιώσιμης ανάπτυξης. Μέσω του

¹¹² GA, 2000. *Resolution adopted by the General Assembly: 55/2. United Nations Millennium Declaration*, New York: UN Doc: A/RES/55/2.

¹¹³ GA, 2006. *Summary of the High-level Dialogue on International Migration and Development. Note by the President of the General Assembly*, New York: UN Doc. A/61/515.

διαλόγου επιτεύχθηκε η αναγνώριση της μετανάστευσης ως ενός φαινομένου του οποίου τα οφέλη μπορούν να μεγιστοποιηθούν μέσω της δημιουργίας εταιρικών σχέσεων μεταξύ των χωρών προέλευσης και προορισμού. Αναδείχθηκε, επιπλέον, η εγγενής τρωτότητα των μεταναστών, δεδομένου ότι εξ ορισμού βρίσκονται εκτός του τόπου συνήθους διαμονής τους που συνεπάγεται ανεπάρκεια των μηχανισμών υποστήριξης με ακόλουθη έκθεση σε ρατσισμό, διακρίσεις και ξενοφοβία. Η Διάσκεψη αποτέλεσε, λοιπόν, την απαρχή της συζήτησης για τη μετανάστευση εντός του αναπτυξιακού πλαισίου και του προβληματισμού με το κατά πόσο είναι αποτελεσματικός ο τρόπος διαχείρισης του ζητήματος ή ενδεχομένως είναι προτιμότερη η προοπτική της οριζόντιας εφαρμογής. Η σταδιακή αλλαγής της προσέγγισης μετουσιώνεται στην Διάσκεψη του Ρίο+20, όπου για πρώτη φορά θα διερευνηθεί ο τρόπος ενσωμάτωσης της μετανάστευσης στο πλαίσιο της μετά το 2015 ανάπτυξης.

Τα αποτελέσματα των εστιασμένων προσπαθειών έγιναν αισθητά στο καταληκτικό κείμενο της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη το 2012. Συγκεκριμένα, οι μετανάστες, όχι μόνο ενσωματώνονται στις μεγάλες ευάλωτες ομάδες, αλλά αναγνωρίζεται η ανάγκη ενεργούς συμμετοχής τους κατά τη λήψη, το σχεδιασμό και την υλοποίηση των σχεδίων για τη βιώσιμη ανάπτυξη (παρ.43). Στη παράγραφο 144, η μετανάστευση εντάσσεται στις προκλήσεις που συνδέονται με τη δημογραφική αλλαγή, γεγονός που συνεπάγεται εξέταση της πληθυσμιακής αυτής τάσης και ενσωμάτωση των πορισμάτων στις εθνικές, αγροτικές και αστικές αναπτυξιακές στρατηγικές. Η Διακήρυξη προβλέπει, ακόμη, την αντιμετώπιση της διεθνούς μετανάστευσης διαμέσου της διεθνούς, περιφερειακής ή διμερούς συνεργασίας και της αναγνώρισης του ρόλου και της ευθύνης των χωρών προέλευσης, διέλευσης και προορισμού στην προώθηση και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων των μεταναστών. με παράλληλη αποφυγή των προσεγγίσεων που θα μπορούσαν να επιδεινώσουν την τρωτότητά τους (παρ.157). Οι παράγραφοι αυτοί συντελούν το πλαίσιο της ενσωμάτωσης της μετανάστευσης στη βιώσιμη ανάπτυξη και αναδεικνύουν ισόρροπα τόσο την ανάγκη προστασίας των μεταναστών όσο και την συμβολή τους στην επίτευξη των προγραμμάτων και πολιτικών της βιώσιμης ανάπτυξης.

Η σύνδεση των δύο ζητημάτων αποτελεί κεντρική προτεραιότητα της διεθνούς κοινότητας, όπως πιστοποιείται από την πραγματοποίηση του Δεύτερου Διαλόγου Υψηλού Επιπέδου για τη Διεθνή Μετανάστευση και την Ανάπτυξη¹¹⁴ και την Έκθεση του Γ.Γ. του ΟΗΕ για «Μια αξιοπρεπή ζωή για όλους».¹¹⁵ Τα κείμενα αυτά

¹¹⁴GA, 2013. *Declaration of the High-level Dialogue on International Migration and Development*, New York: UN Doc. A/68/L.5.

¹¹⁵ GA, 2013. *A life of dignity for all: accelerating progress towards the Millennium Development Goals and advancing the United Nations development agenda beyond 2015. Report of the Secretary-General*, New York: UN Document: A/68/202.

αποτέλεσαν το προσχέδιο πάνω στο οποίο στηρίχθηκε η αναπτυξιακή ατζέντα για τη μετά το 2015 περίοδο αναγνωρίζοντας ότι από την περίοδο υιοθέτησης των ΑΣΧ έχουν ανακύψει μεγάλες προκλήσεις που απαιτούν καλύτερη διακυβέρνηση σε όλα τα επίπεδα, συμπεριλαμβανομένων των προκλήσεων της μετανάστευσης. Συγκεκριμένα, η παράγραφος 93 της Έκθεσης του Γ.Γ. του ΟΗΕ έστρεψε τον φακό προς τη θετική συμβολή των μεταναστών στις χώρες υποδοχής, ενώ αναγνώρισε ότι υφίστανται πολλά εμπόδια που υποδαυλίζουν τις θετικές συνεισφορές με κατεξοχήν τις διακρίσεις, την εμπορία ανθρώπων και την αδυναμία απόλαυσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αντιστοίχως, ο Δεύτερος Διάλογος διερεύνησε την ενσωμάτωση της μετανάστευσης στις αναπτυξιακές πολιτικές, την ασφαλή μετανάστευση και τα δικαιώματα των μεταναστών, ενώ εντόπισε συγκεκριμένα μέτρα για την ενίσχυση της συνεργασίας, ώστε να ενισχυθούν τα πλεονεκτήματα από τη διεθνή μετανάστευση και να μειωθούν οι αρνητικές συνέπειές της. Τα κείμενα αποτέλεσαν ορόσημο της αναγνώρισης του ρόλου της μετανάστευσης στην υλοποίηση των ΑΣΧ και της βιώσιμης ανάπτυξης που πρέπει να ληφθεί επαρκώς υπόψη κατά την εκπόνηση της Ατζέντας 2030.

Ολοκληρώνοντας την επισκόπηση των θεσμικών κειμένων της βιώσιμης ανάπτυξης υπό το πρίσμα της μετανάστευσης είναι εμφανής η σταδιακή αλλαγή της κατεύθυνσης προς την σύζευξη των δύο θεματικών και την συμπερίληψη της οπτικής αυτής στην περιβαλλοντική πολιτική. Εντούτοις, η επίτευξη των δεσμεύσεων υπήρξε ιδιαίτερα αργή με αποτέλεσμα την υπογραφή σχετικά λίγων πολυμερών συνθηκών επί του θέματος σε αντίθεση με άλλους τομείς της παγκόσμιας πολιτικής. Ως εκ τούτου, η μετανάστευση μέχρι πρότινος στερούταν ενός μηχανισμού συνεκτικής διεθνούς διακυβέρνησης με αποτέλεσμα τα ζητήματά της να μην αναγνωρίζονταν επαρκώς στα εργαλεία αναπτυξιακού προγραμματισμού σε εθνικό επίπεδο, παραμένοντας σε μια εννοιολογική σφαίρα. Προς την αντιστροφή αυτής της τάσης, οι αδυναμίες αναγνωρίστηκαν σταδιακά από το 2006 με αποκορύφωμα τη περίοδο της διαμόρφωσης της μετά το 2015 αναπτυξιακής ατζέντας. Η αναγκαιότητα της ενσωμάτωσης της μετανάστευσης στην επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης αναδείχθηκε μέσω της υιοθέτησης της Ατζέντας 2030 που θα αναλυθεί ακολούθως.

2.3. Η Σύζευξη των Κοινωνικών Ζητημάτων της Ατζέντας 2030 με τη Μετανάστευση

Σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρθηκε εκτενώς η διερεύνηση των κοινωνικών ζητημάτων και η εξελικτική πορεία διαμόρφωσης της σύνδεσης μεταξύ της μετανάστευσης και της βιώσιμης ανάπτυξης. Στο μέρος αυτό θα εξεταστεί ειδικότερα η αποτύπωση αυτής της σχέσης μέσα από την υιοθέτηση της Ατζέντα 2030 που αποτελεί το ορόσημο της εξέλιξης αυτής. Η ανάλυση θα δομηθεί μέσα από τη Διακήρυξη της Ατζέντας, τους ΣΒΑ και την Ατζέντα Δράσης της Αντίς Αμπέμπα¹¹⁶ (AAAA) για μια ολιστική θεώρηση.

Η μετανάστευση αποτελεί ένα ιδιαίτερα φλέγον ζήτημα που είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ανάπτυξη, ιδίως την τρέχουσα περίοδο που η ανθρώπινη κινητικότητα σε διεθνές και εσωτερικό επίπεδο βρίσκεται στο υψηλότερο επίπεδο στην καταγεγραμμένη ιστορία. Παρά το γεγονός ότι το μερίδιο των μεταναστών έχει παραμείνει περίπου στο 3% του παγκόσμιου πληθυσμού για περισσότερο από 20 χρόνια, υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση σε απόλυτους αριθμούς.¹¹⁷ Το 1990, περίπου 156 εκατομμύρια άνθρωποι ζούσαν σε χώρες εκτός της μητρικής τους, ενώ τη σύγχρονη εποχή ο αριθμός ανέρχεται στα 215 εκατομμύρια. Η εξέλιξη αυτή λαμβάνει χώρα στην κοινωνικό-οικονομική ανάπτυξη των χωρών προέλευσης όσο και υποδοχής των μεταναστών, ενώ διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης. Ο επιτακτικός χαρακτήρας του φαινομένου οδήγησε στην ενσωμάτωσή του στο πλαίσιο της Ατζέντας 2030, ενώ η διαχείριση των μεταναστών αναβαθμίστηκε σε κεντρική στρατηγική των κρατών, προκειμένου να είναι εφικτή η επίτευξη των ΣΒΑ. Η συμπερίληψη αυτή συνάδει με τη δέσμευση «να μην μείνει κανείς πίσω» και ως εκ τούτου η Ατζέντα απευθύνεται σε όσους έχουν ανάγκη στοχεύοντας σε συγκεκριμένες προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν. Η οριζόντια ενσωμάτωση της μετανάστευσης στη παγκόσμια αναπτυξιακή πολιτική αποτελεί μια σημαντική καινοτομία της Ατζέντας 2030 προς διόρθωση της παράλειψης που είχε προηγηθεί στους ΑΣΧ. Η συμπερίληψη της αποτελεί ορόσημο της αναγνώρισης των ειδικών εισφορών των μεταναστών στη βιώσιμη ανάπτυξη και της ανάγκης ενίσχυσης ενός πλαισίου υποστήριξης και προστασίας αυτής της κατηγορίας πολιτών. Η συνειδητοποίηση ότι η κοινωνική και οικονομική πρόοδος δεν διαμοιράζεται ισότιμα, αλλά η εθνικότητα, το φύλο, η ηλικία, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η αναπηρία και το μεταναστευτικό στάτους είναι παράγοντες που εντείνουν τον αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση οδήγησε σε ανανεωμένη έμφαση για την ένταξη και την κοινωνική δικαιοσύνη. Προκειμένου να γίνει αντιληπτός ο τρόπος ενσωμάτωσης, θα ακολουθήσει ανάλυση της σύνδεσης:

¹¹⁶ UN, 2015. *Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for Development*, Addis Ababa: UN Doc. A/RES/69/313.

¹¹⁷ McAuliffe, M. & Ruhs, M., 2017. *World Migration Report 2018*. Geneva: IOM, σελ.17.

i. Η Διακήρυξη της Ατζέντας 2030

Το εισαγωγικό κείμενο της Διακήρυξης περικλείει τόσο την πολυδιάστατη πραγματικότητα της μετανάστευσης όσο και την ανάγκη διασφάλισης «του να μην μείνει κανείς πίσω». Κεντρικά σημεία είναι η αναγνώριση της συνεισφοράς της μετανάστευσης στην βιώσιμη ανάπτυξη, στη μείωση της φτώχειας και στη πάταξη των ανισοτήτων. Συγκεκριμένα, η συμβολή αποτυπώνεται στη παράγραφο 29, από κοινού με την ανάγκη ενίσχυσης της ανθεκτικότητας των κοινοτήτων που φιλοξενούν πρόσφυγες. Προς τον σκοπό αυτό, η Ατζέντα καλεί τα κράτη-μέρη να ενδυναμώσουν τη διεθνή συνεργασία για τη διασφάλιση της ασφαλούς, μεθοδικής και ομαλής μετανάστευσης με σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Υπογραμμίζει, επιπλέον, το δικαίωμα των μεταναστών να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους με την ιδιότητα του πολίτη (παρ.29) όσο και την ευπάθεια των μεταναστών, των προσφύγων και των εσωτερικά μετατοπισμένων (παρ.23). Τονίζει ότι η αναγκαστική μετακίνηση σε συνδυασμό με τις ανθρωπιστικές κρίσεις δύνανται να αντιστρέψουν τη μέχρι τώρα αναπτυξιακή πορεία (παρ.14). Η Διακήρυξη σημειώνει, ακόμη, ότι οι μετανάστες πρέπει να προστατεύονται από την αναγκαστική εργασία και την ανθρώπινη εμπορεία, ενώ θα πρέπει να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση (παρ.25). Όπως παρατηρείται, πέρα από τον εντοπισμό του ζητήματος, πολλά από αυτά τα στοιχεία αποτελούν εξίσου προτάσεις αντιμετώπισης του φαινομένου. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται η μείωση του κόστους της μετανάστευσης, η ενίσχυση της βάσης των δεδομένων, η βελτίωση της δημόσιας εικόνας των μεταναστών και ο τερματισμός της εκμετάλλευσης. Οι προτάσεις αυτές, άλλωστε, συνάδουν με το όραμα που εξέφρασε ο Γ.Γ. του ΟΗΕ κατά τη διάρκεια του Υψηλού Επιπέδου Διαλόγου για τη Διεθνή Μετανάστευση και την Ανάπτυξη το 2013,¹¹⁸ αναδεικνύοντας τη συνέχεια της πολιτικής. Η Διακήρυξη, λοιπόν, εμπεριέχει τη μετανάστευση εντός του αναπτυξιακού πλαισίου πιστοποιώντας τη συναίνεση της διεθνούς κοινότητας επί των επιμέρους διασυνδέσεων.

ii. Οι Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης και οι Υποστόχοι

Η Ατζέντα 2030, πέρα από την αναγνώριση της θετικής συνεισφοράς της μετανάστευσης, παρέχει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την αντιμετώπιση των βασικών αιτιών της ανθρώπινης κινητικότητας, όπως την ανασφάλεια, τις συρράξεις και την έλλειψη ευκαιριών. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της υιοθέτησης των ΣΒΑ που αποτελούν το πλαίσιο υποστήριξης και προστασίας αυτής της κατηγορίας πολιτών, δεδομένου ότι υπάρχουν μετρήσιμες στοχεύσεις.

Οι ΣΒΑ περιλαμβάνουν πληθώρα στόχων που είναι άμεσα συνυφασμένοι με τους μετανάστες, τη μετανάστευση και τη κινητικότητα. Έντεκα από τους δεκαεπτά

¹¹⁸ GA, 2013. *International Migration and Development. Report of the Secretary-General for the High-level Dialogue on International Migration and Development*, New York: UN Document: A/68/190.

στόχους και τουλάχιστον 10 από τους 169 υποστόχους είναι σχετικοί με τη μετανάστευση, όπως αναδεικνύεται από το κατωτέρω σχήμα.

Σχήμα 10. Οι Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης που σχετίζονται με τη Μετανάστευση

Πηγή: <https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/meetings/2017/bangkok--international-migration-data/Session%203/Session%203%20UNSD.pdf>

Ακρογωνιαίος λίθος του συστήματος είναι η διαχείριση της μετανάστευσης.¹¹⁹ Η προτεραιότητα αυτή ενσαρκώνεται στο Στόχο 10.7 που είναι ο μόνος που αφιερώνεται αποκλειστικά στη μετανάστευση, καθώς καλεί τα κράτη να διευκολύνουν την ασφαλή, ομαλή και υπεύθυνη κινητικότητα μέσω της εφαρμογής προγραμματισμένων και καλά διαχειριζόμενων μεταναστευτικών πολιτικών. Οι σχετιζόμενοι στόχοι εντοπίζονται στον τομέα της εκπαίδευσης και διατήρησης των εργαζομένων στον τομέα της υγείας στις αναπτυσσόμενες χώρες (3.γ), στη παροχή υποτροφιών για σπουδές στο εξωτερικό (4.β) και στο τερματισμό της ανθρώπινης εμπορίας (5.2, 8.7, 16.2). Ο σεβασμός των εργασιακών δικαιωμάτων των εργαζομένων μεταναστών, ιδίως των γυναικών (8.8) και η μείωση των εξόδων μεταβίβασης εμβασμάτων (10.γ) άπτονται των υποστόχων που σχετίζονται με τη μετανάστευση.¹²⁰ Ενδιαφέρον παρουσιάζει τόσο ο υποστόχος 16.9 για τη παροχή νομικής ταυτότητας σε όλους, συμπεριλαμβανομένης της ληξιαρχικής καταχώρησης των γεννήσεων όσο και ο υποστόχος 11.1 για τη διασφάλιση της πρόσβασης όλων σε ασφαλείς και οικονομικά προσιτές κατοικίες και βασικές υπηρεσίες. Σχέση εντοπίζεται και στον στόχο 17 για την ενίσχυση της ικανότητας των αναπτυσσόμενων χωρών να παρέχουν υψηλής ποιότητας, έγκαιρα και αξιόπιστα στοιχεία

¹¹⁹ Ο όρος «Διαχείριση της Μετανάστευσης», βάσει του ΔΟΜ, χρησιμοποιείται για να συμπεριλάβει τις κυβερνητικές λειτουργίες και το εθνικό σύστημα ομαλής και ανθρωπίνης διαχείρισης της διασυνοριακής μετανάστευσης, ιδιαιτέρως τη διαχείριση της εισόδου των μεταναστών και της προστασίας των προσφύγων και όσων χρήζουν προστασίας.

¹²⁰ GA, 2016. *International Migration and Development. Report of the Secretary-General*, New York: UN Doc. A/71/296.

κατανεμημένα ανά μεταναστευτικό στάτους. Η διάκριση αυτή είναι χρήσιμη για τον εντοπισμό των τρωτών σημείων των μεταναστών και την εξασφάλιση «να μην μείνει κανείς πίσω».

Πίνακας 4. Η Διάκριση των Σχετιζόμενων Υποστόχων με τη Μετανάστευση

ΆΜΕΣΗ ΑΝΑΦΟΡΑ	ΈΜΜΕΣΗ ΑΝΑΦΟΡΑ
8.8. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	1.1 Εξάλειψη ακραίας φτώχειας
10.7 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ	1.4 Ίσα δικαιώματα πρόσβασης σε οικονομικούς πόρους, βασικές υπηρεσίες και έλεγχο της γης
10.Γ. ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ ΤΩΝ ΕΜΒΑΣΜΑΤΩΝ	1.5 Οικοδόμηση ανθεκτικότητας εκείνων που βρίσκονται σε ευάλωτη θέση
17.18 ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΑΝΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΣΤΑΤΟΥΣ	3.α Διατήρηση υγειονομικού δυναμικού
	4. b Αύξηση υποτροφιών
	5.2 Εξάλειψη όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών
	6.1 Καθολική πρόσβαση σε ασφαλές και ποσιτό πόσιμο νερό
	6.2 Ισότιμη πρόσβαση σε εγκαταστάσεις υγιεινής
	7.1 Καθολική πρόσβαση σε ποσιτές υπηρεσίες ενέργειας
	8.7 Εξάλειψη της αναγκαστικής εργασίας και της εμπορίας
	11.1 Πρόσβαση όλων σε επαρκή, ασφαλή και ποσιτή στέγαση και βασικές υπηρεσίες
	16.2 Τερματισμός της εκμετάλλευσης και εμπορίας ανθρώπων και όλων των μορφών βίας
	16.9 Παροχή νομικής ταυτότητας σε όλους

iii. Η Ατζέντα Δράσης της Αντίς Αμπέμπα

Η ΑΑΑΑ αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της Ατζέντας 2030, καθώς στοχεύει στην υλοποίηση των δεσμεύσεων της διεθνούς κοινότητας προσδιορίζοντας τα μέσα επίτευξης των ΣΒΑ και λαμβάνοντας υπόψη τους σχετικούς μεταναστευτικούς υποστόχους. Συγκεκριμένα, η ΑΑΑΑ στην παράγραφο 40 επιβεβαιώνει τη θετική συνεισφορά των μεταναστών στη βιώσιμη ανάπτυξη και στοχεύει στην εξασφάλιση επαρκών και οικονομικά ποσιτών χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών διαθέσιμων σε αυτούς και τις οικογένειές τους, αναγνωρίζοντας ότι τα εμβάσματα συνήθως μεταβιβάζονται ως μισθοί για την κάλυψη των αναγκών των νοικοκυριών. Δεδομένης της σημασίας των εμβασμάτων των μεταναστών, προσβλέπει στη μείωση του μέσου κόστους αυτών των συναλλαγών σε λιγότερο από το 3% του μεταφερόμενου ποσού με παράλληλη ενίσχυση του συντονισμού μεταξύ των εθνικών ρυθμιστικών αρχών για τη προώθηση φθηνότερης, ταχύτερης και ασφαλέστερης μεταφοράς. Καλεί,

ακόμη, τις χώρες να παρέχουν ποιοτική εκπαίδευση σε όλους συμπεριλαμβανομένων των παιδιών των μεταναστών και των προσφύγων (παρ.78), προκειμένου να καταπολεμηθεί η ξενοφοβία και να διευκολυνθεί η ενσωμάτωσή τους. Επιπρόσθετα, παροτρύνει τα κράτη μέλη να μειώσουν το κόστος πρόσληψης των εργαζόμενων μεταναστών και να διευκολύνουν την αναγνώριση των προσόντων και της εκπαίδευσης των αλλοδαπών (παρ.111). Στην παράγραφο 111 εμπεριέχεται, επιπλέον, η προτροπή στα κράτη για τη διασφάλιση της ασφαλούς και ομαλής μετανάστευσης με απόλυτο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της διευκόλυνσης της κοινωνικής ένταξης μέσω αποτελεσματικών κοινωνικών στρατηγικών επικοινωνίας. Μέσα επίτευξης των μεταναστευτικών στοχεύσεων εντοπίζονται και στην παράγραφο 24, όπου προβάλλονται οι ανάγκες μείωσης του δυνητικού αντικτύπου από τη καταπολέμηση της νομιμοποίησης των εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Ολοκληρώνοντας, η παράγραφος 112 αφιερώνεται στο τερματισμό της ανθρωπίνης εμπορίας, ιδίως των γυναικών και των παιδιών. Οι παράγραφοι αυτοί αποτελούν τους άξονες εφαρμογής των ΣΒΑ υπό το πρίσμα της μετανάστευσης, όπως αναδεικνύεται από το πίνακα 4.

Πίνακας 5. Η Μετανάστευση εντός της Ατζέντας Δράσης Αντίς Αμπέμπα

-Καταπολέμηση της ξενοφοβίας και διευκόλυνση της κοινωνικής ενσωμάτωσης (111)
-Προώθηση φθηνότερης, ταχύτερης και ασφαλέστερης μεταφοράς εμβασμάτων (40)
-Παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης στα παιδιά μεταναστών και προσφύγων (78)
-Αμβλυνση του κόστους πρόσληψης των εργαζόμενων μεταναστών (111)
-Τερματισμός της ανθρωπίνης εμπορίας (112)
-Διασφάλιση της ασφαλούς και ομαλής μετανάστευσης (111)
-Μείωση του αντικτύπου
-Διευκόλυνση της πρόσβασης σε οικονομικά προσιτές υπηρεσίες (40)

Η ενσωμάτωση της μετανάστευσης εντοπίζεται σε ευρεία θεμάτων, τα οποία ταυτίζονται με τη κοινωνική συνιστώσα της βιώσιμης ανάπτυξης. Η διαπίστωση αυτή αποδεικνύεται μέσα από την παρατήρηση ότι τόσο τα κοινωνικά ζητήματα όσο και η μετανάστευση γίνονται αισθητά κυρίως στους στόχους 1 έως 5, ενώ παράλληλα είναι σε άμεση σύνδεση ιδίως με τους στόχους 8, 10, 11, 16 και 17.

**ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ. ΔΙΑΤΟΜΕΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΙΚΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ**

Κεφάλαιο 3

Η Υγεία, η Μετανάστευση και η Ατζέντα 2030

Η υγεία και η μετανάστευση συνδέονται και αλληλεξαρτώνται. Το γεγονός ότι η ανθρώπινη υγεία και οι ασθένειες μπορούν να επηρεαστούν από τη μετανάστευση αναγνωρίστηκε ήδη από τον 14^ο αιώνα κατά τη διάρκεια της επιδημίας πανώλης στην Ευρώπη.¹²¹ Έκτοτε, η παγκοσμιοποίηση εξέλιξε τους δεσμούς αυτούς και ανέδειξε ότι οι μεταξύ τους αλληλεξαρτήσεις δεν είναι στατικές. Οι επιταχυνόμενες δημογραφικές και επιδημιολογικές αλλαγές, λόγω της γήρανσης του πληθυσμού, της αύξησης των μη μεταδοτικών ασθενειών και της μετανάστευσης, απαιτούν τη παροχή αποτελεσματικότερων υπηρεσιών και καθιστούν την υγεία ζωτικής σημασίας για τις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές πτυχές της βιώσιμης ανάπτυξης. Η ανάγκη αυτή ενσωματώνεται στους ΣΒΑ, όπου καθορίζονται φιλόδοξες στοχεύσεις για τη μείωση των ασθενειών και την ισότητα για την υγεία, συμπεριλαμβανομένης της καθολικής υγειονομικής κάλυψης (UHC). Ο ΣΒΑ 3 στοχεύει στη σωστή διαχείριση της υγείας των μεταναστών, η οποία μεν προάγει την ευημερία όλων, αλλά διευκολύνει και την κοινωνική τους ένταξη. Με τον τρόπο αυτό, η διεθνής μετανάστευση προσφέρει τόσο ευκαιρίες όσο και προκλήσεις σε σχέση με την υγεία των μεταναστών και των συστημάτων υγείας που καλούνται να ανταποκριθούν στις ανάγκες αυτές.

Στόχος του κεφαλαίου είναι η ανάδειξη της αλληλεπίδρασης της μετανάστευσης με τον κοινωνικό πυλώνα της βιώσιμης ανάπτυξης υπό το φως του τομέα της υγείας, όπως αποτυπώνεται στον ΣΒΑ3. Προς την επίτευξη αυτής της στόχευσης, το κεφάλαιο παρουσιάζει τη τρέχουσα κατάσταση και προσδιορίζει τη σχέση των δύο αυτών θεματικών, ώστε να φανούν οι αναδυόμενες προκλήσεις και ο τρόπος που θα πραγματοποιηθεί η διαχείρισής τους. Περαιτέρω, αναδεικνύει το πλαίσιο εντός του οποίου στηρίχθηκε η διαμόρφωσή του ΣΒΑ3 και η ιστορία της αλλαγής, ενώ εν συνεχεία επιτυγχάνεται η διερεύνηση του ΣΒΑ3 μέσω του τρόπου ενσωμάτωσης της μετανάστευσης στο πλαίσιο των υποστόχων και των ευρύτερων ΣΒΑ. Κεντρικοί άξονες διεξοδικότερης ανάλυσης είναι η καθολική πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας και το ανθρώπινο υγειονομικό δυναμικό, καθώς συντελούν τους βασικούς τρόπους ενσωμάτωσης. Τέλος, ακολουθεί εξέταση των πιθανοτήτων επίτευξης αυτών των δεσμεύσεων και των ήδη εφαρμοζόμενων καλών πρακτικών.

¹²¹ Grondin, D., 2004. Well-managed migrants' health benefits all. *Bulletion of the World Health Organization*, 82(8), σελ.] 559-636.

3.1. Η Τρέχουσα Κατάσταση και ο Προσδιορισμός της Σχέσης

Η δυναμική του πληθυσμού επηρεάζει και επηρεάζεται από τις εξελίξεις και τα αποτελέσματα στον τομέα της υγείας. Η ανθρώπινη κινητικότητα δύναται να επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις για τις επενδύσεις στις υπηρεσίες υγείας, υπονομεύοντας την οικονομική ευημερία και την εξάλειψη της φτώχειας, ενώ σε ατομικό επίπεδο μπορεί να οδηγήσει σε ανυπέβλητα εμπόδια στην πρόσβαση των μεταναστών στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, γεγονός που διακυβεύει τη δυνατότητα τους να παραμείνουν υγιείς και παραγωγικοί. Από την άλλη πλευρά, η μετανάστευση αποτελεί γόνιμο έδαφος για την υγεία του πληθυσμού στις χώρες υποδοχής, λόγω της αύξησης της παραγωγικότητας και της τάσης των μεταναστών να είναι σε παραγωγική ηλικία,¹²² σε σχετικά καλή υγεία (healthy immigrant effect- «ΗΙΕ»)¹²³ και να αποτελούν σημαντικό ποσοστό του υγειονομικού δυναμικού. Οι δυο αυτές πτυχές της επίδρασης των μεταναστών πιστοποιούν ότι όλα τα ζητήματα έχουν δυο όψεις και δεν είναι δυνατός ο απόλυτος χαρακτηρισμός ενός φαινομένου, καθώς λαμβάνει διάφορες εκφάνσεις. Οι ραγδαίες αλλαγές στη σύνθεση του πληθυσμού με την γήρανση του πληθυσμού και την συγκέντρωση του νεανικού στην Αφρική αλλάζουν τις απαιτούμενες παροχές στο τομέα της υγείας. Ως εκ τούτου, απαιτούνται συντονισμένες προσπάθειες για την εξασφάλιση ότι η υγεία των μεταναστών αποτελεί προτεραιότητα καθ' όλη τη διάρκεια του μεταναστευτικού κύκλου¹²⁴ και ότι πραγματοποιούνται προσπάθειες προσαρμογής και ενίσχυσης της ανθεκτικότητας των τοπικών συστημάτων υγείας που θα επιφέρουν μακροπρόθεσμα υγειονομικό και κοινωνικό όφελος. Το παγκόσμιο αναπτυξιακό πλαίσιο, όπως εκφράζεται στην Ατζέντα 2030 καλύπτει ακριβώς αυτές τις προτεραιότητες τόσο μέσω της αντιμετώπισης των ειδικότερων προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες υγείας όσο και της διαχείρισης των θετικών και αρνητικών αποτελεσμάτων που απορρέουν από τη μετακίνηση στις χώρες προορισμού και διαμονής. Συνεπώς, η τρέχουσα κατάσταση με τον διαρκώς αυξανόμενο ρυθμό της μετανάστευσης καλεί για μια πιο ολιστική διαχείριση.

¹²² UN DESA, 2015. *International Migration Report 2015: Highlights*, New York: UN Doc. ST/ESA/SER.A/384, σελ.8-9.

¹²³ Το φαινόμενο υγιών μεταναστών- «healthy immigrant effect» σημαίνει ότι κατά την άφιξή τους στη χώρα υποδοχής είναι συγκριτικά πιο υγιείς από τον εγχώριο πληθυσμό, αλλά η κατάστασή τους επιδεινώνεται ανά τα έτη. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Costant, A., García-Muñoz, T., Neuman, S. & Neuman, T., 2015. *A "Healthy Immigrant Effect" or a "Sick Immigrant Effect"? Selection and Policies Matter*, Bonn: IZA Discussion Paper Series No.9338. Dornich, A., Panatto, D., Gasparini, R. & Amacizia, D., 2012. The "healthy immigrant" effect: does it exist in Europe today?. *Italian Journal of Public Health*, 9(3), σελ. 1-7. Fennelly, K., 2007. Health and Well-being of Immigrants: The Healthy Migrant Phenomenon. In: P. Walker & E. Barnett, eds. *Immigrant Medicine*. U.S.: Saunders Elsevier, σελ. 19-26.

¹²⁴ Ο Μεταναστευτικός Κύκλος διακρίνεται στα ακόλουθα στάδια: την προ-μεταναστευτική κατάσταση και την απόφαση για μετανάστευση, τη φάση της μετακίνησης και την άφιξη και τη διαδικασία ενσωμάτωσης. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Kley, S., 2011. Explaining the Stages of Migration within a Life-course Framework. *European Sociological Review*, 27(4), σελ. 469-486.

3.2. Η Ιστορία της Αλλαγής

Η προώθηση της υγείας των μεταναστών μέσω των ΣΒΑ απαιτεί την διερεύνηση των όσων έχουν ήδη επιτευχθεί που θα αναδείξει το πλαίσιο εντός του οποίου στηρίχθηκε η διαμόρφωσή τους. Απαρχή της ενασχόλησης ήταν η υποβολή του πληροφοριακού εγγράφου του ΔΟΜ με τίτλο «Υγεία των Μεταναστών προς Όφελος Όλων»¹²⁵ το 2004 στην 88^η Σύνοδο του Συμβουλίου, το οποίο σκιαγράφησε το δεσμό μεταξύ της μετανάστευσης και της υγείας και των εφαρμοζόμενων πολιτικών με όραμα τη μετάβαση από τον αποκλεισμό στην ένταξη και την διαχείριση της υγείας των μεταναστών προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Τα πορίσματα του ΔΟΜ διαχύθηκαν εντός του ΟΗΕ και ως εκ τούτου ο ΠΟΥ συμπεριέλαβε τα νέα δεδομένα, όπως βεβαιώνεται από την Έκθεση της Γραμματείας στην ημερήσια διάταξη του 2007 που τιτλοφορείται «Υγεία των Μεταναστών».¹²⁶ Ως απόρροια, το 2008 υιοθετήθηκε η «Διακήρυξη για την Υγεία των Μεταναστών»,¹²⁷ η οποία ενδυνάμωσε την σύνδεση των δύο ζητημάτων και επισήμανε την ανάγκη διαπεριφερειακής και διεθνούς συνεργασίας. Άνοιξε, δε, τον δρόμο για τη Παγκόσμια Διαβούλευση για την Υγεία των Μεταναστών¹²⁸, η οποία κατέληξε στην υιοθέτηση της αναφοράς «Υγεία των Μεταναστών- Ο δρόμος προς τα εμπρός» που επιβεβαίωσε την ανάγκη υιοθέτησης μιας πολυτομεακής προσέγγισης μέσα από 4 άξονες: την παρακολούθηση της υγείας των μεταναστών, τα νομοθετικά πλαίσια που επηρεάζουν την υγεία των μεταναστών, τα συστήματα υγείας για την ενσωμάτωση των μεταναστών και τις εταιρικές σχέσεις για την υγεία των μεταναστών.

Η υγεία, πέρα από άξονας των διακηρυκτικών κειμένων, αποτέλεσε κεντρική προτεραιότητα της παγκόσμιας ατζέντας ήδη από το 2000 έως το 2015 μέσω της υιοθέτησης συγκεκριμένων στοχεύσεων για τη μείωση της παιδικής θνησιμότητας (ΑΣΧ 4), τη βελτίωση της μητρικής υγείας (ΑΣΧ 5) και τη καταπολέμηση των ασθενειών (HIV/AIDS, ελονοσία και άλλες ασθένειες (ΑΣΧ 6), χωρίς όμως την συμπερίληψη της μετανάστευσης. Η συντονισμένη δράση της διεθνούς κοινότητας επί των ζητημάτων αυτών κινητοποίησε και ενέπνευσε τεράστια αύξηση της βοήθειας από τον ιδιωτικό τομέα, η οποία, βάσει της Έκθεσης για τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας¹²⁹ το 2015, απέδωσε καρπούς, διότι παρά την ταχεία αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού, οι παρεμβάσεις οδήγησαν σε θεαματικά αποτελέσματα για τη μείωση του παγκόσμιου ποσοστού θνησιμότητας. Η πρωτοφανής αυτή πρόοδος ανέδειξε ότι

¹²⁵ IOM, 2004. *Migrant Health for the Benefit of All*, Geneva: Eighty-Eighth Session of IOM Council Information Doc. MC/INF/275.

¹²⁶ WHO, 2007. *Health of Migrants. Report by the Secretariat*, Geneva: WHO 122nd Session, Provisional agenda item 4.8 Doc. EB122/11.

¹²⁷ WHO, 2008. *Sixty-first World Health Assembly Resolutions and Decisions. Resolution WHA61.17 Health of Migrants*, Geneva: WHA61/2008/REC/1.

¹²⁸ WHO, Gobierno de Espana and IOM, 2010. *Health of Migrants- The Way Forward. Report of a global consultation*, Madrid: WHO.

¹²⁹ UN, 2015. *The Millennium Development Goals Report 2015*, New York: UN.

οι στοχοθετημένες παρεμβάσεις, οι σωστές στρατηγικές, οι επαρκείς πόροι και η ισχυρή πολιτική βούληση αρκούν για να δρομολογήσουν τις αλλαγές. Ωστόσο, παρά τις εστιασμένες προσπάθειες, παρατηρήθηκαν αναδυόμενες πραγματικότητες που έχρηζαν αντιμετώπισης, όπως η ραγδαία εξάπλωση των μη μεταδοτικών ασθενειών και η μετανάστευση. Η συνειδητοποίηση των νέων προκλήσεων στο τομέα της υγείας κατέστησε προφανή την ανάγκη υιοθέτησης ενός συνεκτικού και ολοκληρωμένου στόχου, ο οποίος να εμπεριέχει τις ειδικότερες προκλήσεις στη μετά το 2015 αναπτυξιακή ατζέντα. Στη βάση αυτής της συνειδητοποίησης σε συνδυασμό με τις σοβαρές επιπτώσεις των μη μεταδοτικών ασθενειών, τη παγκόσμια κινητικότητα και την ποικιλομορφία των κοινωνιών πραγματοποιήθηκε η ενσωμάτωση των νέων προκλήσεων στο διάδοχο αναπτυξιακό πλαίσιο. Η υγεία ενσαρκώνεται στον ΣΒΑ 3 που προσβλέπει στη διασφάλιση μιας ζωής με υγεία και ευημερία για όλους σε όλες τις ηλικίες, όπου ήδη από τη πρότασή αυτή που συντελεί τον πυρήνα της στόχευσης αναδεικνύεται η ενσωμάτωση της μετανάστευσης.

Καθοριστικό ρόλο για τη διαμόρφωση του στόχου 3 για την υγεία διαδραμάτισε ο ΔΟΜ, όπου ανέδειξε τη σημασία της υγείας των μεταναστών για μια βιώσιμη ανάπτυξη και υποστήριξε ενεργά τη συμπερίληψη της μετανάστευσης ως μέρος της Ατζέντας 2030. Ο ΔΟΜ μέσω της ενεργούς συμμετοχής και της παροχής εμπειρογνομosύνης επισήμανε την ανάγκη υιοθέτησης μιας ολιστικής ανθρωποκεντρικής προσέγγισης που να βασίζεται στις αρχές της ισότητας, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι μετανάστες αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες στην προσπάθεια αναγνώρισης του δικαιώματος στην υγεία. Βάσει αυτών των στοιχείων, ο ΔΟΜ κατέληξε ότι η υγεία αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη, συμπέρασμα που υποστηρίχθηκε και από τη Παγκόσμια Θεματική Διαβούλευση για την Υγεία στην Αναπτυξιακή Ατζέντα μετά το 2015,¹³⁰ η οποία υιοθετήθηκε κατά τη διάρκεια της Συνόδου Υψηλού Επιπέδου που συγκλήστηκε το 2013 από τις κυβερνήσεις της Μποτσουάνα και της Σουηδίας με στόχο την εύρεση του καλύτερου τρόπου εξασφάλισης της υγείας των μελλοντικών γενεών. Το κύριο πόρισμα της διαβούλευσης ήταν ότι οι στόχοι της υγείας πρέπει να περιλαμβάνουν τους μετανάστες και να υιοθετούν δείκτες για την παρακολούθηση της πρόσβασής τους στην υγειονομική περίθαλψη. Η Υψηλού Επιπέδου Ομάδα για τη Μετανάστευση,¹³¹ το 2015, προσέφερε, εξίσου, συστάσεις για την προαγωγή της ημιτελούς ατζέντας για την υγεία των μεταναστών. Όλες αυτές πολιτικές ενορχήστρωσαν την τελική υιοθέτηση του Στόχου 3, λαμβάνοντας υπόψη τις αναδυόμενες προτεραιότητες.

¹³⁰ Task Team for the Global Thematic Consultation on Health, 2013. *Health in the Post-2015 Agenda. Report of the Global Thematic Consultation on Health*. διαθέσιμο στο : http://www.who.int/pmnch/media/press_materials/pr/2013/health_post-2015_agenda.pdf?ua=1 [πρόσβαση 2/11/2017].

¹³¹ IOM, 2015. *Advancing the Unfinished Agenda of Migrant Health for the Benefit of All*, Geneva: 106th Session of IOM Council. C/106/INF/15.

3.3. Ο Τρόπος Ενσωμάτωσης της Σχέσης και οι Μεταξύ Διασυνδέσεις

Η υγεία είναι μια βασική ανάγκη και καθοριστικός παράγοντας της βιώσιμης ανάπτυξης και της εξάλειψης της φτώχειας, όπως επιβεβαιώνεται από το ΣΒΑ 3 για την υγεία, ο οποίος υποστηρίζεται από 13 υποστόχους που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα για την υγεία και την ευεξία του συνόλου του πληθυσμού. Η μετανάστευση ενσωματώνεται στο σύνολο των υποστόχων, όπως αποτυπώνεται στον πίνακα Νο.5, με έμφαση όμως στον υποστόχο 3.8 που απαιτεί καθολική υγειονομική κάλυψη και τον 3.γ. για το ανθρώπινο δυναμικό που θα αναλυθούν εκτενέστερα.

Πίνακας 6. Αλληλεπίδραση των υποστόχων του ΣΒΑ3 με τη Μετανάστευση

Επιλεγμένοι Υποστόχοι του ΣΒΑ3	Τρωτότητες των Μεταναστών και Αποτελέσματα στον τομέα της υγείας
3.1 Μείωση του ποσοστού της παγκόσμιας μητρικής θνησιμότητας σε λιγότερους από 70 θανάτους ανά 100,000 γεννήσεις έως το 2030	Οι μετανάστες έχουν τη τάση να έχουν υψηλότερη μητρική θνησιμότητα ¹³² και να είναι πιο ευάλωτοι στην υψηλή αρτηριακή πίεση, τη κακή διατροφή και το πρόωρο τοκετό από κοινού με τις υποβαθμισμένες υπηρεσίες και τις ανεπαρκείς γνώσεις για το σύστημα υγείας στις χώρες προορισμού. ¹³³
3.2. Τερματισμός των αποτρέψιμων θανάτων νεογνών και παιδιών ηλικίας κάτω των πέντε	Οι μετανάστες έχουν μεγαλύτερη δυσκολία πρόσβασης στις υπηρεσίες μαιευτικής και προγεννητικής περίθαλψης, ενώ η υψηλή θνησιμότητα στα νεογνά σχετίζεται με τη χαμηλή ποιότητα των κατοικιών, τη κακή ψυχική υγεία των μητέρων μεταναστών και την υγειονομική περίθαλψη. ¹³⁴
3.3. Τερματισμός των επιδημιών και καταπολέμηση της ηπατίτιδα και των μεταδοσιμων ασθενειών	Οι μετανάστες αντιπροσωπεύουν υψηλό ποσοστό των ατόμων που πάσχουν από ελονοσία ¹³⁵ και ζουν με τον ιό HIV ¹³⁶
3.4 Μείωση κατά το ένα τρίτο της πρόωρης θνησιμότητας από μη-μεταδοτικές ασθένειες	Οι μετανάστες διατρέχουν κίνδυνο να μην λαμβάνουν συνεχή φροντίδα για προ-υπάρχουσες χρόνιες παθήσεις. ¹³⁷

¹³² van der Akker, T. & Roosmalen, J., 2015. Maternal mortality and severe morbidity in a migration perspective. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics and Gynaecology*, 32(1), σελ. 26-38.

¹³³ Esscher, A. et al., 2014. Suboptimal care and maternal mortality among foreign-born women in Sweden: maternal death audit with application of the 'migration three delays' model. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 14(141), σελ. 1-11.

¹³⁴ Rechel, B. et al., 2013. Migration and health in an increasingly diverse Europe. *Lancet*, 381(9873), σελ. 1235-45.

¹³⁵ WHO, 2015. *World Malaria Report*, Geneva: WHO.

¹³⁶ Cairns, G., 2015. *Four in ten people diagnosed with HIV in Europe are migrants*, *AIDSmap*. διαθέσιμο στο: <http://www.aidsmap.com/Four-in-ten-people-diagnosed-with-HIV-in-Europe-are-migrants/page/2978799/> [πρόσβαση στις 7/ 11/ 2017].

¹³⁷ WHO, 2015. *Migration and Health: key issues*. διαθέσιμο στο: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-determinants/migration-and-health/migrant-health-in-the-european-region/migration-and-health-key-issues#292932> [πρόσβαση στις 7/11/2017].

<p>3.5. Ενίσχυση της πρόληψης και της θεραπείας για την κατάχρηση ουσιών, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και της επιβλαβούς κατανάλωσης αλκοόλ</p>	<p>Οι έντονες συνθήκες, ο αποχωρισμός από την οικογένεια και η έλλειψη νομικού καθεστώτος αυξάνουν το άγχος και τη χρήση αλκοόλ και ουσιών.¹³⁸ Η θεραπεία αυτών των διαταραχών παρεμποδίζεται τόσο από ατομικούς φραγμούς όσο και από την έλλειψη πρόσβασης σε ψυχοκοινωνικές υπηρεσίες.¹³⁹</p>
<p>3.6. Ενίσχυση των ικανοτήτων για έγκαιρη προειδοποίηση και διαχείριση των κινδύνων υγείας</p>	<p>Οι μετανάστες συχνά είναι πιο ευάλωτοι σε επιδημίες και πανδημίες, ενώ δεν εντάσσονται επαρκώς στα συστήματα προειδοποίησης και διαχείρισης.¹⁴⁰</p>

Πηγή: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/10761.pdf>

Ο πίνακας αυτός συνοπτικά παρουσιάζει επιλεγμένους υποστόχους του τομέα της υγείας τονίζοντας τον τρόπο που διαπλέκονται με την μετανάστευση και αναδεικνύοντας τις ιδιαίτερες ανάγκες και τους περιορισμούς των μεταναστών.

3.3.1. Η Καθολική Πρόσβαση στις Υπηρεσίες Υγείας

Η καθολική κάλυψη της υγείας είναι μια από τις προτεραιότητες που περιλαμβάνονται στο ΣΒΑ3, καθώς είναι αναδυόμενη πρόκληση με 400 εκατομμύρια άτομα παγκοσμίως να μην έχουν πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες υγείας και απαραίτητη για τη βελτίωση της υγείας και τη διασφάλιση ότι «κανείς δεν θα μείνει πίσω». Στο πλαίσιο αυτό, το δικαίωμα στην υγεία επεκτείνεται σε όλους, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών. Η κάλυψη αφορά δύο συνιστώσες, οι οποίες πρέπει να εκτιμηθούν στο επίπεδο ολόκληρου του πληθυσμού: α) τη πρόσβαση όλων σε οικονομικά προσιτές και ποιοτικές υπηρεσίες, η οποία παρέχει θετικό αντίκτυπο στα αποτελέσματα της υγείας με παράλληλη αύξηση του προσδόκιμου ζωής¹⁴¹ και β) τη κάλυψη της χρηματοοικονομικής προστασίας. Πέρα από το γεγονός ότι αδιαμφισβήτητα βελτιώνει την υγεία του συνόλου της κοινωνίας, είναι οικονομικά προσιτή για τις χώρες μεσαίου εισοδήματος και αναδύεται σε

¹³⁸ Negi, N., 2011. Identifying psychosocial stressors of well-being and factors related to substance use among Latino day laborers. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 13(4), σελ. 748-75.

¹³⁹ Pagano, A., 2014. Barriers to Drug Abuse Treatment for Latino Migrants: Treatment Providers' Perspectives. *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*, 13(3), σελ. 273-287.

¹⁴⁰ High-Level Commission on Health Employment and Economic Growth, 2016. *Working for Health and Growth: Investing in the health workforce*, Geneva: WHO, σελ.49.

¹⁴¹ Σε 153 χώρες την περίοδο 1995-2008 σημειώθηκε αύξηση των κυβερνητικών δαπανών στον τομέα της υγείας κατά 10% που οδήγησε σε μείωση της θνησιμότητας των παιδιών ηλικίας κάτω των πέντε ετών κατά 7,9 θανάτους ανά 1.000, ενώ η θνησιμότητα των ενηλίκων μειώθηκε στους 1,6 θανάτους για τις γυναίκες και στους 1,3 για τους άντρες ανά 1.000. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. OECD, 2016. *Universal Health Coverage and Health Outcomes. Final Report for the G7 Health Ministerial Meeting* διαθέσιμο στο: <http://www.oecd.org/els/health-systems/Universal-Health-Coverage-and-Health-Outcomes-OECD-G7-Health-Ministerial-2016.pdf> [πρόσβαση στις 7/ 11/ 2017].

επιτακτική ανάγκη με την αύξηση των μεταναστευτικών ροών και τη γήρανση του πληθυσμού.¹⁴²

Ως εκ τούτου, υπάρχει επείγουσα ανάγκη να αναπτυχθούν και να εφαρμοστούν ανθεκτικά συστήματα προστασίας της υγείας χωρίς αποκλεισμούς στο πλαίσιο ευρύτερων πολιτικών κοινωνικής προστασίας. Προς την επίτευξη της κάλυψης της υγείας των μεταναστών αναγνωρίζονται ποικίλες εθνικές προσεγγίσεις. Παραδείγματος χάριν, η Σρι Λάνκα και οι Φιλιππίνες καλύπτουν τις υγειονομικές ανάγκες των πολιτών τους που μετακινούνται στο εξωτερικό ανεξαρτήτως από το νομικό καθεστώς τους, ενώ η Μαλαισία και η Σιγκαπούρη έχουν υποχρεωτική ιδιωτική ιατρική περίθαλψη για όλους τους αλλοδαπούς εργαζομένους.¹⁴³ Σε αντιδιαστολή, μόνο ορισμένες αναπτυγμένες χώρες παρέχουν στους νόμιμους μετανάστες άνευ όρων ένταξη σε σύστημα υγειονομικής κάλυψης, όπως η Γαλλία, η Ολλανδία και η Δανία, ενώ συνηθέστερη πολιτική είναι η διαβάθμιση της πρόσβασης ανάλογα με το νομικό καθεστώς, όπως η Σουηδία που επιτρέπει ίση πρόσβαση για τους νόμιμους μετανάστες, αλλά πιο περιορισμένη για όσους δεν έχουν νόμιμα έγγραφα.¹⁴⁴ Εξίσου συνηθής πρακτική είναι η ύπαρξη προϋποθέσεων για τη συμπερίληψη των μεταναστών στις παροχές υγείας με τις σημαντικότερες να αφορούν τη διάρκεια της άδειας παραμονής και την απασχόληση, όπως εφαρμόζονται στην Ουγγαρία, τη Σλοβενία, τη Λιθουανία και τον Καναδά.¹⁴⁵

Ωστόσο, από μια παγκόσμια προοπτική, η μεγάλη πλειοψηφία των μεταναστών και σχεδόν όλοι οι παράνομοι μετανάστες δεν έχουν πρόσβαση σε επαρκή και οικονομικά προσιτά συστήματα υγείας, όπως στη Κύπρο, η οποία έχει τέσσερα ξεχωριστά συστήματα κάλυψης της υγειονομικής περίθαλψης με τους νόμιμους μετανάστες να μην πληρούν τις προϋποθέσεις για κανένα από αυτά. Όμως, ακόμα και στις περιπτώσεις που υπάρχει το δικαίωμα πρόσβασης, οι μετανάστες αντιμετωπίζουν συχνά δυσκολίες στην αξιοποίηση του δικαιώματος, λόγω της ελλιπούς ενημέρωσης σχετικά με τα οφέλη για την υγεία, του φόβου των διακρίσεων και της ξενοφοβίας και των γλωσσικών και πολιτιστικών παραγόντων που παρακωλύουν την πρόσβαση σε ξένα συστήματα υγείας.¹⁴⁶ Η πτυχή αυτή αναδεικνύει τις ιδιαίτερες προκλήσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι

¹⁴² Υπολογίζεται πως, οι άνθρωποι σε παραγωγική ηλικία που υπήρχαν το 1950 για την υποστήριξη ενός ηλικιωμένου ήταν 12, ενώ μέχρι το 2060, μόνο 4 εργαζόμενοι θα υπάρχουν για κάθε ηλικιωμένο, βλ. υποσημ. 128, σελ.18.

¹⁴³ Guinto, R., Curran, U., Suphanchaimat, R. & Pocock, N., 2015. Universal Health Coverage in "One ASEAN": are migrants included?. *Global Health Action*, 8(1), p. 25749.

¹⁴⁴ IOM, 2016. *Summary Report on the MIPEX Health Strand and Country Reports*. 1st. ed. Geneva: IOM Migration Research Series no, 52.

¹⁴⁵ Ibid

¹⁴⁶ Mosca, D., Rijks, B. & Schultz, C., 2013. Health in the post-2015 development agenda: The importance of migrants' health for sustainable and equitable development. In: F. Laczko & L. J. Lönnback, eds. *Migration and the United Nations Post-2015 Development Agenda*. Geneva: International Organization for Migration, σελ. 93-106.

μετανάστες είτε βρίσκονται εκτός του πλαισίου κοινωνικής προστασίας είτε όταν το νομοθετικό πλαίσιο επιτρέπει την πρόσβαση στις βασικές υπηρεσίες.

Η καθολική υγειονομική κάλυψη, πέρα από τη πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες υγείας, σε συνδυασμό με τους υπόλοιπους υποστόχους της υγείας, αναδεικνύει και ειδικότερες ανησυχίες για την υγεία των μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που σχετίζονται με τη μητρική και παιδική θνησιμότητα, τη πρόσβαση σε δικαιώματα και υπηρεσίες αναπαραγωγικής υγείας, τις μεταδοτικές ασθένειες και τη ψυχική υγεία. Ιδιαίτέρως, οι μετανάστριες συχνά δεν έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες αναπαραγωγικής υγείας και βρίσκονται αντιμέτωπες με χειρότερες καταστάσεις, από την ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη¹⁴⁷ έως τη μόλυνση από τον ιό HIV και άλλες σεξουαλικά μεταδιδόμενες λοιμώξεις. Πέρα από το κομμάτι της αναπαραγωγικής υγείας, παρά το γεγονός ότι οι μετανάστες συνήθως εγκαταλείπουν τη χώρα καταγωγής τους όντας υγιείς, η είσοδος στο τρόπο ζωής των υψηλά εισοδηματικά χωρών και ο ενστερνισμός των νέων αυτών προτύπων μπορεί να αυξήσει το κίνδυνο για μια ποικιλία μη μεταδοτικών ασθενειών με κυρίαρχες το διαβήτη και τη στεφανιαία νόσο.¹⁴⁸ Όσον αφορά τη ψυχική υγεία, η μετανάστευση συνεπάγεται έκθεση σε ποικίλα ζητήματα ψυχοκοινωνικής προσαρμογής, λόγω της παρατεταμένης αβεβαιότητας, του άγχους και της περιορισμένη πρόσβασης στις υπηρεσίες που επηρεάζουν αρνητικά την ψυχική τους ευημερία.¹⁴⁹

Ολοκληρώνοντας το ζήτημα της καθολικής υγειονομικής κάλυψης, αν και οι χώρες υιοθετούν διαφορετικούς εθνικούς μηχανισμούς για την πρόοδο του υποστόχου αυτού, προκύπτουν ορισμένα κοινά σημεία, τα οποία μπορούν να συνοψιστούν ως εξής: οι μετανάστες συχνά παραμελούνται, διατρέχουν υψηλό κίνδυνο αποκλεισμού από τις υπηρεσίες υγείας και καλούνται να καλύψουν τη πρόσβαση από το εισόδημά τους. Ακόμη και στις περιπτώσεις που οι πολιτικές ευνοούν τη πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας, οι μετανάστες αποτυγχάνουν να αξιοποιήσουν αυτή τους τη δυνατότητα. Η πρότερη ανάλυση ανέδειξε ότι η παροχή ποιοτικής υγειονομικής περίθαλψης στους εργαζόμενους μετανάστες, δεν είναι μόνο όφελος για τους ίδιους, τη παραγωγικότητα και την αυτοπεποίθησή τους, αλλά εξυπηρετεί ταυτόχρονα την προστασία των κοινοτήτων διέλευσης και προορισμού. Συνεπώς, η πρόσβαση είναι ύψιστης σημασίας για τη μείωση των ανισοτήτων στον τομέα της υγείας και την επίτευξη των ΣΒΑ, η οποία απαιτεί την προσαρμογή και την οικοδόμηση ανθεκτικών συστημάτων δημόσιας υγείας.

¹⁴⁷ Bollini, P., Pampallona, S., Wanner, P. & Kupelnick, B., 2009. Pregnancy outcome of migrant women and integration policy: a systematic review of the international literature. *Social Science Medicine*, 68(3), σελ. 452-461.

¹⁴⁸ Davies, A., Borland, R., Blake, C. & West, H., 2011. The Dynamics of Health and Return Migration. *Plos Medicine*, 8(6), σελ. 1001046.

¹⁴⁹ IOM, 2003. *IOM Position Paper on Psychosocial and Mental Well-being of Migrants*, Geneva: Eighty-Sixth Session Doc. MC/INF/271.

3.3.2. Το Ανθρώπινο Δυναμικό στον Υγειονομικό Τομέα

Η διάσταση του ανθρώπινου δυναμικού εντάσσεται στον υποστόχο 3.γ, ο οποίος προσβλέπει σε «σημαντική αύξηση της χρηματοδότησης της υγείας και της πρόσληψης, της ανάπτυξης, της κατάρτισης και της διατήρησης του εργατικού δυναμικού στον τομέα της υγείας στις αναπτυσσόμενες χώρες».¹⁵⁰ Η μετανάστευση του υγειονομικού δυναμικού ενσωματώθηκε στο αναπτυξιακό πλαίσιο, διότι είναι ένα φαινόμενο που συνεχώς αυξάνεται και μπορεί να υπονομεύσει τις υπηρεσίες υγείας στις αναπτυσσόμενες χώρες. Άλλωστε, τα θέματα διαθεσιμότητας του ειδικευμένου υγειονομικού δυναμικού και της διεθνούς μετανάστευσης από τις χαμηλού εισοδήματος χώρες στις υψηλού εισοδήματος, απασχόλησαν τη διεθνή κοινότητα ήδη από το 2004 με την Έκθεση για τη Πρωτοβουλία Κοινής Εκμάθησης του 2004¹⁵¹ και τη Παγκόσμια Έκθεση για την Υγεία του 2006,¹⁵² ενώ αποκορύφωμα ήταν η υιοθέτηση του Παγκόσμιου Κώδικα Πρακτικής για τη Διεθνή Πρόσληψη Υγειονομικού Προσωπικού υπό την αιγίδα του ΠΟΥ.¹⁵³ Το διεθνές αυτό πλαίσιο έδρασε καταλυτικά στην ενσωμάτωση του υγειονομικού προσωπικού στο πλαίσιο της Ατζέντας 2030 παράλληλα με τη συνεχή όξυνση του φαινομένου.¹⁵⁴ Την τελευταία δεκαετία σημειώθηκε αύξηση κατά 60% των ιατρών και των νοσοκόμων που εργάζονται σε χώρες του Ο.Ο.Σ.Α.. Ο αριθμός αυτός ανέρχεται στο 84% για τους ιατρούς και τους νοσοκόμους που εγκατέλειψαν χώρες που ήδη αντιμετώπιζαν σοβαρή έλλειψη εργατικού υγειονομικού προσωπικού, βάσει της Έκθεσης της Επιτροπής Υψηλού Επιπέδου για την Απασχόληση και την Οικονομική Ανάπτυξη «Working for Health and Growth: Investing in the Health Workforce».¹⁵⁵ Ως επακόλουθο, στις χώρες με χαμηλό και μεσαίο εισόδημα, οι παρεμβάσεις στον τομέα της υγείας για την επίτευξη των στόχων περιορίζεται σημαντικά από την έλλειψη ειδικευμένου υγειονομικού δυναμικού για τη παροχή υπηρεσιών. Οι μεγάλες ελλείψεις αυτών των εκπαιδευμένων επαγγελματιών αποτελούν σοβαρή ανησυχία σχεδόν σε όλες τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής και σε περισσότερο από το 90% των Ελάχιστα Αναπτυγμένων Χωρών (Least Developed Countries- «LDCs»), όπου λιγότεροι από ένα γιατρό και τρεις νοσοκόμες εξυπηρετούν κατά μέσο όρο 1.000 άτομα, όπως αποτυπώνεται στο κατωτέρω σχήμα.

¹⁵⁰ Για περισσότερες πληροφορίες ως προς τον υποστόχο 3.γ. βλ. την επίσημη ιστοσελίδα του ΟΗΕ για την Βιώσιμη Ανάπτυξη διαθέσιμη στο: <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg3> (πρόσβαση 8/11/2017).

¹⁵¹ WHO, 2004. *Joint Learning Initiative Report. Human Resources for Health: Overcoming the Crisis*, Washington DC: Harvard University Press.

¹⁵² WHO, 2006. *The World Health Report 2006- Working Together for Health*, Geneva: WHO.

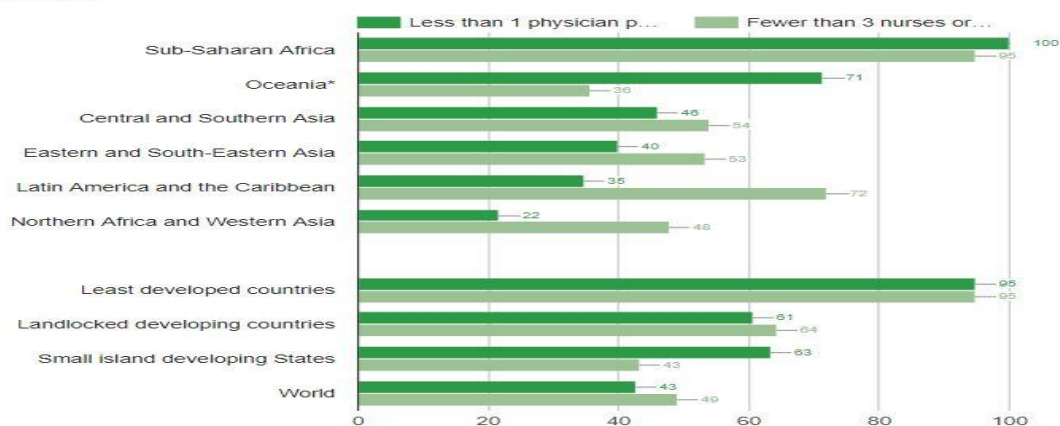
¹⁵³ WHO, 2010. *WHO Global Code of Practice on the International Recruitment of Health Personnel Sixty-third World Health Assembly- WHA63.16*, Geneva: WHO Doc. A63/8.

¹⁵⁴ Scheil-Adlung, X., 2013. Health workforce benchmarks for universal health coverage and sustainable development. *Bulletin of the World Health Organization*, 91(1), p. 888.

¹⁵⁵ High-Level Commission on Health Employment and Economic Growth, op.cit., σελ.49.

Σχήμα 11. Ποσοστό των χωρών με ανεπαρκή ειδικευμένο υγειονομικό δυναμικό από το 2005 έως το 2015

Proportion of countries with insufficient health care professionals, 2005-2015 (latest available) (percentage)

Πηγή: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2017/goal-03/>

Το πρόβλημα της μετανάστευσης του υγειονομικού δυναμικού προβλέπεται να καταστεί μη διαχειρίσιμο, διότι παρά τη προβλεπόμενη αύξηση των θέσεων εργασίας, αναμένεται σημαντικό έλλειμμα προσωπικού για την επίτευξη και διατήρηση των ΣΒΑ που θα ανέλθει στα 18 εκατομμύρια μέσα στα επόμενα δεκαπέντε έτη.¹⁵⁶

Παράλληλα, ωστόσο, με τις προκλήσεις στο σύστημα υγείας, οι οικονομικές απολαβές των μεταναστών από τη πλήρωση θέσεων για ειδικευμένους ιατρούς στις χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. μπορεί να αποτελέσουν σημαντική πηγή εμβασμάτων που ωφελούν τις χώρες προέλευσης. Τα μεταναστευτικά εμβάσματα αποτελούν μεγάλο ποσοστό του ΑΕΠ, τα οποία ενισχύουν τα έσοδα του κράτους και τους διαθέσιμους πόρους για τις δημόσιες δαπάνες, όπως γίνεται για παράδειγμα την περίπτωση του Νεπάλ που τα εμβάσματα αντιστοιχούν στο 30% του ΑΕΠ.¹⁵⁷ Σε ατομικό επίπεδο, τα εμβάσματα αυξάνουν το εισόδημα των νοικοκυριών, δημιουργώντας διαθέσιμα κονδύλια για την κάλυψη των αναγκών στον τομέα της υγείας.

Η ανθρώπινη κινητικότητα, συνεπώς, είναι αυτή που καθορίζει τη διαθεσιμότητα του υγειονομικού προσωπικού, η οποία πέρα από τις επιδράσεις στις χώρες προέλευσης των μεταναστών επιδρά και στις χώρες του Ο.Ο.Σ.Α.. Σύμφωνα με τον ΠΟΥ,¹⁵⁸ πρόσφατες μελέτες ανέδειξαν ότι πολλές υψηλού εισοδήματος χώρες ήταν, και σε ορισμένες περιπτώσεις, εξακολουθούν να είναι εξαρτημένες από αλλοδαπούς εργαζομένους προς αποφυγή των ελλείψεων ειδικευμένου προσωπικού

¹⁵⁶ High-Level Commission on Health Employment and Economic Growth, op. cit., σελ.15.

¹⁵⁷ World Bank, 2014. *Migration and Development Brief 26*, Washington DC: World Bank.

¹⁵⁸ WHO, 2014. *A Universal Truth: No Health without a Workforce*, Geneva: Global Health Workforce Alliance and World Health Organization, σελ. 24-26.

στον τομέα της υγείας.¹⁵⁹ Στην Αγγλία, για παράδειγμα, το 35% των εγγεγραμμένων ιατρών είχε σπουδάσει στο εξωτερικό. Η όξυνση της εξάρτησης είναι ιδιαίτερα αισθητή σε χώρες, όπως το Ομάν και η Σαουδική Αραβία με τα επίπεδα εξάρτησης να υπερβαίνουν το 80%, γεγονός που έχει οδηγήσει στην υιοθέτηση πολιτικών εκπαίδευσης περισσότερων υπηκόων. Οι χώρες που είναι οικονομικά σε θέση να προσελκύσουν εργαζομένους από το εξωτερικό είναι συχνά εκείνες με τις υψηλότερες αναμενόμενες ελλείψεις. Στην κατηγοριοποίηση αυτή εμπεριέχονται οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όπου λόγω της γήρανσης του υγειονομικού δυναμικού και της παράλληλης αύξησης της ζήτησης, η έλλειψη το 2025 προβλέπεται να ανέλθει στους 500.000 νοσηλευτές και στους 44.000 οικογενειακούς γιατρούς. Παρόμοιο ζήτημα ανιχνεύεται και στην ΕΕ, καθώς η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά ότι οι ελλείψεις σε όλα τα Κράτη-Μέλη θα πλησιάζουν τα 2.000.000 έως το 2020.¹⁶⁰ Το ζήτημα έχει ευρύτερες διαστάσεις, καθώς ακόμη και χώρες με χαμηλότερα εισοδήματα, όπως η Βραζιλία, έχουν υιοθετήσει προγράμματα πρόσληψης ιατρών από το εξωτερικό.

Ανακεφαλαιώνοντας, το ανθρώπινο κεφάλαιο είναι ένα ζήτημα καθοριστικής σημασίας, με τις προεκτάσεις του να αφορούν τόσο τις αναπτυσσόμενες χώρες όσο και τις αναπτυγμένες, λόγω της υψηλής εξάρτησης που παρατηρείται στην ανάγκη κάλυψης των υγειονομικών αναγκών μέσω της μετανάστευσης. Κεντρικό στοιχείο είναι, ακόμη, ότι η ανεπαρκής χρηματοδότηση και η έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού έχουν επιζήμιες επιπτώσεις στην κατάσταση της υγείας του πληθυσμού, γεγονός που συμβάλλει στην αύξηση των ανισοτήτων κατά την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη. Ως εκ τούτου, η διαχείριση της μετανάστευσης του υγειονομικού προσωπικού είναι απαραίτητη και έχει ως βασικό γνώμονα τη προσπάθεια διατήρησης των εξειδικευμένων ατόμων στις χώρες προέλευσης για την επίλυση του ζητήματος της διαρροής επιστημονικού δυναμικού («brain drain»)¹⁶¹ Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί ότι η μετανάστευση του προσωπικού μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο και στις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς πέρα από τα εμβάσματα, συχνά παρατηρείται η επιστροφή των μεταναστών στις χώρες προέλευσής τους φέρνοντας μαζί τους τις δεξιότητες και τις εμπειρίες που αποκτήθηκαν στο εξωτερικό, οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν για την ενίσχυση των τοπικών συστημάτων υγείας.¹⁶²

¹⁵⁹ Wismar, M. et al., 2011. *Health Professional Mobility and Health Systems. Evidence from 17 European Countries*, Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, Observatory Studies Series, No.23.

¹⁶⁰ European Commission, 2012. *Commission staff working document on an action plan for the EU health workforce*, Strasbourg: European Commission SWD(2012) 93 final, σελ.5.

¹⁶¹ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Docquier, F. & Rapoport, H., 2011. *Globalization, Brain Drain and Development*, Bonn: IZA Discussion Paper Series No. 5590.

¹⁶² Adzei, F. & Sakyi, E., 2014. Drivers of return migration of Ghanaian health professionals: perspectives from doctors and nurses in urban Ghana. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 19(2), σελ. 102-120.

3.3.3. Οι Διασυνδέσεις με τους Υπόλοιπους Στόχους

Η πολιτική για την υγεία συμβάλει στη βιώσιμη ανάπτυξη και τη μείωση της φτώχειας, ενώ συνδέεται με πολλούς από τους μη υγειονομικούς στόχους. Το γεγονός αυτό αντικατοπτρίζει την συνειδητοποίηση ότι η υγεία επηρεάζει και επηρεάζεται με τη σειρά της από πολλούς οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες. Επομένως, και η επίτευξη του ΣΒΑ3 εξαρτάται από την αντίστοιχη πρόοδο των άλλων στόχων, όπως από την εξάλειψη της φτώχειας (ΣΒΑ1), την επισιτιστική ασφάλεια (ΣΒΑ2), την πρόσβαση στην εκπαίδευση (ΣΒΑ4), την ισότητα των φύλων (ΣΒΑ5), τη πρόσβαση σε καθαρό νερό και αποχέτευση (ΣΒΑ6), τη μείωση των ανισοτήτων μεταξύ και εντός των Κρατών (ΣΒ20) και την προώθηση της ειρήνης (ΣΒΑ16). Η υγεία και η ευημερία βασίζονται επίσης τόσο στις επαρκείς υπηρεσίες και πόρους, όπως οι υποδομές (ΣΒΑ9), η αξιοπρεπής εργασία (ΣΒΑ8), η πρόσβαση στην ενέργεια (ΣΒΑ7) και οι ανθεκτικές πόλεις (ΣΒΑ11) όσο και σε ένα ασφαλές περιβάλλον μέσω του μετριασμού της κλιματικής αλλαγής (ΣΒΑ13) και της βιώσιμης προστασίας και χρήσης των ωκεανών (ΣΒΑ13) και της γης (ΣΒΑ15).¹⁶³

Σχήμα 12. Η Διασύνδεση της Υγείας με τους Υπόλοιπους Στόχους

Πηγή: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0007/319804/banner-health-SDG-era.pdf?ua=1

Όλοι οι στόχοι μπορούν να θεωρηθούν εν πολλοίς σχετικοί με την υγεία και έτσι πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις στρατηγικές, τις πολιτικές και τα σχέδια για την παρακολούθηση της προόδου και της επίτευξης του ΣΒΑ3.¹⁶⁴ Συνεπάγεται, λοιπόν, ότι η πρόοδος στην υγεία δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς αντίστοιχη πρόοδο

¹⁶³ Waage, J. et al., 2015. Governing the UN Sustainable Development Goals: Interactions, infrastructures, and institutions.. *The Lancet Global Health*, 3(5), σελ. 251-252.

¹⁶⁴ Boerma, T. et al., 2015. *Health in 2015 from Millenium Development Goals to Sustainable Development Goals*, France: WHO, σελ. 8-10.

στους υπόλοιπους στόχους, οι οποίοι μπορεί να παρέχουν τα κατάλληλα κίνητρα για την πρόοδο της υγείας των μεταναστών που θα εξαρτηθεί ως επί το πλείστο από την ισότητα. Η υγεία είναι ένα ζήτημα που άπτεται σε μια πληθώρα τομέων, η οποία επιτρέπει την ανάπτυξη διατομεακών προσεγγίσεων που μπορούν να συμβάλουν στην βελτίωση της υγείας των μεταναστών με έμφαση στους στόχους που σχετίζονται με την ανισότητα (10.4) και την απασχόληση (8.8), διότι μπορούν συνδυαστικά να αναιρέσουν τα νομικά, πολιτιστικά και γλωσσικά εμπόδια που δρουν ως ανασταλτικοί παράγοντες στην πρόσβαση σε υπηρεσίες και στην αξιοπρεπή εργασία.

Η προσέγγιση της ανίχνευσης των συνδέσεων μεταξύ του ΣΒΑ3 και του υπόλοιπου αναπτυξιακού πλαισίου ακολουθείται και από τον ΠΟΥ, όπου στους υποστόχους για την παρακολούθηση της υγείας, πέρα από τους 13 υποστόχους που υποστηρίζουν τον ΣΒΑ, εντάσσονται: η κινητοποίηση των πόρων (1.α), ο τερματισμός της παιδικής δυσθρεψίας (2.2) και η πρόσβαση σε πόσιμο νερό (6.1), σε συστήματα υγιεινής (6.2) και σε προσιτές, αξιοπρεπείς και σύγχρονες υπηρεσίες υγείας (7.1).¹⁶⁵

Κατόπιν της ανάλυσης των δύο κεντρικών θεματικών και της ενσωμάτωσης της μετανάστευσης εντός του τομέα της υγείας μέσω των υποστόχων, αναδείχθηκε ότι από τη μια η διαχείριση της υγείας των μεταναστών αντιμετωπίζει τις ανάγκες των μεταναστών σε ατομικό επίπεδο, από την άλλη καλείται να ασχοληθεί με τη δημόσια υγεία και τις ανάγκες των κρατών προέλευσης και προορισμού. Ως εκ τούτου, παρατηρήθηκε ότι η διαχείριση της υγείας είναι ένα πολυδιάστατο ζήτημα, διότι για να είναι ολοκληρωμένη πρέπει να καλύπτει μια σωρεία τομέων από τον έλεγχο για μολυσματικές και χρόνιες ασθένειες μέχρι ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ψυχικής υγείας και κατανόησης του πολιτισμού και των πεποιθήσεων υγείας. Εκτός από την ποικιλομορφία των θεματικών, ο πήχης είναι ιδιαίτερα υψηλός, διότι όλοι αυτοί οι παράγοντες δεν επηρεάζουν μόνο την υγεία των μεταναστών, αλλά τα αρνητικά αποτελέσματα διαχέονται και στις κοινότητες που διαμένουν και στις χώρες προέλευσης, δεδομένου ότι υπάρχει έλλειψη εξειδικευμένου υγειονομικού δυναμικού σε πολλές χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος, λόγω της μετανάστευσης, που αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στη παροχή βασικών υπηρεσιών υγείας. Συνεπώς, η πρόσφατη μεγάλη κλίμακας ανθρώπινη κινητικότητα έχει προκαλέσει τόσο προκλήσεις όσο και ευκαιρίες στα συστήματα υγείας, τα οποία καλούνται να προσαρμοστούν, ώστε να διασφαλιστεί η διαχείριση του φαινομένου, το οποίο διαφορετικά προκαλεί αλυσιδωτές αντιδράσεις. Ζητούμενο, πλέον, είναι ο τρόπος και οι πιθανότητες επίτευξης των προτεραιοτήτων αυτών για να είναι εφικτή η προώθηση της ευημερίας για όλους σε κάθε στάδιο της ζωής τους από κοινού με την πορεία επίτευξης των υπόλοιπων στοχεύσεων, λόγω του υψηλού βαθμού εξάρτησης.

¹⁶⁵ Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε την επίσημη ιστοσελίδα του ΠΟΥ διαθέσιμη στο: <http://apps.who.int/gho/data/node.sdg.tp-1?lang=en> (πρόσβαση 12/11/2017).

3.4. Καλές Πρακτικές και Πιθανότητες Επίτευξης του Στόχου

Το έργο της επίτευξης των στοχεύσεων στο τομέα της υγείας παρουσιάζει σημαντικές προκλήσεις, ιδίως αν αναλογιστεί κανείς ότι η περάτωση είναι μόλις το 2030. Οι κύριες προσπάθειες διενεργούνται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ), ενώ ειδικότερα ο συντονισμός των δράσεων της υγείας και της μετανάστευσης έχουν ανατεθεί στο Τμήμα Παροχής Υπηρεσιών και Ασφάλειας από το 2016. Ο μηχανισμός αυτός συντονισμού θεσπίστηκε, κατόπιν της αναγνώρισης της πολυδιάστασης της υπόθεσης, με έργο το συντονισμό της ανταλλαγής πληροφοριών, τη διασφάλιση συνεκτικής πολιτικής και της τεχνικής εμπειρογνωμοσύνης, όπου απαιτείται. Ο ΠΟΥ επικουρείται από τη Συμβουλευτική Ομάδα Υγειονομικής και Μεταναστευτικής Χώρας, αρμοδιότητα της οποίας είναι η παροχή συμβουλών σε θέματα που αφορούν την υγεία και τη μετανάστευση και η διασφάλιση ότι η υγεία των μεταναστών κατέχει κεντρική θέση στην ευρύτερη παγκόσμια μεταναστευτική ατζέντα.¹⁶⁶ Στις καλές πρακτικές που διεξάγονται από τον ΠΟΥ εμπεριέχονται οι διατομεακές δράσεις για την μετανάστευση του υγειονομικού δυναμικού, την αντιμετώπιση της τρωτότητας των γυναικών και των κοριτσιών, της φυματίωσης και του HIV/AIDS των μεταναστών και τη διασφάλιση της επαγγελματικής και ψυχικής υγεία των μεταναστών. Ειδικότερα, για τον τομέα της μετανάστευσης του υγειονομικού δυναμικού, ο Γ.Γ. του ΟΗΕ ανακοίνωσε το Μάρτιο του 2016 τη σύσταση της Επιτροπής για την Απασχόληση στο τομέα της Υγείας και την Οικονομική Ανάπτυξη¹⁶⁷ με πρωταρχικό μέλημα τη κατάρτιση δράσεων για τη τόνωση της δημιουργίας θέσεων απασχόλησης στον τομέα της υγείας ως μέσο για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς. Πέρα από τις διατομεακές δράσεις, ο ΠΟΥ έχει διοργανώσει πληθώρα συναντήσεων και συνδιασκέψεων που οδήγησαν στην υιοθέτηση διακηρύξεων με στόχο τη δημιουργία ενός ισχυρού πλέγματος ευαισθητοποίησης και δραστηριοποίησης για τα ζητήματα υγείας και μετανάστευσης. Ο ΠΟΥ, παραδείγματος χάριν, κατά την 69^η Παγκόσμια Συνέλευση Υγείας το 2016 διοργάνωσε τεχνική ενημέρωση για την υγεία και την μετανάστευση¹⁶⁸ με στόχο την ενημέρωση για τις τρέχουσες προτεραιότητες και την υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών, ενώ την ίδια χρονιά συμμετείχε ενεργά στη διαμόρφωση της Διακήρυξης της Νέας Υόρκης για τους Πρόσφυγες και τους Μετανάστες¹⁶⁹ για τη διασφάλιση της συμπερίληψη των δεσμεύσεων από τους ΣΒΑ. Στις πιο πρόσφατες δραστηριοποιήσεις του ΠΟΥ συγκαταλέγονται η 2^η Παγκόσμια

¹⁶⁶ Βλ. την επίσημη ιστοσελίδα του ΠΟΥ, διαθέσιμη στον εξής ιστότοπο: <http://www.who.int/migrants/partners/en/> (πρόσβαση 25/11/ 2017).

¹⁶⁷ Βλ. την επίσημη ιστοσελίδα του ΠΟΥ, διαθέσιμη στον εξής ιστότοπο: <http://www.who.int/hrh/com-heeg/en/> (πρόσβαση 25/11/2017).

¹⁶⁸ WHO, 2016. *Report 69th World Health Assembly Technical Briefing on Migration and Health*, Geneva: WHO Technical Briefing.

¹⁶⁹ GA, 2016. *New York Declaration for Refugees and Migrants*, New York: UN Doc A/71/L.1..

Διαβούλευση για την Υγεία των Μεταναστών¹⁷⁰ και η Διακήρυξη για την Προώθηση της Υγείας των Προσφύγων και των Μεταναστών¹⁷¹ με έργο την προτροπή των κρατών να προάγουν ένα πλαίσιο προτεραιοτήτων για την προώθηση της υγείας μέσω της συλλογής δεδομένων και υιοθέτησης βέλτιστων πρακτικών.

Οι καλές πρακτικές διαπιστώνονται και στο επίπεδο των κρατών, όπου προκειμένου να αξιοποιηθούν πλήρως τα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη των μεταναστών, η υγεία τους αντιμετωπίζεται ρητώς σε εθνικές και παγκόσμιες αναπτυξιακές στρατηγικές. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεσματικής συμπερίληψης των μεταναστών στα συστήματα έγκαιρης προειδοποίησης και διαχείρισης κινδύνου (3.6) εντοπίζεται στο Πρόγραμμα «Mekong Basin Disease Surveillance» που εφαρμόζεται στην Καμπότζη, την Κίνα, τη Λαϊκή Δημοκρατία του Λάος, τη Μιανμάρ, την Ταϊλάνδη και το Βιετνάμ.¹⁷² Επιπλέον, οι παρεμβάσεις στο σύστημα υγείας για την κάλυψη όλου του πληθυσμού αποδεικνύεται και από τις εμπειρίες της Καμπότζης και της Παπούας- Νέας Γουινέας για τη βελτίωση της κάλυψης του εμβολιασμού κατά της ηπατίτιδας Β και τη μείωση της συχνότητας εμφάνισης της ελονοσίας.¹⁷³ Τέλος, αξιοσημείωτη καλή πρακτική αποτελεί η Εταιρική Σχέση για την Υγεία και την Κινητικότητα στην Ανατολική και Νότια Αφρική (PHAMESA), η οποία προσφέρει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της δημόσιας υγείας για την αντιμετώπιση της υγείας των μεταναστών με έμφαση στην πρόληψη, τη θεραπεία και τη φροντίδα του HIV.¹⁷⁴

Ωστόσο, παρά τις καλές πρακτικές υπάρχουν ορισμένα σημαντικά εμπόδια στην αποτελεσματική εφαρμογή των στοχεύσεων με κυρίαρχο την ανεπάρκεια των διαθέσιμων δεδομένων και την ελλιπή διαφοροποίηση των στοιχείων βάσει του φύλου, της ηλικίας, του κράτους προέλευσης και προορισμού, της επιδημιολογικής κατάστασης και της απασχόλησης του πληθυσμού των μεταναστών. Στις δυσχέρειες αυτές έρχονται να προστεθούν η ανεπάρκεια διεθνούς τυποποιημένης προσέγγισης για την παρακολούθηση των δεδομένων που σχετίζονται με την υγεία των μεταναστών και η μη συμπερίληψη των μεταναστών στις στατιστικές που διενεργούν πολλά κράτη για την κατάσταση της υγείας.¹⁷⁵ Η αντιμετώπιση αυτών καθίστανται

¹⁷⁰ IOM, WHO and Government of Sri Lanka, 2017. *Health of Migrants: Resetting the Agenda. Report of the 2nd Global Consultation*, Colombo, Sri Lanka: IOM.

¹⁷¹ WHO, 2017. *Promoting the health of refugees and migrants. Draft framework of priorities and guiding principles to promote the health of refugees and migrants*, Geneva: WHO Doc. A70/24.

¹⁷² Για περισσότερες πληροφορίες βλ. την επίσημη ιστοσελίδα του MBDS διαθέσιμη στο: <http://www.mbdnet.org> (πρόσβαση 12/11/2017).

¹⁷³ WHO, 2017. *World Health Statistics 2017: Monitoring Health for the Sustainable Development Goals*, France: WHO, σελ.40-42.

¹⁷⁴ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. την επίσημη ιστοσελίδα του IOM South Africa διαθέσιμη στο: <http://southafrica.iom.int/programmes/partnership-on-health-and-mobility-in-east-and-southern-africa-phamesa> (πρόσβαση 12/11/2017).

¹⁷⁵ Jayaweera, H., 2014. *Health of Migrants: What Do We Know*, Oxford: Migration Observatory and University of Oxford.

πιο δύσκολα διαχειρίσιμη λαμβάνοντας υπόψη τις ευρύτερες προκλήσεις του στόχου της υγείας, όπως την ανεπάρκεια χρηματοδότησης των συστημάτων υγείας, την έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού, την αδύναμη διακυβέρνηση, την ανεπαρκή πληροφόρηση και λογοδοσία, την έλλειψη ανθεκτικότητας των συστημάτων υγείας και την απουσία επενδύσεων στην έρευνα και την ανάπτυξη.¹⁷⁶ Ήδη παρατηρείται ανεπάρκεια χρηματοδοτικών πόρων για την επίτευξη του συνόλου των ΣΒΑ, ενώ ειδικότερα το έλλειμμα για τις στοχεύσεις της υγείας ανέρχεται στα 54 δισεκατομμύρια το χρόνο, γεγονός που καλεί για ευρύτερη κινητοποίηση του ιδιωτικού τομέα.

Σχήμα 13. Το κόστος ενός υγιούς πλανήτη και το οικονομικό έλλειμμα

Πηγή: <http://www.who.int/sdg/infographics/en/>

Πέρα από τις προκλήσεις, θετικά βήματα αποτελούν η ενσωμάτωση των πρακτικών του διεθνούς μεταναστευτικού δικαίου στις εθνικές στρατηγικές για την υγεία, η εφαρμογή του Παγκόσμιου Κώδικα Πρακτικής του ΠΟΥ για τη πρόσληψη υγειονομικού προσωπικού και η υποστήριξη πολιτικών που συμβάλλουν στη διατήρηση του υγειονομικού δυναμικού. Τα στοιχεία αυτά απαιτούν αφενός τη διοργανική και διατομεακή συνεργασία τόσο εντός όσο και μεταξύ των χωρών και των περιφερειών, αφετέρου τη παράλληλη στήριξη των δικτύων και των οργανώσεων που ασχολούνται με τον τομέα αυτό. Ως εκ τούτου, η επίτευξη του ΣΒΑ θα εξαρτηθεί από την εφαρμογή των συνεκτικών πολιτικών και του καλύτερου συντονισμού, ενώ η πρόοδος τόσο στους υποστόχους 16.6 και 17.17 για την ανάπτυξη υπεύθυνων και διαφανών θεσμών και την παρακολούθηση των δεδομένων, όσο και η παρεχόμενη χρηματοδότηση από δημόσια και ιδιωτικά κεφάλαια θα διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο. Καίρια παράμετρος για την διασφάλιση της εφαρμογής είναι, εξίσου, η διαδικασία παρακολούθησης και αξιολόγησης μέσω των δεικτών, οι οποίοι ταξινομούνται σε τρεις βαθμίδες βάσει του επιπέδου μεθοδολογικής τους ανάπτυξης και της διαθεσιμότητας των δεδομένων σε παγκόσμιο επίπεδο. Η ταξινόμηση αντικατοπτρίζει και τις δυνατότητες επίτευξης μεμονωμένα του κάθε υποστόχου. Κατά συνέπεια, η κατηγοριοποίηση ενδεικτικών υποστόχων της υγείας αναδεικνύει και τις αντίστοιχες προοπτικές.

¹⁷⁶ Boerma, T. et al, op.cit., σελ.45-47.

Πίνακας 7. Η Ταξινόμηση Ενδεικτικών Υποστόχων της Υγείας

3.5. Ενίσχυση της πρόληψης και της θεραπείας για την κατάχρηση ουσιών	3.5.1. Κάλυψη θεραπευτικών υπηρεσιών για διαταραχές, λόγω κατάχρησης	Κατηγορία 3
	3.5.2. Επιβλαβής χρήση αλκοόλ που ορίζεται σε κατά κεφαλήν κατανάλωση μέσα σε 1 έτος λίτρων αλκοόλ	Κατηγορία 1
3.8. Επίτευξη καθολικής κάλυψης της υγείας	3.8.1. Κάλυψη των βασικών υπηρεσιών υγείας	Κατηγορία 3
	3.8.2. Ποσοστό του πληθυσμού με μεγάλες δαπάνες στην υγεία ως μερίδιο της συνολικής δαπάνης των νοικοκυριών ή του εισοδήματος	Κατηγορία 3
3.γ. Αύξηση της χρηματοδότησης στον τομέα της υγείας, καθώς και της πρόσληψης, ανάπτυξης, εκπαίδευσης και διατήρησης του υγειονομικού δυναμικού	3.γ.1. Πυκνότητα και διανομή του υγειονομικού δυναμικού	Κατηγορία 1
3.δ. Ενίσχυση της ικανότητας όλων των χωρών μέσω συστημάτων έγκαιρης προειδοποίησης	3.δ.1. Διεθνής Κανονισμός Υγείας για την ικανότητα και την ετοιμότητα σε έκτακτη ανάγκη στον τομέα της υγείας	Κατηγορία 2

Πηγή: IAEG-SDGs, 2017. Tier Classification for Global SDG Indicators.

Η επιλογή των ενδεικτικών αυτών υποστόχων και της κατηγοριοποίησής τους παρουσιάζει την ποικιλομορφία του ζητήματος και την δυσκολία του εγχειρήματος επίτευξής τους, καθώς ο κάθε υποστόχος χρήζει ειδικής αντιμετώπισης και εμφανίζει διαφορετικές προτεραιότητες. Η επίτευξη της καθολικής κάλυψης της υγείας, παραδείγματος χάριν, εμφανίζει πρόσθετες δυσκολίες, λόγω των περιορισμένων δεδομένων και της απουσίας διεθνώς καθορισμένης μεθοδολογίας, σε αντιδιαστολή με το ανθρώπινο δυναμικό, όπου για την μέτρηση της πυκνότητας και της διανομής του υγειονομικού προσωπικού υπάρχουν διεθνώς καθορισμένα πρότυπα και διαθέσιμα δεδομένα. Ωστόσο, ακόμη και στις περιπτώσεις που οι δείκτες είναι εύκολο να μετρηθούν, αυτό δεν εξασφαλίζει την επίτευξη του εκάστοτε υποστόχου, διότι ο δείκτης μπορεί να μην παρέχει ολιστική κάλυψη του εύρους του αντίστοιχου υποστόχου, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του υποστόχου 3.γ. που υπάρχει απουσία μέτρησης της παρεχόμενης χρηματοδότησης. Επομένως, ο κίνδυνος μη επίτευξης του ΣΒΑ3 και η ελλιπής ενσωμάτωση των μεταναστών ελλοχεύουν, ωστόσο αυτό μένει να φανεί μέσα στο επόμενο χρονικό διάστημα, καθώς το διεθνές σύστημα είναι ένα δυναμικό πεδίο και η εξαγωγή συμπερασμάτων είναι σχετικά πρόωρη.

Κεφάλαιο 4

Η Εκπαίδευση, η Μετανάστευση και η Ατζέντα 2030

Η εκπαίδευση και η μετανάστευση συνδέονται και αλληλεξαρτώνται. Η απόκτηση ποιοτικής εκπαίδευσης είναι θεμελιώδης παράγοντας για τη βελτίωση της ανθρώπινης ζωής και τη βιώσιμη ανάπτυξη, η οποία παρέχει στα άτομα ευκαιρίες να μάθουν, να ενισχύσουν και να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους για συμμετοχή στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ζωή. Η ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση είναι ένα από τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, το οποίο θα πρέπει να απολαμβάνει ο καθένας. Ωστόσο, τα παιδιά των μεταναστών στις χώρες υποδοχής συχνά αντιμετωπίζουν ανυπέρβλητα εμπόδια στη πρόσβαση στην ποιοτική εκπαίδευση, παρά το γεγονός ότι αυτή αποτελεί το εργαλείο για την οικονομική ενσωμάτωση των μεταναστών.¹⁷⁷ Η αδυναμία ισότιμης πρόσβασης ελήφθη υπόψη κατά τη διαμόρφωση του αναπτυξιακού πλαισίου και ως εκ τούτου η ελεύθερη και ισότιμη πρόσβαση, η συμμετοχή, η ποιοτική εκπαίδευση και η ολοκλήρωσή της αποτελούν τα συστατικά στοιχεία του ΣΒΑ 4, ο οποίος καλείται να αντιμετωπίσει το τεράστιο εκπαιδευτικό χάσμα και την απουσία πρόσβασης στις βαθμίδες της εκπαίδευσης, ώστε να προάγει τις ευκαιρίες δια βίου μάθησης και να προσφέρει δίκαιη κατανομή των ευκαιριών. Η κατανομή των ευκαιριών είναι, άλλωστε, προτιμότερη από μια ανακατανομή υπάρχοντος πλούτου και εισοδημάτων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η εκπαίδευση δημιουργεί νέα περιουσιακά στοιχεία και βελτιώνει την κοινωνική πρόνοια από δευτερογενείς επιπτώσεις της.¹⁷⁸ Η αδυναμία πρόσβασης απαιτεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, καθώς η εκπαίδευση διευκολύνει την κοινωνική ένταξη και καθίσταται ζωτικής σημασίας για τις κοινωνικές και οικονομικές πτυχές της βιώσιμης ανάπτυξης.

Στόχος του κεφαλαίου είναι η ανάδειξη της αλληλεπίδρασης της μετανάστευσης με τον τομέα της ποιοτικής εκπαίδευσης, όπως αποτυπώνεται στον ΣΒΑ4. Προς την επίτευξη αυτής της στόχευσης, το κεφάλαιο παρουσιάζει τη τρέχουσα κατάσταση και προσδιορίζει τη σχέση των δύο αυτών θεματικών, ώστε να φανούν οι αναδυόμενες προκλήσεις και ο τρόπος που θα πραγματοποιηθεί η διαχείρισής τους. Περαιτέρω, αναδεικνύει το πλαίσιο εντός του οποίου στηρίχθηκε η διαμόρφωσή του ΣΒΑ4 και η ιστορία της αλλαγής, ενώ εν συνεχεία επιτυγχάνεται η διερεύνηση του ΣΒΑ4 μέσω του τρόπου ενσωμάτωσης της μετανάστευσης στο πλαίσιο των υποστόχων και των ευρύτερων ΣΒΑ. Κεντρικός άξονας διεξοδικότερης ανάλυσης είναι η πρόσβαση στις υπηρεσίες εκπαίδευσης, ενώ ακολουθεί εξέταση των πιθανοτήτων επίτευξης αυτών των δεσμεύσεων και των ήδη εφαρμοζόμενων καλών πρακτικών.

¹⁷⁷ De Paola, M. & Brunello, G., 2016. *Education as a tool for the economic integration of migrants*, Luxembourg: European Expert Network on Economics of Education Analytic Report No.27.

¹⁷⁸ Vinod, T., Yan, W. & Xibo, F., 2000. *Measuring Education Inequality: Gini Coefficients of Education*, Washington: World Bank, σελ.3.

4.1. Η Τρέχουσα Κατάσταση και ο Προσδιορισμός της Σχέσης

Η μετανάστευση και η εκπαίδευση είναι μεν δύο θεματικές ανεξάρτητες, αλλά άρρηκτα συνδεδεμένες. Οι μετανάστες συνήθως εγκαταλείπουν τη χώρα καταγωγής τους για να βελτιώσουν τις παραγωγικές τους δεξιότητες, οι οποίες με τη σειρά τους αντανakλούν το επίπεδο εκπαίδευσής τους. Η εκπαίδευση αναγνωρίζεται ως η κινητήρια δύναμη της μετανάστευσης με άμεσες και έμμεσες συνέπειες. Από την μια, η ανθρώπινη κινητικότητα μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες στα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών προορισμού, υποσκάπτοντας την κοινωνική ένταξη και δημιουργώντας εντάσεις στις κοινότητες υποδοχής, οι οποίες έχουν ως απόρροια την δυσκολία πρόσβασης των μεταναστών στην εκπαίδευση σε οποιαδήποτε βαθμίδα. Από την άλλη, η εκπαίδευση φέρνει ένα ευρύ φάσμα πλεονεκτημάτων τόσο για τα άτομα όσο και για τις κοινωνίες, διότι αφενός παρέχει στα παιδιά τις κατάλληλες δεξιότητες για μια μελλοντικά πιο παραγωγική ζωή, αφετέρου δημιουργεί ευκαιρίες κατανόησης και καλύτερης ένταξης στις χώρες υποδοχής.¹⁷⁹ Τα οφέλη είναι διάχυτα τόσο στις χώρες προέλευσης, λόγω των εμβασμάτων και των κινήτρων για περαιτέρω επενδύσεις στην εκπαίδευση ορμώμενες από τη μελλοντική δυνατότητα μετανάστευσης όσο και στις χώρες προορισμού, λόγω της βελτίωσης της μαθησιακής απόδοσης και του θετικού αντίκτυπου στην οικονομία, ιδίως εκείνων που έχουν εξειδικευτεί στην «παραγωγή» της εκπαίδευσης ως μια επιτυχημένη βιομηχανία.¹⁸⁰

Η εκπαίδευση αποτελεί μακροπρόθεσμη στρατηγική προτεραιότητα, ωστόσο υπάρχουν ανοιχτές εκκρεμότητες με κυρίαρχες τις εκπαιδευτικές ανισότητες. Οι ανισότητες διευρύνονται με την αύξηση των μεταναστευτικών ροών, καθώς τα παιδιά που αποτελούν διεθνείς μετανάστες ανέρχονται στα 31 εκατομμύρια,¹⁸¹ ενώ προβλέπεται ότι ο αριθμός θα αυξηθεί περαιτέρω. Το μέγεθος αυτό αναδεικνύει τη αναγκαιότητα της εκπαίδευσης των παιδιών των μεταναστών, ώστε να επιτευχθεί τόσο ο ΣΒΑ4 όσο και οικονομικά και κοινωνικά οφέλη. Διαφορετικά θα υπάρχουν αρνητικές επιπτώσεις τόσο στους ίδιους τους μετανάστες όσο και οι χώρες υποδοχής, διότι δεν θα υπάρχουν τα κατάλληλα εχέγγυα για μια θετική συμβολή στην οικονομική ευημερία, ενώ δεν θα είναι δυνατή η πραγματοποίηση της κοινωνικής συνοχής. Ο ΣΒΑ4 καλύπτει αυτές τις προτεραιότητες, κυρίως μέσω της διασφάλισης της ισότιμης και ποιοτικής εκπαίδευσης και της επέκτασης του αριθμού των διαθέσιμων υποτροφιών για την προώθηση της εγγραφής των παιδιών στην ανώτατη εκπαίδευση. Συνεπώς, η τρέχουσα κατάσταση με τον διαρκώς αυξανόμενο ρυθμό της μετανάστευσης καλεί για μια πιο ολιστική διαχείριση της εκπαίδευσης.

¹⁷⁹ Nicolai, S., Wales, J. & Aiazzi, E., 2017. *Education, migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development*, London: ODI Briefing.

¹⁸⁰ UNESCO, 2017. *Migration and education. Paper commissioned for the Global Education Monitoring Report*, UNESCO and GEM Doc. ED/GEMR/MRT/2019/T1/3, σελ.1-43.

¹⁸¹ Garin, E., Beise, J., Hug, L. & You, D., 2016. *Uprooted: The Growing Crisis for Refugee and Migrant Children*, New York: United Nations Children's Fund.

4.2. Η Ιστορία της Αλλαγής

Η προώθηση της εκπαίδευσης των μεταναστών μέσω των ΣΒΑ απαιτεί την διερεύνηση των όσων έχουν ήδη επιτευχθεί που θα αναδείξει το πλαίσιο εντός του οποίου στηρίχθηκε η διαμόρφωσή τους. Απαρχή της ενασχόλησης ήταν η Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η οποία διασφαλίζει τα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά και πολιτιστικά δικαιώματα για όλους ανεξαρτήτως από το αν είναι πολίτες ή μετανάστες ενσωματώνοντας το δικαίωμα στην εκπαίδευση.¹⁸² Ειδικότερη αναφορά στη σχέση της εκπαίδευσης με τη μετανάστευση παρατηρείται στη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Μεταναστών και των Μελών της Οικογένειάς τους, όπου κάθε μετανάστης και μέλη της οικογένειάς του πρέπει να έχουν το βασικό δικαίωμα πρόσβασης στην εκπαίδευση, στα δημόσια προσχολικά εκπαιδευτικά ιδρύματα και στην επαγγελματική κατάρτιση στη βάση της ίσης μεταχείρισης.¹⁸³ Την ίδια χρονιά, η Παγκόσμια Διακήρυξη για την Εκπαίδευση Όλων (Education for All- EFA) επιβεβαίωσε αυτές τις προτεραιότητες, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι εκπαιδευτικές ανισότητες¹⁸⁴ μέσω της απαγόρευσης των διακρίσεων προς τα παιδιά των μεταναστών και της άρσης των εμποδίων αποτελεσματικής πρόσβασης. Οι Συμβάσεις αυτές διαμορφώνουν το πλαίσιο της νομικής προστασίας των μεταναστών, χωρίς όμως να σκιαγραφούν το δεσμό μεταξύ των δύο θεματικών. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω του Πλαισίου-Δράσης του Ντακάρ που διεξήχθη το 2000 με στόχο την επίτευξη της εκπαίδευσης για όλους, καθώς εντός των προκλήσεων που καλείται να αντιμετωπίσει εντάσσει τόσο τις αυξανόμενες εκπαιδευτικές ανισότητες εντός και μεταξύ των χωρών όσο και την έλλειψη των κυβερνητικών προσπαθειών για την πρόσβαση στη βασική εκπαίδευση όσων αποκλείονται. Αναγνωρίζοντας αυτές τις προκλήσεις, το Πλαίσιο-Δράσης του Ντακάρ προβαίνει και στους αντίστοιχους στόχους για την διασφάλιση ότι μέχρι το 2015 όλα τα παιδιά, ιδιαίτερα τα κορίτσια, τα παιδιά που βρίσκονται σε δύσκολη κατάσταση ή/και ανήκουν σε εθνοτικές μειονότητες θα έχουν πρόσβαση και θα έχουν συμπληρώσει δωρεάν και ποιοτικά τη πρωτοβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση.¹⁸⁵

Η εκπαίδευση, πέρα από άξονας των διακηρυκτικών κειμένων, αποτέλεσε κεντρική προτεραιότητα της παγκόσμιας ατζέντας ήδη από το 2000 έως το 2015 μέσω της υιοθέτησης συγκεκριμένων στοχεύσεων για την επίτευξη της παγκόσμιας πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Παρά το γεγονός ότι υπήρχε βελτίωση με σημαντική αύξηση των εγγραφών στα σχολεία, η στόχευση ήταν αρκετά προσδιορισμένη και έδινε έμφαση μόνο στην δυσκολία πρόσβασης βάσει του φύλου, χωρίς να

¹⁸² UN, 1948. *Universal Declaration of Human Rights*, Paris: GA Res. 217A, άρθρο 2 και 26.

¹⁸³ UN, 1990. *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families*, New York: UN Doc. A/RES/45/158, άρθρα 30, 43 και 45.

¹⁸⁴ UNESCO, 1990. *World Declaration on Education for All*, Jomtien: World Conference on Education for All Meeting Basic Learning Needs.

¹⁸⁵ UNESCO, 2000. *The Dakar Framework for Action. Education for All: Meeting our Collective Commitments*, Dakar: World Education Forum.

ενσωματώνει και άλλες παραμέτρους που παρεμποδίζουν τη πρόσβαση. Η συνειδητοποίηση αυτή και η ανάδυση νέων πραγματικοτήτων από την εποχή υιοθέτησης του Πλαισίου-Δράσης του Ντακάρ, όπως η πρωτόγνωρη ανθρώπινη κινητικότητα, κατέστησαν εμφανή την ανάγκη επέκτασης του πεδίου εφαρμογής και της ενσωμάτωσης των αναγκών συγκεκριμένων ομάδων. Γεγονός που επιτεύχθηκε μέσω της υιοθέτησης του ΣΒΑ4 λαμβάνοντας υπόψη την επιτακτική ανάγκη για δίκαιες ευκαιρίες στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και σε βασικές δεξιότητες.

Καθοριστικό ρόλο για τη διαμόρφωση του στόχου 4 για την εκπαίδευση διαδραμάτισε η UNESCO, η οποία ανέδειξε τη σημασία της ισότιμης πρόσβασης στην εκπαίδευση, συνέδεσε τη πρόωρη εγκατάλειψη της εκπαίδευσης με το καθεστώς της μετανάστευσης¹⁸⁶ και υποστήριξε ενεργά τη συμπερίληψη της μετανάστευσης ως μέρος της Ατζέντας 2030. Καίρια συμβολή στη διαμόρφωση είχε και η Παγκόσμια Έκθεση Παρακολούθησης για την Εκπαίδευση Όλων, η οποία εμπεριείχε λεπτομερή ανάλυση των ανισοτήτων που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες τόσο στην ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης όσο και στις μελλοντικές ευκαιρίες μάθησης και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.¹⁸⁷ Τα ζητήματα αυτά αποτέλεσαν κύριους άξονες στη μετά το 2015 ανάπτυξη, καθώς αναγνωρίστηκε ότι η βελτίωση της πρόσβασης στην εκπαίδευση είναι άνιση μεταξύ των κοινωνικών ομάδων, ενώ η εστίαση στην εγγραφή στο δημοτικό και η ελλιπής αναφορά στην ποιότητα δεν κάλυπταν τις προκλήσεις των χωρών μεσαίου εισοδήματος.¹⁸⁸ Ως εκ τούτου, οι παγκόσμιες διαβουλεύσεις προσδιόρισαν τη μελλοντική εκπαιδευτική ατζέντα, η οποία πρέπει να βασίζεται στα δικαιώματα και να αντικατοπτρίζει μια προοπτική βασισμένη στην ισότητα και την ένταξη, με ιδιαίτερη ένταση στην υπέρβαση όλων των μορφών διακρίσεων εξασφαλίζοντας «να μην μείνει κανείς πίσω».¹⁸⁹ Οι διαπραγματεύσεις αναγνώρισαν την εκπαίδευση ως προϋπόθεση για την βιώσιμη ανάπτυξη και ως κεντρική προτεραιότητα για τη μετά το 2015 ανάπτυξη. Τα πορίσματα αυτά υποστηρίχθηκαν και από τη Παγκόσμια Θεματική Διαβούλευση για την Εκπαίδευση στη Αναπτυξιακή Ατζέντα μετά το 2015, η οποία άνοιξε το δρόμο για την τελική υιοθέτηση του ΣΒΑ4 λαμβάνοντας υπόψη τις αναδυόμενες προτεραιότητες.¹⁹⁰

¹⁸⁶ UNESCO, 2011. *The Hidden Crisis: Armed Conflict and Education*, Paris: EFA Global Monitoring Report, σελ.7.

¹⁸⁷ UNESCO, 2015. *Education for all: Achievements and Challenges*, Paris: EFA Global Monitoring Report, σελ. 119-120 και 133.

¹⁸⁸ UN, 2012. *Review of the contributions of the MDG Agenda to foster development: Lessons for the post-2015 UN development Agenda*, New York: UN System Task Team on the Post-2015 UN Development Agenda, σελ.3-9.

¹⁸⁹ UNESCO, 2014. *GEM Final Statement. The Muscat Agreement*, Muscat: Global Education for All Meeting.

¹⁹⁰ UNICEF; UNESCO, 2013. *Making Education a Priority in the Post-2015 Development Agenda*, Dakar: Report of the Global Thematic Consultation on Education in the Post-2015 Development Agenda.

4.3. Ο Τρόπος Ενσωμάτωσης της Σχέσης και οι Μεταξύ Διασυνδέσεις

Η εκπαίδευση είναι μια βασική ανάγκη και καθοριστικός παράγοντας της βιώσιμης ανάπτυξης και της εξάλειψης της φτώχειας, όπως επιβεβαιώνεται από το ΣΒΑ4 για την εκπαίδευση, ο οποίος υποστηρίζεται από 10 υποστόχους που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα για την παροχή ευκαιριών δια βίου μάθησης σε όλους.

Σχήμα 14. Οι Δεσμεύσεις και οι Υποστόχοι για την Εκπαίδευση

Πηγή: <http://www.education2030-africa.org/index.php/en/23-categorie-all/categorie-fr-fr/slide-fr/75-the-education-2030-commitments>

Η μετανάστευση ενσωματώνεται στο σύνολο των υποστόχων, με έμφαση όμως στους υποστόχους 4.1 έως 4.5 που καλύπτουν την ισότιμη πρόσβαση και ιδίως στον 4.5. που εμπεριέχει τα παιδιά σε ευάλωτη κατάσταση. Εντός των παιδιών σε ευάλωτη κατάσταση αναγνωρίζονται τα παιδιά των μεταναστών,¹⁹¹ δεδομένου ότι η κεντρική πολιτική είναι «να μην μείνει κανείς πίσω» και η μετανάστευση έχει αναγνωριστεί ως ένα ζήτημα που ενσωματώνεται οριζόντια και διατρέχει το σύνολο του αναπτυξιακού πλαισίου. Στην αλληλεπίδραση των υποστόχων με τη μετανάστευση κρίθηκε ότι δεν χρειάζεται προσθήκη πίνακα που να την αναδεικνύει, διότι οι θεματικές των στόχων άπτονται πανομοιότυπων ζητημάτων με πυρήνα την απόκτηση ποιοτικής εκπαίδευσης ανεξαρτήτως βαθμίδας. Τα μέσα για την διασφάλιση αυτών των πολιτικών είναι η οικοδόμηση και αναβάθμιση των εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων, η επέκταση του αριθμού των διαθέσιμων υποτροφιών στις αναπτυσσόμενες χώρες και η ουσιαστική αύξηση της προσφοράς καταρτισμένων δασκάλων για την κατάρτιση του διδακτικού προσωπικού στις

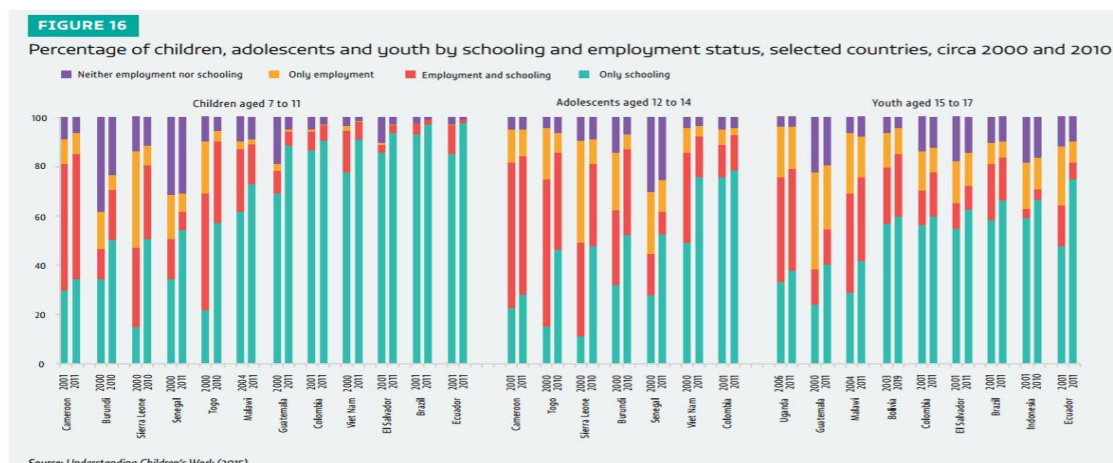
¹⁹¹ UNESCO, 2016. *Unpacking Sustainable Development Goal 4 Education 2030 Guide* διαθέσιμο στο: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002463/246300E.pdf> [πρόσβαση 19/11/2017].

αναπτυσσόμενες χώρες. Ειδικότερα για τις υποτροφίες, αξίζει να σημειωθεί, ότι τα προγράμματα αυτά διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην παροχή ευκαιριών στους νέους και τους ενήλικες να συνεχίσουν τις σπουδές τους που διαφορετικά δεν θα ήταν οικονομικά εφικτό. Μια από τις ενδεικτικές στρατηγικές για την επίτευξη αυτού του υποστόχου που έχει σύνδεση με την μετανάστευση είναι η ανάπτυξη κοινών προγραμμάτων μεταξύ πανεπιστημίων στις χώρες προορισμού και προέλευσης, ώστε να παρακινήσουν τους φοιτητές να επιστρέψουν στη πατρίδα τους, προκειμένου να αποφευχθεί η διαρροή επιστημονικού δυναμικού.¹⁹²

4.3.1. Η Ισότιμη Πρόσβαση στην Ποιοτική Εκπαίδευση

Οι ευκαιρίες εκπαίδευσης αποτελούν ένα σημαντικό κινητήριο παράγοντα για πολλές οικογένειες που επιλέγουν να μεταναστεύσουν, αλλά τα παιδιά των μεταναστών συχνά αντιμετωπίζουν πολλαπλά εμπόδια στην είσοδο και στην συνέχιση της εκπαίδευσής τους, λόγω των περιοριστικών πολιτικών μετανάστευσης, των κοινωνικών εμποδίων και σε ορισμένες περιπτώσεις της απουσίας νόμιμου δικαιώματος παρακολούθησης. Με την μετεγκατάσταση παρεισφύρουν διάφοροι παράγοντες που κρατούν τα παιδιά εκτός των αιθουσών διδασκαλίας, όπως οι νομικοί και γλωσσικοί φραγμοί, η ξενοφοβία και η αδυναμία αναγνώρισης του πρότερου μεταναστευτικού επιπέδου. Όλα αυτά τα ζητήματα περιπλέκονται περαιτέρω από τις οικονομικές πιέσεις που αντιμετωπίζουν συχνά οι μετανάστες, καθώς ακόμη και όταν η μετανάστευση γίνεται για οικονομικούς λόγους παρατηρούνται φαινόμενα παιδικής εργασίας και εγκατάλειψης του σχολείου.

Σχήμα 15. Το ποσοστό των παιδιών που είναι μαθητές ή/και εργάζονται

Πηγή: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002452/245238E.pdf>

Προς την αντιμετώπιση αυτών των κοινωνικοοικονομικών εμποδίων, ορισμένες χώρες, όπως η Βραζιλία και η Κολομβία έχουν εισάγει εκπαιδευτικές πολιτικές, οι

¹⁹² World Education Forum, 2015. *Education 2030 Incheon Declaration and Framework for Action towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all*, Incheon: UNESCO.

οποίες, όπως αναδεικνύει και το σχήμα Νο.14, οδήγησαν στην αύξηση των παιδιών που φοιτούν στο σχολείο, χωρίς να εργάζονται.¹⁹³ Όσον αφορά τη νομοθεσία, από τα κύρια εμπόδια είναι οι μεταναστευτικοί νόμοι που στις περισσότερες χώρες δεν περιλαμβάνουν τα παιδιά των μεταναστών ως ξεχωριστή κατηγορία με δικαίωμα προστασίας. Αν και ορισμένες χώρες ενδέχεται να έχουν συμπεριλάβει στα εθνικά τους νομικά πλαίσια τη πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες για όλα τα παιδιά, δεν είναι σαφές σε ποιο βαθμό μπορούν να απολαύσουν τα δικαιώματα αυτά στην πράξη. Εξίσου παράγοντας που επιφέρει δυσκολία στην πρόσβαση είναι το νομικό καθεστώς που διαθέτουν οι γονείς των παιδιών, διότι ανακύπτουν προκλήσεις στο δικαίωμα στην ταυτότητα και στην απόκτηση των πιστοποιητικών γέννησης. Ωστόσο, ακόμη και τα παιδιά των μεταναστών που έχουν νομικό καθεστώς, αντιμετωπίζουν δυσκολίες, δεδομένου ότι πολλές χώρες προορισμού είτε δεν διαθέτουν διαπολιτισμικές πολιτικές για την διευκόλυνση της κοινωνικής ένταξης είτε έχουν περιοριστικές μεταναστευτικές πολιτικές που εμποδίζουν την δωρεάν εκπαίδευσή τους είτε τα δίδακτρα και η γλώσσα αποτελούν αποτρεπτικό παράγοντα.¹⁹⁴ Επιπλέον, υπάρχουν και ορισμένα τεχνικά χαρακτηριστικά που διαδραματίζουν καίριο ρόλο, όπως είναι τόσο ο βαθμός επιλεκτικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος και το πόσο νωρίς γίνεται η επιλογή¹⁹⁵ όσο και οι αυστηροί κανόνες σχετικά με τα όρια ηλικίας για την εγγραφή στο σχολείο που αποτελούν πρόκληση σε όσους δεν διαθέτουν την τυπική μόρφωση. Όλοι αυτοί οι παράμετροι επηρεάζουν τη νομική και πρακτική πρόσβαση στην εκπαίδευση που είναι απαραίτητη για κάθε παιδί, ώστε να έχει μακροπρόθεσμη επιτυχία. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι οι προκλήσεις μπορούν να εξασθενίσουν με τον χρόνο, εάν εφαρμοστούν οι κατάλληλες πολιτικές¹⁹⁶ και υπάρχει συνεργασία μεταξύ των σχολείων και της κοινωνίας των πολιτών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση της Μπουρκίνα Φάσο, όπου δεν υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις στη συμμετοχή σε αντιπαραβολή με την Ακτή Ελεφαντοστού, όπου

¹⁹³ Hadley, S., 2010. *Seasonality and Access to Education: the case of primary education in sub-Saharan Africa. Create Pathways to Access*, Essex: Consortium for Research on Educational Access, Transitions and Equity. Research Monograph No.31, σελ.46.

¹⁹⁴ Abramovich, V., Cernadas, P. & Morlachetti, A., 2011. *The Rights of Children, Youth and Women in the Context of Migration. Conceptual Basis and Principles for Effective Policies with a Human Rights and Gender Based Approach*, New York: Unicef Social and Economic Policy Working Paper.

¹⁹⁵ Bendel, P., 2014. *Coordinating immigrant integration in Germany: mainstreaming at the federal and local levels*, Brussels: Migration Policy Institute.

¹⁹⁶ Σύμφωνα με τα στοιχεία για το 2014 από τη βάση δεδομένων για τις τάσεις των παιδιών, το 28% των παιδιών μεταναστών πρώτης γενιάς στις Ηνωμένες Πολιτείες έζησε στη φτώχεια, έναντι του 25% των παιδιών δεύτερης γενιάς και 19% των μη μεταναστών παιδιών. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Child Trends Data Bank, 2014. *Immigrant Children. Indicators of Child and Youth Well-Being*. Διαθέσιμο στο: https://www.childtrends.org/wp-content/uploads/2013/07/110_Immigrant_Children.pdf [Πρόσβαση 20/ 12/ 2017].

οι μετανάστες είναι λιγότερο πιθανό να φοιτήσουν στο σχολείο από ότι οι συνομήλικοι της χώρας υποδοχής.¹⁹⁷

Έχοντας διερευνήσει τα κύρια εμπόδια που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι μετανάστες στη πρόσβαση στην εκπαίδευση, σκόπιμη κρίθηκε και η ανάλυση των ειδικότερων θεμάτων που αναδύονται ανά βαθμίδα εκπαίδευσης που θα παρέχει μια πιο ολιστική επισκόπηση της δυσκολίας πρόσβασης και των διαφόρων πολιτικών που ακολουθούν τα κράτη παγκοσμίως. Η ποιοτική προσχολική ανάπτυξη και η πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα παιδιά των μεταναστών, καθώς όσα έχουν πρόσβαση σε αυτές τις υπηρεσίες παρουσιάζουν γνωστική, κοινωνική, σωματική, συναισθηματική και γλωσσική ανάπτυξη, η οποία αφενός συμβάλει στα μετέπειτα εκπαιδευτικά επιτεύγματα¹⁹⁸ και αφετέρου αποτρέπει την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου. Ωστόσο, η πρόσβαση και η ποιότητα παραμένουν ακανθώδη ζητήματα, όπως παρατηρείται στις χώρες μεσαίου εισοδήματος, όπου η ένταξη των μεταναστών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση εγείρει ποικιλία προκλήσεων. Στη Νότιο Αφρική, για παράδειγμα, τα παιδιά των μεταναστών από την Ζιμπάμπουε αντιμετωπίζουν διακρίσεις στην προσπάθεια ένταξής τους στα σχολεία με αποτέλεσμα να παρουσιάζουν χαμηλότερα ποσοστά εγγραφής συγκριτικά με τους συνομηλικούς τους.¹⁹⁹ Στην Κίνα, ένα σημαντικό ποσοστό των παιδιών των μεταναστών δεν είναι σε θέση να παρακολουθήσει τα δημόσια σχολεία, λόγω της έλλειψης τοπικής εγγραφής στα νοικοκυριά (HuJΚου) και λόγω αυτού παρουσιάζουν χειρότερες επιδόσεις στα κινέζικα και τα μαθηματικά.²⁰⁰ Ομοίως, στην Ταϊλάνδη, παρά το νόμιμο δικαίωμα όλων των παιδιών να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση, τα παιδιά των μεταναστών και ιδίως των Βιρμανών, αντιμετωπίζουν πρόσθετες δυσκολίες, λόγω του φόβου των αρχών, του κόστους των βιβλίων και των στολών, της έλλειψης διαπίστευσης και των γλωσσικών εμποδίων.²⁰¹ Αντιθέτως, η πρόσβαση στο δημοτικό σχολείο δεν προκαλεί τριγμούς στις χώρες υψηλού εισοδήματος, όπου το κύριο ζήτημα εστιάζεται στην εύρεση ισορροπίας μεταξύ της μητρικής γλώσσας και του πολιτισμού τους και της χώρας υποδοχής.²⁰² Ωστόσο, παρατηρείται μια σταδιακή αλλαγή, διότι ακόμη και στην περίπτωση της ΕΕ, η οποία μέχρι πρότινος προσέφερε σε μεγάλο αριθμό μεταναστών τη δυνατότητα να αναπτυχθούν και να συνεισφέρουν στην ευρωπαϊκή κοινωνία, το τελευταίο χρονικό

¹⁹⁷ OECD, 2017. *Interrelations between Public Policies, Migration and Development*, Paris: OECD.

¹⁹⁸ Garin, E., Beise, J., Hug, L. & You, D, op.cit., σελ.49.

¹⁹⁹ Crush, J. & Tawodzera, G., 2014. Exclusion and Discrimination: Zimbabwean Migrant Children and South African Schools. *Journal of International Migration and Integration*, 15(4), σελ. 677-693.

²⁰⁰ Chen, Y. & Feng, S., 2013. Access to public schools and the education of migrant children in China. *China Economic Review*, 26(1), σελ. 75-88.

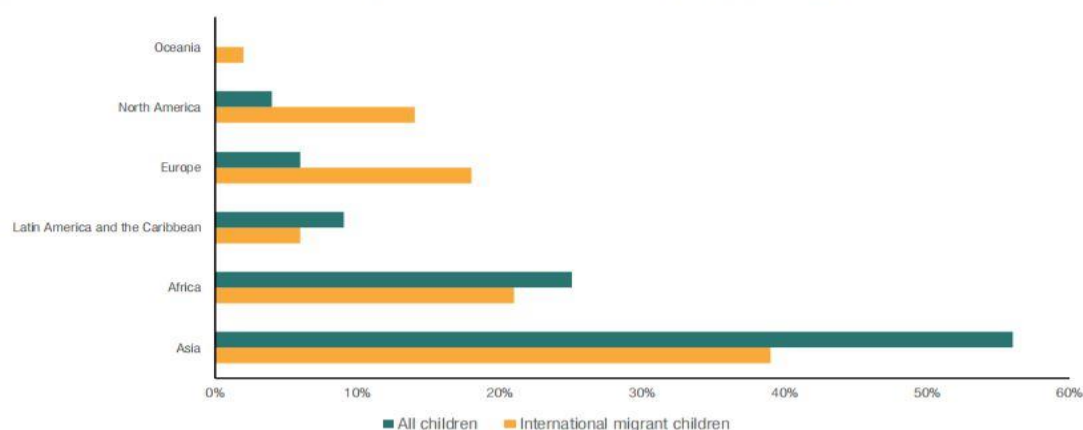
²⁰¹ Save the Children, 2015. *Education for All in Action in Thailand: A Case Study of Good Practice. The Bang Khun Tian Model*, Bangkok: Save the Children Thailand.

²⁰² Taguma, M., Kim, M., Brink, S. & Teltemann, J., 2010. *OECD Reviews of Migrant Education: Sweden*, Paris: OECD Publishing.

διάστημα αναθεώρησε τις πολιτικές της υπό την πίεση των αυξανόμενων αντιρρήσεων. Οι αναθεωρήσεις οδήγησαν στον περιορισμό των δικαιωμάτων και της πρόσβασης στις υπηρεσίες ανάλογα με το καθεστώς της μετανάστευσης που διέπει τα παιδιά. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα, μόνο δέκα κράτη μέλη της ΕΕ αναγνωρίζουν ρητά το δικαίωμα της πρόσβασης στη βασική εκπαίδευση για τα παιδιά χωρίς τα νόμιμα έγγραφα, ενώ η προσχολική εκπαίδευση και η εκπαίδευση των εφήβων μεταναστών είναι περιορισμένες σε πολλές χώρες της Ευρώπης.²⁰³ Σημειωτέον, η στροφή αυτή πραγματοποιήθηκε, παρά το γεγονός, ότι η Ευρώπη γηράσκει και η επιτυχημένη εκπαίδευση και ενσωμάτωση των μεταναστών είναι ζωτικής σημασίας για τις μελλοντικές προοπτικές της ΕΕ, όπως αποδεικνύεται.

Σχήμα 16. Κατανομή των διεθνών μεταναστών και των όλων των παιδιών ανά περιφέρεια, 2015

Figure 1: Distribution of international migrant children and all children by region, 2015 (%)

Source: UNICEF (2016).

Πηγή: <https://www.unicef.org/videoaudio/PDFs/Uprooted.pdf>

Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί μέρος της βασικής εκπαίδευσης και αναγνωρίζεται ευρέως ως η ελάχιστη απαίτηση για προσωπική και επαγγελματική ανέλιξη. Όμως, τομέας ενδιαφέροντος με την υιοθέτηση της Ατζέντας 2030 έγινε και η δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση, η οποία αποκτά ολοένα αυξανόμενη σημασία για την ανάπτυξη των ικανοτήτων που απαιτούνται για την εύρεση εργασίας στη σύγχρονη παγκόσμια οικονομία. Ωστόσο, τα εμπόδια που συναντώνται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση μεγεθύνονται στις υπόλοιπες βαθμίδες με απόρροια τα χαμηλότερα ποσοστά μετάβασης από το δημοτικό στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση για ορισμένες ομάδες ατόμων. Στην εξέλιξη αυτή επιδρά καταλυτικά το γεγονός ότι η διδασκαλία πραγματοποιείται σε μια γλώσσα που δεν είναι η μητρική τους²⁰⁴ και

²⁰³ United Nations Children's Fund Regional Office for CEE/CIS, 2016. *The Entitlements of Refugee and Migrant Children in 33 European Countries*.

²⁰⁴ Εκτιμάται ότι έως και το 40% του παγκόσμιου πληθυσμού δεν έχει πρόσβαση στην εκπαίδευση σε γλώσσα που να μιλά ή να καταλαβαίνει. Βλ. UNESCO, 2016. *If you don't understand, how can you learn?. Global Education Monitoring Report. Policy Paper*, 24(1), σελ. 1-9.

ως εκ τούτου παρατηρούνται χειρότερες επιδόσεις στην ανάγνωση και τα μαθηματικά από τους αντίστοιχους μαθητές στις χώρες υποδοχής, ενώ είναι πιθανότερο να χρειαστεί να επαναλάβουν κάποια τάξη.

Οι μετανάστες αντιμετωπίζουν, εκτός από την αδυναμία πρόσβασης στην εκπαίδευση, περιορισμούς και στην κατάρτιση, λόγω νομικών περιορισμών, διακρίσεων, ελλιπούς χρηματοδότησης και/ή ελλιπούς αναγνώρισης του υπάρχοντος μορφωτικού επιπέδου. Οι ανεπαρκείς διαδικασίες αναγνώρισης των δεξιοτήτων, δεν επιτρέπουν στους μετανάστες να αξιοποιήσουν πλήρως την εκπαίδευση και τις δεξιότητές τους, ειδικά για άτομα με χαμηλή και μεσαία εξειδίκευση.²⁰⁵ Το ζήτημα της κατάρτισης είναι εξίσου σοβαρό με την δυσκολία πρόσβασης, καθώς ο αριθμός των διεθνών μεταναστών που δεν θα έχουν την ευκαιρία απόκτησης δεξιοτήτων αναμένεται να ανέλθει στα 400 εκατομμύρια άτομα έως το 2050.²⁰⁶

Πέρα από την εγγραφή και την ολοκλήρωση του σχολείου, η ποιότητα της εκπαίδευσης αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ανέλιξη ενός ατόμου και τα μελλοντικά του επιτεύγματα. Στο πλαίσιο, όμως, της έρευνας σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ το 2012 διαπιστώθηκε ότι οι φοιτητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο σημείωσαν κατά μέσο όρο 34 μονάδες χαμηλότερες στα μαθηματικά από τους υπόλοιπους φοιτητές βάσει των μετρήσεων του Προγράμματος Διεθνούς Αξιολόγησης Φοιτητών (PISA). Το χάσμα στα εκπαιδευτικά αποτελέσματα μεταξύ των μεταναστών φοιτητών και των μη μεταναστών εξακολουθεί να είναι σημαντικό,²⁰⁷ καθώς στις 32 από τις 57 χώρες του ΟΟΣΑ οι χειρότερες επιδόσεις υφίστανται ακόμη.

Η εκπαίδευση είναι, επίσης, πιθανό να παράγει εμβάσματα, τα οποία τείνουν να συμβάλλουν στην επίτευξη καλύτερων αποτελεσμάτων για την εκπαίδευση,²⁰⁸ δημιουργώντας καθαρό όφελος στις χώρες προέλευσης,²⁰⁹ το οποίο αντισταθμίζει ακόμη και τις απώλειες από τη διαρροή του επιστημονικού δυναμικού.²¹⁰ Τα εμβάσματα οδηγούν σε βελτιωμένη οικονομική εξασφάλιση που επιτρέπει στις οικογένειες των μεταναστών να δαπανήσουν περισσότερα χρήματα στην εκπαίδευση, αλλά και να στραφούν προς τη βελτίωση του ανθρώπινου κεφαλαίου

²⁰⁵ ILO, 2017. *Report Addressing governance challenges in a changing labour migration landscape*, Geneva: IOL 106th Session, ILC.106/IV.

²⁰⁶ IOM, 2010. *World Migration Report 2010: The Future of Migration, Building Capacities for Change*, Washington, DC: IOM.

²⁰⁷ OECD, 2012. *PISA 2012 Results: Excellence Through Equity*. Vol. II. Paris: OECD Publishing, σελ.71-86.

²⁰⁸ Ratha, D., Mohapatra, S. & Silwal, A., 2011. *Migration and Remittances Factbook 2011. Development Prospects Group*. 2nd ed. Washington DC: The World Bank, σελ. vii.

²⁰⁹ Amakom, U. & Iheoma, C., 2014. Impact of migrant remittances on health and education outcomes in sub-Saharan Africa. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 19(8),σελ. 33-44.

²¹⁰ Τα εμβάσματα για παράδειγμα καθιστούν την εκπαίδευση πιο προσιτή στα αδέρφια των μεταναστών που παραμένουν στη χώρα προέλευσης βλ. Easterly, W. & Nyarko, Y., 2008. *Is the Brain Drain Good for Africa?*, Washington: Brookings Global Economy and Development. Working Paper 19.

των παιδιών τους.²¹¹ Βέβαια, όπως επισημαίνουν οι Gyimah-Brempong και Asiedu τα εμβάσματα δεν είναι απόλυτο ότι θα οδηγήσουν στην βελτίωση της εκπαίδευσης, διότι επιδρούν διάφοροι παράγοντες που καθορίζουν τον τρόπο κατανομής τους, όπως το ποιος είναι υπεύθυνος του οικογενειακού προϋπολογισμού, καθώς όταν είναι αρμόδιες οι γυναίκες παρατηρείται αύξηση των επενδύσεων στην εκπαίδευση.

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση της ισότιμης πρόσβασης διαπιστώθηκε ότι είναι ακόμη εμφανής ο κίνδυνος τα παιδιά των μεταναστών να περιθωριοποιηθούν περαιτέρω, αν οι χώρες δεν λάβουν τα απαιτούμενα μέτρα για την ένταξή τους. Ο συνεχής αποκλεισμός τους καλεί για ενδυνάμωση των προσπαθειών προς μια ποιοτική εκπαίδευση, ώστε τα συστήματα να ανταποκρίνονται στη ταχέως μεταβαλλόμενη αγορά εργασίας και στη μετανάστευση. Η εκπαίδευση, όπως έχει δομηθεί στο ΣΒΑ4, αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο για την εξασφάλιση ότι οι μετανάστες θα αποκτήσουν ένα στέρεο γνωστικό υπόβαθρο, θα αναπτύξουν δημιουργική και κριτική σκέψη και εν γένει θα αποκτήσουν τις απαιτούμενες δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν μια παραγωγική ζωή.²¹² Άλλωστε, τα υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης σχετίζονται άμεσα και έμμεσα με προσωπικά οφέλη, όπως η καλύτερη διαβίωση, η υγιής συμπεριφορά, η μεγαλύτερη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και η αυξημένη πολιτική συμμετοχή, ενώ σε συλλογικό επίπεδο συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη και την αυξημένη κοινωνική συνοχή. Συνεπώς, είναι απαραίτητη η υιοθέτηση αποτελεσματικών πολιτικών, οι οποίες να προστατεύουν τα δικαιώματα των παιδιών των μεταναστών και να συνοδεύονται από επενδύσεις στον τομέα της εκπαίδευσης και της κοινωνικής προστασίας σε συμμόρφωση με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.²¹³ Πέρα από την προστασία, η ενίσχυση των αναπτυξιακών συνεισφορών και των ευκαιριών των μεταναστών μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της άρσης των νομικών εμποδίων, της καθιέρωσης προγραμμάτων ένταξης και κοινωνικής συνοχής (ευέλκτα εκπαιδευτικά προγράμματα, κατάρτιση εκπαιδευτικών κ.λπ.)²¹⁴ και της αναγνώρισης των εκπαιδευτικών προσόντων. Αν επιτευχθεί καλή διαχείριση των μεταναστευτικών εισροών, τότε θα υπάρξει θετικό αντίκτυπο τόσο στις χώρες προέλευσης από τα εμβάσματα όσο και στις χώρες προορισμού είτε μέσω της αναζωογόνησης των εγκαταλελειμμένων σχολείων είτε μέσω της βελτίωσης της μαθησιακής απόδοσης, όπως έγινε στο Λονδίνο με την προσέλκυση όσων επιδιώκουν μια καλύτερη ζωή.²¹⁵

²¹¹ Gyimah-Brempong, K. & Asiedu, E., 2014. Remittances and investment in education: evidence from Ghana. *The Journal of International Trade and Economic Development*, 24(2), σελ. 173-200.

²¹² UN, 2016. *Leaving no one behind: the imperative of inclusive development. Report on the World Social Situation 2016*, New York: Department of Economic and Social Affairs, ST/ESA/362, σελ.55-62.

²¹³ OHCHR, 1989. *Convention on the Rights of the Child*, New York: GA Res. 44/25.

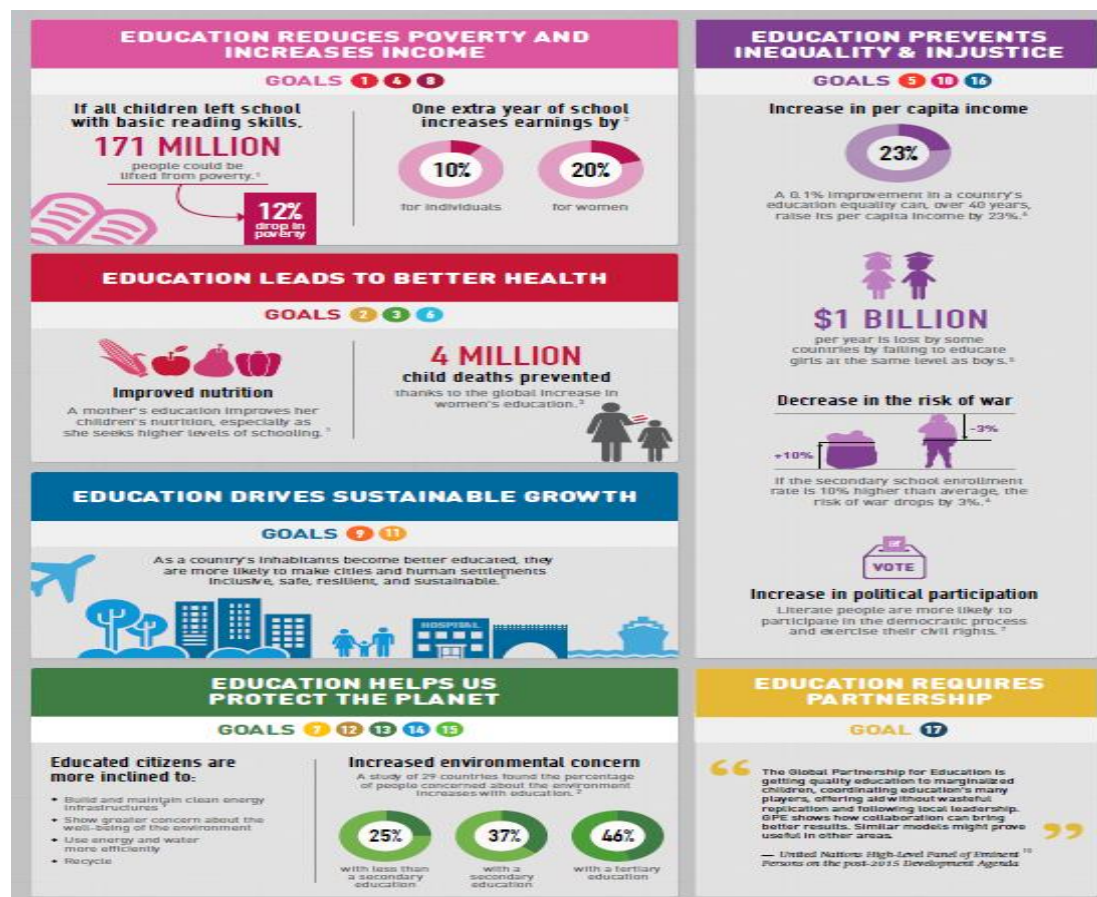
²¹⁴ Nicolai, S., Wales, J. & Aiazzi, E., op.cit , σελ.10-12.

²¹⁵ Burgess, S., 2014. *Understanding the success of London's schools*, Bristol: Center for Market and Public Organisation Working Paper, Series No. 14/333.

4.3.2. Οι Διασυνδέσεις με τους Υπόλοιπους Στόχους

Η ποιοτική εκπαίδευση, η οποία είναι προσβάσιμη σε όλους, έχει θετικά διάχυτα αποτελέσματα και στις κοινωνικές, περιβαλλοντικές και οικονομικές πτυχές της βιώσιμης ανάπτυξης. Η ενσωμάτωση των μεταναστών στο εκπαιδευτικό σύστημα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την προώθηση της ισότητας των φύλων (ΣΒΑ 5.1) και την ευρύτερη ενσωμάτωση των ίδιων και των οικογενειών τους στις κοινότητες υποδοχής (ΣΒΑ 10.2). Η ολοκληρωμένη και ποιοτική εκπαίδευση μπορεί να προστατεύσει τα παιδιά από βλαβερές πρακτικές, όπως ο πρόωρος γάμος, η παιδική εργασία και η εμπορία ανθρώπων (ΣΒΑ 5.3, 8.7 και 16.2), ενώ η θετική της συμβολή επεκτείνεται τόσο στην υγεία των μεταναστών (ΣΒΑ 3) όσο και στην μείωση της φτώχειας (ΣΒΑ 1.1) με την επακόλουθη αύξηση του εισοδήματος (ΣΒΑ 10.1).²¹⁶

Σχήμα 17. Η Διασύνδεση της Εκπαίδευσης με τους Υπόλοιπους Στόχους

Πηγή: Commonwealth Education Hub, 2017. Education and the SDGs.

Ειδικότερα, η βελτίωση της εκπαίδευσης των μεταναστών τόσο στον αναπτυγμένο όσο και στον αναπτυσσόμενο κόσμο είναι συναφής με τις οικονομικές στοχεύσεις, καθώς συμβάλλει στην μείωση της φτώχειας, την ενίσχυση των δημοσίων εσόδων των χωρών υποδοχής και τα υψηλότερα επίπεδα εμβασμάτων.

²¹⁶ Nicolai, S., Wales, J. & Aiuzzi, E, op.cit., σελ.5-7.

Εξίσου, ισχυρό αντίκτυπο έχει στα αποτελέσματα της υγείας από τη στιγμή που επιτρέπει την καλύτερη πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας της χώρας υποδοχής, λόγω της γνώσης της γλώσσας. Η ενσωμάτωση των παιδιών στα εκπαιδευτικά συστήματα συνδέεται άρρηκτα με την ευρύτερη κοινωνική, οικονομική και πολιτική ένταξη τόσο των ίδιων όσο και των οικογενειών τους. Η εγγραφή τους παρέχει ευρύτερη προστασία και πρόσβαση σε πόρους που ενδυναμώνουν τις δυνατότητες αντίστασης έναντι αρνητικών πρακτικών, όπως ο παιδικός και εξαναγκαστικός γάμος και ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων. Οι προσπάθειες εξάλειψης της παιδικής εργασίας, της εκμετάλλευσης και της ανθρώπινης εμπορίας ενισχύονται μέσω της απόκτησης της εκπαίδευσης. Ως εκ τούτου, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο σύνολο της αναπτυξιακής ατζέντας μέσω της βελτίωσης των μέσων διαβίωσης, της μείωσης των ανισοτήτων και της ενισχυμένης πολιτικής συμμετοχής, ενώ προάγει την πρόοδο προς την βιώσιμη ανάπτυξη.²¹⁷ Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι σε έρευνα που διεξήχθη από τον ΟΟΣΑ για τις δεξιότητες των ενηλίκων διαπιστώθηκε ότι εκείνοι με υψηλό επίπεδο δεξιοτήτων στη γραφή και την ανάγνωση είναι πιθανότερο να είναι σε καλή υγεία, να επηρεάζουν την πολιτική διαδικασία, να συμμετέχουν σε εθελοντικές δραστηριότητες και να έχουν υψηλά επίπεδα εμπιστοσύνης στους άλλους συγκριτικά με τα άτομα που έχουν χαμηλή επάρκεια.²¹⁸

Πέρα από τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζει η εκπαίδευση για την επίτευξη των υπόλοιπων στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, η σχέση είναι αμφίδρομη, διότι η πρόοδος των ΣΒΑ θα συμπαρασύρει και θα ενισχύσει την επίτευξη της ποιοτικής και ισότιμης εκπαίδευσης. Η επίτευξη, για παράδειγμα, της πρόσβασης σε επαρκή, ασφαλή και οικονομικά προσιτή στέγαση θα έχει ως επακόλουθο τη δυνατότητα των μεταναστών να έχουν πρόσβαση και πιο ευνοϊκά μαθησιακά αποτελέσματα. Συνεπώς, αν και αναδεικνύονται ως προεξέχουσες οι συνδέσεις της εκπαίδευσης με την βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη (ΣΒΑ 8) και την ισότητα των φύλων (ΣΒΑ 5), παρατηρείται εξίσου αλληλεπίδραση με τη φθηνή και καθαρή ενέργεια (ΣΒΑ 7), το καθαρό νερό και την αποχέτευση (ΣΒΑ 6), τις βιώσιμες πόλεις (ΣΒΑ 11), την υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή (ΣΒΑ 12), τη καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής (ΣΒΑ 13) και την ειρήνη.²¹⁹

²¹⁷ UNESCO and Education 2030, 2017. *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*, Paris: UNESCO.

²¹⁸ OECD, 2013. *Skills Outlook 2013: First Results from the Survey of Adult Skills*, Paris: OECD Publishing, κεφάλαιο 6.

²¹⁹ Vladimirova, K. & Le Blanc, D., 2015. *How well are the links between education and other sustainable development goals covered in UN flagship reports? A contribution to the study of the science-policy interface on education in the UN system*, New York: DESA Working Paper No.146 Doc. ST/ESA/2015/DWP/146, σελ.4-19.

4.3. Καλές Πρακτικές και Πιθανότητες Επίτευξης του Στόχου

Το έργο της επίτευξης των στοχεύσεων στο τομέα της εκπαίδευσης παρουσιάζει σημαντικές προκλήσεις, ιδίως αν αναλογιστεί κανείς το σύντομο χρονικό διάστημα περάτωσης και την υφιστάμενη εκπαιδευτική κρίση, η οποία αν δεν αντιμετωπιστεί θέτει σε κίνδυνο περισσότερο από το ήμισυ της επικείμενης γενιάς να μην μπορέσει να αποκτήσει βασικές δεξιότητες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Προς την επίλυση του ζητήματος και σε συμμόρφωση με τον ΣΒΑ 4 έχουν αναληφθεί ήδη πρωτοβουλίες με τις κύριες προσπάθειες επίτευξης να διενεργούνται από την UNICEF και την UNESCO. Στις καλές πρακτικές συγκαταλέγεται η σύγκληση της Υψηλού Επιπέδου Εκδήλωσης για την Εκπαίδευση (High-Level SDG Action Event on Education) που πραγματοποιήθηκε στις 28 Ιουνίου 2017 με σκοπό την ενδυνάμωση της ενασχόλησης των κρατών, της κοινωνίας των πολιτών και των νέων αναφορικά με τους τρόπους και τα μέσα επίτευξης των υποστόχων που τέθηκαν στον ΣΒΑ4. Στο πλαίσιο της Εκδήλωσης επισημάνθηκαν κυβερνητικές πρωτοβουλίες και καλές πρακτικές, όπως το δίκτυο «Education Champions» για την προώθηση των επενδύσεων στην εκπαίδευση και η επέκταση της χρηματοδότησης σε 100.000 από τους πιο ευάλωτους μαθητές στη Γκάνα για την παρακολούθηση του σχολείου.²²⁰ Πέρα από αυτή τη διοργάνωση, σημαντική είναι η πρωτοβουλία των περισσότερων κρατών-μελών της ΕΕ να αυξήσουν τον προϋπολογισμό τους για την εκπαίδευση και την αντίστοιχη στελέχωσή της ήδη από το 2016, κατόπιν της μεταναστευτικής κρίσης, όπως η Αυστρία, παραδείγματος χάριν, που τετραπλασίασε τη στελέχωση στις βασικές υπηρεσίες για την ανταπόκριση προς τα μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα.²²¹ Αξιοσημείωτη είναι και η συμβολή της Παγκόσμιας Σύμπραξης για την Εκπαίδευση (Global Partnership for Education- GPE), η οποία έχει συστήσει, μεταξύ άλλων, το πρόγραμμα για την «Ανταλλαγή της Γνώσης και των Καλών Πρακτικών» (KGPE approach), ώστε να επιτυγχάνεται αξιοποίηση των επενδύσεων και αύξηση του αντικτύπου της χρηματοδότησης μέσω του σχεδιασμού τομεακών στρατηγικών και την επανεξέταση αποτελεσματικών λύσεων σε βασικές εκπαιδευτικές προκλήσεις.²²² Στο έργο αυτό συμβάλει η πρωτοβουλία «Αξιολόγησης της Μάθησης» (Assessment for Learning- A4L), η οποία υιοθετήθηκε το 2017 και επιδιώκει την οικοδόμηση ικανοτήτων των εθνικών συστημάτων αξιολόγησης της μάθησης παρέχοντας τεχνική και οικονομική βοήθεια για αποτελεσματικότερα και αποδοτικότερα εκπαιδευτικά συστήματα.²²³ Το πρόγραμμα «Προσχολική Φροντίδα και Εκπαίδευση» (Early

²²⁰ President of the General Assembly, 2017. *High-Level SDG Action Event Education*, New York: UN.

²²¹ EU Agency for Fundamental Rights, 2017. *Monthly Migration Report. Current Migration Situation in the EU: Education. Helping to make fundamental rights a reality for everyone in the European Union*, Vienna: EU Agency for Fundamental Rights.

²²² Για περισσότερες πληροφορίες βλ. την επίσημη ιστοσελίδα της GPE διαθέσιμη στον εξής ιστότοπο: <https://www.globalpartnership.org/focus-areas/knowledge-and-good-practice-exchange> (πρόσβαση 23/11/2017).

²²³ de Chaisemartin, T. & Mundy, K., 2017. *How GPE Supports Teaching and Learning*, Washington, DC: GPE Policy Brief, σελ.6-7.

Childhood Care and Education- ECCE) υπό την αιγίδα του GPE απευθύνεται εξίσου στα παιδιά των μεταναστών, καθώς στοχεύει στη μείωση των ποσοστών εγκατάλειψης του σχολείου προσφέροντας ποιοτικά προγράμματα εκπαίδευσης και μέριμνας με έμφαση στις ευάλωτες ομάδες.²²⁴ Καλή πρακτική συνιστά και η σύμπραξη οργανώσεων από την Αγγλία, την Τουρκία, τη Σουηδία και την Ισπανία «Migrants and Refugees as Re-Builders», η οποία αναπτύσσει καινοτόμες εκπαιδευτικές απαντήσεις για την υποστήριξη των μεταναστών από το Κέρας της Αφρικής, την Μέση Ανατολή, το Μαγκρέμπ και τη Λατινική Αμερική. Το τριετές πρόγραμμα σπουδών Erasmus+ στοχεύει στην ενίσχυση της διδακτικής εμπειρίας και της κατάρτισης των εκπαιδευτικών που εργάζονται και ασχολούνται καθημερινά με τους μετανάστες και τους πρόσφυγες, ώστε να προαχθεί η ένταξη τους στις κοινότητες σε όλη την Ευρώπη.²²⁵ Η Έκθεση Παρακολούθησης της Παγκόσμιας Εκπαίδευσης (GEM Report) αποτελεί, επίσης, μια καλή πρακτική, η οποία δεσπόζει ως ένας σημαντικός θεματικός μηχανισμός παρακολούθησης και αναθεώρησης που παρέχει εις βάθος πληροφορίες, εστιάζοντας στα θέματα της εκπαίδευσης και παρέχοντας διευκρινήσεις για το τι διακυβεύεται. Ειδικότερα, όμως, η Έκθεση του 2019 θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στις πιθανότητες επίτευξης των στόχων, καθώς αντικείμενο διερεύνησης θα είναι οι προκλήσεις και οι ευκαιρίες των μεταναστών στις κοινότητες υποδοχής, ενώ θα διαμορφώσει τεκμηριωμένες συστάσεις πολιτικής για τη βελτίωση της εκπαίδευσης και των δεξιοτήτων των μεταναστών. Η έρευνα θα καταδείξει: α) τη συμβολή της εκπαίδευσης στην κοινωνική ένταξη των μεταναστών, β) τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και της σύνδεσης με την εκπαίδευση και γ) τη διεθνή φοιτητική κινητικότητα με τις ευκαιρίες απασχόλησης.²²⁶ Ως εκ τούτου θα απαντήσει στα κύρια ερευνητικά ερωτήματα, δηλαδή το κατά πόσο η μετανάστευση επηρεάζει την ποιότητα της εκπαίδευσης και αν επιταχύνει ή παρεμποδίζει τη πρόοδο στην πρόσβαση στην εκπαίδευση. Η Έκθεση θα αποτελέσει ένα αναλυτικό και μεθοδολογικό εργαλείο για τους εθνικούς, περιφερειακούς και διεθνείς φορείς χάραξης της πολιτικής που δύναται να συνεισφέρει τα μέγιστα στην επίτευξη της ποιοτικής εκπαίδευσης για όλους.

Ωστόσο, το περιορισμένο χρονικό διάστημα σε συνδυασμό με τη χρηματοδότηση θα δράσουν καταλυτικά στις προοπτικές, καθώς σύμφωνα με την Παγκόσμια Έκθεση της Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης χρειάζονται 39 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως για να καλύψουν το κενό της χρηματοδότησης και να επιτύχουν αυτόν τον στόχο οι χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος. Το ποσό

²²⁴ GPE, 2016. *GPE 2020 Improving learning and equity through stronger education systems*, Washington, DC: Strategic Plan 2016-2020, σελ.1-28.

²²⁵ Cross-border Intercultural and Societal Entrepreneurs, 2016. *Migrants and Refugees as Re-builders. Adult Educators Curriculum Handbook Prototype*, London: Erasmus+ Partnership, Initiatives of Change, Progestion, Kista Folkhögskola and Social Science University.

²²⁶ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO διαθέσιμη στο: <http://en.unesco.org/gem-report/report/2019/migration> (πρόσβαση 19/11/2017).

αυτό δεν είναι απαγορευτικό, αρκεί να υπάρξει η κατάλληλη κινητοποίηση των πόρων και των χρηματοδοτικών μέσων μέσω της διάχυσης των πορισμάτων των ερευνών, οι οποίες πιστοποιούν ότι οι επενδύσεις στον τομέα της εκπαίδευσης παράγουν ισχυρές αποδόσεις για τις χώρες, διότι κάθε δολάριο που επενδύεται σε ένα επιπλέον έτος εκπαίδευσης για τα παιδιά σε χώρες με χαμηλό και μεσαίο εισόδημα παράγει οφέλη ύψους 4 έως 10 δολαρίων.²²⁷ Βεβαίως, πέρα από τη χρηματοδότηση, ρόλο διαδραματίζουν και οι διάφορες πολιτικές επιλογές, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν τις κυβερνήσεις πιο κοντά στην υλοποίηση των στοχεύσεων, όπως η λήψη μέτρων για τη βελτίωση των σχολικών υποδομών, οι υποτροφίες, η επέκταση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και η παροχή οικονομικής στήριξης προς τις φτωχές οικογένειες για την κάλυψη του άμεσου και έμμεσου κόστους της σχολικής φοίτησης.²²⁸ Καίρια παράμετρος για την διασφάλιση της εφαρμογής είναι η διαδικασία παρακολούθησης και αξιολόγησης μέσω των δεικτών, οι οποίοι ταξινομούνται σε τρεις βαθμίδες που αντικατοπτρίζουν τις αντίστοιχες προοπτικές πρόοδου τόσο του εκάστοτε υποστόχου όσο και του συνολικού στόχου.

Πίνακας 8. Η Ταξινόμηση Ενδεικτικών Υποστόχων της Εκπαίδευσης

4.1. Διασφάλιση ότι όλα τα παιδιά θα ολοκληρώνουν ελεύθερα, ισότιμα και ποιοτικά τη πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση	4.1.1. Ποσοστό των παιδιών και των νέων: α) στους βαθμούς, β) στο τέλος της πρωτοβάθμιας και γ) στο τέλος της δευτεροβάθμιας που έχουν επάρκεια i) στην ανάγνωση και ii) τα μαθηματικά ανά φύλο	Κατηγορία 3 (Α)/ Κατηγορία 2 (Β/Γ)
4.2. Εξασφάλιση ότι όλα τα κορίτσια και τα αγόρια έχουν πρόσβαση στην ποιοτική προσχολική ανάπτυξη, φροντίδα και εκπαίδευση	4.2.1. Ποσοστό των παιδιών κάτω των 5 ετών που είναι ανεπτυγμένα στον τομέα της υγείας και της μάθησης και βρίσκονται σε ψυχοκοινωνική ευημερία βάσει φύλου	Κατηγορία 3
	4.2.2. Ποσοστό συμμετοχής σε οργανωμένη μάθηση ανά φύλο	Κατηγορία 1
4.3 Διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης για όλους σε προσιτή και ποιοτική τεχνική, επαγγελματική και τριτοβάθμια εκπαίδευση	4.3.1. Ποσοστό συμμετοχής της νεολαίας και των ενηλίκων στην τυπική και μη εκπαίδευση και κατάρτιση κατά τους προηγούμενους 12 μήνες κατά φύλο	Κατηγορία 2
4.5. Εξάλειψη των διακρίσεων βάσει φύλου και διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης σε όλα	4.5.1. Δείκτες ισοτιμίας (άντρες/γυναίκες, αγροτική/αστική, βάσει του πλούτου, το καθεστώς αναπηρίας, αυτόχθονες πληθυσμοί, οι	Κατηγορία 1/2/3 Εξαρτάται από τους δείκτες

²²⁷ Education Commission, 2016. *The Learning Generation. Investing in education for a changing world*, International Commission on Financing Global Education Opportunity.

²²⁸ UNESCO & GEM, 2016. *Leaving no one behind: How far on the way to universal primary and secondary education?*, Paris: UNESCO, Policy Paper 27/ Fact Sheet 37.

τα επίπεδα της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης για τους ευάλωτους	επηρεασμένοι από συρράξεις κ.λπ.) για όλους τους δείκτες της εκπαίδευσης σε αυτή τη λίστα, όπου τα δεδομένα είναι διαθέσιμα	
---	---	--

Πηγή: IAEG-SDGs, 2017. Tier Classification for Global SDG Indicators.

Η επιλογή των ενδεικτικών αυτών υποστόχων παρουσιάζει την δυσκολία του εγχειρήματος επίτευξής τους, καθώς ο κάθε υποστόχος χρήζει ειδικής αντιμετώπισης και εμφανίζει διαφορετικές προτεραιότητες. Όμως, το κεντρικό χαρακτηριστικό που αναδεικνύεται είναι το ζήτημα των διαθέσιμων δεδομένων, το οποίο μπορεί να υποσκάψει την επίτευξη του στόχου, καθώς δεν είναι δυνατή η κατάλληλη μέτρηση της προόδου. Οι προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας πρέπει, κατά συνέπεια, να επικεντρωθούν προς αυτή τη κατεύθυνση, δεδομένου ότι το ζήτημα οξύνεται σε χώρες, όπου η επίσημη συλλογή δεδομένων είναι περιορισμένη και καταγράφονται μόνο βασικές μεταβλητές, όπως η ηλικία και το φύλο, με το καθεστώς της μετανάστευσης να καταγράφεται σπανίως.²²⁹ Αυτό μπορεί να επιλυθεί μέσω του ευρύτερου συντονισμού των φορέων και της από κοινού συλλογής των δεδομένων της εκπαίδευσης και του μεταναστευτικού υπόβαθρου, η οποία θα επιτρέψει την ανάλυση της σχέσης των δύο αυτών θεματικών, προκειμένου να επιτευχθεί βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών και υποστήριξη των ευάλωτων ομάδων.

Συνεπώς, η εκπαίδευση δεν θα είναι σε θέση να αξιοποιήσει πλήρως όλο το δυναμικό της, παρά μόνο αν βελτιωθούν τα ποσοστά συμμετοχής, η μάθηση γίνει μια δια βίου επιδίωξη και τα εκπαιδευτικά συστήματα υιοθετήσουν μια προσέγγιση εστιασμένη στη βιώσιμη ανάπτυξη. Η επιτυχία θα εξαρτηθεί από την εφαρμογή των συνεκτικών πολιτικών και του καλύτερου συντονισμού με την άρση των νομικών και κοινωνικών εμποδίων και την ανάληψη καλών πρακτικών, ενώ θα βασιστεί τόσο στα εθνικά προγράμματα όσο και στην παρακολούθηση και επανεξέτασή τους μέσω των παγκόσμιων δεικτών και της λογοδοσίας.²³⁰ Μένει να φανεί ο τρόπος που θα επηρεάσει και θα κινητοποιήσει η Έκθεση Παρακολούθηση της Παγκόσμιας Εκπαίδευσης τη διεθνή κοινότητα, αλλά και τα πορίσματα που θα διαμορφωθούν το 2019, όπου θα διερευνηθεί εντός του Υψηλού Επιπέδου Πολιτικού Φόρουμ ο τρόπος ενδυνάμωσης των ανθρώπων και η διασφάλιση της συμμετοχής και της ισότητας που δύναται να ωθήσει σε ενεργότερο δράση.

²²⁹ Bilsborrow, R., 2016. *The Global Need for Better Data on International Migration and the Special Potential of Household Surveys*, Berlin: Background paper for the conference 'Improving data on international migration'.

²³⁰ GEM Report, 2017. *Accountability in education: Meeting our Commitments*. Paris: UNESCO.

Κεφάλαιο 5

Το Φύλο, η Μετανάστευση και η Ατζέντα 2030

Η πτυχή του φύλου είναι άμεσα συνυφασμένη τόσο με τη μετανάστευση όσο και με τη βιώσιμη ανάπτυξη. Στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης, η έμφυλη οπτική φέρει καινοτόμες θεωρητικές σκέψεις σχετικά με το περιβάλλον που δεν προσιδιάζουν στην παραδοσιακή διαχείριση του περιβάλλοντος, αλλά και προσφέρει τρόπους για βελτίωση της ένταξης των πολιτών στην διαδικασία λήψης πολιτικών αποφάσεων.²³¹ Ωστόσο, παγκοσμίως η συμβολή των γυναικών σε αυτούς τους τομείς υποδαυλίζεται από τα φαινόμενα των διακρίσεων και της βίας, τα οποία εξακολουθούν να υφίστανται,²³² ενώ παρατηρούνται πιο έντονα σε γυναίκες που έχουν μεταναστεύσει ή βρίσκονται στην πορεία αναζήτησης καλύτερων συνθηκών διαβίωσης. Οι αυξημένες πιθανότητες των μεταναστριών να αποτελέσουν θύματα παρενόχλησης, σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης σε συνδυασμό με τις επιβλαβείς πρακτικές και την απουσία αναγνώρισης της μη αμειβόμενης και οικιακής εργασίας υποσκάπτουν την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης και την ευημερία. Τα ζητήματα αυτά ελήφθησαν υπόψη κατά τη διαμόρφωση του αναπτυξιακού πλαισίου και οδήγησαν στην υιοθέτηση ενός αυτοτελούς στόχου για την ισότητα των φύλων και την ενδυνάμωση των γυναικών (ΣΒΑ 5), ο οποίος καλείται να αντιμετωπίσει την υφιστάμενη ανισότητα που στερεί από τις γυναίκες τα βασικά τους δικαιώματα.

Στόχος του κεφαλαίου είναι η ανάδειξη της αλληλεπίδρασης της μετανάστευσης με την έμφυλη διάσταση, όπως αποτυπώνεται στον ΣΒΑ 5. Προς την επίτευξη αυτής της στόχευσης, το κεφάλαιο παρουσιάζει τη τρέχουσα κατάσταση και προσδιορίζει τη σχέση των δύο αυτών θεματικών, ώστε να φανούν οι αναδυόμενες προκλήσεις και ο τρόπος που θα πραγματοποιηθεί η διαχείρισής τους. Περαιτέρω, αναδεικνύει το πλαίσιο εντός του οποίου στηρίχθηκε η διαμόρφωσή του ΣΒΑ3 και η ιστορία της αλλαγής, ενώ εν συνεχεία επιτυγχάνεται η διερεύνηση του ΣΒΑ3 μέσω του τρόπου ενσωμάτωσης της μετανάστευσης στο πλαίσιο των υποστόχων και των ευρύτερων ΣΒΑ. Κεντρικοί άξονες διεξοδικότερης ανάλυσης είναι η εξάλειψη όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών και η αναγνώριση της μη αμειβόμενης φροντίδας και της οικιακής εργασίας, καθώς συντελούν τους βασικούς τρόπους ενσωμάτωσης. Τέλος, ακολουθεί εξέταση των πιθανοτήτων επίτευξης αυτών των δεσμεύσεων και των ήδη εφαρμοζόμενων καλών πρακτικών.

²³¹Merce Aguera Cabo, 2010. *Environmental governance from a gender perspective. Theoretical Reflections and case studies*, Universitat de Girona, 2010, σελ.23 διαθέσιμο στο <http://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/48534/tmac.pdf?sequence=2> (πρόσβαση 23/11/17)

²³²UN, 2015. *The Millennium Development Goals Report: Goal 3: Promote gender equality and empower women*, σελ. 28-31 διαθέσιμο στον εξής ιστότοπο: [http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf) (πρόσβαση 23/11/17)

5.1. Η Τρέχουσα Κατάσταση και ο Προσδιορισμός της Σχέσης

Η σύνδεση μεταξύ της ισότητας των φύλων και της μετανάστευσης είναι διπλή: αφενός η μετανάστευση μπορεί να συμβάλλει στην ενδυνάμωση των γυναικών και ως εκ τούτου να προάγει την ισότητα των φύλων, αφετέρου, συγκεκριμένες μεταναστευτικές καταστάσεις μπορούν να δημιουργήσουν περαιτέρω εμπόδια στην επίτευξη της ισότητας. Η πτυχή του φύλου, κατά συνέπεια, αποτελεί ένα παράγοντα που διαμορφώνει κάθε στάδιο του μεταναστευτικού κύκλου, καθώς επιδρά στους λόγους που εξωθούν σε μετανάστευση, στα κοινωνικά δίκτυα που αξιοποιούνται κατά τη διάρκεια, στο τρόπο ένταξης, στις ευκαιρίες απασχόλησης στην χώρα υποδοχής και στις σχέσεις με τη χώρα προέλευσης. Η μετανάστευση μπορεί να δράσει είτε ως εφελκυστήρας για τη παροχή ευκαιριών για τις γυναίκες είτε ως πρόσκομμα με ιδιαίτερες επιπτώσεις για τις μετανάστριες, λόγω των κανόνων, των έμφυλων στερεοτύπων και των κοινωνικών και πολιτισμικών νορμών που επικρατούν στην εκάστοτε χώρα. Η επιτυχής διαχείριση των μεταναστευτικών ροών μέσω της εισαγωγής καινοτόμων πολιτικών που να καλύπτουν τα ειδικότερα ζητήματα που εγείρονται, λόγω φύλου, παρέχει μεγιστοποίηση της κοινωνικοοικονομικής ευημερίας όλων των μεταναστών και της κοινωνίας.

Η ισότητα των φύλων αποτελεί μακροπρόθεσμη στρατηγική προτεραιότητα, όμως υπάρχουν ανοιχτές εκκρεμότητες, οι οποίες γίνονται πιο επιτακτικές με την αύξηση των μεταναστευτικών ροών, δεδομένου ότι οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν σχεδόν το ήμισυ (48%) όλων των διεθνών μεταναστών. Από το 2000 έως το 2015, μάλιστα, η μετανάστευση των γυναικών και των κοριτσιών στις αναπτυσσόμενες χώρες αυξήθηκε και ανήλθε στο 15,8%.²³³ Το μέγεθος αυτό σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η έμφυλη οπτική παράγει διαφορετικά μεταναστευτικά αποτελέσματα ανέδειξαν την ανάγκη εξάλειψης όλων των κύριων φαινομένων που παρεμποδίζουν την ισότητα των φύλων, ώστε να επιτευχθεί τόσο ο ΣΒΑ 5 όσο και οικονομικά και κοινωνικά οφέλη. Τα στοιχεία αυτά καλύπτονται από τον ΣΒΑ 5, ο οποίος επικεντρώνεται στην λήψη μέτρων έναντι των επιβλαβών πρακτικών, στη εξάλειψη των διακρίσεων και στην ενδυνάμωση των γυναικών για πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, δίχως ωστόσο να υπάρχει ειδική μέριμνα για τη μετανάστευση και το τρόπο που αυτή διαμορφώνει τη πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες, την οικονομική ανάπτυξη και τις ευκαιρίες μέσα από έναν συγκεκριμένο υποστόχο ή/και δείκτη. Παρόλα αυτά, ο στόχος είναι καθοριστικός για την επίτευξη της μεταναστευτικής διακυβέρνησης, η οποία απαιτεί την υιοθέτηση μιας ολιστικής προσέγγισης τόσο για την αξιοποίηση των θετικών συνεισφορών των γυναικών και την ενδυνάμωσή τους όσο και των ιδιαίτερων προκλήσεων που αφορούν τις μετανάστριες που είναι πιο πιθανό «να μείνουν πίσω».

²³³ UN DESA, 2015, op.cit., σελ.7-8.

5.2. Η Ιστορία της Αλλαγής

Ιστορικά, στον ακαδημαϊκό χώρο το ενδιαφέρον για τις γυναίκες και τη σύνδεσή τους με τη μετανάστευση πυροδοτήθηκε τη δεκαετία του 1980 και ιδίως στις αρχές του 1990, λόγω της υιοθέτησης διαφόρων προγραμμάτων σχετικά με τα θέματα ισότητας των φύλων από το Συμβούλιο του ΔΟΜ.²³⁴ Ως ακρογωνιαίος λίθος της αξιοποίησης του φύλου ως εργαλείου για τις μεταναστευτικές μελέτες θεωρείται η Παγκόσμια Διάσκεψη για τις Γυναίκες²³⁵ που συγκλείστηκε το 1995 στο Πεκίνο θέτοντας ένα ορόσημο για την ανάγκη διάκρισης των δεδομένων βάσει φύλου. Η Πλατφόρμα Δράσης που υιοθετήθηκε στο πλαίσιο αυτό αποτελεί μια ατζέντα για την ενδυνάμωση των γυναικών και θεωρείται βασικό έγγραφο παγκόσμιας πολιτικής για την ισότητα των φύλων, διότι εντάσσει 12 κρίσιμους τομείς ανησυχίας, οι οποίοι άπτονται και μεταναστευτικών θεμάτων από τη στιγμή που αναγνωρίζεται ότι οι μετανάστριες και δη οι εργαζόμενες αντιμετωπίζουν πρόσθετα εμπόδια στην πλήρη ισότητα και πρόοδο.²³⁶ Έκτοτε η Διάσκεψη αυτή επηρέασε τους φορείς χάραξης της πολιτικής με την ένταξή της πτυχής του φύλου σε κάθε μεταναστευτική και περιβαλλοντική πολιτική, ενώ έχει ενσωματωθεί οριζόντια στα σπουδαιότερα διεθνή κείμενα και δράσεις.

Το φύλο, πέρα από άξονας των διακηρυκτικών κειμένων, αποτέλεσε κεντρική προτεραιότητα της παγκόσμιας ατζέντας ήδη από το 2000 έως το 2015 μέσω της υιοθέτησης συγκεκριμένων στοχεύσεων για την ισότητα των φύλων και τη χειραφέτηση των γυναικών. Ωστόσο, παρά τη σημαντική πρόοδο, οι γυναίκες εξακολουθούν να υφίστανται διακρίσεις και βία σε παγκόσμιο επίπεδο. Η συνειδητοποίηση αυτή και η αναγνώριση ότι οι γυναίκες και τα κορίτσια αντιπροσωπεύουν σχεδόν το ήμισυ όλων των διεθνών μεταναστών²³⁷ κατέστησαν εμφανή την ανάγκη επέκτασης του πεδίου εφαρμογής και αντιμετώπισης της ειδικής κατάστασης και της τρωτότητας των μεταναστριών, προκειμένου να ενεργοποιηθούν και να αξιοποιηθούν οι θετικές συνεισφορές τους. Γεγονός που επιτεύχθηκε μέσω της υιοθέτησης του ΣΒΑ 5 λαμβάνοντας υπόψη την επιτακτική ανάγκη για ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στις πολιτικές και τις εθνικές νομοθεσίες για τη καταπολέμηση της βίας και των διακρίσεων, λόγω φύλου.

Οι γυναικείες οργανώσεις, με δεσπόζουσα το UN Women, διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του ΣΒΑ 5 προβάλλοντας συγκεκριμένες προτεραιότητες και παρέχοντας τεχνική υποστήριξη στα κράτη μέλη κατά τη διάρκεια των διακυβερνητικών διαπραγματεύσεων, προκειμένου να επιταχυνθεί η πρόοδος

²³⁴ IOM, 2015. *IOM Gender Equality Policy 2015-2019*, Geneva: Council 106th Session Doc. C/106/INF/8/Rev.1., σελ.1.

²³⁵ UN, 1995. *Report of the Fourth World Conference on Women*, Beijing: UN Doc. A/CONF.177/20/Rev.1.

²³⁶ UN, 1995, op.cit., Κεφ. IV, παρ. 46, σελ. 18.

²³⁷ GA, 2013, op.cit., παρ.11.

στην ικανοποίηση των αναγκών των γυναικών και των κοριτσιών σε όλο τον κόσμο. Το UN Women, κατέθεσε, το 2013, έγγραφο διατύπωσης θέσεων σχετικά με την ανάπτυξη μετά το 2015 στο οποίο υποστήριξε την υιοθέτηση ενός αυτόνομου στόχου για την επίτευξη της ισότητας των φύλων, για τα δικαιώματα των γυναικών και τη χειραφέτηση αυτών. Μαζί με το αυτόνομο στόχο, απηύθυνε έκκληση για την ενσωμάτωση των ανησυχιών της ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς προτεραιότητας και τους στόχους της αναπτυξιακής ατζέντας μετά το 2015, με σαφείς στόχους και δείκτες επισημαίνοντας ότι η βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών είναι η πιο διαδεδομένη κατάχρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία πλήττει ιδίως τις μετανάστριες που αντιμετωπίζουν πολλαπλές μορφές διακρίσεων.²³⁸ Καίρια ήταν και η συμβολή του εγγράφου διατύπωσης θέσεων που κατατέθηκε από την ομάδα εργασίας GMG, το οποίο ανέδειξε την ανάγκη ενσωμάτωσης της μετανάστευσης στην προώθηση της αξιοπρεπούς εργασίας, στην αποτροπή της βίας κατά των γυναικών και στην εξάλειψη των ανισοτήτων στην εκπαίδευση. Πρότεινε μάλιστα και ορισμένους δείκτες για την επίτευξη αυτών των στοχεύσεων, όπως α) το ποσοστό των απασχολούμενων μεταναστριών στην άτυπη οικονομία, την μερική απασχόληση και τη περιστασιακή εργασία β) το ποσοστό των μεταναστριών που καταγγέλλουν μορφές σωματικής ή/και σεξουαλικής βίας σε υπαλλήλους επιβολής του νόμου γ) το ποσοστό των μεταναστριών που έχουν πρόσβαση και ολοκληρώνουν τη πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και έχουν αποκτήσει τα αντίστοιχα μαθησιακά αποτελέσματα και δ) το ποσοστό των γυναικών μεταναστών που πάσχουν από διακρίσεις, λόγω φύλου στο χώρο της εργασίας βάσει του αριθμού των καταγγελιών για κακοποίηση και κατάχρηση της εξουσίας.²³⁹ Οι επιδιώξεις και των δύο φορέων δικαιώθηκαν μέσω της υιοθέτησης του ΣΒΑ 5 για την επίτευξη της ισότητας των φύλων και τη χειραφέτηση όλων των γυναικών και των κοριτσιών, ο οποίος ικανοποίησε σε σημαντικό βαθμό τα αιτήματα και ανέδειξε τη έννοια της γυναικείας μετανάστευσης, η οποία πραγματοποιείται ανεξάρτητα από τα άλλα μέλη της οικογένειας.

Συνεπώς, η δράση του ΟΗΕ και των ΜΚΟ συνέβαλε στη διαμόρφωση του ΣΒΑ 5 και ανέδειξε ότι οι διαφοροποιήσεις που αναδύονται στις τάσεις της μετανάστευσης, λόγω του φύλου καλούν για μια ολιστική αντιμετώπιση του φαινομένου, η οποία να ενσωματώνει τα κρίσιμα στοιχεία που διαιωρίζουν την ανισότητα.

²³⁸ UN Women, 2013. *A Transformative Stand-alone Goal on Achieving Gender Equality, Women's Rights and Women's Empowerment: Imperatives and Key Components in the Context of the Post-2015 Development Framework and Sustainable Development Goals*, New York: UN Women Position Paper on the post-2015 development agenda, σελ. 22.

²³⁹ GMG, 2012. *Including migrants in the Post-2015 United Nations Development Agenda. Position Paper*, New York: OHCHR, σελ.1-7.

5.3. Ο Τρόπος Ενσωμάτωσης της Σχέσης και οι Μεταξύ Διασυνδέσεις

Ο ΣΒΑ 5 αποτελεί δέσμευση για την επίτευξη της ισότητας των φύλων και της χειραφέτησης όλων των γυναικών και των κοριτσιών που επικουρείται από 9 αναλυτικότερες στοχεύσεις.²⁴⁰ Η δέσμευση αυτή προκύπτει από την αναγνώριση ότι η ισότητα των φύλων αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, το οποίο κατά κόρον παραβιάζεται, με τι μετανάστριες γυναίκες και κορίτσια να υποφέρουν δυσανάλογα από τις διακρίσεις και τη βία παγκοσμίως. Η μετανάστευση ενσωματώνεται στο σύνολο των υποστόχων, όπως αποτυπώνεται στον πίνακα Νο.8, με έμφαση όμως στον υποστόχο 5.2 για την εξάλειψη όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών και τον 5.4 για την αναγνώριση και την εκτίμηση της μη αμειβόμενης φροντίδας και οικιακής εργασίας που θα αναλυθούν εκτενέστερα.

Πίνακας 9. Αλληλεπίδραση των υποστόχων του ΣΒΑ 5 με τη Μετανάστευση

Επιλεγμένοι Υποστόχοι του ΣΒΑ 5	Τρωτότητες και Ευκαιρίες των Μεταναστριών
5.1. Τερματισμός κάθε μορφής διακρίσεων κατά των γυναικών και των κοριτσιών	Οι κοινωνικές νόρμες διαμορφώνουν τη μετανάστευση των γυναικών, καθώς οι πρακτικές που εισάγουν διακρίσεις κατά των γυναικών τις ωθούν σε μετανάστευση για την επιδίωξη των ελευθεριών που στερούνται. ²⁴¹ Ωστόσο, οι διακρίσεις υπονομεύουν την ικανότητά τους να καθορίζουν ελεύθερα και ανεξάρτητα το αν επιθυμούν να μεταναστεύσουν ή όχι, καθώς στην απόφαση συνεπιδρούν διάφοροι παράγοντες, όπως οι νομικές ρυθμίσεις και οι κοινωνικές νόρμες.
5.3. Εξάλειψη όλων των επιβλαβών πρακτικών, όπως ο παιδικός, πρόωρος και καταναγκαστικός γάμος και ο ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων	Τα κορίτσια που αντιμετωπίζουν επιβλαβείς πρακτικές μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη μετανάστευση ως μέσο διαφυγής, καθώς αυτή προσφέρει διαφορετικά κοινωνικά πρότυπα και πρακτικές. ²⁴² Ωστόσο εμφανίζονται τέτοιες πρακτικές ακόμη και στην Δυτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αφρική μεταξύ των κοινοτήτων των μεταναστών. ²⁴³
5.5. Διασφάλιση της πλήρους και αποτελεσματικής συμμετοχής, καθώς και	Η ελλιπής εκπροσώπηση των γυναικών αποτελεί ουσιαστικό πρόβλημα στη

²⁴⁰Sustainable Development Goals, Goal 5: Gender Equality διαθέσιμο στον εξής ιστότοπο: <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300> (πρόσβαση 23/11/17)

²⁴¹ Ferrant, G. & Tuccio, M., 2015. *How do female migration and gender discrimination in social institutions mutually influence each other?*, Paris: OECD Development Centre Working Paper No.326.

²⁴² Johndotter, S. & Essen, B., 2015. Cultural Change after Migration: Circumcision of girls in Western migrant communities. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics and Gynaecology*, 32(1), σελ. 15-25.

²⁴³ Berkley Center for Religion, Peace & World Affairs, 2012. *Female Genital Cutting: Cultural, Religious and Human Rights Dimensions of a Complex Development Issue*, Washington DC: Georgetown University, σελ.6-7.

των ισότιμων ευκαιριών ανάληψης ηγετικού ρόλου των γυναικών σε όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων στην πολιτική, οικονομική και δημόσια ζωή

σύνθεση της κοινωνίας, το οποίο γίνεται να αντιμετωπιστεί με τη μετανάστευση, καθώς συμβάλλει στη διάδοση πολιτικών αξιών και της ισότητας των φύλων, λόγω της συνειδητοποίησης ότι οι πολιτικές συνθήκες για τις γυναίκες στις χώρες προέλευσης είναι δυσμενέστερες από αυτές του προορισμού. Ως εκ τούτου, η μετανάστευση σε χώρες με υψηλότερα ποσοστά γυναικείων βουλευτών αυξάνει τη πολιτική χειραφέτηση των γυναικών στις χώρες προέλευσης.²⁴⁴

5.6. Διασφάλιση της καθολικής πρόσβασης στην σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία

Οι μετανάστριες και τα κορίτσια, ιδίως εκείνες που είναι θύματα ανθρωπίνης εμπορίας, συχνά δεν έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες αναπαραγωγικής υγείας με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι πιθανότητες ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης,²⁴⁵ μόλυνσης από τον ιό HIV και άλλες σεξουαλικά μεταδιδόμενες λοιμώξεις. Η σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία σχετίζεται με πολλαπλά ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ οι παραβιάσεις αυτών είναι συχνά βαθιά ριζωμένες σε κοινωνικές αξίες και προέρχονται από την ελλιπή ενημέρωση.²⁴⁶

Ο πίνακας αυτός συνοπτικά παρουσιάζει επιλεγμένους υποστόχους του τομέα της ισότητας των φύλων τονίζοντας τον τρόπο που διαπλέκονται με την μετανάστευση και αναδεικνύοντας τόσο τις ιδιαίτερες ανάγκες και τους περιορισμούς των μεταναστριών όσο και τις περικλειόμενες προοπτικές και δυνατότητες. Ενδεικτικά, η αυξημένη εστίαση στις κοινωνικές νόρμες που εισάγουν διακρίσεις, όχι μόνο θα ενδυναμώσει τις γυναίκες για την εξασφάλιση των θεμελιωδών τους δικαιωμάτων, αλλά και θα συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη και ευημερία. Αυτό θα είναι καθοριστικής σημασίας, διότι σε πολλές χώρες, οι έμφυλες διακρίσεις εξακολουθούν να καλλιεργούνται μέσω νομικών και κοινωνικών κανόνων.²⁴⁷

²⁴⁴ Lodigiani, E. & Salomone, S., 2012. *Migration-induced Transfers of Norms. The Case of Female Political Empowerment*, Louvain-la-Neuve: IRES Development Studies Working Papers No. 343.

²⁴⁵ Μελέτες στην Δυτική Ευρώπη ανέδειξαν ότι οι μετανάστες έχουν ποσοστό αμβλώσεων 2-3 φορές υψηλότερο από τον πληθυσμό της χώρας υποδοχής. Βλ. Working Group on SRHR, 2016. *Sexual and Reproductive Health and Rights. Agreements and Disagreements. A Background Document of the Evidence Base*, σελ. 38. Διαθέσιμο στο: <http://womens.dk/wp-content/uploads/2015/11/SRHR-Background-paper-2016-Dec-kopi.pdf> (πρόσβαση 27/11/2017).

²⁴⁶ Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι οι έφηβοι μετανάστες στην Κίνα και τη Νοτιοανατολική Ασία δεν καταφεύγουν στις υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, λόγω της κριτικής στάσης του εργαζόμενου υγειονομικού δυναμικού. Βλ. Temin, M., Montgomery, M., Engbretsen, S. & Barker, K., 2013. *Girls on the move: Adolescent Girls and Migration in the Developing World. A Girls Count Report on Adolescent Girls*, New York: Population Council, σελ. 38 και 70-71.

²⁴⁷ Βάσει της Έκθεσης για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη το 2015 στις 22 χώρες που καλύπτονται από τον παγκόσμιο δείκτη επιχειρηματικότητας και ανάπτυξης, οι παντρεμένες γυναίκες δεν απολαμβάνουν

5.3.1. Ο Τερματισμός της Βίας κατά των Μεταναστριών

Η βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών είναι ένα παγκόσμιο πρόβλημα που εμφανίζεται σε όλες τις χώρες του κόσμου, σε όλες τις κοινωνικές και οικονομικές τάξεις και που στατιστικά φαίνεται να επηρεάζει 1 στις 3 γυναίκες κατά τη διάρκεια της ζωής τους.²⁴⁸ Η Επιτροπή της CEDAW έχει ορίσει ως βία «αυτή που στρέφεται εναντίον μιας γυναίκας επειδή είναι γυναίκα ή πλήττει τις γυναίκες δυσανάλογα. Περιλαμβάνει τις πράξεις που προκαλούν σωματική, πνευματική ή σεξουαλική βλάβη ή πόνο, τις απειλές για τέτοιες πράξεις, του εξαναγκασμού και άλλες στέρησεις της ελευθερίας».²⁴⁹ Η βία κατά των γυναικών είναι ένα διευρυμένο φαινόμενο που επηρεάζει τις γυναίκες σε όλο τον κόσμο, ανεξάρτητα από το εισόδημα, την ηλικία, το μεταναστευτικό στάτους ή την εκπαίδευση, οι οποίες υπόκεινται σε σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική και οικονομική βία με το μεγαλύτερο ποσοστό να αφορά τη συντροφική βία τόσο σωματική όσο και σεξουαλική που στις περισσότερες φορές συνυπάρχουν. Ως εκ τούτου, συντελεί σοβαρή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με άμεσες, πολλαπλές, σωματικές και ψυχικές συνέπειες που ενδέχεται να τις οδηγήσουν ακόμη και στον θάνατο,²⁵⁰ ενώ επηρεάζει αρνητικά τη γενική ευημερία τους, τις εμποδίζει να συμμετέχουν και να εντάσσονται πλήρως στην κοινωνία και αφήνει ανεξίτηλα σημάδια. Το φαινόμενο αυτό αποτελεί εκδήλωση των ιστορικά άνισων σχέσεων εξουσίας μεταξύ ανδρών και γυναικών και παρακινείται από το φύλο. Αποτελεί, δηλαδή, έκφανση της επιβεβαίωσης της αντρικής δύναμης και του ελέγχου της δημόσιας και της ιδιωτικής σφαίρας,²⁵¹ ενώ είναι και μια βαθιά ριζωμένη αντίληψη στα πολιτισμικά και κοινωνικά πρότυπα που διακινείται από τον πολιτισμό της άρνησης και της σιωπής που δυσχεραίνει την αντιμετώπιση του φαινομένου προς επίτευξη της ισότητας των φύλων. Στις μορφές βίας περιλαμβάνεται η κακοποίηση, η εκμετάλλευση, οι επιβλαβείς παραδοσιακές πρακτικές, ο παιδικός αναγκαστικός γάμος, τα εγκλήματα «δια λόγους τιμής», η έμφυλη βία στις ένοπλες συγκρούσεις, ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων, το εμπόριο των ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση (trafficking) και η σωματική, σεξουαλική και συναισθηματική βία από το σύντροφο ή όχι. Βέβαια, για τις μορφές βίας δεν υπάρχει πλήρης κατάλογος,

τα ίδια νομικά δικαιώματα με τους άνδρες, ενώ σε 8 χώρες δεν απολαμβάνουν την ίδια νομική πρόσβαση στην περιουσία. Στο ένα τρίτο από αυτές τις χώρες, η πρόσβαση των γυναικών σε δημόσιους χώρους είναι περιορισμένη είτε μέσω νομικών διατάξεων (στην Αίγυπτο, τη Νιγηρία και το Πακιστάν) ή πρακτικών που εισάγουν διακρίσεις (Μπαγκλαντές, Τζαμάικα, Μαλαισία και Ουγκάντα).

²⁴⁸ Ibid

²⁴⁹ UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women, 1992. *CEDAW General Recommendation No.19: Violence against women*. διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm> (πρόσβαση 27/ 11/ 2017).

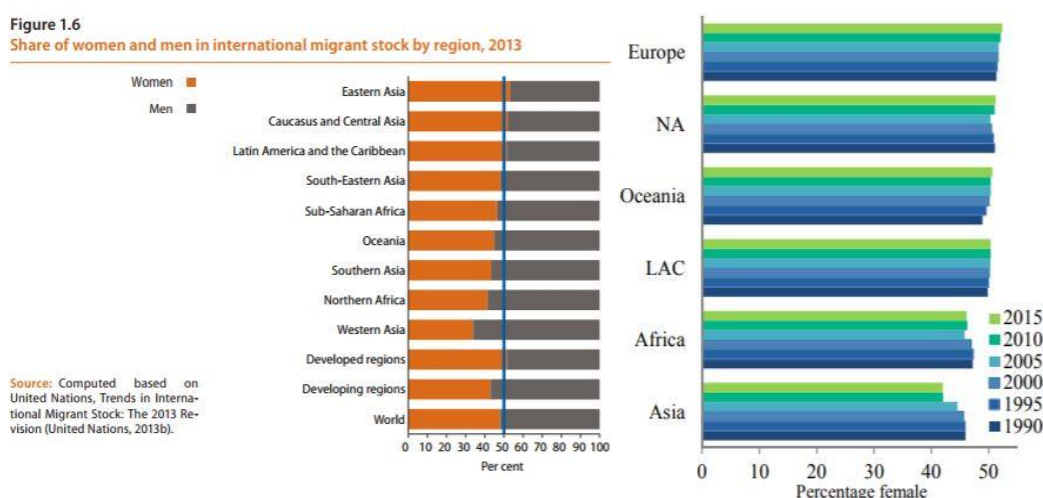
²⁵⁰ WHO, 2013. *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*, Geneva: WHO, σελ.1-57.

²⁵¹ Chinkin, C., 2014. Addressing violence against women in the commonwealth within states' obligations under international law. *Commonwealth Law Bulletin*, 40(3), σελ. 475-501.

ενώ ο Στόχος 5 της Βιώσιμης Ανάπτυξης δίνει ειδική έμφαση στην εμπορία των ανθρώπων και στη σεξουαλική και άλλου είδους εκμετάλλευση, όσο και στην εξάλειψη των επιβλαβών πρακτικών που την ανάγει σε ξεχωριστό υποστόχο.

Η βία κατά των γυναικών αποτελεί, συνεπώς, ένα πολυσύνθετο πρόβλημα, το οποίο πλήττει ιδιαίτερα τις μετανάστριες και τα κορίτσια, τα οποία αντιμετωπίζουν διπλό κίνδυνο ούσες νέες και γυναίκες. Παρόλο που πολλές από αυτές δεν έρχονται αντιμετώπιες με τη βία, για μερικές από τις 117 εκατομμύρια διεθνείς μετανάστριες παγκοσμίως, η σεξουαλική κυρίως βία μπορεί να εμφανιστεί τόσο στην αρχή της μεταναστευτικής διαδικασίας όσο και κατά την εγκατάσταση στις χώρες υποδοχής.

Σχήμα 18. Ποσοστό των γυναικών μεταξύ των διεθνών μεταναστών ανά κύρια περιοχή προορισμού, 1990-2015

Πηγή: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015.pdf>

Το ζήτημα οξύνεται στην περίπτωση των παράνομων μεταναστριών, οι οποίες διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο βίας, εμπορίας και εκμετάλλευσης.²⁵² Αν και η μετανάστευση αποτελεί ένα μέσο διαφυγής από αυτήν την κατάσταση, κατά την άφιξη στη χώρα προορισμού, η βία συχνά εξακολουθεί να αποτελεί μέρος της ζωής πολλών μεταναστριών, η οποία οφείλεται στην διπλή τρωτότητά που παρουσιάζουν, λόγω της ιδιότητάς τους ως γυναίκες και του μεταναστευτικού καθεστώτος που τις διατρέχει. Συχνά στις περιπτώσεις που συντρέχουν αυτοί οι δύο παράγοντες παρατηρείται μεγαλύτερη τρωτότητα, όπως ενδεικτικά παρουσιάζει η περίπτωση της Ισπανίας, όπου το 12,1% των μεταναστριών δήλωσαν ότι υπήρξαν θύματα βίας στα

²⁵² Σύμφωνα με τη Διεθνή Αμνηστία όλοι οι παράνομοι μετανάστες και ιδίως οι γυναίκες αντιμετωπίζουν σοβαρούς κινδύνους στην εμπορία και την σεξουαλική επίθεση από εγκληματίες, άλλους μετανάστες και διεφθαρμένους δημοσίους υπαλλήλους. Υπολογίζεται ότι μεταξύ του 60% και 80% των γυναικών μεταναστριών που ταξιδεύουν μέσω του Μεξικού προς τις ΗΠΑ πέφτουν θύματα βιασμού. Βλ. Amnesty International, 2010. *Invisible Victims. Migrants on the Move in Mexico*, New York: Amnesty International.

χέρια του πρώην ή του νυν συζύγου τους έναντι του 6% των Ισπανίδων.²⁵³ Η οξυμένη τρωτότητα των μεταναστριών έναντι της έμφυλης βίας σχετίζεται με ποικίλους παράγοντες, όπως τα γλωσσικά εμπόδια, η οικογενειακή πίεση, η ανεπαρκής πρόσβαση σε κατάλληλες θέσεις εργασίας, η περιορισμένη πρόσβαση στις υπηρεσίες που παρέχουν προστασία των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, η ελλιπής γνώση των δικαιωμάτων τους και σε ορισμένες περιπτώσεις οι εμπειρίες βίας στις κοινότητες προέλευσης. Τα στοιχεία αυτά βάζουν την δυνατότητα των μεταναστριών να προστατευθούν από τις καταχρηστικές περιστάσεις και ως συνέπεια βιώνουν σοβαρές μορφές βίας για μεγαλύτερες χρονικές περιόδους.

Η περιορισμένη εκπαίδευση των μεταναστριών οδηγεί σε χαμηλότερες αμοιβές και λιγότερες ελκυστικές θέσεις εργασίας, οι οποίες τις εκθέτουν σε μεγαλύτερο κίνδυνο εκμετάλλευσης, βίας και κατάχρησης, ενώ είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στην εμπορία ανθρώπων για σκοπούς σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Η απουσία εκπαίδευσης σε συνδυασμό με την ελλιπή πρόσβαση σε πληροφορίες αναφορικά με τους νόμιμους διαύλους μετανάστευσης αυξάνουν, εξίσου, τις πιθανότητες εκμετάλλευσης.²⁵⁴ Η εμπορία ανθρώπων συγκαταλέγεται μεταξύ των χειρότερων μορφών βίας κατά των μεταναστριών, η οποία καλύπτεται συνδυαστικά από τους υποστόχους 5.2, 8.7 και 16.2., καθώς οι μετανάστριες είτε κατά τη διέλευση είτε στον προορισμό τους, εκτίθενται σε σοβαρές μορφές εκμετάλλευσης, όπως η καταναγκαστική εργασία, η σεξουαλική εκμετάλλευση, η επαιτεία, ο καταναγκαστικός γάμος και άλλες πρακτικές που προσιδιάζουν με τη δουλεία. Τα θύματα ανθρωπίνης εμπορίας είναι επίσης ευάλωτα στην ενδοοικογενειακή βία και τον στιγματισμό, ιδίως στις αγροτικές περιοχές,²⁵⁵ ενώ συχνά αντιμετωπίζουν σοβαρή σωματική βία που χρήζει εξειδικευμένης βοήθειας.

Ολοκληρώνοντας, είναι εμφανές ότι όλοι οι μετανάστες αναζητούν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, ωστόσο οι μετανάστριες δεν έχουν πρόσβαση στις ίδιες ευκαιρίες ούτε αντιμετωπίζουν τις ίδιες προκλήσεις με τους άντρες, καθώς είναι πιο εκτεθειμένες στη βία και επηρεάζονται δυσανάλογα από την εμπορία ανθρώπων. Κατά συνέπεια η βία μπορεί μεν να εξωθήσει σε μετανάστευση ως διαφυγή από αυτή τη κατάσταση, από την άλλη όμως μπορεί επίσης να επηρεάσει αρνητικά τις μετανάστριες και τα κορίτσια. Ως εκ τούτου, η έμφυλη βία αποτελεί μια σημαντική παράμετρο κατά την επιλογή των χωρών προορισμού. Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί ότι και οι άντρες και τα αγόρια μπορούν επίσης να υποφέρουν από σεξουαλική επίθεση, ωστόσο η πλειοψηφία των θυμάτων είναι γυναίκες.

²⁵³ IOM, 2013. *Taking Action against Violence and Discrimination Affecting Migrant Women and Girls*, Geneva: IOM, σελ.1-7.

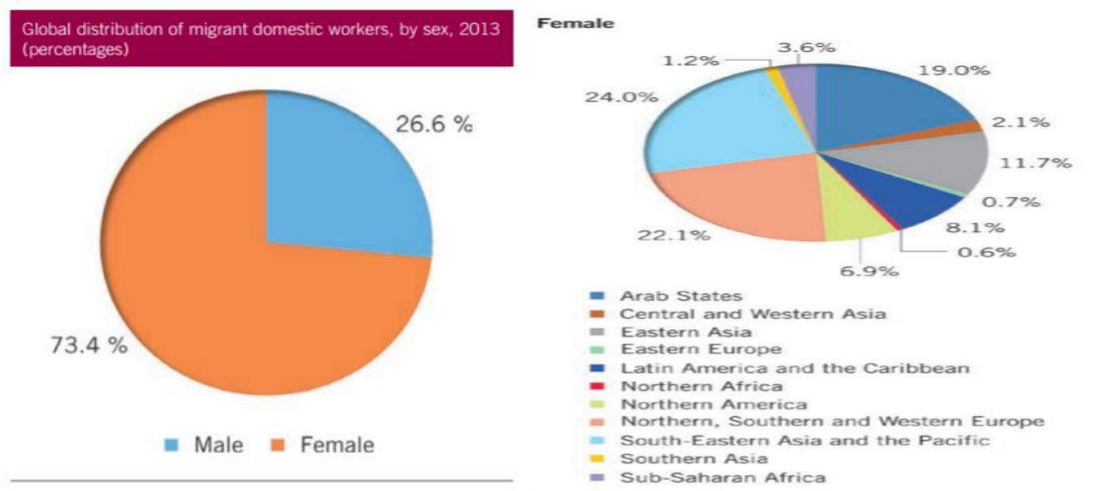
²⁵⁴ UNFPA, 2015. *Policy Brief: Female Migrants. Second Mayoral Forum on Mobility, Migration and Development*, Quito: United Nations Population Fund.

²⁵⁵ IOM, 2012. *Rural Women and Migration*, Geneva: IOM.

5.3.2. Η Αναγνώριση και Εκτίμηση της μη Αμειβόμενης Εργασίας και της Οικιακής Εργασίας

Το φύλο αποτελεί βασικό παράγοντα στις ευκαιρίες απασχόλησης που προσφέρονται για τους μετανάστες. Οι μετανάστριες πλήττονται συχνότερα από κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις, όπως η ανεργία και η υποαπασχόληση, ενώ έρχονται συχνά αντιμέτωπες με το μεγαλύτερο βάρος της αναπαραγωγικής εργασίας, λόγω των παραδοσιακών ρόλων των φύλων. Παρά το γεγονός ότι είναι πλέον αποδεκτό ότι οι γυναίκες εκτελούν παραγωγικούς ρόλους συνεχίζουν να επιφορτίζονται με το μεγαλύτερο μερίδιο της οικιακής εργασίας και της μη αμειβόμενης φροντίδας, χωρίς να πραγματοποιείται διαχωρισμός των ευθυνών μέσα σε ένα νοικοκυριό.²⁵⁶ Σύμφωνα μάλιστα με τον Διεθνή Οργανισμό Εργασίας το 2013, οι γυναίκες υπερεκπροσωπούνται στην ιδιωτική σφαίρα με το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστριών να απασχολείται στους τομείς τη οικιακής εργασίας, το οποίο ανέρχεται περίπου στο 75% από τα 11,5 εκατομμύρια με την υψηλότερη συγκέντρωση να παρατηρείται στην Νοτιοανατολική Ασία ακολουθούμενη από τη Βόρεια, Νότια και Δυτική Ευρώπη.²⁵⁷ Η οικιακή εργασία είναι επίσης η συνηθέστερη απασχόληση για τα κορίτσια ηλικίας κάτω των 16 ετών που μεταναστεύουν.

Σχήμα 19. Κατανομή των μεταναστριών στην οικιακή εργασία ανά περιφέρεια

Πηγή:http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_436343.pdf

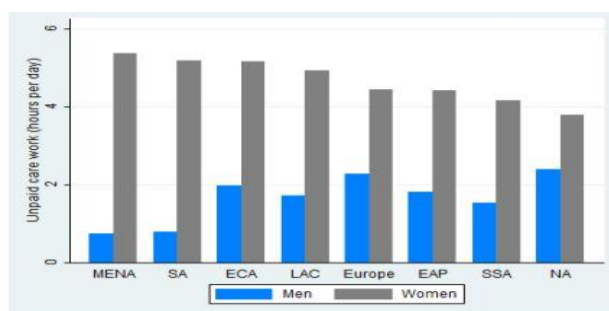
Ο μέσος όρος του χρόνου που αφιερώνεται είναι τριπλάσιος συγκριτικά με τους άντρες, ενώ ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες δαπανώνται τέσσερις φορές περισσότερες ώρες σε απλήρωτη εργασία. Η επιβάρυνση των γυναικών πραγματοποιείται σε κάθε περιφέρεια, όπου κατά μέσο οι γυναίκες καταναλώνουν

²⁵⁶ Samman, E., Presler-Marshall, E. & Jones, N., 2016. *Women's Work: Mothers, Children and the Global Childcare Crisis*, London: Overseas Development Institute.

²⁵⁷ ILO, 2015. *Global Estimates on Migrant Workers: Results and Methodology- Special Focus on Migrant Domestic Workers*, Geneva: International Labour Office.

το 19% του χρόνου τους κάθε μέρα σε μη αμειβόμενη εργασία έναντι του 8% των ανδρών. Όμως, η σημαντική συμμετοχή τους στην απλήρωτη οικιακή εργασία δεν λαμβάνεται πλήρως υπόψη, λόγω της πεποίθησης ότι οι γυναίκες είναι υπεύθυνες για την οικιακή εργασία και φροντίδα, γεγονός που επηρεάζει τον κατακερματισμό της αγοράς εργασίας και περιορίζει τις οικονομικές ευκαιρίες των μεταναστών.

Σχήμα 20. Ο χρόνος που αφιερώνεται στην μη αμειβόμενη οικιακή εργασία βάσει του φύλου και της περιοχής

Note: This chart presents the average hours per day spent on unpaid care work by women and men by regions of the world: Middle East and North Africa (MENA), South Asia (SA), Eastern Europe and Central Asia (ECA), Latin America and the Caribbean (LAC), East Asia and Pacific (EAP), Sub-Saharan Africa (SSA) and North America (NA).
Source: OECD (2014), Gender, Institutions and Development Database .

Πηγή: http://www.oecd.org/dev/development-gender/Unpaid_care_work.pdf

Η ανισότητα των φύλων στην μη αμειβόμενη εργασία αποτελεί το συνδεδεμένο κρίκο που επηρεάζει τα αποτελέσματα της εργασίας, καθώς οι ευθύνες της φροντίδας επηρεάζουν την ποιότητα της γυναικείας απασχόλησης αυξάνοντας την πιθανότητα συμμετοχής σε μερική ή ευάλωτη απασχόληση και ως απόρροια οι ανειδίκευτες μετανάστριες συχνά απασχολούνται ως οικιακές εργαζόμενες σε ιδιωτικές κατοικίες.

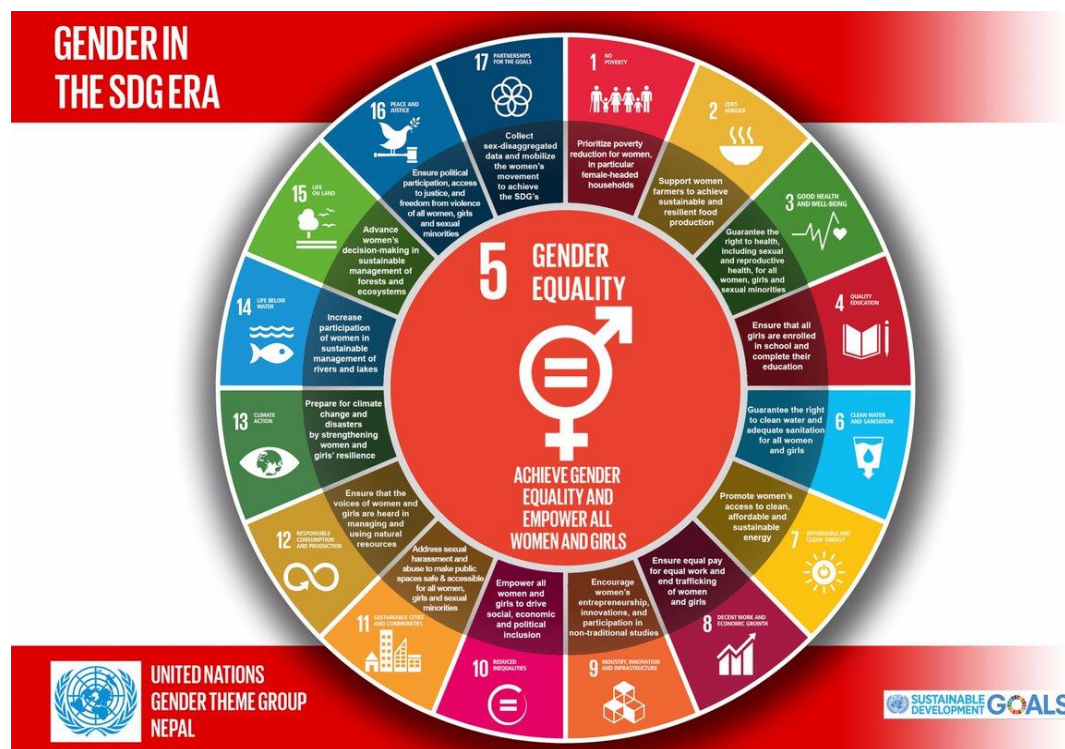
Συνεπώς, είναι σημαντική η εκτίμηση της μη αμειβόμενης οικιακής εργασίας, διότι έχει ευρύτερες προεκτάσεις και επηρεάζει αρνητικά την αγορά εργασίας παρεμποδίζοντας τις μετανάστριες από το να αξιοποιήσουν πλήρως τα οφέλη από την μετανάστευση. Η επίλυση του ζητήματος μέσω της ευρύτερης κατανομής των αρμοδιοτήτων του νοικοκυριού θα διαρρήξει τον φαύλο κύκλο που δημιουργείται (global care chain), καθώς οι μετανάστριες εγκαταλείπουν μεν τη χώρα τους για να επιδιώξουν καλύτερη απασχόληση, όμως συχνά καταλήγουν να ασκούν χαμηλόμισθες δουλειές, διότι οι γυναίκες στις αναπτυσσόμενες χώρες δεν επιθυμούν να ασχολούνται με την μη απλήρωτη εργασία και φροντίδα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, οι ίδιες να μην έχουν χρόνο για την φροντίδα των παιδιών τους και να χρειάζεται να στηριχτούν σε άτομα της οικογενείας τους, τα οποία με τη σειρά τους δεν διαθέτουν τον απαιτούμενο χρόνο για την δική τους ανέλιξη.²⁵⁸

²⁵⁸ Murphy, M., 2014. Global Care Chains, Commodity Chains and the Valuation of Care: A Theoretical Discussion. *American International Journal of Social Science*, 3(5), σελ. 191-199.

5.3.3. Οι Διασυνδέσεις με τους Υπόλοιπους Στόχους

Η ισότητα των φύλων θεωρείται όχι μόνο ως αυτοσκοπός, αλλά ως βασικό στοιχείο για την επίτευξη όλων των άλλων ΣΒΑ. Δεν είναι μόνο ένα θεμελιώδες ανθρωπινό δικαίωμα, αλλά μια απαραίτητη βάση για μια βιώσιμη κοινωνία, καθώς παρέχοντας στις μετανάστριες ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη, την αξιοπρεπή εργασία και την εκπροσώπηση στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων θα υπάρξει ευημερία όλης της ανθρωπότητας. Αυτός είναι και ο λόγος που υπάρχει οριζόντια εφαρμογή των ζητημάτων του φύλου και της μετανάστευσης σε όλους τους τομείς. Συνεπώς, η παράμετρος του φύλου επηρεάζει και επηρεάζεται από πολλές οικονομικές, κοινωνικές και οικονομικές παραμέτρους και ως εκ τούτου η επίτευξή του ΣΒΑ 5 εξαρτάται από την αντίστοιχη πρόοδο των άλλων στόχων και ιδίως εκείνων που παρατηρείται άμεση συνάφεια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι η επίτευξη του στόχου για την ασφαλή και ομαλή μετανάστευση για όλους είναι αδύνατη, αν δεν λαμβάνεται υπόψη η ισότητα των φύλων.

Σχήμα 21. Η Διασύνδεση του Φύλου με τους Υπόλοιπους Στόχους

Πηγή: UNDP Nepal, 2017. Gender in the SDG era.

Ομοίως, υπάρχει έντονη σύνδεση των μεταναστριών με τη πρόσβαση σε κατάλληλες και οικονομικά προσιτές υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, καθώς η βελτίωση της πρόσβασης θα αμβλύνει το φόβο των γυναικών να αναζητήσουν ιατρική και αναπαραγωγική περίθαλψη, ενισχύοντας έτσι και την πρόοδο του ΣΒΑ σχετικά με τα σεξουαλικά και αναπαραγωγικά δικαιώματα. Άμεση σχέση εντοπίζεται και στο κομμάτι της αξιοπρεπούς εργασίας (ΣΒΑ 8.5), διότι οι εργαζόμενες

μετανάστριες συχνά περιορίζονται σε «θηλυκές» θέσεις απασχόλησης ή η εργασία δεν ανταποκρίνεται στο επίπεδο της μόρφωσής τους (deskilling).²⁵⁹ Οι μετανάστριες κινδυνεύουν να υποπέσουν θύματα εκμετάλλευσης, κακοποίησης και ανθρώπινης εμπορίας (ΣΒΑ 8.7.). Τα ζητήματα αυτά υποσκάπτουν την αξιοποίηση των οφελών από τη μετανάστευση και απαιτείται η πρόοδος τόσο στο κομμάτι της αναγνώρισης της μη αμειβόμενης εργασίας όσο και στο τερματισμό της βίας κατά των γυναικών που θα επιδράσει θετικά στην εξάλειψη της ανθρώπινης εμπορίας.

Ανακεφαλαιώνοντας, είναι εμφανές ότι οι μετανάστριες ενδυναμώνονται μέσω της μετανάστευσης, διότι οι έμφυλοι ρόλοι της χώρας προέλευσης αμφισβητούνται και μεταβάλλονται κατά την εισδοχή στις νέες κοινότητες. Οι αλλαγές αυτές επηρεάζουν και αλληλοεπιδρούν με τους ρόλους στις χώρες καταγωγής, ενώ οι μετανάστριες ειδικότερα ενδυναμώνονται, καθώς αποκτούν εκπαίδευση, νέες δεξιότητες, πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, αμειβόμενη απασχόληση που εξασφαλίζει τη πρόσβασή τους σε οικονομικούς πόρους και εξοικειώνονται με νέες νόρμες σχετικά με τα δικαιώματα και τις ευκαιρίες των γυναικών. Ακόμη και οι γυναίκες, οι οποίες παραμένουν στη χώρα προέλευσης, ενώ οι σύζυγοί τους μεταναστεύουν, απολαμβάνουν οφέλη, όπως την μεγαλύτερη ενασχόληση και συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και την ευρύτερη αυτονομία.²⁶⁰ Η μετανάστευση επηρεάζει, ως εκ τούτου, θετικά την ισότητα των φύλων, ανοίγοντας νέες ευκαιρίες και προσφέροντας μεγαλύτερη ανεξαρτησία και αυτοπεποίθηση που δρα ως όχημα για την ενδυνάμωση των γυναικών, επιτρέποντας τους να διαφύγουν από διακρίσεις, βία, πολιτιστικούς περιορισμούς ή/και καταπιεστικούς ρόλους των φύλων. Η σταθερή ροή εμβασμάτων στις χώρες προέλευσης από τις μετανάστριες ωφελεί αφενός την οικονομία των χωρών αυτών και των νοικοκυριών, αφετέρου συμβάλει στον επαναπροσδιορισμό της θέσης των γυναικών, όπου από την σχέση εξάρτησης μέσω της μετανάστευσης εξελίσσονται σε οικονομικό στήριγμά της οικογένειάς τους.²⁶¹ Ωστόσο, όπως αναδείχθηκε στην πρότερη ανάλυση, η μετανάστευση δημιουργεί και σημαντικές προκλήσεις, διότι οι μετανάστριες αντιμετωπίζουν συχνά πολλαπλές διακρίσεις, λόγω της εθνικότητάς τους, του καθεστώτος μετανάστευσης και του φύλου με κατεξοχήν τη βία και την ελλιπή αναγνώριση της μη αμειβόμενης εργασίας και φροντίδας. Τα ζητήματα αυτά παρουσιάζουν υψηλή συσχέτιση από τη στιγμή που η μη αμειβόμενη εργασία εκθέτει τις γυναίκες σε μεγαλύτερο κίνδυνο βίας, εκμετάλλευσης και κατάχρησης.

²⁵⁹ IOM and OECD, 2014. *Harnessing Knowledge on the Migration of Highly Skilled Women*, Geneva: IOM, σελ. 18-27.

²⁶⁰ UN, 2015. Population and families. In: *The World's Women 2015. Trends and Statistics*. New York: UN DESA, σελ. 10-12.

²⁶¹ Girard, L., 2017. Achieving Gender Equality Through Migration Governance: Opportunities and Solutions in Support of the Sustainable Development Agenda. In: G. Appave & N. Sinha, eds. *Migration in the 2030 Agenda*. Geneva: IOM, σελ. 65.

5.4. Καλές Πρακτικές και Πιθανότητες Επίτευξης του Στόχου

Οι καλές πρακτικές παρέχουν το πλαίσιο και τις προοπτικές επίτευξης του στόχου. Γεγονός που καθιστά την ανάλυσή τους ιδιαίτερα σημαντική. Οι κύριες προσπάθειες διενεργούνται από το Τμήμα των Γυναικών του ΟΗΕ (UN Women), το οποίο δεν επαναπαύτηκε μόνο στην υπογραφή της Ατζέντας 2030, αλλά μετείχε και ως παρατηρητής στην Ομάδα Εμπειρογνομών της Στατιστικής Επιτροπής του ΟΗΕ για τους Στόχους της Αειφόρου Ανάπτυξης (IAEG-SDGs), επιφορτισμένη με την ανάπτυξη ενός πλαισίου δεικτών για την εφαρμογή των στόχων. Σημαντική δραστηριοποίησή της είναι η πρωτοβουλία «Step it up for Gender Equality»,²⁶² η οποία παροτρύνει τις κυβερνήσεις να καταρτίζουν νέες στρατηγικές για την ισότητα των φύλων, να πραγματοποιούν εκστρατείες ευαισθητοποίησης και να αναλάβουν συγκεκριμένες δεσμεύσεις είτε μέσω ενίσχυσης των υφιστάμενων νόμων είτε μέσω εισαγωγής νέων, προκειμένου να μειωθούν τα κενά που δρουν ως τροχοπέδη για τις γυναίκες. Η πρωτοβουλία ήδη έχει κινητοποιήσει 93 χώρες, όπως το Αφγανιστάν για την εφαρμογή νόμων κατά της βίας,²⁶³ την Αλβανία για την συμπερίληψη περισσότερων γυναικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, την Αλγερία για την εφαρμογή στρατηγικών βελτίωσης της κατάστασης των γυναικών,²⁶⁴ την Αρμενία για εφαρμογή των νόμων για τα ίσα δικαιώματα²⁶⁵ και την Αυστραλία που αναλαμβάνει νέες δεσμεύσεις για την ενίσχυση των γυναικών και των κοριτσιών.²⁶⁶ Το Τμήμα των Γυναικών του ΟΗΕ έχει αναλάβει και εξειδικευμένες δράσεις για τις μετανάστριες, όπως την ενδυνάμωση της ασφαλούς μετανάστευσης και της αξιοπρεπούς εργασίας στο Νεπάλ και την ενίσχυση των οικιακών εργαζομένων μέσω της τεχνολογίας των πληροφοριών στη Καμπότζη.²⁶⁷

Στις καλές πρακτικές συγκαταλέγεται και το Πλαίσιο Διακυβέρνησης της Μετανάστευσης του ΔΟΜ (IOM MiGOF), το οποίο επιζητεί τη συστηματική ενσωμάτωση των θεμάτων φύλου στη πολιτική, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι πολιτικές ανταποκρίνονται κατάλληλα στις ανάγκες και τις εμπειρίες όλων των μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών και των κοριτσιών. Εξέχουσας

²⁶² Για περισσότερες πληροφορίες βλ. την επίσημη ιστοσελίδα του UN Women διαθέσιμη στον εξής ιστότοπο: <http://www.unwomen.org/en/get-involved/step-it-up> (πρόσβαση 4/9/2017)

²⁶³ Abdullah, H., 2015. *Leaders' Summit on Gender Equality and Women's Empowerment*, New York: UN.

²⁶⁴ Amer, M., 2015. *Meeting on Gender Equality*, New York: UN Global Leader's Meeting on Gender Equality and Women's Empowerment.

²⁶⁵ Government of Armenia, 2015. *Commitment Statement*, New York: UN Global Leader's Meeting on Gender Equality and Women's Empowerment.

²⁶⁶ Government of Australia, 2017. *Progress Report on commitments made at the Global Leader's Meeting on Gender Equality and Women's Empowerment*, New York: UN Women.

²⁶⁷ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. την επίσημη ιστοσελίδα του UN Women διαθέσιμη στον εξής ιστότοπο: <http://www.unwomen.org/en/news/in-focus/women-refugees-and-migrants> (πρόσβαση 4/9/2017)

σημασίας είναι η υιοθέτηση της «Πολιτικής Ισότητας των Φύλων 2015-2019»²⁶⁸ από την πλευρά του ΔΟΜ που στοχεύει στην ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου (Gender Mainstreaming) σε όλα τα έργα, τα προγράμματα και τις πολιτικές κατά τον σχεδιασμό, την εφαρμογή, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση, διότι η ισότητα των φύλων έχει κεντρική σημασία για τις αιτίες και τις συνέπειες της μετανάστευσης και συνεπώς διαμορφώνει και την οργανωτική ανταπόκριση. Οι δράσεις του ΔΟΜ επικεντρώνονται στην υποστήριξη της ισότητας των δικαιωμάτων στο πλαίσιο της εργατικής νομοθεσίας, τη καταπολέμηση των έμφυλων διακρίσεων στις πρακτικές μετανάστευσης, τη κατανόηση του τρόπου που το φύλο επηρεάζει τον τύπο της μετανάστευσης και τη πρόσβαση στις υπηρεσίες, την εξασφάλιση της συμμετοχής στις διαβουλεύσεις και την αντιμετώπιση του πώς η μετανάστευση επηρεάζει τους ρόλους και τις σχέσεις των φύλων. Ως εκ τούτου, οι παράμετροι αυτοί ενσωματώνονται σε όλες τις πολιτικές του ΔΟΜ, προκειμένου να διασφαλιστούν ίσες ευκαιρίες σε όλους και να μετριάστούν τα τρωτά σημεία και η έμφυλη βία. Ομοίως, το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη έχει υιοθετήσει τη «Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων 2014-2017»²⁶⁹ αναφορικά με το μέλλον που θέλουμε στο κομμάτι των δικαιωμάτων και της ενδυνάμωσης. Η εφαρμογή της στρατηγικής αυτής εμπεριέχει ειδική μέριμνα για τις γυναίκες και τα κορίτσια που αντιμετωπίζουν πολλαπλές μορφές διακρίσεων, λόγω εθνικότητας, αναπηρίας ή/και μεταναστευτικού καθεστώτος.

Ωστόσο, παρά τις καλές πρακτικές υπάρχουν ορισμένες εγγενείς αδυναμίες που παρακωλύουν την πλήρη υλοποίηση του στόχου, όπως η απουσία ενός δεσμευτικού χρονοδιαγράμματος, καθώς αν και έχουν υιοθετηθεί φιλόδοξοι στόχοι για την άρση της ανισότητας μεταξύ των φύλων, δεν υπάρχει αντίστοιχη υποχρέωση επίτευξης του στόχου σε συγκεκριμένη ημερομηνία.²⁷⁰ Ελλοχεύει, επιπλέον, ο κίνδυνος, οι στόχοι με τις μεγαλύτερες προοπτικές να παραμεληθούν κατά την εφαρμογή, ιδίως όσοι συσχετίζονται με τη μετανάστευση, μέσω της πρόκρισης της επιλεκτικότητας και της απλούστευσης.²⁷¹ Στους σημαντικούς παράγοντες για την αποτελεσματική εφαρμογή συγκαταλέγονται η διαδικασία παρακολούθησης για τον προσδιορισμό των χρηματοδοτικών προτεραιοτήτων και η διαδικασία αξιολόγησης της προόδου, καθώς οι δείκτες μπορούν κατά ένα μεγάλο βαθμό να καθορίσουν το κατά πόσο οι πολιτικές προσπάθειες διοχετεύονται επαρκώς και επιτυγχάνονται ή όχι οι υποστόχοι.

²⁶⁸ Ibid

²⁶⁹ UNDP, 2014. *Gender Equality Strategy 2014-2017. The Future We Want: Rights and Empowerment*, New York: UNDP.

²⁷⁰ Stuart, E. & Woodroffe, J., 2016. Leaving no-one behind: Can the Sustainable Development Goals succeed where the Millennium Development Goals lacked?. *Gender and Development*, 24(1), σελ. 69-81.

²⁷¹ Fukunda-Parr, S., 2016. From the Millennium Development Goals to the Sustainable Development Goals: shifts in purpose, concept and politics of global goal setting for development. *Gender and Development*, 24(1), σελ. 41-52.

Πίνακας 10. Η Ταξινόμηση Ενδεικτικών Υποστόχων του Φύλου

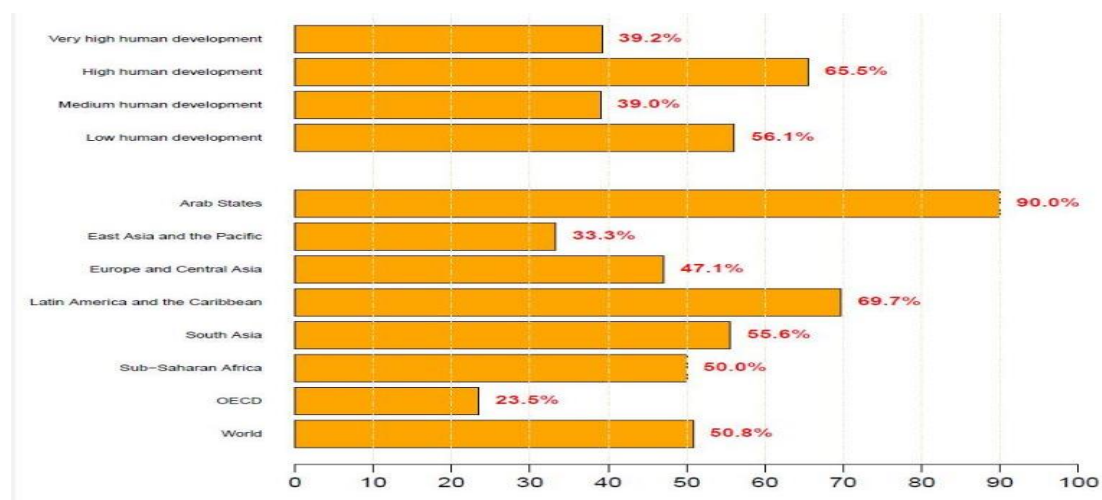
5.1. Τερματισμός όλων των μορφών διακρίσεων κατά όλων των γυναικών και κοριτσιών σε όλο τον κόσμο	5.1.1. Κατά πόσο τα νομικά πλαίσια είναι σε θέση να προωθήσουν, να επιβάλλουν και να παρακολουθούν την ισότητα και τη αρχή της μη διάκρισης βάσει φύλου	Κατηγορία 3
5.2 Εξάλειψη όλων των μορφών βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένης της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής και άλλου είδους εκμετάλλευσης	5.2.1. Ποσοστό γυναικών και κοριτσιών που έχουν υποβληθεί σε σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βία από τον τωρινό ή πρώην σύντροφο τους προηγούμενους 12 μήνες	Κατηγορία 2
	5.2.2. Ποσοστό γυναικών και κοριτσιών που έχουν υποβληθεί σε σεξουαλική βία από πρόσωπο εκτός του συντρόφου τους προηγούμενους 12 μήνες ανά ηλικία και περιβάλλον εκδήλωσης	Κατηγορία 2
5.4 Αναγνώριση της μη αμειβόμενης φροντίδας και της οικιακής εργασίας	5.4.1. Ποσοστό του χρόνου που δαπανάται σε μη αμειβόμενη φροντίδα και οικιακή εργασία κατά φύλο, ηλικία και περιοχή	Κατηγορία 2
5.6. Διασφάλιση καθολικής πρόσβασης στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και τα αναπαραγωγικά δικαιώματα	5.6.1. Ποσοστό των γυναικών που λαμβάνουν τις δικές τους αποφάσεις, κατόπιν ενημέρωσης, σχετικά με τις σεξουαλικές σχέσεις, τη χρήση αντισυλληπτικών και την αναπαραγωγική υγεία	Κατηγορία 2
	5.6.2. Αριθμός κρατών με νομοθεσία που να διασφαλίζει την πρόσβαση των γυναικών στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγειονομική περίθαλψη, ενημέρωση και εκπαίδευση	Κατηγορία 3

Πηγή: IAEG-SDGs, 2017. Tier Classification for Global SDG Indicators.

Οι δύο δείκτες του ΣΒΑ 5.2. καθορίζουν την πρόοδο του υποστόχου και ταξινομούνται στη βαθμίδα 2, πράγμα που σημαίνει ότι δεν μετριοούνται τακτικά σε πολλές χώρες. Όπως φαίνεται στο παρακάτω γράφημα, τα δεδομένα σχετικά με τη βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών είναι σπάνια. Σε παγκόσμιο επίπεδο, μόνο οι μισές χώρες συλλέγουν δεδομένα, ενώ υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των περιφερειών, καθώς τα περισσότερα Αραβικά κράτη παρουσιάζουν ελλιπή στοιχεία σε ποσοστό 90%, ενώ οι χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής κατά 70%. Οι διαφοροποιήσεις αυτές οφείλονται στο γεγονός ότι τα θύματα φοβούνται ή/και ντρέπονται να καταγγείλουν τέτοια φαινόμενα και περιστατικά, διότι συνεπιδρούν πολιτισμικοί παράγοντες με αποτέλεσμα μόλις το 10% να καταφεύγει στην αστυνομία.²⁷² Τα ελλιπή δεδομένα δεν επιτρέπουν τη διαμόρφωση μια πλήρους εικόνας για την κατάρτιση αντίστοιχων πολιτικών αντιμετώπισης του φαινομένου.

²⁷² UN, 2015. Chapter 6: Violence against women. In: *The World's Women 2015. Trends*. New York: UN DESA, σελ. 139-162.

Σχήμα 22. Ποσοστό των Κρατών που έχουν ελλιπή δεδομένα για τη βία κατά των γυναικών

Πηγή: Yu-Chieh Hsu, 2017. Violence against women: Unacceptable and unmeasured, UNDP.

Συνεπώς, η επίτευξη του ΣΒΑ 5 στο πλαίσιο της μεταναστευτικής διακυβέρνησης απαιτεί διττή δράση για να ανταποκριθεί στις δεσμεύσεις. Η αξιολόγηση των ανισοτήτων, των τρωτών σημείων και των διακρίσεων που συνδέονται με το φύλο είναι απαραίτητη για την παροχή μιας ολιστικής εικόνας που θα μπορέσει να αξιοποιηθεί από τους φορείς χάραξης της πολιτικής για την ενημέρωση των υφιστάμενων πολιτικών. Πέρα από την αξιολόγηση, ουσιαστικής σημασίας είναι και η προώθηση των ευκαιριών που προσφέρονται από τη μετανάστευση για τις γυναίκες και τα κορίτσια, όπως είναι η εκπαίδευση και η οικονομική ανεξαρτησία.²⁷³ Τα δύο αυτά στάδια συνθέτουν τον πυρήνα των δράσεων για την υλοποίηση του στόχου, ο οποίος πρέπει να επικουρείται από ισχυρά συστήματα παρακολούθησης και κατάλληλα δεδομένα για να είναι εφικτή η μετατροπή των δράσεων σε βιώσιμες ευκαιρίες. Χρειάζεται συνεπώς μια πιο εντατική προσπάθεια, ώστε οι αποφάσεις που λαμβάνονται σε πολιτικό επίπεδο να μετουσιώνονται και σε πρακτικό και η διάσταση του φύλου να μην έχει μόνο εργαλειακή χρήση, αλλά να υπάρξει περισσότερο ενδιαφέρον για μια πιο ολοκληρωμένη ενσωμάτωση. Η ολοκληρωμένη ενσωμάτωση γίνεται να επιτευχθεί μέσω της εξασφάλισης ότι όλοι οι μεταναστευτικοί μηχανισμοί επικεντρώνονται στις μετανάστριες και αναγνωρίζουν τον τρόπο που το φύλο επηρεάζει τις εμπειρίες.²⁷⁴ Η κατανόηση της πολυπλοκότητας του φύλου και της μετανάστευσης οδηγεί σε ενίσχυση των οφελών και σε μείωση του οικονομικού και κοινωνικού κόστους.

²⁷³ Girard, L., 2017. op.cit., σελ. 60-61.

²⁷⁴ O'Neil, T., Fleury, A. & Foresti, M., 2016. *Women on the move. Migration, gender equality and the 2030 Agenda for Sustainable Development*, London: ODI Briefing.

**ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ. ΔΙΑΤΟΜΕΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΛΛΟΓΙΚΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ**

Κεφάλαιο 6

Η Αξιοπρεπής Απασχόληση, η Μετανάστευση και η Ατζέντα 2030

Η αξιοπρεπής απασχόληση²⁷⁵ αποτελεί το κλειδί για την βιώσιμη ανάπτυξη και βασικό στοιχείο για την μείωση της φτώχειας που πρέπει να παρέχεται σε όλους, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών και των μεταναστριών. Η ύπαρξη ποιοτικών θέσεων εργασίας αποτέλεσε κεντρικό αντικείμενο διαπραγμάτευσης και ενασχόλησης για το αναπτυξιακό πλαίσιο πέραν του 2015, το οποίο εκφράστηκε μέσα από την υιοθέτηση του ΣΒΑ 8 για την «προαγωγή της διαρκούς, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς οικονομικής ανάπτυξης, της πλήρους απασχόλησης και αξιοπρεπούς εργασίας για όλους». Στην υιοθέτηση αυτή διαδραμάτισε κεντρικό ρόλο η «Ατζέντα Αξιοπρεπούς Εργασίας»²⁷⁶ του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας (ΔΟΕ), η οποία εξέτασε τη δημιουργία θέσεων εργασίας, τα εργασιακά δικαιώματα, τη κοινωνική προστασία και τον κοινωνικό διάλογο. Τα τέσσερα αυτά στοιχεία αποτέλεσαν αναπόσπαστο μέρος της Ατζέντας 2030, ενώ η κινητικότητα των εργαζομένων μέσω των ΣΒΑ αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά ως αναπτυξιακό ζήτημα στο ευρύτερο αναπτυξιακό πεδίο. Σε αυτό οφείλεται η συνειδητοποίηση ότι οι περισσότεροι διακινούμενοι μετανάστες κατατάσσονται στους εργαζόμενους μετανάστες, καθώς ο οικονομικός παράγοντας είναι η κινητήριος δύναμη για την μετακίνηση των ανθρώπων από περιοχές χαμηλότερης παραγωγικότητας σε περιοχές με υψηλότερη.

Στόχος του κεφαλαίου είναι η ανάδειξη της αλληλεπίδρασης της μετανάστευσης με την αξιοπρεπή εργασία και την οικονομική μεγέθυνση, όπως αποτυπώνεται στον ΣΒΑ 8. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτή η στόχευση, το κεφάλαιο παρουσιάζει τη τρέχουσα κατάσταση και προσδιορίζει τη σχέση των δύο αυτών θεματικών, ώστε να φανούν οι αναδυόμενες προκλήσεις και τα οφέλη ή οι συνέπειες στις χώρες προέλευσης και προορισμού. Περαιτέρω, αναδεικνύει το πλαίσιο εντός του οποίου στηρίχθηκε η διαμόρφωσή του ΣΒΑ 8 και η ιστορία της αλλαγής, ενώ εν συνεχεία επιτυγχάνεται η διερεύνηση του ΣΒΑ 8 μέσω του τρόπου ενσωμάτωσης της μετανάστευσης στο πλαίσιο των υποστόχων και των ευρύτερων ΣΒΑ. Κεντρικός άξονας διεξοδικότερης ανάλυσης είναι η αξιοπρεπής εργασία εντός της οποίας εντάσσεται η προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων και η προαγωγή των ασφαλών συνθηκών εργασίας για όλους με έμφαση στους μετανάστες και τις γυναίκες μετανάστριες.

²⁷⁵ Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Εργασίας η αξιοπρεπής εργασία νοείται ως «οι ευκαιρίες για παραγωγική εργασία, οι οποίες προσφέρουν ένα δίκαιο εισόδημα, ασφάλεια στο χώρο εργασίας, κοινωνική προστασία για τις οικογένειες, καλύτερες προοπτικές προσωπικής ανέλιξης, κοινωνική ένταξη, ελευθερία έκφρασης των ανησυχιών τους και συμμετοχή στις αποφάσεις που επηρεάζουν τη ζωή και την ισότητα των ευκαιριών».

²⁷⁶ Nizami, N. & Prasad, N., 2017. *Decent Work: Concept, Theory and Measurement*. 1st ed. Singapore: Palgrave Macmillan, σελ.23-25.

6.1. Η Τρέχουσα Κατάσταση και ο Προσδιορισμός της Σχέσης

Το υψηλό οικονομικό και κοινωνικό κόστος της μετανάστευσης του εργατικού δυναμικού αποτελεί εμπόδιο στη βιώσιμη ανάπτυξη. Οι μετανάστες εν απουσία νομικών πλαισίων προστασίας συχνά καταλήγουν να εργάζονται σε ένα περιβάλλον, το οποίο δεν εγγυάται την διασφάλιση των εργασιακών δικαιωμάτων και ως εκ τούτου πραγματοποιούνται πληθώρα παραβιάσεων. Οι παραβιάσεις πλήττουν την επίτευξη της αξιοπρεπούς εργασίας για όλους, ιδίως στις περιπτώσεις που οι κυβερνήσεις δεν έχουν αποσαφηνίσει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το νομοθετικό πλαίσιο αναφορικά με την δίκαιη πρόσληψη, αλλά ούτε έχουν προβεί σε αποτελεσματική εφαρμογή των νόμων. Αν και εκ πρώτης όψεως οι παραβιάσεις των εργασιακών δικαιωμάτων των μεταναστών φαίνεται να βάλουν μόνο τους ίδιους, δεν ισχύει κάτι τέτοιο, διότι οι επιπτώσεις είναι διάχυτες στις χώρες προέλευσης, λόγω των μειωμένων εμβασμάτων και στις χώρες προορισμού, λόγω του περιορισμού της αποκόμισης όλων των οφελών για την ενδυνάμωση της οικονομικής ανάπτυξης. Οι εργαζόμενοι μετανάστες διαχρονικά έχουν συνεισφέρει τα μέγιστα στην οικονομική μεγέθυνση των κρατών υποδοχής καλύπτοντας εξειδικευμένες θέσεις απασχόλησης, αυξάνοντας τη προσφορά των υπηρεσιών χαμηλού κόστους²⁷⁷ και συμβάλλοντας στην τεχνολογική πρόοδο μέσω της ενίσχυσης του ανθρωπίνου κεφαλαίου.²⁷⁸

Η υιοθέτηση των ΣΒΑ σηματοδότησε την πρώτη φορά που η διεθνής αναπτυξιακή ατζέντα αναγνώρισε πολλούς από τους δεσμούς μεταξύ της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού και της ανάπτυξης μέσω της ενσωμάτωσης των τρεχόντων, αναδυόμενων και ευρύτερων θεμάτων που συνδέονται με την διαχείριση της μετανάστευσης. Στα σημαντικά ζητήματα εντάσσονται η προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων, οι παραβιάσεις αυτών, η παιδική εργασία, η εμπορία ανθρώπων και η κάλυψη της κοινωνικής προστασίας. Η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού, άλλωστε, έχει γίνει ένα από τα καθοριστικά χαρακτηριστικά της παγκοσμιοποίησης. Το 2015 υπήρχαν 244 εκατομμύρια διεθνών μεταναστών, από τους οποίους πάνω από 150 εκατομμύρια είναι εργαζόμενοι μετανάστες, καθώς σε ποσοστό 72,7% βρίσκονται σε παραγωγική ηλικία (μετρούμενη από 15 ετών και άνω). Αυτοί οι εργαζόμενοι διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην ανάπτυξη και την οικονομική μεγέθυνση τόσο των χωρών προέλευσης όσο και προορισμού μέσω της μεταφοράς οικονομικού και ανθρωπίνου κεφαλαίου και άλλων πόρων. Μόνο το 2015, μεταφέρθηκαν μέσω εμβασμάτων πάνω από 441 δισεκατομμύρια δολάρια στις αναπτυσσόμενες χώρες. Παρ' όλα αυτά, εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις στην προστασία των διακινούμενων εργαζομένων, γεγονός που παρεμποδίζει την μεγιστοποίηση των οφελών για τις ίδιες τις χώρες και τους μετανάστες.

²⁷⁷ Cortes, P., 2008. The Effect of Low-Skilled Immigration on U.S. Prices: Evidence from CPI Data. *Journal of Political Economy*, 116(3), pp. 381-422.

²⁷⁸ OECD, 2014. *Is Migration Good for the Economy?*, Paris: Migration Policy Debates.

6.2. Η Ιστορία της Αλλαγής

Το δίπολο μετανάστευσης για λόγους εργασίας και ανάπτυξης ήδη από το 1919 αποτελεί κατεξοχήν αντικείμενο ενασχόλησης της διεθνούς κοινότητας. Ο ΔΟΕ έχει αναπτύξει, βελτιώσει και διατηρήσει ένα σύνολο διεθνών προτύπων εργασίας με στόχο τη προώθηση των ευκαιριών απασχόλησης σε αξιοπρεπή και παραγωγική εργασία για όλους μέσα σε συνθήκες ελευθερίας, δικαιοσύνης, ασφάλειας και αξιοπρέπειας. Εξαρχής εντός των αρμοδιοτήτων του ΔΟΕ ήταν η ενασχόληση με τη προστασία των μεταναστών, διότι η έλλειψη προστασίας τους έχει ως απόρροια την υπονόμηση της συνολικής προστασίας όλων των εργαζομένων. Δυνάμει αυτής της παρατήρησης ανάπτυξε και υιοθέτησε πολυάριθμα διεθνή πρότυπα εργασίας προς διασφάλιση της αξιοπρέπειας και των δικαιωμάτων όλων. Εντός των κυρίαρχων Συμβάσεων για τους εργαζόμενους μετανάστες συγκαταλέγονται η Σύμβαση για τους Μετανάστες Εργάτες (Αναθεωρημένη) του 1949²⁷⁹ και η Σύμβαση για τους Μετανάστες Εργάτες (Συμπληρωματικές Διατάξεις) του 1975,²⁸⁰ οι οποίες πρωτοπόρησαν και καθοδήγησαν τη μεταναστευτική πολιτική. Ο ΔΟΕ ασχολείται, έκτοτε, με τη μετανάστευση του εργατικού δυναμικού για την επίτευξη της «αξιοπρεπούς εργασίας για όλους» μέσω της προώθησης των αντίστοιχων δικαιωμάτων, αλλά και της προαγωγής της τριμερούς συμμετοχής των κυβερνήσεων, των εργοδοτών και των εργαζομένων στη μεταναστευτική πολιτική. Αποτέλεσε, επίσης, κεντρικό διεθνή δρώντα για την διαμόρφωση του αναπτυξιακού πλαισίου για μετά το 2015.

Πέρα από τις δράσεις του ΔΟΕ, τα καθήκοντα των κρατών αναφορικά με την πλήρη και αξιοπρεπή απασχόληση είναι επίσης ενσωματωμένα σε τρεις ακρογωνιαίους λίθους του συστήματος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών,²⁸¹ στην Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων²⁸² και στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα.²⁸³ Η έννοια της αξιοπρεπούς απασχόλησης²⁸⁴ σχετικά με την ύπαρξη ευκαιριών εργασίας για όλους όσους είναι διαθέσιμοι και αναζητούν απασχόληση εντοπίζεται και στο «μαλακό δίκαιο» (soft law) μέσω του ΑΣΧ 1, ο οποίος

²⁷⁹ ILO, 1949. *Migration for Employment Convention (Revised)*, Geneva: ILO 32nd ILC session CO97-No.97.

²⁸⁰ ILO, 1975. *Migrant Workers (Supplementary Provisions) Convention*, Geneva: ILO 60th ILC Session C143- No.143.

²⁸¹ UN, 1945. *Charter of the United Nations*, San Francisco: UN, άρθ. 55-6.

²⁸² Universal Declaration of Human Rights, op.cit., άρθ. 2, 22, 23 και 24.

²⁸³ UN, 1966. *International Covent on Economic, Social and Cultural Rights*, New York: GA Res. 2200 A (XXI), άρθ. 6, 7, 8 και 9.

²⁸⁴ Ο όρος «αξιοπρεπής εργασία» μπορεί να ερμηνευτεί διαφορετικά για διαφορετικές ομάδες ανθρώπων, όπως στην περίπτωση των παιδιών, όπου αξιοπρεπής εργασία συνεπάγεται απουσία εργασίας, σε αντιδιαστολή με τους ενήλικες, όπου ερμηνεύεται ως επαρκής αμοιβή ή φυσιολογικές ώρες απασχόλησης, και με τους ηλικιωμένους που δεν είναι πλέον οικονομικά ενεργοί και αφορά την λήψη επαρκούς σύνταξης από πρότερη εργασία.

προσέβλεπε στην επίτευξη της παραγωγικής και αξιοπρεπούς απασχόλησης για όλους, συμπεριλαμβανομένων των νέων και των γυναικών. Προσφάτως, στο καταληκτικό έγγραφο της Συνδιάσκεψης του Ρίο+20, η μετανάστευση και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών αναγνωρίζεται ως ένα κρίσιμο στοιχείο για την ανάπτυξη, το οποίο συζητήθηκε εντός του πλαισίου της παραγωγικής απασχόλησης, της αξιοπρεπούς εργασίας και της κοινωνικής προστασίας.²⁸⁵ Ομοίως, η Διακήρυξη του Υψηλού Επιπέδου Διαλόγου για την Διεθνή Μετανάστευση και την Υγεία υπογράμμισε την ανάγκη «σεβασμού και προαγωγής των διεθνών προτύπων εργασίας και των δικαιωμάτων των μεταναστών στο χώρο εργασίας τους» και την ανάγκη «θέσπισης κατάλληλων μέτρων για την προστασία των εργαζόμενων μεταναστριών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που εμπλέκονται στην οικιακή εργασία».²⁸⁶ Οι εξελίξεις αυτές έθεσαν τις βάσεις για την διαμόρφωση του ΣΒΑ 8 μέσω της αυξανόμενης αναγνώρισης της συμβολής των μεταναστών στην οικονομική ανάπτυξη. Ο ΔΟΕ διευκόλυε τη διαδικασία αυτή μέσω της κατάρτισης της Ατζέντας Δίκαιης Μετανάστευσης,²⁸⁷ η οποία λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και τα δικαιώματα των εργαζόμενων μεταναστών, προκειμένου να εξασφαλιστεί ο σεβασμός των εργασιακών δικαιωμάτων και η δίκαιη πρόσληψη, ώστε η μετανάστευση να αποτελέσει επιλογή μέσω της δημιουργίας ευκαιριών αξιοπρεπούς εργασίας στις χώρες προέλευσης. Ομοίως, ο Γενικός Γραμματέας στην Γενική του Έκθεση για την μετά το 2015 Ατζέντα επισημαίνει ότι «όλα τα κράτη θα πρέπει να καλύψουν τα κενά για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης που υπολείπονται από τους ΑΣΧ, όπως οι πολυδιάστατες πτυχές της φτώχειας, της αξιοπρεπούς εργασίας για τους νέους, της κοινωνικής προστασίας και των εργασιακών δικαιωμάτων όλων»,²⁸⁸ καθώς οι μετανάστες είναι αυτοί που συνήθως τίθενται εκτός των νομικών και κοινωνικών πλαισίων. Η πλήρης απασχόληση και η αξιοπρεπής εργασία υποστηρίχθηκαν ενεργά κατά τη διαδικασία διαβούλευσης των στόχων από πληθώρα φορέων, όπως το ΔΟΕ, τη Συνομοσπονδία Διεθνούς Εμπορίου (ITUC) και ΜΚΟ για τα ανθρώπινα δικαιώματα, για την καθιέρωση ενός αυτοτελούς στόχου επί αυτών των προτεραιοτήτων.²⁸⁹ Οι διεκδικήσεις κατά ένα σημαντικό ποσοστό ενσωματώθηκαν στο ΣΒΑ 8, καθώς το ζήτημα της αξιοπρεπούς εργασίας από υποστόχος εξελίχθηκε σε στόχος, χωρίς ωστόσο να αποκοπεί από τη θεματική της οικονομικής μεγέθυνσης.

²⁸⁵ The Future We Want, op.cit., παρ. 157.

²⁸⁶ Declaration of the High-level Dialogue on International Migration and Development, op.cit., παρ. 14 και 12.

²⁸⁷ ILO, 2014. *Fair Migration Setting an ILO agenda*, Geneva: Report of the Director-General, International Labour Conference 103rd Session.

²⁸⁸ Secretary-General, 2015. *The Road to Dignity by 2030: Ending Poverty, Transforming All Lives and Protecting the Planet*, New York: Synthesis Report on the Post-2015 Agenda, παρ.50.

²⁸⁹ ILO Governing Body, 2013. *Six Point Strategy for work on the post-2015 agenda*, Geneva: ILO Doc. GB.319/INS/4.

6.3. Ο Τρόπος Ενσωμάτωσης της Σχέσης και οι Μεταξύ Διασυνδέσεις

Η Ατζέντα 2030 αναγνωρίζει ότι η μετανάστευση συνδέεται με τον εργασιακό χώρο και ως εκ τούτου είναι απαραίτητη η διεθνής και η περιφερειακή συνεργασία για την καλύτερη προστασία των διακινούμενων εργαζομένων από τις διακρίσεις και τις παραβιάσεις των εργασιακών δικαιωμάτων. Ομοίως, η ΑΑΑΑ επισημαίνει την ανάγκη για ισχυρότερη διακυβέρνηση για την βελτιστοποίηση και την δίκαιη διανομή των οφελών της μετανάστευσης μέσω της μείωσης των δαπανών πρόσληψης, της διασφάλισης της κοινωνικής ασφάλισης και της αναγνώρισης των δικαιωμάτων τους. Στο ίδιο πλαίσιο η Διακήρυξη της Νέας Υόρκης για τους Μετανάστες και τους Πρόσφυγες τόνισε ότι η μετανάστευση του εργατικού δυναμικού, η δημιουργία θέσεων απασχόλησης και η τήρηση των εργασιακών προτύπων είναι απαραίτητα για την προστασία των διακινούμενων εργαζομένων. Τα κείμενα αναδεικνύουν την πολυπλοκότητα της φύσης της οικονομικής ανάπτυξης και της αξιοπρεπούς ανάπτυξης, η οποία διαπλέκεται με τη μετανάστευση μέσω ποικίλων συνιστωσών. Αυτός είναι και ο λόγος που εντάχθηκε ο Στόχος εντός ενός συλλογικού πεδίου διερεύνησης από τη στιγμή που δεν αφορά αμιγώς κοινωνικά ζητήματα, αλλά παρουσιάζει άρρηκτη σχέση με αυτά.

Η αξιοπρεπής εργασία επιλέχθηκε ως θεματική διεξοδικότερης ανάλυσης, διότι αποτελεί την ομπρέλα κάτω από την οποία εντάσσονται ειδικότερες θεματικές, όπως η εξασφάλιση της ίσης αμοιβής για εργασία ίσης αξίας (8.5), η εξάλειψη της αναγκαστικής εργασίας, ο τερματισμός της σύγχρονης δουλείας και της ανθρωπίνης εμπορίας και η παιδική εργασία (8.7) και η προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων και η προαγωγή των ασφαλών συνθηκών εργασίας για όλους τους εργάτες (8.8). Η ανάγκη δημιουργίας αξιοπρεπών θέσεων εργασίας πιστοποιείται και από το γεγονός ότι συναντάται σε παραπάνω από έναν υποστόχο.

6.1. Αξιοπρεπής Εργασία για Όλους

Αν και πολλές χώρες διατήρησαν ή επέστρεψαν στους ρυθμούς ανάπτυξης της προ του 2008 χρηματοπιστωτικής κρίσης, δεν δημιουργήθηκαν νέες ευκαιρίες αξιοπρεπούς απασχόλησης. Η ανάπτυξη με αυτόν τον τρόπο δεν είναι βιώσιμη, διότι η περιεκτική και ισχυρή οικονομική ανάπτυξη απαιτεί περισσότερους ανθρώπους να κατέχουν αξιοπρεπείς θέσεις εργασίας. Η συνειδητοποίηση αυτή εκφράζεται στον ΣΒΑ 8 και ειδικότερα στον υποστόχο 8.8., ο οποίος επιδιώκει *«την προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων και τη προαγωγή των ασφαλών συνθηκών εργασίας για όλους τους εργάτες, συμπεριλαμβανομένων των εργαζόμενων μεταναστών, και ιδίως των γυναικών μεταναστριών, καθώς και εκείνων που έχουν επισφαλείς θέσεις απασχόλησης»*. Ο υποστόχος αυτός είναι από τους ελάχιστους που εμπεριέχει ρητή αναφορά στους μετανάστες και δεν αρκείται στην απλή διατύπωση «για όλους», διότι οι μετανάστες αποτελούν την κατεχοχήν κοινωνική ομάδα που βάλλεται από τις καταχρήσεις και τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων και εργασιακών δικαιωμάτων στον εργασιακό τομέα. Οι μετανάστες αντιμετωπίζουν πολλαπλές μορφές οικονομικής

εκμετάλλευσης που υποσκάπτουν την αξιοπρεπή εργασία, με τις συνηθέστερες να είναι οι μισθολογικές διαφορές και το χάσμα μεταξύ του υποσχόμενου μισθού και του πραγματικού. Σύμφωνα μάλιστα με την Έκθεση Παγκόσμιας Μισθοδοσίας του ΔΟΕ²⁹⁰ εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές μισθολογικές διαφορές μεταξύ των εργαζόμενων μεταναστών και των υπηκόων, οι οποίες δικαιολογούνται εν μέρει από τις διαφορές στην εμπειρία και την εκπαίδευση, χωρίς ωστόσο να εξηγούν πλήρως το χάσμα. Αυτό αποδίδεται σε διάφορους παράγοντες, όπως τις διακρίσεις, την δυσπιστία, την έλλειψη εμπιστοσύνης στην ποιότητα της εκπαίδευσης²⁹¹ που αποκτήθηκε στο εξωτερικό και την απουσία εκπροσώπησης ή υποεκπροσώπησης αυτών στα συλλογικά όργανα. Ενδεικτικά, το μισθολογικό χάσμα στην Κύπρο, την Ισπανία, την Ελλάδα, την Ιταλία και τη Πορτογαλία είναι πάνω από το 25% βάσει των στοιχείων του 2014-15.

Πίνακας 11. Μισθολογικό χάσμα μεταξύ των μεταναστών και των υπηκόων στην Ευρώπη

Country	Actual wage gap	Explained wage gap	Unexplained wage gap
Cyprus	34.8	11.9	22.9
Spain	29.9	25.4	4.6
Greece	29.9	21.7	8.3
Italy	26.7	14.6	12.0
Portugal	25.4	20.7	4.7
Iceland	24.4	9.3	15.1
Estonia	22.7	21.7	1.0
Denmark	21.0	-10.9	31.8
Ireland	19.2	4.7	14.6
Netherlands	16.5	-0.5	17.0
Austria	15.8	9.2	6.6
Luxembourg	14.9	-0.9	15.8
France	14.9	6.0	8.8
Finland	14.7	2.1	12.6
Norway	12.2	-2.4	14.6
Poland	12.2	-6.4	18.6
Belgium	9.8	3.3	6.5
Latvia	9.0	10.4	-1.4
United Kingdom	8.4	0.8	7.6
Sweden	8.4	-3.9	12.3
Germany	7.4	-3.7	11.0
Slovenia	6.9	3.8	3.1

Πηγή: ILO, 2015. *Global Wage Report 2014/15 Wages and income inequality*

Πέρα από τις μισθολογικές διαφορές, συχνά συναντώνται πρακτικές κατάχρησης και παραβίασης των ανθρωπίνων και εργασιακών δικαιωμάτων. Στις

²⁹⁰ ILO, 2015. *Global Wage Report 2014/15 Wages and income inequality*, Geneva: ILO, σελ. 50-53.

²⁹¹ Barret, A., McGuinness, S. & O'Brien, M., 2012. The immigrant earnings disadvantage across the earnings and skills distributions: The case of immigrants from the EU's new member states. *British Journal of Industrial Relations*, 50(3), σελ. 457-81.

συνήθεις πρακτικές κατάχρησης συγκαταλέγονται η εξαπάτηση σχετικά με τη φύση και τις συνθήκες εργασίας, η διατήρηση των διαβατηρίων και άλλων εγγράφων, οι καταθέσεις, οι παράνομες μισθολογικές κρατήσεις, η είσπραξη τελών ή συναφών εξόδων από τους εργαζόμενους και η εργασία, λόγω χρεών που συνδέονται με την αποπληρωμή των τελών πρόσληψης. Οι συνθήκες αυτές οξύνονται περισσότερο στις περιπτώσεις που οι μετανάστες είναι χαμηλής εξειδίκευσης, καταρτισμένοι σε τομείς υψηλής ανεργίας, υπάρχει έντονος ανταγωνισμός για τις θέσεις εργασίας ή/και αναζητούν απεγνωσμένα απασχόληση. Οι καταχρήσεις είναι αποτέλεσμα των διακρίσεων, οι οποίες λαμβάνουν πολλαπλές μορφές ανάλογα το φύλο, τη φυλή, την εθνικότητα, το μεταναστευτικό καθεστώς, τη κοινωνική προέλευση και την ηλικία. Οι διακρίσεις και οι παραβιάσεις των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν ευρύτερες οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες από τη στιγμή που παρεμποδίζουν τη δημιουργία ευκαιριών, εντείνουν τις κοινωνικές εντάσεις και τις ανισότητες και σπαταλούν το ανθρώπινο κεφάλαιο που απαιτείται για την οικονομική πρόοδο.²⁹²

Η έμφυλη διάσταση επηρεάζει και το κομμάτι της εργασίας και των εργασιακών δικαιωμάτων, καθώς διαμορφώνει διαφορετικά αποτελέσματα και βιώματα. Οι εργαζόμενες μετανάστριες χρήζουν περαιτέρω προστασίας και ενσωμάτωσης στις αντίστοιχες πολιτικές και στρατηγικές. Η ανάγκη αυτή προκύπτει από το γεγονός ότι τείνουν να έχουν πιο επισφαλείς θέσεις απασχόλησης,²⁹³ να είναι χαμηλά αμειβόμενες και να απασχολούνται στην ιδιωτική σφαίρα. Περαιτέρω, έχουν περιορισμένη διαπραγματευτική ισχύ στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και εξακολουθούν να αποτελούν τους κύριους υπεύθυνους για τις περισσότερες μη αμειβόμενες εργασίες. Παγκοσμίως, μόνο μισές από τις γυναίκες συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό σε σύγκριση με σχεδόν το 80% των αντρών, ενώ οι οικονομικές τους απολαβές είναι κατά μέσο όρο 23%, με τις εργαζόμενες γυναίκες να πλήττονται ιδιαίτερα από την ελλιπή εφαρμογή και προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων.²⁹⁴ Ειδικότερα οι μετανάστριες που απασχολούνται στον τομέα της οικιακής εργασίας, πέρα από το γεγονός ότι επωμίζονται το μεγαλύτερο βάρος της μη αμειβόμενης εργασίας και φροντίδας, συχνά αντιμετωπίζουν κακές συνθήκες απασχόλησης μέσω της διαφοροποίησης των όρων που είχαν συμφωνηθεί, της απαγόρευσης εγκατάλειψης της οικίας, των υπερβολικών ωρών απασχόλησης, της απαγόρευσης χρήσης του τηλεφώνου, της έλλειψης ημερών αδείας, της ταπείνωσης και της

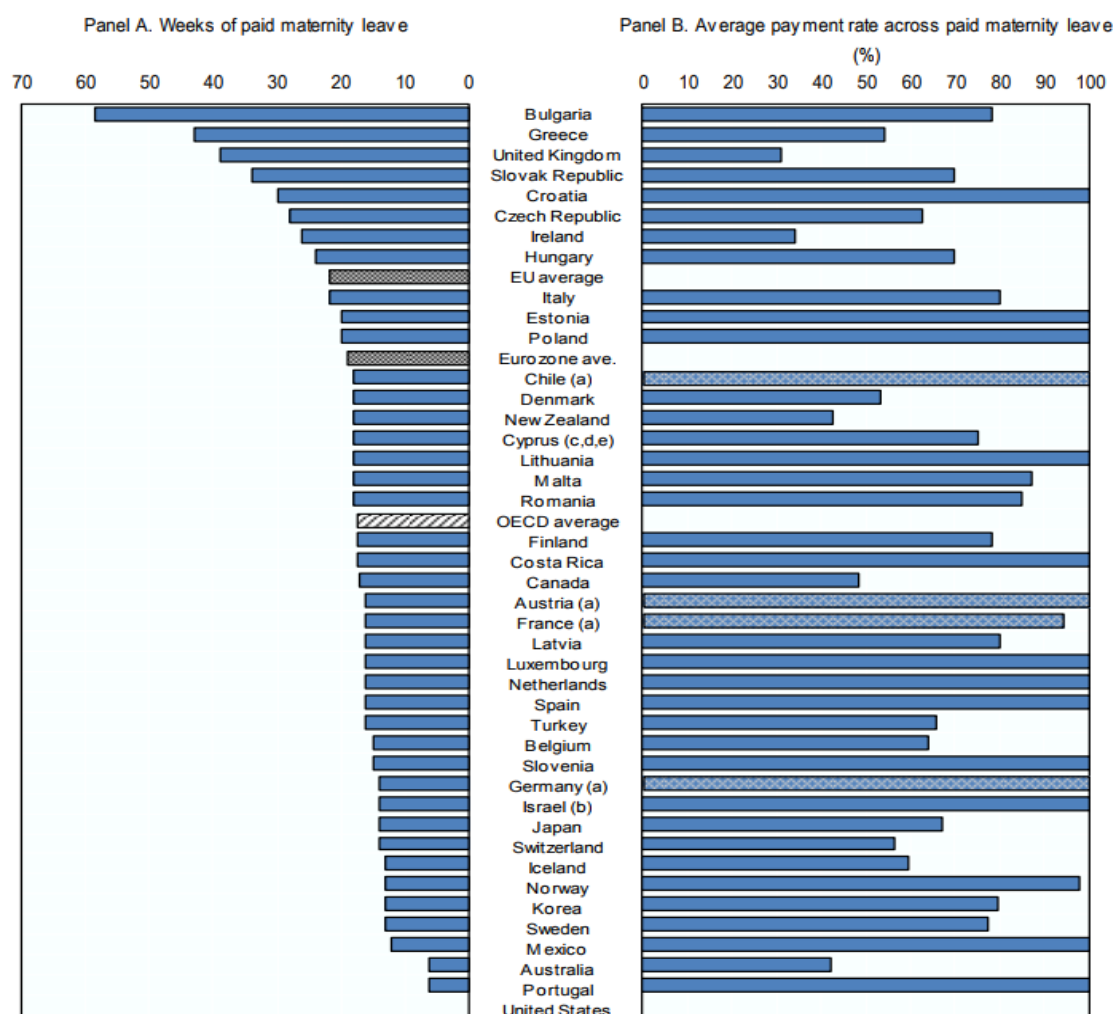
²⁹² ILO, 2016. *Decent work for migrants and refugees*, Geneva: ILO, σελ.5.

²⁹³ Οι γυναίκες από τις Φιλιππίνες που διαθέτουν πανεπιστημιακά πτυχία και μεταναστεύουν στη Μέση Ανατολή απασχολούνται συνήθως στους τομείς της οικιακής εργασίας, ενώ οι γυναίκες από την Ανατολική Ευρώπη τείνουν να εργάζονται σε θέσεις χαμηλής ειδίκευσης σε πλουσιότερες χώρες της ΕΕ. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Kofman, E. & Raghuram, P., 2009. *Skilled Female Labour Migration*, Hamburg: Hamburg Institute of International Economic. Focus Migration Policy Brief 13.

²⁹⁴ Fleury, A., 2016. *Understanding Women and Migration: A Literature Review*, Washington D.C.: KNOMAD Working Paper 8, σελ.9-11.

έλλειψης σεβασμού.²⁹⁵ Οι εργαζόμενες μετανάστριες αντιμετωπίζουν τόσο διακρίσεις στον εργασιακό χώρο όσο και στους τομείς της άδειας μητρότητας και της γονικής άδειας. Σύμφωνα, μάλιστα, με το ΔΟΕ «αν και σχεδόν όλες οι χώρες έχουν υιοθετήσει σημαντικές νομοθετικές διατάξεις σχετικά με τη προστασία της μητρότητας στον εργασιακό χώρο», μόλις το ένα τρίτο των χωρών έχει ανταποκριθεί πλήρως στις συστάσεις για «τουλάχιστον 14 εβδομάδες άδεια με ποσοστό τουλάχιστον δύο τρίτων των προηγούμενων αποδοχών που καταβάλλονται από τη κοινωνική ασφάλιση ή τα δημόσια κονδύλια».²⁹⁶

Πίνακας 12. Αμειβόμενη άδεια μητρότητας, 2016

Πηγή: OECD, 2017. Family Database: Key characteristics of parental leave systems.

Παρατηρείται, επίσης, ότι παγκοσμίως λιγότερες από μια στις τρεις γυναίκες (29%) έχουν πρόσβαση σε χρηματοοικονομικούς πόρους, λόγω του χάσματος μεταξύ

²⁹⁵ Harroff-Tavel, H. & Nasri, A., 2013. *Tricked and Trapped Human Trafficking in the Middle East*, Beirut: ILO, σελ.40-43.

²⁹⁶ ILO, 2014. *Maternity and paternity at work: law and practice across the world*, Geneva: ILO, σελ.115.

του νόμου και της πρακτικής, ιδίως στην Αφρική και την Ασία, που οφείλεται στο γεγονός ότι οι περισσότερες γυναίκες εργάζονται άτυπα. Συνολικά, ο ΔΟΕ υπολογίζει ότι 830 εκατομμύρια εργαζόμενες γυναίκες παγκοσμίως εξακολουθούν να μην έχουν αξιοπρεπή εργασία και προστασία της μητρότητας.²⁹⁷ Ο αριθμός είναι ακόμη μεγαλύτερος για τις μετανάστριες, καθώς συχνά αποκλείονται από τη νομική και πρακτική προστασία της μητρότητας σε χώρες, όπως το Μπαχρέιν, μερικές επαρχίες του Καναδά, η Ιορδανία, η Δημοκρατία της Κορέας, η Μάλτα και η Υεμένη.²⁹⁸ Αντιθέτως, ειδικά μέτρα για την προστασία των εργαζόμενων μεταναστριών έχουν θεσπιστεί, για παράδειγμα, από τη κυβέρνηση του Κουβέιτ μέσω της απαγόρευσης της παρακράτησης των ταξιδιωτικών εγγράφων από τους εργοδότες.²⁹⁹

Εκτός από τις παραβιάσεις των εργασιακών δικαιωμάτων, η αξιοπρεπής εργασία υποσκάπτεται από τον αυξανόμενο αριθμό των εργαζόμενων μεταναστών στον τομέα της καταναγκαστικής εργασίας, αριθμός ο οποίος αντιπροσωπεύει σχεδόν το ήμισυ όλων των θυμάτων. Η καταναγκαστική εργασία αποφέρει περίπου 150 δισεκατομμύρια δολάρια παράνομων κερδών με αποτέλεσμα αφενός οι βιομηχανίες και οι επιχειρήσεις να αντιμετωπίζουν αθέμιτο ανταγωνισμό και αφετέρου τα κράτη να έχουν απώλειες δισεκατομμυρίων από φορολογικά εισοδήματα και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης.³⁰⁰ Ο τομέας αυτός έχει λάβει ευρεία αναγνώριση και έχει καταστεί σαφής η ανάγκη λήψης προληπτικών μέτρων για την καταναγκαστική εργασία, τα οποία να περιλαμβάνουν τη προστασία των εργαζόμενων μεταναστών από πιθανές καταχρηστικές και δόλιες πρακτικές κατά τη διαδικασία πρόσληψης. Σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση αυτή έχει πραγματοποιήσει η Ιορδανία μέσω του Κανονισμού του 2015 για την οργάνωση των ιδιωτικών γραφείων πρόσληψης των μεταναστών στον οικιακό τομέα. Ο Κανονισμός δρα ως ανάχωμα στο κίνδυνο της καταναγκαστικής εργασίας ρυθμίζοντας τις εργασιακές σχέσεις μεταξύ των εργαζομένων, των ιδιωτικών γραφείων εύρεσης εργασίας και των εργοδοτών.³⁰¹ Ομοίως, το Ανώτατο Δικαστήριο της Νότιας Κορέας αποφάσισε το 2015 ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν δικαίωμα σε βασικά εργασιακά δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος ένταξης και ίδρυσης μιας συνδικαλιστικής οργάνωσης, ανεξαρτήτως μεταναστευτικού καθεστώτος. Από το 2015 και έκτοτε η Συνδικαλιστική Ένωση Μεταναστών εκπροσωπεί επίσημα τα δικαιώματα 553.000 εγγεγραμμένων εργαζόμενων μεταναστών και 208.778 μεταναστών που δεν διαθέτουν τα νόμιμα έγγραφα και ασκεί πίεση για την αλλαγή

²⁹⁷ Ibid

²⁹⁸ ILO, 2014. *op.cit*, σελ.39.

²⁹⁹ Sijapati, B., 2015. *Women's Labour Migration from Asia and the Pacific: Opportunities and Challenges*, Bangkok: ILO Issue in Brief No.12., σελ.6.

³⁰⁰ ILO, 2016. *ILO Standards on Forced Labour. The New Protocol and Recommendation at a Glance*, Geneva: ILO, σελ.3.

³⁰¹ Jordan, 2015. *Regulation of Organising the Private Offices of Recruiting Non-Jordanian House Workers*, Amman: Regulation No.12.

των εργασιακών πολιτικών που ενδέχεται να δημιουργούν πρόσθετο κίνδυνο κατάχρησης ή καταναγκαστικής εργασίας των εργαζόμενων μεταναστών.³⁰²

Ανακεφαλαιώνοντας, η σημασία των μεταναστών για την παγκόσμια οικονομία συνεχίζει να διευρύνεται, καθώς η μετανάστευση αυξάνει την απασχόληση, ενώ δεν αποκλείει τους κατοίκους των χωρών προορισμού να βρουν εργασία από τη στιγμή που οι μετανάστες με χαμηλή ειδίκευση απασχολούνται συχνά σε θέσεις εργασίας που είναι λιγότερο ελκυστικές για τους ντόπιους. Η εξέλιξη αυτή αυξάνει την παραγωγικότητα, ενώ η μετανάστευση υψηλής εξειδίκευσης προάγει την καινοτομία. Σύμφωνα με τον Mouhoud σε περίπτωση που δεν υπήρχε πλέον μετανάστευση αυτό θα μπορούσε να μειώσει την απασχόληση και την αύξηση του ΑΕΠ κατά ένα σημαντικό ποσό, ιδιαίτερα στις ανεπτυγμένες χώρες και ειδικά στην Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες.³⁰³ Αντιθέτως, ο διπλασιασμός των ποσοστών μετανάστευσης θα περικλείει τέτοια δυναμική που θα είχε την δυνατότητα να ενισχύσει σημαντικά το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ και την απασχόληση μέσω της κάλυψης των ελλείψεων σε ειδικευμένο εργατικό δυναμικό και των προβλημάτων που συνδέονται με τη γήρανση του πληθυσμού. Ωστόσο, παρά τη συμβολή τους, οι μετανάστες και δη οι γυναίκες μετανάστριες, όπως ανέδειξε η πρότερη μελέτη, τείνουν να εργάζονται σε μη ασφαλές εργασιακό περιβάλλον με απουσία πρόσβασης στην κοινωνική προστασία και μη πληρώνοντας τις προϋποθέσεις της αξιοπρεπούς απασχόλησης. Ως εκ τούτου είναι απαραίτητη η προαγωγή των πολιτικών που υποστηρίζουν τη δημιουργία αξιοπρεπών θέσεων απασχόλησης και της επιχειρηματικότητας, η οποία ενισχύει τις διαθέσιμες ευκαιρίες κατά την άφιξη στη χώρα προορισμού. Έμφαση πρέπει να δίνεται εξίσου στις παρεμβάσεις που επιδιώκουν να βελτιώσουν τα πρότυπα εργασίας και να παρέχουν προστασία και βοήθεια σε περιπτώσεις καταχρήσεων και παραβιάσεων των ανθρωπίνων και εργασιακών δικαιωμάτων λαμβάνοντας ειδικότερα υπόψη τις αδυναμίες εκείνων που βρίσκονται σε πιο επισφαλείς καταστάσεις, όπως τα θύματα σεξουαλικής εμπορίας και καταναγκαστικής εργασίας. Ο πυρήνας της αξιοπρεπούς εργασίας μπορεί να συνοψιστεί στην φράση του ΔΟΜ σύμφωνα με την οποία «η συμβολή των μεταναστών στις χώρες προέλευσης και προορισμού εξαρτάται πρωταρχικά από το αν διασφαλίζονται τα ανθρώπινα και εργασιακά τους δικαιώματα και προστατεύονται από τις διακρίσεις».³⁰⁴

³⁰² South Korea Supreme Court, 2015. *Trade Union and Labor Relations Adjustment Act*, Seoul: Law No.5310.

³⁰³ Mouhoud, E., Oudinet, J. & Duwicquet, V., 2011. *International Migration by 2030: Impact of Immigration Policies Scenarios on Growth and Employment.*, Brussels: Paper presented at the AUGUR stakeholders' workshop.

³⁰⁴ IOM & UN DESA, 2012. *Migration and human mobility.*, Geneva: Thematic think piece prepared for the United Nations System Task Team on the Post-2015 United Nations Development Agenda, σελ.7.

6.2. Οι Διασυνδέσεις με τους Υπόλοιπους Στόχους

Η αξιοπρεπής εργασία είναι ένα διαθεματικό ζήτημα, το οποίο τέμνει τους περισσότερους οικονομικούς και κοινωνικούς στόχους και αποτελεί προτεραιότητα του αναπτυξιακού πλαισίου. Ως εκ τούτου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με πληθώρα υποστόχων, όπως εκφράζεται στο κάτωθι σχήμα, με επίκεντρο τον ΣΒΑ 10 που σχετίζεται με την άμβλυνση των ανισοτήτων και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας.

Σχήμα 23. Η Διασύνδεση της Αξιοπρεπούς Εργασίας με τους Υπόλοιπους Στόχους.

Πηγή: ILO, 2017. Decent work and the 2030 agenda for sustainable development.

Ιδιαίτερης σημασίας, πέρα από τις ανισότητες, είναι η αναγνώριση της αυξανόμενης γυναικείας μετανάστευσης (5.4.) και του τρόπου που το φύλο επηρεάζει καταλυτικά τις συνέπειες και τα οφέλη από αυτήν. Το φύλο, όπως αναλύθηκε και στο οικείο κεφάλαιο, διαμορφώνει και τις επιλογές απασχόλησης, περιορίζοντας τις γυναίκες κυρίως στην ιδιωτική σφαίρα ή σε άτυπους τομείς απασχόλησης μη ρυθμιζόμενους, όπως η οικιακή εργασία που δυσχεραίνει την παρακολούθηση της προόδου και επιδρά αρνητικά στην αξιοποίηση του κέρδους από την μετανάστευση και στην ενδυνάμωση των γυναικών. Ωστόσο, η εργασία αποτελεί και μια σημαντική πηγή οικονομικής ενδυνάμωσης και ανεξαρτητοποίησης των γυναικών. Περαιτέρω, η απουσία προστασίας των εργασιακών δικαιωμάτων αφήνει το περιθώριο για καταναγκαστική εργασία, σεξουαλική εκμετάλλευση, ανθρώπινη εμπορία και σύγχρονη δουλεία, γεγονός που καθιστά την εξασφάλιση των αξιοπρεπών θέσεων εργασίας ζωτικής σημασίας για την συνολική υλοποίηση στοχεύσεων. Επίσης, έντονος δεσμός παρατηρείται μεταξύ της μετακίνησης των εργαζόμενων μεταναστών και της εκπαίδευσης (4.B. και 4.4.), διότι η εκπαίδευση αποτελεί εξίσου κινητήρια δύναμη για την μετανάστευση, όπως και η εργασία, ενώ συμβάλει και στην αντιστοίχιση των δεξιοτήτων και των γνώσεων με την αγορά εργασίας. Η αξιοπρεπής και πλήρης απασχόληση έχει θετική επίδραση στα ζητήματα φτώχειας (ΣΒΑ 1) που δημιουργούνται από την υποαπασχόληση, την ευάλωτη εργασία και την ανεργία. Επιπλέον, συνδέεται στενά και με το κομμάτι της υγείας, καθώς η μείωση των εργατικών ατυχημάτων θα ενισχύσει αφενός την αξιοπρεπή απασχόληση και αφετέρου θα συμβάλει στην υλοποίηση του ΣΒΑ 3 για τον τομέα της υγείας.

Συνεπώς, η αξιοπρεπής εργασία, όπως αναδεικνύει το ανωτέρω σχήμα, τοποθετείται στο επίκεντρο της αναπτυξιακής ατζέντας από τη στιγμή που μπορεί να περιορίσει σημαντικά τις αρνητικές συνέπειες που ταλανίζουν τους εργαζόμενους μετανάστες, αλλά και ταυτόχρονα να δώσει ώθηση στην οικονομία της εκάστοτε χώρας καθιστώντας τους πιο παραγωγικούς μέσω της εξάλειψης των πιο επισφαλών θέσεων απασχόλησης. Ως εκ τούτου, αποτελεί κεντρική αναπτυξιακή προτεραιότητα από κοινού με τη κοινωνική ασφάλεια, διότι οποιαδήποτε πολιτική για την προώθηση και τη προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών πρέπει να συμπεριλαμβάνει τη προστασία και την εφαρμογή των εργασιακών δικαιωμάτων, τη προώθηση της μη διάκρισης που πραγματοποιείται σε βάρος των μεταναστών και τη παροχή μεγαλύτερης πρόσβασης στις κοινωνικές υπηρεσίες και στα δίκτυα κοινωνικής ασφάλισης.

6.4. Πιθανότητες Επίτευξης του Στόχου και Προτάσεις Πολιτικής

Η αξιοπρεπής απασχόληση είναι μια σημαντική αναπτυξιακή συνιστώσα, δεδομένου ότι λόγω της απουσίας της πολλοί από τους εργαζόμενους παγκοσμίως ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας, με σχεδόν το 10% να ζει με λιγότερο από 1,90 δολάρια ανά άτομο την μέρα το 2016. Η μετανάστευση ενεπλέκεται στο σύνολο της βιώσιμης και περιεκτικής οικονομικής μεγέθυνσης και αξιοπρεπούς εργασίας, ωστόσο περιορίζεται ρητά στον υποστόχο 8.8. αναφορικά με τη προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων και τη προαγωγή των ασφαλών συνθηκών εργασίας για όλους τους εργάτες. Τα ζητήματα αυτά είναι κεντρικής σημασίας για την αξιοπρεπή απασχόληση, όμως η υλοποίηση τους είναι αρκετά αμφίβολη, λαμβάνοντας υπόψη ότι η μέτρηση της προόδου του συγκεκριμένου υποστόχου δεν έχει ενταχθεί στην Έκθεση Προόδου των Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης για το 2017. Καθοριστικό ρόλο στην επίτευξη του συγκεκριμένου υποστόχου θα διαδραματίσουν αμφότερα τα διαθέσιμα δεδομένα, τα οποία να είναι διακριτά βάσει του μεταναστευτικού καθεστώτος και οι επιλεγμένοι δείκτες μέτρησης της προόδου. Οι δείκτες μέτρησης είναι δύο και αφορούν τα ποσοστά συχνότητας των θανατηφόρων και μη ατυχημάτων και τα επίπεδα εθνικής συμμόρφωσης για τα δικαιώματα των εργαζομένων βάσει του ΔΟΕ. Ο πρώτος δείκτης είναι αρκετά προσδιορισμένος και συγκεκριμένος αφήνοντας εκτός αρκετές παραμέτρους σε αντιδιαστολή με τον δεύτερο, ο οποίος είναι αρκετά διευρυμένος σε σημείο που η μέτρησή του να καθίσταται αρκετά δύσκολη έως ανέφικτη εν όψει της απουσίας διεθνώς συμφωνημένων προτύπων.

Πίνακας 13 Ταξινόμηση Ενδεικτικών Υποστόχων της Αξιοπρεπούς Απασχόλησης.

8.3. Προώθηση πολιτικών που στοχεύουν στην ανάπτυξη και που στηρίζουν τις παραγωγικές δραστηριότητες, τη δημιουργία αξιοπρεπών θέσεων εργασίας, την επιχειρηματικότητα, τη δημιουργικότητα και την καινοτομία	8.3.1. Ποσοστό την άτυπης απασχόλησης σε μη γεωργικό τομέα βάσει φύλου	Κατηγορία 2
8.5. Επίτευξη, έως το 2030, πλήρους και παραγωγικής απασχόλησης και αξιοπρεπών θέσεων εργασίας για όλες τις γυναίκες και τους άνδρες, για τους νέους ανθρώπους και τα άτομα με αναπηρίες, καθώς και εξασφάλιση της ίσης αμοιβής για εργασία ίσης αξίας	8.5.1. Μέσες ωριαίες αποδοχές των γυναικών και ανδρών κατά επάγγελμα, ηλικία και άτομα με ειδικές ανάγκες	Κατηγορία 2
	8.5.2. Ποσοστό ανεργίας ανά φύλο, ηλικία και άτομα με ειδικές ανάγκες	Κατηγορία 1

8.7. Λήψη άμεσων και αποτελεσματικών μέτρων για την εξάλειψη της αναγκαστικής εργασίας, τη μορφή σύγχρονης δουλειάς και της εμπορίας ανθρώπων, καθώς και διασφάλιση της απαγόρευσης και της εξάλειψης των χειρότερων μορφών παιδικής εργασίας συμπεριλαμβανομένης της στρατολόγησης και της χρήσης παιδιών στρατιωτών, καθώς και τερματισμό, έως το 2025, όλων των μορφών παιδικής εργασίας	8.7.1. Ποσοστό και αριθμός των παιδιών ηλικίας 5-17 που απασχολούνται με παιδική εργασία κατά φύλο και ηλικία	Κατηγορία 1
8.8. Προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων και προαγωγή ασφαλών συνθηκών εργασίας για όλους τους εργάτες, συμπεριλαμβανομένων των εργαζόμενων μεταναστών και ιδίως των γυναικών καθώς και εκείνων που έχουν επισφαλείς θέσεις απασχόλησης	8.8.1. Ποσοστό της συχνότητας των θανατηφόρων και μη εργατικών ατυχημάτων ανά φύλο και καθεστώς μετανάστευσης	Κατηγορία 1
	8.8.2. Αύξηση της εθνικής συμμόρφωσης στα εργασιακά δικαιώματα βάσει του Διεθνή Οργανισμού Εργασίας, πηγών και εθνικής νομοθεσίας ανάλογα με το φύλο και το καθεστώς του μετανάστη	Κατηγορία 3

Πηγή: IAEG-SDGs, 2017. Tier Classification for Global SDG Indicators.

Ο ανωτέρω πίνακας ανέδειξε αφενός τη δυσκολία στη μέτρηση της προόδου του δεύτερου δείκτη και αφετέρου το γεγονός της απουσίας ενσωμάτωσης της μετανάστευσης σε δείκτες άλλων σχετικών υποστόχων, όπως θα ήταν συνετό να είχε πραγματοποιηθεί στον δείκτη 8.5.2. και 8.7.1. που είναι θεματικές άρρηκτα συνδεδεμένες με τη μετανάστευση. Ως εκ τούτου, οι περιορισμένες πιθανότητες καθιστούν απαραίτητη την εστίαση της διεθνούς κοινότητας στη συγκεκριμένη πτυχή από κοινού με την άρση των περιορισμών στην κινητικότητα, τα οποία εμποδίζουν τον ανταγωνισμό στην αγορά εργασίας, επηρεάζουν τα κέρδη των εργαζόμενων μεταναστών και αποτρέπουν την προστασία των δικαιωμάτων. Η σωστή διαχείριση και η μεγαλύτερη κινητικότητα της χώρας προορισμού μπορούν να «ξεκλειδώσουν» νέες δυνατότητες και επιτύχουν καλύτερη αντιστοιχία των δεξιοτήτων με τις προσφερόμενες θέσεις εργασίας, γεγονός που αν επιτευχθεί θα οδηγήσει σε αύξηση των κερδών των μεταναστών κατά 10%.

Η προστασία των εργαζόμενων μεταναστών είναι καθοριστικής σημασίας για την επίτευξη του στόχου ιδωμένου μέσα από τη δέσμευση «Να μην μείνει κανείς

πίσω». Προς τη πορεία αυτή καθοριστικό ρόλο θα διαδραματίσει η συνειδητοποίηση της συμβολής της αξιοπρεπούς απασχόλησης, η οποία θα άρει τις αγκυλώσεις στο θέμα αυτό και θα διευκολυνθεί περαιτέρω η ένταξη των μεταναστών στα προγράμματα κοινωνικής προστασίας. Η αξιοπρεπής εργασία προσθέτει οικονομικές απολαβές στον οικογενειακό προϋπολογισμό και τα χρήματα αυτά μπορούν να διοχετευτούν στην τοπική οικονομία. Η αγοραστική τους δύναμη τροφοδοτεί την οικονομική μεγέθυνση και την ανάπτυξη βιώσιμων επιχειρήσεων, ιδίως μικρότερων, οι οποίες με τη σειρά τους μπορούν να προσλάβουν περισσότερους εργαζομένους ή/και να βελτιώσουν τις αμοιβές και τους όρους απασχόλησής τους. Ο κύκλος αυτός αυξάνει τα φορολογικά έσοδα για τις κυβερνήσεις, οι οποίες μπορούν εν συνεχεία να χρηματοδοτήσουν κοινωνικά μέτρα προστασίας εκείνων που δεν μπορούν να βρουν απασχόληση ή δεν είναι σε θέση. Ως εκ τούτου η αξιοπρεπής απασχόληση όλων, με έμφαση στους μετανάστες που πλήττονται περισσότερο από την παραβίαση των εργασιακών τους δικαιωμάτων, είναι ακρογωνιαίος λίθος του οικοδομήματος των ΣΒΑ και κυρίως των οικονομικών και κοινωνικών στοχεύσεων.

Απαιτούμενη προϋπόθεση για την επίτευξη του ΣΒΑ 8.8 είναι οι θεσμοί της αγοράς εργασίας και οι μισθολογικές πολιτικές να μην εισάγουν είτε άμεσα είτε έμμεσα διακρίσεις έναντι των ευάλωτων ομάδων εργαζομένων, όπως είναι ο καθορισμός χαμηλότερων επιπέδων μισθών σε τομείς ή επαγγέλματα που κατέχουν κυρίως οι γυναίκες ή εξαιρώντας τους μετανάστες από την νομική κάλυψη του κατώτατου μισθού. Η ισότητα των αμοιβών μεταξύ των μεταναστών και των υπηκόων εργαζομένων μπορεί να βελτιωθεί περαιτέρω μέσω της προώθησης της ευρύτερης υιοθέτησης πολιτικών που εξασφαλίζουν μεγαλύτερη συνοχή στην απασχόληση, την εκπαίδευση και τη κατάρτιση σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Ειδικότερα για τις γυναίκες είναι απαραίτητο να ληφθούν ανθρωποκεντρικές πολιτικές που να μειώνουν τις ανισότητες και να ενσωματώνουν μέτρα κοινωνικής προστασίας, μισθολογικές πολιτικές, ενισχυμένη επιθεώρηση εργασίας, αυξημένη γυναικεία συμμετοχή στην αγορά εργασίας και προστασία της μητρότητας. Η άρρηκτη φύση του κύκλου της οικονομικής μεγέθυνσης καλεί, περαιτέρω, για λήψη μακροοικονομικών πολιτικών που να προωθούν τη δημιουργία αξιοπρεπών θέσεων εργασίας και να υποστηρίζουν τη ζήτηση και τις επενδύσεις με προτεραιότητα στις φορολογικές και τομεακές πολιτικές που ενισχύουν τη παραγωγικότητα. Οι πολιτικές υποστήριξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων μέσω της αύξησης των πιστωτικών ροών και της ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας θα οδηγήσουν στην μετάβαση από την άτυπη στην τυπική οικονομία, ενδυναμώνοντας παράλληλα την προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων των μεταναστών. Η υιοθέτηση και εφαρμογή τέτοιων μέτρων με κατεξοχήν τη δημιουργία ευκαιριών αξιοπρεπούς απασχόλησης στις χώρες προέλευσης θα καταστήσει τη μετανάστευση μια επιλογή και όχι μια αναγκαιότητα. Ωστόσο, υπάρχουν εγγενείς αδυναμίες, όπως είναι η εργασία πολλών μεταναστών σε τομείς, όπως ο κατασκευαστικός, ο μεταποιητικός και ο αγροτικός

τομέας και η οικιακή απασχόληση, η οποία υποσκάπτει την δυνατότητα επίτευξης, ιδίως σε τομείς που ανήκουν στην ιδιωτική σφαίρα και δεν είναι ρυθμιζόμενοι.

Οι ΣΒΑ παρέχουν, συνεπώς, στις χώρες μια σαφή εικόνα των σημαντικότερων προκλήσεων της ανθρώπινης κινητικότητας για εργασία μέσω της εστίασης σε διαρκή ζητήματα, όπως τα εργασιακά δικαιώματα, την ανταπόκριση των δεξιοτήτων με την απασχόληση, την καταναγκαστική εργασία, τη σύγχρονη δουλειά, την εμπορία ανθρώπων και τη παιδική εργασία. Το ευρύ αυτό πλαίσιο εξυπηρετεί την ανάπτυξη εξειδικευμένων προγραμμάτων ανά χώρα βάσει των εθνικών προτεραιοτήτων και των αναπτυξιακών στόχων. Η δυνατότητα αυτή μαζί με την βελτίωση της συλλογής των δεδομένων που απορρέει από τους ΣΒΑ διευκολύνει την ανάπτυξη μιας σειράς προσαρμοσμένων δεικτών μέτρησης της προόδου σε εθνικό επίπεδο και βελτιώνει την ικανότητα της εκάστοτε χώρας να δημιουργήσει πολιτικές για την κινητικότητα των εργαζομένων βάσει τεκμηριωμένων στοιχείων, προκειμένου να είναι σε θέση να διαχειριστεί το φαινόμενο αυτό. Από την άλλη πλευρά, όμως, αν και παρέχει ευελιξία για τον καθορισμό του καλύτερου τρόπου προοδευτικής επίτευξης του ΣΒΑ 8, ο σεβασμός, η προστασία και η ικανοποίηση των δικαιωμάτων πλήρους και αξιοπρεπούς απασχόλησης συνεπάγονται τη λήψη κρίσιμων επιλογών πολιτικής για την διαχείριση της οικονομικής ανάπτυξης και παράλληλα την ικανοποίηση των υποχρεώσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ωστόσο, η εστίαση της Ατζέντας 2030 σε θεσμικές ρυθμίσεις της αγοράς ενδέχεται να αποτελέσει εμπόδιο στην επίτευξη του στόχου. Η προσκόλληση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με την πλήρη απασχόληση και την αξιοπρεπή εργασία, η οποία πραγματοποιείται εντός μιας επιχειρησιακής οικονομικής ατζέντας θέτει υπό αμφισβήτηση αν η Ατζέντα 2030 πράγματι κατοχυρώνει την αξιοπρεπή εργασία ως υποχρέωση των κρατών σε συμμόρφωση με τα ανθρώπινα δικαιώματα ή απλώς την αναδεικνύει ως ένα όφελος για την οικονομική ανάπτυξη. Σύμφωνα με τον Frey η αμφισημία του ΣΒΑ 8 εξυπηρετεί αφενός τη βελτίωση της παρακολούθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της λογοδοσίας και αφετέρου την ενισχυμένη νομιμοποίηση της επιχειρηματικής προσέγγισης. Η έλλειψη κατάλληλων κυβερνητικών ρυθμίσεων και εποπτείας και ο μεγάλος αριθμός των εμπλεκόμενων φορέων χωλαίνουν την υλοποίηση του υποστόχου 8.8. Για το μόνο που υπάρχει βεβαιότητα είναι ότι η επίτευξη της αξιοπρεπούς εργασίας θα έχει διάχυτα θετικά αποτελέσματα στις κοινωνίες, δεδομένου ότι η εργασία αποτελεί πηγή προσωπικής αξιοπρέπειας, οικογενειακής σταθερότητας, ειρηνικής συνύπαρξης των κοινοτήτων και ενδυνάμωσης της επιχειρηματικής ανάπτυξης.

Κεφάλαιο 7

Οι Ανισότητες, η Μετανάστευση και η Ατζέντα 2030

Οι ανισότητες³⁰⁵ υφίστανται από το 1800 μέχρι σήμερα, με κορύφωση την περίοδο μετά τη βιομηχανική επανάσταση και τη παγκοσμιοποίηση, όπου το χάσμα διευρύνθηκε σε σημαντικό βαθμό τόσο μεταξύ Βορρά και Νότου όσο και μεταξύ του Βορρά και εντός των ίδιων των κρατών. Ο ΟΗΕ ασχολήθηκε με το ζήτημα των ανισοτήτων ήδη από το 1965 μέσω του Προγράμματος για Ανάπτυξη και της θέσπισης δεικτών μέτρησης της ανισότητας. Η ιδέα ότι υπάρχει «χάσμα Βορρά-Νότου» έγινε δημοφιλής μέσα από τις Εκθέσεις Brandt,³⁰⁶ ενώ με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου υιοθετήθηκε η τάση φιλελευθεροποίησης της οικονομίας με τις ανισότητες να εντοπίζονται στον τομέα της παραγωγής, των εισοδημάτων και του πλούτου. Οι ανισότητες εμποδίζουν τη μείωση της φτώχειας, αποδυναμώνουν την οικονομική ανάπτυξη και θέτουν σε κίνδυνο τη δημοκρατία. Εντός αυτού του πλαισίου η μετανάστευση δρα ως βασικός μοχλός μείωσης των ανισοτήτων. Εντούτοις, ο διεθνώς αυξανόμενος ρυθμός της μετανάστευσης έχει δημιουργήσει σημαντικές προκλήσεις που απαιτούν τη διασφάλιση ότι αυτή πραγματοποιείται με μεθοδικό, ασφαλή, ομαλό και υπεύθυνο τρόπο, αλλά και ότι το υψηλότερο εισόδημα ως αποτέλεσμα της μετανάστευσης οδηγεί σε καλύτερα αποτελέσματα ανθρώπινης ανάπτυξης και μεταφράζεται σε καλύτερη πρόσβαση στην υγεία, την εκπαίδευση και τη συμμετοχή στη κοινωνική και πολιτική ζωή.

Στόχος του κεφαλαίου είναι η ανάδειξη της αλληλεπίδρασης της μετανάστευσης με τις ανισότητες, όπως αποτυπώνεται στον ΣΒΑ 10. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτή η στόχευση, το κεφάλαιο παρουσιάζει τη τρέχουσα κατάσταση, ώστε να φανούν οι αναδυόμενες προκλήσεις και τα οφέλη ή οι συνέπειες στις χώρες προέλευσης και προορισμού. Περαιτέρω, αναδεικνύει το πλαίσιο εντός του οποίου στηρίχθηκε η διαμόρφωσή του ΣΒΑ 10, ενώ εν συνεχεία επιτυγχάνεται η διερεύνηση του ΣΒΑ 10 μέσω του τρόπου ενσωμάτωσης της μετανάστευσης στο πλαίσιο των υποστόχων και των ευρύτερων ΣΒΑ. Κεντρικοί άξονες διεξοδικότερης ανάλυσης είναι η διευκόλυνση της μεθοδικής, ασφαλούς, ομαλής και υπεύθυνης μετανάστευσης και της κινητικότητας των ανθρώπων και η μείωση του ποσοστού των εξόδων συναλλαγής για τα εμβάσματα των μεταναστών σε ποσοστό λιγότερο του 3% και η εξάλειψη των ροών εμβασμάτων με κόστος που υπερβαίνει το 5%.

³⁰⁵ Ο Ο.Η.Ε. ορίζει την ανισότητα ως «την κατάσταση του να μην είσαι ίσος, στην κατάσταση, στα δικαιώματα και στα ευκαιρίες» και την θεωρεί μια έννοια που βρίσκεται στην καρδιά των θεωριών κοινωνικής δικαιοσύνης. Η έννοια της οικονομικής ανισότητας σχετίζεται με τις α) υλικές διαστάσεις της ευημερίας και πιθανόν να είναι το αποτέλεσμα των περιστάσεων πέρα από τον έλεγχο κάποιου (εθνικότητα, το οικογενειακό υπόβαθρο, το φύλο κτλ.) και με β) την ανισότητα των ευκαιριών. Βλ. UN, 2015. *Concepts of Inequality. Development Issues*, 1(1), σελ. 1-2.

³⁰⁶ The Brandt Commission, 1983. *Common Crisis North-South. Cooperation for World Recovery*. 1st. ed. Cambridge: MIT Press.

7.1. Η Τρέχουσα Κατάσταση και ο Προσδιορισμός της Σχέσης

Οι ανισότητες συνεπάγονται δυσμενείς οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνέπειες, οι οποίες έχουν οδηγήσει και εξακολουθούν να οδηγούν εκατομμύρια ατόμων να εγκαταλείπουν τις χώρες καταγωγής τους προς αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης. Το 2014, 59.5 εκ. άτομα εγκατέλειψαν τα σπίτια τους, 8.3 εκ. περισσότερα από το 2013. Η υποχρέωση αντιμετώπισης των ανισοτήτων γεννάται τόσο από τα πρότυπα των διεθνών συνθηκών όσο και από τις ανθρωπίνες ηθικές αξίες, ενώ οι δίκαιοι κανόνες της μεταναστευτικής διακυβέρνησης καθίστανται ζωτικής σημασίας για την μείωσή τους. Οι αυξανόμενες ανισότητες δεν είναι αρνητικές μόνο για τα άτομα που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, αλλά και για το κοινωνικό σύνολο, διότι οι εξαιρετικά άνισες κοινωνίες τείνουν να παρουσιάζουν χαμηλά ποσοστά ανάπτυξης, ενώ είναι παράλληλα λιγότερο επιτυχείς στη μακροπρόθεσμη διατήρηση της ανάπτυξης.³⁰⁷ Τα υψηλά επίπεδα ανισοτήτων μπορούν να θέσουν, επιπλέον, σε κίνδυνο την ευημερία μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού μέσω των χαμηλών αποδοχών και των επακόλουθων επιπτώσεων στην υγεία, τη διατροφή και την ανάπτυξη των παιδιών, αλλά και να μειώσουν τον αντίκτυπο της οικονομικής ανάπτυξης στην άμβλυνση της φτώχειας.³⁰⁸

Οι ανισότητες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τη μετανάστευση, καθώς αφενός οι μεγάλες εισοδηματικές, και όχι μόνο, ανισότητες εξωθούν σε μετανάστευση και αφετέρου η ανθρώπινη κινητικότητα δρα ως μοχλός άμβλυνσης της ανισότητας εντός και μεταξύ των χωρών με στόχο την απάλλαξη των ανθρώπων από τη φτώχεια. Ωστόσο, προκειμένου να είναι εφικτή η αξιοποίηση των οφελών της απαιτείται σωστή διαχείριση της μετανάστευσης μέσω της διασφάλισης ότι αυτή πραγματοποιείται με ομαλό, ασφαλή και υπεύθυνο τρόπο. Η ανάγκη διευκόλυνσης της νόμιμης μετανάστευσης έχει αναγνωριστεί μέσα από την Ατζέντα 2030, δεδομένου ότι η διεθνής μετανάστευση μπορεί να αποτελέσει βασική στρατηγική των ατόμων για μείωση των ανισοτήτων και αύξηση των επιπέδων ανθρωπίνης ανάπτυξης. Άλλωστε, η μετανάστευση συχνά είναι μια στρατηγική που οδηγεί σε βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, όπως γίνεται εμφανές μέσα από τα εμβάσματα, αλλά και σε αύξηση των αποτελεσμάτων της εκπαίδευσης και της υγείας των μεταναστών. Η συμβολή των μεταναστών μέσω των μεταφερόμενων γνώσεων, των επενδύσεων και των εμβασμάτων μπορεί επίσης να συμβάλει στην ανάπτυξη των κοινοτήτων και στην παράλληλη άμβλυνση των ανισοτήτων. Παρά το γεγονός ότι η μετανάστευση οδηγεί σε μείωση των ανισοτήτων, οι περιοριστικές μεταναστευτικές πολιτικές των χωρών υποδοχής υποσκάπτουν την αξιοποίηση των οφελών.

³⁰⁷ Berg, A. & Ostry, J., 2011. *Inequality and Unsustainable Growth: Two Sides of the Same Coin?*, Washington DC: IMF Staff Discussion Note Doc. SDN/11/08.

³⁰⁸ United Nations Research Institute for Social Development, 2010. *Combating Poverty and Inequality: Structural Change, Social Policy and Politics*, Geneva: UNRISD.

7.2. Η Ιστορία της Αλλαγής

Οι ανισότητες είναι ένα διαχρονικό ζήτημα, το οποίο εξαρχής απασχόλησε τη διεθνή κοινότητα, ενώ για την επίλυσή του επιστρατεύτηκε ο ΟΗΕ, ο οποίος θέσπισε τους δείκτες μέτρησης της ανισότητας. Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDI) που υιοθετήθηκε δείχνει τόσο τη συνολική κατάσταση της ανισότητας όσο και τα σημεία που πρέπει να εστιάσει και να βελτιώσει κάθε χώρα για να επιτύχει ή να συνεχίσει την αναπτυξιακή της πορεία. Η μέτρηση εστιάζει σε 3 βασικές διαστάσεις της ανθρώπινης ανάπτυξης: τη μακρά και υγιή ζωή βάσει του προσδόκιμου ζωής, την ικανότητα πρόσβασης στη γνώση βάσει της σχολικής εκπαίδευσης και το αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης βάσει του ΑΕΠ. Για πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση προστίθενται συμπληρωματικοί δείκτες, όπως η ισότητα των φύλων, η ασφάλεια, ο πολυδιάστατος δείκτης της φτώχειας, η περιβαλλοντική βιωσιμότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα.³⁰⁹ Η συνειδητοποίηση της ύπαρξης των ανισοτήτων εκφράστηκε μέσα από τη σύσταση της «Ομάδας των 77» για διεκδίκηση κοινών επιδιώξεων,³¹⁰ ενώ για την πάταξή τους ακολουθήθηκαν ποικίλες αναπτυξιακές στρατηγικές.

Σε ένα πρώτο επίπεδο η λύση που προωθήθηκε ήταν η αναπτυξιακή βοήθεια των πλούσιων προς τις φτωχότερες χώρες προς διευκόλυνση των επενδύσεων για επίτευξη της ανάπτυξης, όπως τη δέσμευση των ανεπτυγμένων κρατών στο πλαίσιο του ΟΗΕ να προσφέρουν το 0,7% του ΑΕΠ τους ως αναπτυξιακή βοήθεια. Η προσέγγιση αυτή βασίστηκε στη θεωρία του Harrod και του Domar βάσει των οποίων κεντρικό ρόλο στη μεγέθυνση μιας οικονομίας διαδραματίζει τόσο ο λόγος του κεφαλαίου επένδυσης ανά προϊόν όσο και το ποσοστό των αποταμιεύσεων. Η συνειδητοποίηση ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες αντιμετωπίζουν σοβαρό έλλειμμα αποταμίευσης που χρειάζεται για την επίτευξη του επιδιωκόμενου ρυθμού μεγέθυνσης οδήγησε τη διεθνή κοινότητα στην χορήγηση δανείων και αναπτυξιακής βοήθειας προς κάλυψη του ελλείμματος. Ωστόσο, την περίοδο 1973-80 εκδηλώνεται η κρίση χρέους του αναπτυσσόμενου κόσμου που επήλθε με τη συσσώρευση δανείων από τις δυτικές τράπεζες στα ταμεία των οποίων είχαν συγκεντρωθεί «πετροδολάρια».³¹¹ Ο συνδυασμός των αυξημένων επιτοκίων και της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης του 1970 οδήγησε τον αναπτυσσόμενο νότο σε οικονομική στασιμότητα και αδυναμία εξυπηρέτησης του χρέους. Σε αυτό το πλαίσιο, πολλά αναπτυσσόμενα κράτη κατέφυγαν στο ΔΝΤ για αντιμετώπιση του ελλείμματος στο ισοζύγιο πληρωμών και στην Παγκόσμια Τράπεζα για χρηματοδότηση αναπτυξιακών προγραμμάτων. Το σκεπτικό πίσω από την εφαρμογή των προγραμμάτων προσαρμογής τις δεκαετίες 1980 και 1990 ήταν η πίστη στον οικονομικό

³⁰⁹ Selim, J. & Jerspersen, E., 2015. *Human Development Report. Work for Human Development*, New York: UNDP.

³¹⁰ Τσάλτας, Γ., 2010. *Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος: Πολιτικές και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης*. 2η επιμ. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση.

³¹¹ Ρουμελιώτης, Π., 2016. *Χρυσές Τουλίπες: Πως οι κερδοσκόποι χρεοκοπούν κράτη και πτωχεύουν κοινωνίες*. 1η επιμ. Αθήνα: Α. Λιβάνη, σελ.108.

φιλελευθερισμό με στόχο την απορρύθμιση και τη μείωση του κρατικού παρεμβατισμού. Η αποτυχία, όμως, των πολιτικών αυτών οδήγησε σε περαιτέρω όξυνση των ανισοτήτων όσο και αποδυνάμωση των παραδοσιακών τους οικονομικών δομών με αύξηση της κριτικής των μέτρων αυτών το 1990-2000, καθώς δεν έλαβαν υπόψη τις διαρθρωτικές αδυναμίες των αναπτυσσόμενων χωρών.

Την περίοδο της Διάσκεψης του ΟΗΕ για την υιοθέτηση των ΑΣΧ ήταν εμφανής η αποτυχία των πρότερων στρατηγικών και διάχυτη η συνειδητοποίηση ότι η παγκοσμιοποίηση θα μπορούσε να συμβάλει στη καταπολέμηση της φτώχειας μέσα από την ενίσχυση της αλληλεγγύης μεταξύ των ατόμων.³¹² Οι διαπιστώσεις αυτές ζύμωσαν τη θέληση της διεθνούς κοινότητας για βελτίωση των συνθηκών των αναπτυσσόμενων χωρών μέσα από τη θέσπιση συγκεκριμένων στόχων. Οι ΑΣΧ αποτέλεσαν ένα εργαλείο πάταξης των ανισοτήτων, εντούτοις δεν περιείχαν κανένα στόχο για τη μετανάστευση και την ανάπτυξη.

Στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για τη μετά το 2015 ανάπτυξη, παρατηρήθηκε ότι από τότε που εγκρίθηκαν οι ΑΣΧ το 2000, η διεθνής μετανάστευση έχει αυξηθεί κατά 32%, τα εμβάσματα έχουν πενταπλασιαστεί, ενώ τα παγκόσμια επίπεδα ανισοτήτων είναι τα υψηλότερα στην ανθρώπινη ιστορία και οφείλονται περίπου κατά 60% στη χώρα καταγωγής. Ως εκ τούτου, υπάρχουν ολοένα και πιο ισχυρά οικονομικά κίνητρα για μετανάστευση και έτσι σχεδόν όλοι οι άνθρωποι μεταναστεύουν εντός των χωρών του Νότου, αλλά και από το Νότο προς το Βορρά. Τα κίνητρα, μάλιστα, είναι τέτοια που οποιαδήποτε μέτρα πρόληψης της ανθρώπινης κινητικότητας καθίστανται αναποτελεσματικά, καθώς αυτή αποτελεί τη μόνη εφικτή διέξοδο για μείωση της παγκόσμιας ανισότητας, εν όψει της απουσίας παγκόσμιων μηχανισμών αναδιανομής των εισοδημάτων.³¹³ Ωστόσο, οι μετανάστες αντιμετωπίζουν υψηλό κόστος και πολλαπλούς κινδύνους κατά τη διαδικασία της μετανάστευσης που υποσκάπτουν τα οφέλη της. Οι κίνδυνοι αυτοί ελήφθησαν υπόψη κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης του νέου αναπτυξιακού πλαισίου, προκειμένου να τεθούν σαφείς στόχοι και να κινητοποιηθεί η παγκόσμια δράση για τη βελτίωση της ποιότητας της μεταναστευτικής διαδικασίας.³¹⁴ Αποτέλεσμα της διεργασίας ήταν η ενσωμάτωση της μετανάστευσης μέσω δύο υποστόχων για τις ανισότητες: τη μείωση των εξόδων συναλλαγής για τα εμβάσματα και την ανάγκη διασφάλισης της ομαλής, ασφαλούς και νόμιμης μετανάστευσης, διότι εναλλακτικά θα ενθαρρυνόταν η παράνομη μετανάστευση.

³¹² Ρουμελιώτης, Π., 2009. *Προς ένα πολυπολικό κόσμο*. 1η επιμ. Αθήνα: Α. Λιβάνης, σελ. 198-214.

³¹³ Milanovic, B., 2011. *Global Inequality: From Class to Location, from Proletarians to Migrants*, Washington DC: World Bank. Policy Research Working Paper 5820.

³¹⁴ UN System Task Team on the Post-2015 UN Development Agenda, 2012. *Addressing inequalities: The heart of the post-2015 agenda and the future we want for all*, New York: Thematic Think Piece ECE, ESCAP, UNDESA, UNICEF, UNRISD, UN Women.

7.3. Ο Τρόπος Ενσωμάτωσης της Σχέσης και οι Μεταξύ Διασυνδέσεις

Ο ΣΒΑ 10 αποτελεί δέσμευση για την επίτευξη της μείωσης της ανισότητας εντός και μεταξύ των χωρών που επικουρείται από 7 αναλυτικότερες στοχεύσεις και 3 μέσα εφαρμογής. Η δέσμευση αυτή προκύπτει από την αναγνώριση ότι η ανισότητα συνεχίζει να υφίσταται, ενώ παρατηρούνται μεγάλες διαφορές στη πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης και σε άλλα αγαθά, με τη μετανάστευση να φαντάζει μια ιδεατή προοπτική. Η μετανάστευση ενσωματώνεται στο σύνολο των υποστόχων, όπως εκφράζεται στο παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 14. Αλληλεπίδραση των υποστόχων του ΣΒΑ 10 με τη Μετανάστευση

Επιλεγμένοι Υποστόχοι του ΣΒΑ 10	Σύνδεση με Μετανάστευση
10.2 Έως το 2030, ενδυνάμωση και προαγωγή της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ένταξης όλων, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, αναπηρίας, φυλής, εθνικότητας, καταγωγής, θρησκείας ή οικονομικής ή άλλης κατάστασης	Οι μετανάστες είναι η κατεξοχήν κοινωνική ομάδα, η οποία αντιμετωπίζει σημαντικές δυσκολίες στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ένταξη. Το βάρος των ανισοτήτων πολλαπλασιάζεται από την απουσία προστατευτικών νόμων, συμμετοχής στις πολιτικές διεργασίες και χρηματοδότησης
10.3 Διασφάλιση των ισότιμων ευκαιριών και μείωση των αποτελεσμάτων των ανισοτήτων, μέσω, μεταξύ άλλων, της εξάλειψης νόμων, πολιτικών και πρακτικών που επιτρέπουν διακρίσεις και της προαγωγής των κατάλληλων νομοθεσιών και δράσεων σε σχέση με αυτό το θέμα	Οι μετανάστες ταλανίζονται από την απουσία της νομικής προστασίας, η οποία έχει ως αποτέλεσμα τη διαίωνηση των ανισοτήτων. Η απουσία αυτών των εχέγγυων υποσκάπτει την ανθρώπινη ευημερία των μεταναστών και κατ'επέκταση του κοινωνικού συνόλου. Ακόμα και στις περιπτώσεις που σε νομοθετικό επίπεδο υπάρχει προστασία, το ζήτημα χωλαίνει στην εφαρμογή των πολιτικών αυτών, διότι ορισμένες πρακτικές είναι βαθιά ριζωμένες στα πολιτισμικά και κοινωνικά πρότυπα.
10.4. Υιοθέτηση πολιτικών, ιδιαίτερα φορολογικών και μισθολογικών, καθώς και πολιτικών κοινωνικής προστασίας και προοδευτική επίτευξη μεγαλύτερης ισότητας	Οι φορολογικές πολιτικές και πολιτικές κοινωνικής προστασίας συχνά δεν εγγυώνται στους «μη ντόπιους» ίση πρόσβαση στη κοινωνική προστασία. Αυτό σημαίνει ότι οι μετανάστες παρουσιάζουν χαμηλά ή/και μηδενικά ποσοστά κοινωνικής προστασίας με αποτέλεσμα οι ανισότητες να διευρύνονται. Ο σχεδιασμός των πολιτικών κοινωνικής προστασίας, περαιτέρω, δεν ανταποκρίνεται στην κινητικότητα των δικαιούχων, διότι η μετακίνηση αποτελεί βασικό περιορισμό για τους μετανάστες στη πρόσβαση στα οφέλη που έχουν συμβάλλει. ³¹⁵

³¹⁵ Hagen-Zanker, J., Vidal, E. & Sturge, G., 2017. *Social Protection, Migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development*, London: ODI Briefing, σελ. 9-10.

Άμεση, ωστόσο, σύνδεση παρατηρείται σε δύο υποστόχους, τον 10.7 για την διευκόλυνση της μεθοδικής, ασφαλούς, ομαλής και υπεύθυνης μετανάστευσης μέσω της εφαρμογής σχεδιασμένων και καλά διαχειριζόμενων μεταναστευτικών πολιτικών και τον 10.γ. για τη μείωση των εξόδων συναλλαγής για τα εμβάσματα των μεταναστών σε ποσοστό λιγότερο του 3% και την εξάλειψη των ρών εμβασμάτων με κόστος που υπερβαίνει το 5%. Αυτές είναι και οι θεματικές που θα διερευνηθούν διεξοδικότερα.

7.3.1. Μεταναστευτικές Πολιτικές

Οι μεταναστευτικές πολιτικές αποτελούν το κατεξοχήν εργαλείο, το οποίο είναι σε θέση να διαχειριστεί τις αυξανόμενες ροές με τέτοιο τρόπο, ώστε να «ενεργοποιούνται» όλες οι δυναμικές που παρουσιάζει η μετανάστευση, αλλά και ταυτόχρονα να περιορίζονται οι δυσμενείς επιπτώσεις. Αυτό είναι εφικτό παρά μόνο αν τα κράτη προβούν στη διαμόρφωση και την εφαρμογή ολιστικών εθνικών πολιτικών και θεσμικών πλαισίων, τα οποία να ενσωματώνουν καλά σχεδιασμένες μεταναστευτικές πολιτικές, όπως μέσω της ενίσχυσης της κυβερνητικής ικανότητας ενσωμάτωσης της μετανάστευσης στις περιφερειακές, εθνικές και τοπικές αναπτυξιακές στρατηγικές. Εντούτοις, όπως επισημαίνεται στη Διακήρυξη του 2016 για τους Πρόσφυγες και τους Μετανάστες «*τα οφέλη και οι ευκαιρίες από την ασφαλή, ομαλή και υπεύθυνη μετανάστευση, αν και είναι σημαντικά, συχνά υποτιμώνται*».³¹⁶

Η ανάγκη εφαρμογής ολιστικών μεταναστευτικών πολιτικών οφείλεται στην υφιστάμενη ανομοιογένεια των μεταναστευτικών προγραμμάτων και πρακτικών που ακολουθούνται ανά χώρα βάσει των εθνικών συμφερόντων και προτεραιοτήτων. Ορισμένες χώρες προορισμού, όπως ο Καναδάς και η Σουηδία,³¹⁷ έχουν καλές επιδόσεις στη διαφάνεια και στη διαχείριση των αντιλήψεων για τους μετανάστες που τις επιτρέπει την υποστήριξη θετικών προγραμμάτων για τους μετανάστες, ενώ υπάρχει και κυβερνητική υπηρεσία επιφορτισμένη με τη διευκόλυνση της μετάβασης σε όλους τους τομείς πολιτικής. Από την άλλη πλευρά, μερικές χώρες, όπως η Μολδαβία και η Τζαμάικα, εστιάζουν στη συστηματική σύνδεση της μετανάστευσης με την ανάπτυξη, ενώ άλλες προκρίνουν τη διασπορά τους, όπως οι Φιλιππίνες που προβαίνουν σε διμερείς, περιφερειακές και διεθνείς συνεργασίας σε θέματα επαναπατριsmού. Ορισμένες, πάλι, έχουν επενδύσει και καταβάλλουν σημαντική προσπάθεια για την ανάπτυξη ολοκληρωμένων μεταναστευτικών πολιτικών, όπως το

³¹⁶ New York Declaration for Refugees and Migrants, op. cit., παρ. 4.

³¹⁷ Η Σουηδία παρουσιάζει υψηλές επιδόσεις στη προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών, λόγω της ευρείας πρόσβασης που τους παρέχεται στην υγεία, την κοινωνική ασφάλιση και την αγορά εργασίας. Τα δικαιώματά τους στην υγειονομική περίθαλψη είναι ουσιαστικά τα ίδια με τους Σουηδούς πολίτες και στο κομμάτι της αγοράς εργασίας, η Σουηδία από το 2008 ακολουθεί μια ευέλικτη πολιτική που καθοδηγείται από τις ανάγκες των εργοδοτών για προσλήψεις. Βλ. Economist Intelligence Unit, 2016. *Measuring well-governed migration. The 2016 Migration Governance Index*, London: The Economist Intelligence Unit Ltd, σελ.56-58.

Μαρόκο και η Κόστα Ρίκα. Άλλες έχουν επιδείξει μεγάλη ανθεκτικότητα και ανταπόκριση στις μαζικές εισροές μεταναστών, όπως η Ιορδανία. Παρά τις διαφορετικές προσεγγίσεις, η κοινή βάση όλων σχεδόν των κρατών είναι η συμμετοχή στις δομές παγκόσμιας διακυβέρνησης σε συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΔΟΜ ή μέσω περιφερειακών συμβουλευτικών διαδικασιών.³¹⁸

Έμφαση θα δοθεί στο σημείο αυτό στο Πλαίσιο της Μεταναστευτικής Διακυβέρνησης του ΔΟΜ,³¹⁹ το οποίο ορίζει ένα συνεκτικό και ισορροπημένο σύνολο αρχών που, αν εκπληρωθεί, θα εξασφαλίσει ότι η μετανάστευση είναι ανθρώπινη και ομαλή και ωφελεί τους μετανάστες και τη κοινωνία. Η εστίαση στο πλαίσιο αυτό εξυπηρετεί την ανάδειξη των αρχών που είναι απαραίτητες για καλές μεταναστευτικές πολιτικές και τη σκιαγράφηση των βημάτων για τη βελτίωση της διακυβέρνησης. Αποτελεί, άλλωστε, το μοναδικό εργαλείο που προσφέρει μια ολοκληρωμένη κατανόηση της διακυβέρνησης της μετανάστευσης και βοηθάει τις κυβερνήσεις να αξιολογήσουν το πεδίο εφαρμογής των πολιτικών τους.³²⁰

Ο Δείκτης Μεταναστευτικής Διακυβέρνησης (Migration Governance Index «MGI») είναι εμπνευσμένος από το Πλαίσιο Μεταναστευτικής Διακυβέρνησης και ορίζει τα βασικά συστατικά για την υποστήριξη των σχεδιαζόμενων και καλά διαχειριζόμενων μεταναστευτικών πολιτικών, ώστε να επιτευχθεί η μεθοδική,³²¹ ασφαλής,³²² ομαλή³²³ και υπεύθυνη³²⁴ μετανάστευση. Αν και στη στόχευση αυτή σημαντική πρόκληση παρουσιάζει η απουσία σαφώς καθορισμών ορών, εντούτοις υπάρχει ευρεία συναίνεση, ενώ ο δείκτης προσφέρει ένα ισχυρό αναλυτικό υπόβαθρο για τη παρακολούθηση της προόδου προς την επίτευξη του ΣΒΑ 10.7. με εστίαση της δράσης εντός των τομέων. Περαιτέρω, επιβεβαιώνει το κυριαρχικό δικαίωμα των κρατών να καθορίζουν ποιος εισέρχεται και παραμένει στην επικράτειά τους και υπό ποιες συνθήκες σύμφωνα πάντοτε με το Διεθνές Δίκαιο, ενώ

³¹⁸ GFMD, 2015. *Session 2 Discussion Paper on Facilitating Well-managed Migration*, Geneva: IOM Thematic Meeting- Migration in the Post-2015 UN Development Agenda.

³¹⁹ IOM, 2015. *Migration Governance Framework. The essential elements for facilitating orderly, safe, regular and responsible migration and mobility of people through planned and well-managed migration policies*, Geneva: IOM Council 106th Session, Doc. C/106/40.

³²⁰ IOM, 2015. *Migration Governance Framework*, Geneva: 106th Council Session Resolution No. 1310.

³²¹ Ο όρος «Ομαλή Μετανάστευση» (Regular Migration), βάσει του ΔΟΜ, χρησιμοποιείται όταν «η μετανάστευση πραγματοποιείται μέσω αναγνωρισμένων και εξουσιοδοτημένων καναλιών διέλευσης».

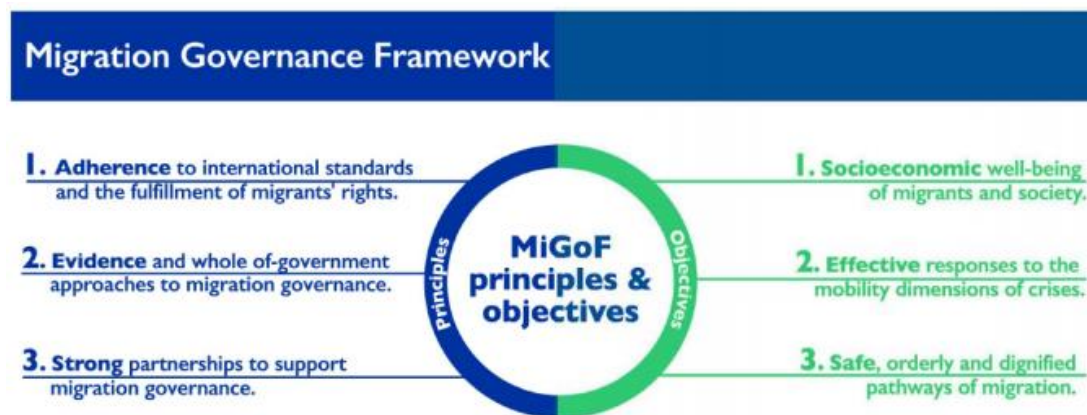
³²² Ο όρος «Ασφαλής Μετανάστευση» δεν ορίζεται στο γλωσσάριο του ΔΟΜ, αντ' αυτού μοναδικές αναφορές στην ασφάλεια εντοπίζονται στους όρους «ασφαλής χώρα προέλευσης» και «ασφαλής τρίτη χώρα». Ωστόσο, ως έννοια δεν είναι στατική, διότι η κατάσταση των μεταναστών μπορεί να μεταβληθεί από ασφαλής σε μη ασφαλής σε όλες τις φάσεις της μεταναστευτικής διαδικασίας.

³²³ Ο όρος «Μεθοδική Μετανάστευση» (Orderly Migration), βάσει του ΔΟΜ, χρησιμοποιείται όταν «η μετακίνηση ενός ατόμου από τη συνήθη κατοικία του σε νέο τόπο κατοικίας πραγματοποιείται σύμφωνα με τους νόμους και τους κανονισμούς που διέπουν την έξοδο από τη χώρα καταγωγής, το ταξίδι, τη διέλευση και την είσοδο στη χώρα προορισμού».

³²⁴ Ο όρος «Υπεύθυνη Μετανάστευση» (Responsible Migration) δεν ορίζεται στο γλωσσάριο του ΔΟΜ.

διακρίνεται σε δύο τομείς, τις αρχές και τους στόχους, όπως εκφράζεται από το κάτωθι σχήμα.

Σχήμα 24. Το πλαίσιο της διακυβέρνησης της μετανάστευσης

Πηγή: IOM, 2015. Council Resolution C/106/40.

Στις αρχές για τη προώθηση της μετανάστευσης συγκαταλέγονται: α) η τήρηση των διεθνών προτύπων και η εκπλήρωση των δικαιωμάτων των μεταναστών, β) η δημιουργία ολιστικών και εμπειριστατωμένων πολιτικών και γ) η συνεργασία διάφορων εταίρων για την αντιμετώπιση της μετανάστευσης και των συναφών θεμάτων. Το σύστημα από τη στιγμή που πληροί αυτές τις προϋποθέσεις επιδιώκει την προώθηση της κοινωνικοοικονομικής ευημερίας των μεταναστών, αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τις μεταναστευτικές κρίσεις και βεβαιώνει ότι η μετανάστευση πραγματοποιείται με ασφαλή και αξιοπρεπή τρόπο.³²⁵

Οι αρχές αυτές βρίσκονται σε πλήρη εναρμόνιση με τον Διεθνές Δίκαιο, όπου η υποχρέωση σεβασμού, προστασίας και εκπλήρωσης των δικαιωμάτων είναι πρωταρχικής σημασίας για όλους τους ανθρώπους εντός της επικράτειας ενός κράτους, ανεξαρτήτως εθνικότητας ή μεταναστευτικού καθεστώτος, παράλληλα με τον τερματισμό της ανθρώπινης εμπορίας και εκμετάλλευσης.

Οι μεταναστευτικές πολιτικές είναι αποτέλεσμα έντονου πολιτικού διαλόγου εντός των κρατών και λόγω αυτού συχνά ενσωματώνουν παραμέτρους και διατάξεις προς ικανοποίηση της κοινής γνώμης, παραμερίζοντας τις εμπειριστατωμένες μελέτες. Ωστόσο, για να επιτευχθεί η προαγωγή της μετανάστευσης είναι απαραίτητη η σωστά τεκμηριωμένη ανάλυση των οφελών και των κινδύνων που δημιουργούνται από αυτήν μέσω της συλλογής, ανάλυσης και χρησιμοποίησης αξιόπιστων δεδομένων και πληροφοριών. Η καλή διακυβέρνηση της μετανάστευσης

³²⁵ IOM, 2016b. *Facilitation of Safe, Regular and Orderly Migration*, Geneva: Global Compact Thematic Paper.

απαιτεί την ενσωμάτωση όλων των ειδών της,³²⁶ ώστε να διασφαλίζεται ότι πραγματοποιείται με γνώμονα τα ευρύτερα εθνικά συμφέροντα της εκάστοτε χώρας.

Η μετανάστευση είναι πολύπλοκη και ευρεία διαδικασία, η οποία απαιτεί τη συνεργασία πολλαπλών φορέων, όπως των κρατών, των υποεθνικών αρχών, των τοπικών κοινοτήτων, των δήμων, των μη κυβερνητικών οργανώσεων, των εργοδοτών και των συνδικάτων. Προκειμένου να είναι εφικτή η καλή και ολιστική διαχείριση της μετανάστευσης είναι απαραίτητη η δημιουργία άρρηκτων εταιρικών σχέσεων, οι οποίες να διευρύνουν τη κατανόηση της μετανάστευσης και να συμβάλλουν στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων προσεγγίσεων. Πέρα από τις συνεργατικές σχέσεις σε εθνικό επίπεδο, εξίσου, θεμελιώδους σημασίας είναι η διακρατική συνεργασία μεταξύ των γειτονικών χωρών και των χωρών προέλευσης και προορισμού. Κεντρικό σημείο των μεταναστευτικών πολιτικών που πρέπει να υιοθετήσουν τόσο οι χώρες προέλευσης των μεταναστών όσο και υποδοχής είναι η συνεργατική προσέγγιση για την αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών της ανθρώπινης κινητικότητας και η ταυτόχρονη αξιοποίηση των δυνατοτήτων της μετανάστευσης για τη τοπική βιώσιμη ανάπτυξη και τη διαχείριση των επιπτώσεων της μετανάστευσης.

Αναφορικά με τις στοχεύσεις, η ορθή μετανάστευση επιδιώκει τη προώθηση της κοινωνικοοικονομικής ευημερίας των μεταναστών και του κοινωνικού συνόλου, καθώς η φτώχεια, η αστάθεια και η έλλειψη πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες αποτελούν μερικούς από τους παράγοντες που ωθούν τα άτομα να μεταναστεύσουν. Ωστόσο, ακόμη στην περίπτωση εξάλειψης αυτών των παραμέτρων, τα άτομα θα εξακολουθούν να μεταναστεύουν σε μικρότερη κλίμακα για αναζήτηση μεγαλύτερων ευκαιριών ή για λόγους οικογενειακής επανένωσης. Ως εκ τούτου, από τη στιγμή που η μετανάστευση δεν αποτελεί μια κατάσταση, η οποία μπορεί να τερματιστεί, παρά μόνο να διαχειριστεί, τα κράτη πρέπει να προβούν στην οικοδόμηση των ικανοτήτων τους και στην υποστήριξη της κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης τόσο των κοινοτήτων όσο και των μεταναστών μέσω της υιοθέτησης ποικίλων προσεγγίσεων για τους μετανάστες που να εξασφαλίζουν ότι διατρέχονται από δίκαιη και αμερόληπτη πρόσβαση στην αγορά εργασίας, στις βασικές κοινωνικές υπηρεσίες, στους φορείς δικαιοσύνης και στις κοινωνικές παροχές.

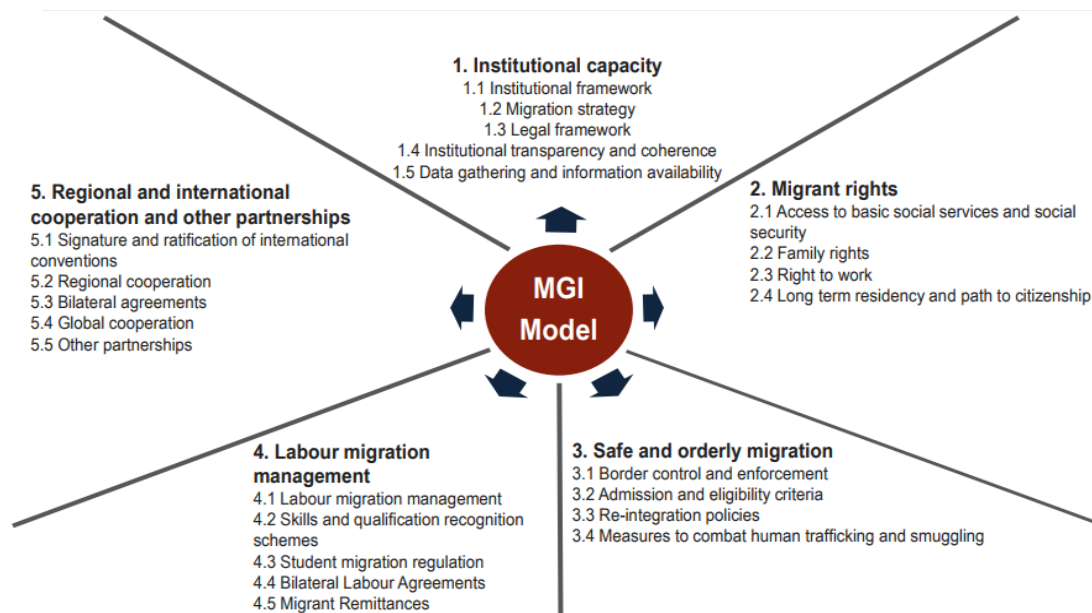
Τα μεταναστευτικά συστήματα πρέπει, επιπλέον, να εξασφαλίζουν ότι οι πολιτικές στοχεύσεις μετουσιώνονται σε πρακτικό επίπεδο και εφαρμόζονται αποτελεσματικά θωρακίζοντας την ασφαλή, ανθρώπινη και ομαλή μετανάστευση. Οι πολιτικές που διασφαλίζουν αυτές τις πτυχές της μετανάστευσης μπορούν να συνοψιστούν ως εξής: α) απλούστερα και πιο ελεύθερα μεταναστευτικά προγράμματα και διαδικασίες εισόδου, β) μηχανισμοί για τη προστασία των μεταναστών σε περιόδους κρίσεων, συμπεριλαμβανομένων των περιβαλλοντικών

³²⁶ Ibid

καταστροφών και γ) στρατηγικές για τη καταπολέμηση της ανθρωπίνης εμπορίας και του λαθρεμπορίου. Επιπλέον, η AAAA τονίζει ότι η πρόσβαση και η δυνατότητα μεταφοράς των κερδών αποτελεί μέρος της διασφάλισης της ασφαλούς, ομαλής και τακτικής μετανάστευσης.

Η παρακολούθηση του οικοδομήματος αυτού επιτυγχάνεται μέσα από 73 δείκτες που διακρίνονται σε πέντε διαφορετικούς τομείς της μετανάστευσης.³²⁷

Σχήμα 25. Το Μοντέλο της Διακυβέρνησης της Μετανάστευσης

Πηγή: Rango, M., 2017. *Measuring well-governed migration. The 2016 Migration Governance Index*.

Ενδεικτικά στους δείκτες εμπεριέχονται η συλλογή δεδομένων και η διαθεσιμότητα των πληροφοριών, τα δικαιώματα σε βασικές κοινωνικές υπηρεσίες και η κοινωνική ασφάλιση, το δικαίωμα μακροχρόνιας διαμονής και η διαδικασία της ιθαγένειας, ο έλεγχος των συνόρων και η ρύθμιση της μετανάστευσης των φοιτητών. Μια επιτυχής πρακτική, παραδείγματος χάρη, για τις χώρες προέλευσης των μεταναστών είναι η σύνδεση της μετανάστευσης με την ανάπτυξη μέσω της προσέγγισης της διασποράς και της υιοθέτησης πρωτοβουλιών που αξιοποιούν τους πολίτες του εξωτερικού. Αντιθέτως, επιτυχής πρακτική των χωρών υποδοχής είναι η σύνδεση της μετανάστευσης με την οικονομική ανάπτυξη μέσω του ελέγχου της αγοράς εργασίας και της προσέλκυσης εργαζομένων που χρειάζονται για τη κάλυψη κενών στο εργατικό δυναμικό.

³²⁷ IOM, 2017. *Measuring Migration Governance*, Geneva: Data Bulletin: Informing a Global Compact for Migration.

Το πρόγραμμα λειτουργεί πιλοτικά σε 15 χώρες³²⁸ που αντικατοπτρίζουν γεωγραφική ποικιλομορφία, διαφορετικά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης και ισορροπία μεταξύ των χωρών υποδοχής και προέλευσης των μεταναστών, ενώ σε δεύτερη φάση αναμένεται να λειτουργήσει σε 100 χώρες. Η μέτρηση της προόδου των χωρών αυτών, βάσει των πέντε τομέων της μετανάστευσης, ανέδειξε ότι έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικά βήματα στο τομέα της διεθνούς και περιφερειακής συνεργασίας και της θεσμικής ικανότητας, ωστόσο χρειάζεται μεγαλύτερη προσπάθεια στη προάσπιση των δικαιωμάτων των μεταναστών και στη διασφάλιση της ασφαλούς και μεθοδικής μετανάστευσης.

Πίνακας 15. Πιλοτική Αξιολόγηση της Μεταναστευτικής Διακυβέρνησης

	Institutional Capacity	Migrant Rights	Safe & Orderly Migration	Labour Migration Management	Regional & International Cooperation
Bahrain	Emerging	Emerging	Developed	Emerging	Developed
Bangladesh	Emerging	Emerging	Emerging	Developed	Mature
Canada	Mature	Developed	Developed	Developed	Mature
Costa Rica	Developed	Developed	Developed	Emerging	Mature
Germany	Mature	Developed	Mature	Developed	Mature
Ghana	Developed	Emerging	Mature	Nascent	Mature
Italy	Developed	Developed	Emerging	Developed	Mature
Mexico	Developed	Emerging	Emerging	Developed	Developed
Moldova	Developed	Developed	Mature	Developed	Mature
Morocco	Developed	Emerging	Emerging	Emerging	Developed
Philippines	Mature	Mature	Mature	Developed	Mature
South Africa	Mature	Developed	Developed	Developed	Mature
South Korea	Mature	Developed	Mature	Developed	Mature
Sweden	Developed	Mature	Developed	Developed	Mature
Turkey	Mature	Developed	Emerging	Developed	Developed

Πηγή: Economist Intelligence Unit, 2016. Measuring well-governed migration. The 2016 Migration Governance Index, σελ.8.

Ο δείκτης διακυβέρνησης της μετανάστευσης επιβεβαιώνει τη συναίνεση της διεθνούς κοινότητας σχετικά με την ανάγκη περαιτέρω βελτίωσης της διακυβέρνησης της μετανάστευσης και καλύπτει το θεσμικό κενό που υπήρχε. Παράλληλα με τη διευκόλυνση της μεθοδικής και υπεύθυνης μετανάστευσης ο δείκτης εξυπηρετεί και την άμβλυνση των μεταναστευτικών εμποδίων. Η πτυχή αυτή είναι ιδιαίτερος σημαντική, καθώς εκτιμάται ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων μπορεί να δημιουργήσει οικονομικά οφέλη που κυμαίνονται μεταξύ του 50% και του 150% του παγκόσμιου ΑΠΕ από τη μείωση των εμποδίων.³²⁹

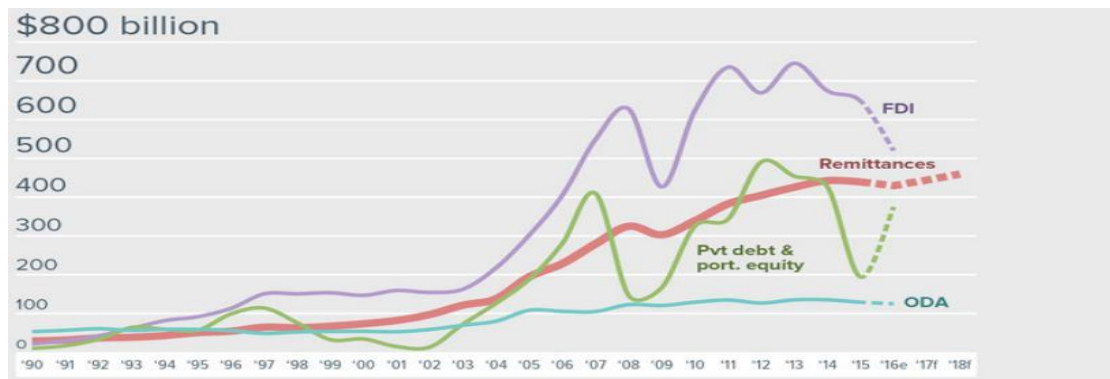
³²⁸ Οι χώρες που λαμβάνουν μέρος είναι: ο Καναδάς, το Μεξικό, η Κόστα Ρίκα, η Γερμανία, η Ιταλία, η Μολδαβία, η Σουηδία, η Τουρκία, το Μπαχρέιν, το Μπαγκλαντές, οι Φιλιππίνες, η Νότια Κορέα, η Γκάνα, το Μαρόκο και η Νότιος Αφρική.

³²⁹ Clemens, M., 2011. *Economics and Emigration: Trillion-Dollar Bills on the Sidewalk?*, Washington: Center for Global Development Working Paper 264, σελ. 1-30.

7.3.2. Εμβάσματα

Η οικονομική θεωρία επιβεβαιώνει ότι η μετακίνηση εκτός συνόρων για εργασία έχει τη δυνατότητα να παράγει σημαντικά οικονομικά οφέλη. Τα κέρδη από τη μετανάστευση συσσωρεύονται κατά κύριο λόγο στους ίδιους τους μετανάστες, αλλά είναι εξίσου πιθανό οι κάτοικοι των χωρών προέλευσης και προορισμού να επωφεληθούν από την μεγαλύτερη εργασιακή κινητικότητα. Το 2015 οι μετανάστες έστειλαν 432 δισεκατομμύρια σε εμβάσματα στις χώρες προέλευσής τους, έναντι της αρχικής πρόβλεψης των 601 δις.. Ωστόσο παραμένει μια σημαντική αύξηση από τα 325 εκατομμύρια που ήταν επίσημα καταγεγραμμένα και απεστάλησαν στις αναπτυσσόμενες χώρες το 2010. Ποσό το οποίο είναι τριπλάσιο από την ΕΑΒ.³³⁰

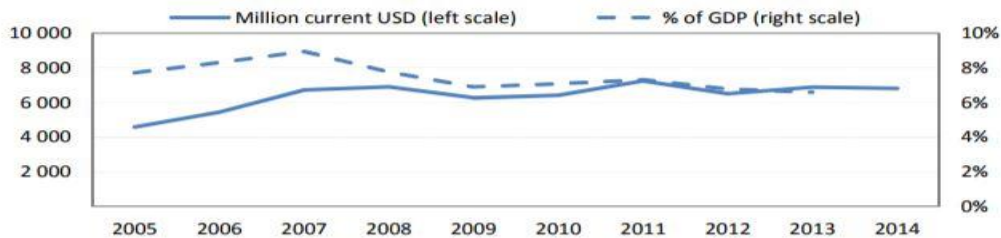
Σχήμα 26. Οι ροές εμβασμάτων προς τις αναπτυσσόμενες χώρες είναι μεγαλύτερες από την ΕΑΒ και περισσότερο σταθερές από τις ιδιωτικές ροές κεφαλαίων, 1990-2019

Πηγή: World Bank, 2017. Migration and Remittances. Recent Developments and Outlook.

Οι Μαροκινοί μετανάστες, παραδείγματος χάρη, μέσω των εμβασμάτων συνεισέφεραν το 2014 περίπου το 7% του ΑΕΠ του Μαρόκου, το οποίο αξιοποιήθηκε για την υποστήριξη του τομέα των ακινήτων.³³¹

Σχήμα 27. Τα συνολικά ετήσια εμβάσματα προς το Μαρόκο από Μαροκινούς Μετανάστες, 2005-14

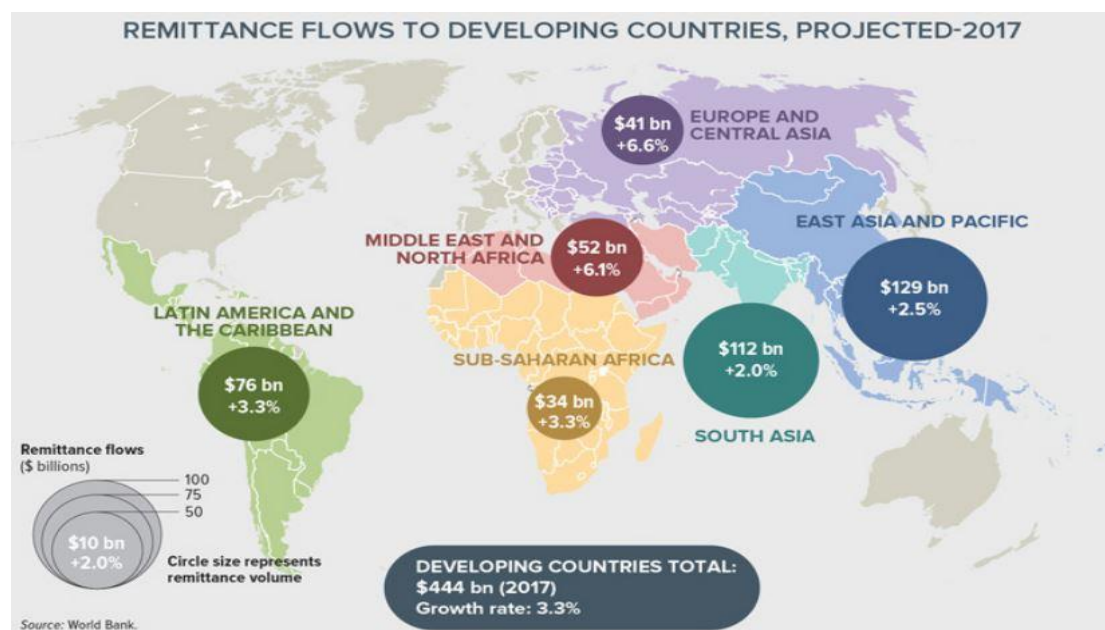
Πηγή: OECD, 2015. Connecting the Emigrants: A Global Profile of Diasporas

³³⁰ World Bank, 2016. *Migration and Remittances. Recent Developments and Outlook*, Washington DC: Migration and Development Brief 26, σελ.103-105.

³³¹ OECD, 2017. *Talent Abroad: A Review of Moroccan Emigrants*, Paris: OECD Publishing, σελ.103-105.

Αν και τα τελευταία δύο χρόνια παρατηρείται μια καθίζηση των ροών προς τις αναπτυσσόμενες χώρες της τάξης του 2,4% (429 δισεκατομμύρια το 2016), αυτές εξακολουθούν να είναι μεγαλύτερες από την ΕΑΒ και πιο σταθερές από τις ροές ιδιωτικών κεφαλαίων. Μάλιστα, αναμένεται να υπάρξει ανάκαμψη και αύξηση στο 3,3% το 2017, το οποίο αντιστοιχεί σε 444 δισεκατομμύρια.³³²

Σχήμα 28. Προβλεπόμενες Ροές Εμβασμάτων προς τις Αναπτυσσόμενες Χώρες το 2017

Πηγή: World Bank, 2017. Trends in Migration and Remittances.

Παρά το γεγονός ότι τα εμβάσματα είναι σημαντικά για την οικονομία των χωρών που είναι αποδέκτες, τα έξοδα μεταφοράς τους περιορίζουν σημαντικά τα παραγόμενα οφέλη. Ο υποστόχος 10.γ. προσβλέπει στη μείωση των εξόδων συναλλαγής για τα εμβάσματα των μεταναστών σε ποσοστό λιγότερο του 3% και στην εξάλειψη των ροών εμβασμάτων με κόστος που υπερβαίνει το 5%. Εντούτοις, παρά την ενσωμάτωση της προβληματικής σε διακριτό υποστόχο, το κόστος της συναλλαγής παραμένει ένα σημαντικό ζήτημα. Τα έξοδα αποστολής έχουν μειωθεί με τη πάροδο του χρόνου, αλλά παραμένουν υψηλά ιδίως στην Αφρική. Σύμφωνα μάλιστα με την ανάλυση του ΟΟΣΑ σχετικά με το κόστος μεταφοράς 345 ευρώ από την ΕΕ διαπιστώθηκε ότι οι μεταφορές προς τις χώρες MENA κοστίζουν τουλάχιστον 3%-5%, ενώ συνήθως φτάνουν το 5%. Η περιοχή MENA και η Υποσαχάρια Αφρική παρουσιάζουν το υψηλότερο κόστος μεταφοράς εμβασμάτων συγκριτικά με άλλες περιοχές του κόσμου που μπορούν να αγγίξουν μέχρι και το 10%.³³³

³³² World Bank, 2017. *Migration and Remittances: Recent Developments and Outlook. Special Topic: Return Migration*, Washington DC: Migration and Development Brief 28.

³³³ GMG, 2015. *Harnessing Migration, Remittances and Diaspora Contributions for Financing Sustainable Development*, New York: World Bank: Conference Summary Report, σελ.7.

Οι ροές εμβασμάτων προς τις χώρες προέλευσης συμβάλλουν θετικά στη μείωση του επιπέδου, του βάθους και της σοβαρότητας της φτώχειας, καθώς είναι μεγαλύτερες από άλλες χρηματοοικονομικές ροές που προορίζονται για την ανάπτυξη, όπως η επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια και οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου. Επιπλέον, οι ροές τείνουν να είναι πιο σταθερές από άλλες μορφές ιδιωτικών ροών, γεγονός που εξυπηρετεί τη μακροπρόθεσμη χάραξη πολιτικής των χωρών προέλευσης έχοντας μεγαλύτερη δυνατότητα πρόβλεψης των μελλοντικών πηγών εσόδων. Η μείωση της φτώχειας που επιτυγχάνεται μέσω των εμβασμάτων σχετίζεται και με τη παροχή ενός προστατευτικού κλοιού έναντι των οικονομικών τριγμών ή/και κρίσεων, αλλά και με την ενίσχυση της καταναλωτικής δυναμικής των φτωχών νοικοκυριών. Ενδείξεις υπάρχουν, επίσης, και για τη συμβολή που διαδραματίζουν στα καλύτερα αποτελέσματα στον τομέα της υγείας και της εκπαίδευσης μέσω της χρηματοδότησης των δημοσίων έργων υποδομής.³³⁴ Η σημαντικότερη ίσως συμβολή είναι το γεγονός ότι αποτελούν σημαντική πηγή ξένου συναλλάγματος για πολλές αναπτυσσόμενες χώρες που επιτρέπει την αξιοποίηση της ιδιωτικής χρηματοδότησης από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές.³³⁵

Σύμφωνα με το τμήμα Γυναικών του ΟΗΕ, οι γυναίκες έχουν περισσότερες πιθανότητες να είναι λήπτριες εμβασμάτων ανεξαρτήτως από το φύλο του αποστολέα, όπως συμβαίνει στη Λατινική Αμερική με τις γυναίκες στο Εκουαδόρ και τη Βραζιλία να αποτελούν τα δύο τρίτα των δικαιούχων.³³⁶ Τα εμβάσματα είναι ιδιαίτερα σημαντικά για την αύξηση της αυτονομίας των γυναικών,³³⁷ ενώ οι γυναίκες αποστέλλουν μέσω εμβασμάτων μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματός τους από ότι οι άντρες μετανάστες, αν και τα συνολικά ποσά εμβασμάτων είναι χαμηλότερα, λόγω χαμηλότερων αποδοχών. Οι μετανάστριες, παραδείγματος χάρη, στην Ισπανία αποδίδουν το 38,5% των εισοδημάτων τους σε αντιπαραβολή με τους άντρες, οι οποίοι αποστέλλουν μόλις το 14,5%,³³⁸ ενώ οι γυναίκες από το Μπαγκλαντές που εργάζονται στη Μέση Ανατολή στέλνουν το 77% των εσόδων τους κατά μέσο όρο. Πέρα από τη διαφοροποίηση του ποσού που δίδεται, τα εμβάσματα των γυναικών τείνουν να χρησιμοποιούνται για την εκπαίδευση, την υγεία, τα τρόφιμα, τα είδη ένδυσης και τη στέγαση.³³⁹

³³⁴ Ibid

³³⁵ Ibid

³³⁶ Petrozziello, A., 2013. *Gender on the Move: Working on the Migration-Development Nexus from a Gender Perspective*, Santo Domingo: UN Women.

³³⁷ Οι γυναίκες στις Φιλιππίνες αξιοποιούν τα εμβάσματα που λαμβάνουν για την ενδυνάμωσή τους και έχουν κατορθώσει να μεταπηδήσουν από το γεωργικό τομέα στη λειτουργία μικρών επιχειρήσεων βλ. IOM, 2012. *Rural Women and Migration*. Geneva: IOM.

³³⁸ Deere, C., Alvarado, G., Oduro, A. & Boakye-Yiadom, L., 2015. *Gender, Remittances and Asset Accumulation in Ecuador and Ghana*, New York: UN Women.

³³⁹ UN Women, 2013. *Managing Labour Migration in ASEAN: Concerns for Women Migrant Workers*, Bangkok: Asia-Pacific Regional Office, σελ.8.

Στον αντίποδα, παρά το οφέλη από τα εμβάσματα, υπάρχουν ορισμένες ανησυχίες στην μετανάστευση του εργατικού δυναμικού, ιδίως των ειδικευμένων εργαζομένων, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε υπονόμηση του ανθρωπίνου κεφαλαίου και κατ' επέκταση της κοινωνικό-οικονομικής ανάπτυξης. Ωστόσο, τα εμπειρικά στοιχεία τείνουν να είναι μικτά. Οι Easterly και Nyarko, παραδείγματος χάρη, ανέδειξαν ότι η διαρροή επιστημονικού δυναμικού είναι πιθανή να παράγει καθαρό όφελος στις χώρες προέλευσης σύμφωνα με τους υπολογισμούς για τη Γκάνα αντισταθμίζοντας τις απώλειες που οφείλονται στη μετανάστευση.³⁴⁰ Ανησυχία προκαλεί και το γεγονός του κατά πόσο τα εμβάσματα πράγματι αξιοποιούνται για τη χρηματοδότηση των υποδομών ή απλώς αυξάνουν τη καταναλωτική δύναμη των νοικοκυριών. Επιπλέον, τα εμβάσματα, παρότι αποτελούν σημαντική πηγή εσόδων, αυξάνουν την εξάρτηση των κρατών από τις συνεισφορές των μεταναστών, γεγονός που εκθέτει τα κράτη σε οικονομικούς κλυδωνισμούς σε περίπτωση που αλλάξει η δημογραφική σύνθεση των μεταναστών.³⁴¹ Προς επίλυση αυτών των προβληματισμών θα ήταν ωφέλιμο οι πόροι που προκύπτουν από τα εμβάσματα να απορροφηθούν σε τομείς, οι οποίοι θα αντιμετωπίσουν τους παράγοντες που ωθούν σε μετανάστευση, όπως η έλλειψη των οικονομικών ευκαιριών, οι φυσικές καταστροφές και οι συρράξεις.

Συνολικά, τα εμβάσματα έχουν δεσπόζουσα θέση στην οικονομική ευημερία, των αναπτυσσομένων κρατών, ενώ μπορούν να αξιοποιηθούν σε μακροοικονομικό επίπεδο μέσω της πρόσβασης σε κεφαλαιαγορές και της βελτίωσης της πιστοληπτικής ικανότητας και σε μικροοικονομικό επίπεδο μέσω της πρόσβασης σε νέα χρηματοπιστωτικά προϊόντα και της ενίσχυσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Η μείωση του οικονομικού και του κοινωνικού κόστους της μετανάστευσης και η εξοικονόμηση από τα έξοδα πρόσληψης που επωμίζονται οι μετανάστες μπορούν να αποφέρουν έσοδα ύψους 5 έως 10 δισεκατομμυρίων δολαρίων, τα οποία γίνεται να διοχετευτούν για την ανάπτυξη.³⁴² Οι μετανάστες θα μπορούσαν, επιπλέον, να αποταμιεύσουν από 4 έως 8 φορές περισσότερο από τη μείωση των τελών αποστολής των εμβασμάτων. Αν και η πλήρης κατάργηση των εμποδίων της μετανάστευσης είναι ανέφικτη, εκτιμάται ότι ακόμη και οι πιο περιορισμένες αλλαγές μπορούν να αποδειχτούν ευεργετικές, καθώς υπολογίζεται ότι μια μικρή αύξηση της μετανάστευσης του εργατικού δυναμικού της τάξης του 3% μεταξύ του Νότου και του Βορρά θα αυξήσει το παγκόσμιο ΑΕΠ κατά 288 δις. δολάρια.³⁴³

³⁴⁰ Ibid

³⁴¹ Fargues, P., 2011. International Migration and the Demographic Transition: A Two-way Interaction. *International Migration Review*, 45(3), σελ. 588-614.

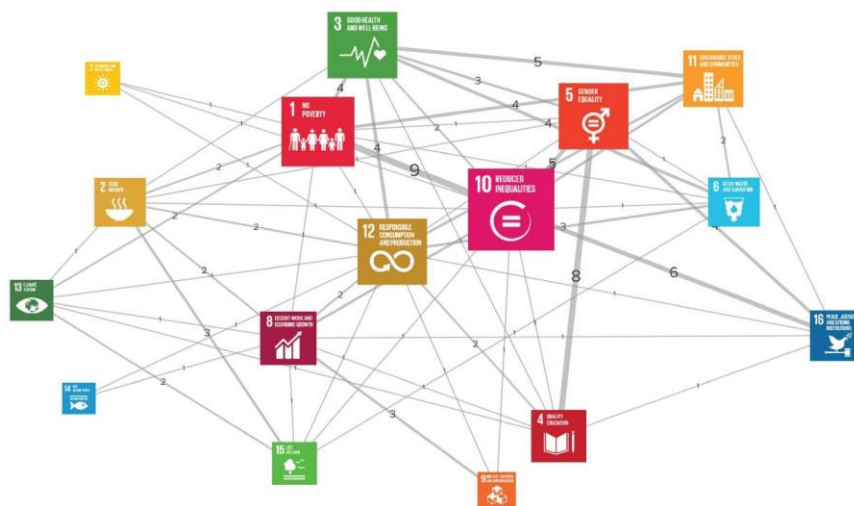
³⁴² Ibid

³⁴³ Walmsley, T., Winters, A. & Ahmed, A., 2011. The impact of the movement of labour: Results from a model of bilateral migration flows. *Global Economy Journal*, 11(4), σελ. 1-24.

7.3.3. Οι Διασυνδέσεις με τους Υπόλοιπους Στόχους και ο Κεντρικός Ρόλος των Ανισοτήτων στη Σύνδεση των Επιμέρους Θεματικών

Εκτός από το στόχο 10 που αφορά συγκεκριμένα την εισοδηματική ανισότητα, εντοπίζεται μια ευρύτερη θεώρηση της ανισότητας μέσα από πολλούς στόχους που ασχολούνται είτε άμεσα είτε έμμεσα με αντίστοιχα ζητήματα. Η ανασκόπηση των προκαταρκτικών ΣΒΑ που πραγματοποιήθηκε από τον Norton κατέληξε ότι 24 στόχοι θα μπορούσαν να εξεταστούν μέσα από το φακό των ανισοτήτων από τη στιγμή που «οι στόχοι με κεντρική επιδίωξη την ισότητα πλαισιώνονται από το δικαίωμα πρόσβασης σε μια υπηρεσία ή από την καθολική επίτευξη της ευημερίας».³⁴⁴ Σαφή σύνδεση με τη μείωση των κάθετων και των οριζόντιων ανισοτήτων εντοπίζεται στην επίτευξη της καθολικής κάλυψης της υγείας, στον τερματισμό όλων των παιδικών θανάτων που μπορούν να αποφευχθούν (ΣΒΑ3) και στη καθολική, ελεύθερη και ισότιμη πρόσβαση στη πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια ποιοτική εκπαίδευση (ΣΒΑ 4). Περαιτέρω, άρρηκτη σχέση παρατηρείται στο τερματισμό των διακρίσεων κατά των γυναικών και των κοριτσιών (ΣΒΑ 5), διότι το φύλο είναι εξίσου ζήτημα που ενσωματώνεται οριζόντια, και στη παροχή νομικής ταυτότητα σε όλους, συμπεριλαμβανομένης της ληξιαρχικής καταχώρησης των γεννήσεων (ΣΒΑ 16). Οι διαπιστώσεις αυτές οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι ανισότητες βρίσκονται στο πυρήνα του αναπτυξιακού οικοδομήματος και αποτελούν τον συνδετικό κρίκο μεταξύ των επιμέρους θεματικών που αναλύθηκαν, δηλαδή, της υγείας, της μετανάστευσης, του φύλου και των αξιοπρεπών θέσεων εργασίας.

Σχήμα 29. Η Διασύνδεση των Ανισοτήτων με τους Υπόλοιπους Στόχους

Πηγή: le Blanc, D., 2016. The Water, Food, Energy and Climate Nexus: Challenges and an Agenda for Action, Routledge.

³⁴⁴ Norton, A., Mariotti, C., Shepherd, A. & Kabeer, N., 2014. *What can be done to address intersecting inequalities? Social justice post-2015*, London: ODI Briefing 93, σελ.4-5.

Συγκεκριμένα, η αναφορά στη πρόσβαση κατανέμεται σε όλους τους άλλους υποστόχους που περιλαμβάνονται στο στόχο 6 για τη νερό και την αποχέτευση, το στόχο 7 για τη ενέργεια, ιδίως αναφορικά με τη πρόσβαση σε χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, το στόχο 9 για τις υποδομές, το στόχο 11 για τους πόλεις και τους οικισμούς όσον αφορά τη στέγαση, τα συστήματα μεταφορών και τους δημόσιους χώρους, το στόχο 14 για τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση των ωκεανών και ειδικότερα για τη πρόσβαση των αλιέων μικρής κλίμακας σε πόρους και αγορές και το στόχο 16 για τις ειρηνικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίες που διαθέτουν πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Η επίτευξη αυτών των στόχων για την πρόσβαση θα απαιτούσε και θα οδηγούσε σε ουσιαστικές βελτιώσεις του εισοδήματος και του βιοτικού επιπέδου των μεταναστών και ως εκ τούτου θα οδηγούσε σε σημαντικές επιπτώσεις στην ισότητα. Η ευρεία φύση των στοχεύσεων και η απαίτηση ουσιαστικών αλλαγών για την υλοποίησή τους έχει ως απόρροια και την άμβλυση των ανισοτήτων, δεδομένου ότι δεν θα ήταν εφικτή η επίτευξη της πρόσβασης σε τόσους τομείς, ενώ η κοινωνία παραμένει σε μεγάλο βαθμό άνιση. Συνεπώς, η βελτίωση της συνολικής πρόσβασης σημαίνει ταυτόχρονα και μείωση τόσο της οριζόντιας όσο και της κάθετης ανισότητας, διότι αφενός μειώνει τις ανισότητες μεταξύ των ομάδων και των πρακτικών που εισάγουν διακρίσεις και αφετέρου βελτιώνει την ισότητα μεταξύ των ατόμων όλων των ομάδων και των εισοδημάτων. Η ισότητα των ευκαιριών είναι εξίσου κρίσιμος παράγοντας για τη μείωση των ανισοτήτων, η οποία επίσης συνδέεται με ζητήματα πρόσβασης. Η ικανότητα πρόσβασης στην ποιοτική εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη, την ενέργεια, τις υποδομές, κ.λπ. αποτελεί σημαντική πτυχή των ευκαιριών που θα επιτρέψει σε όλους τους ανθρώπους να εργαστούν για την εκπλήρωση των δυνατοτήτων τους αμβλύνοντας τις ανισότητες.

Ανακεφαλαιώνοντας, η διαμόρφωση της αναπτυξιακής ατζέντας είναι βασισμένη στο δίπολο της ισότητας και των ανισοτήτων, έννοιες οι οποίες διατρέχουν το σύνολο των ΣΒΑ. Οι ανισότητες αποτελούν τη πεμπτουσία του αναπτυξιακού πλαισίου, ενώ σε σχέση με τους μετανάστες, η σύνδεση εντοπίζεται στον τομέα των ολιστικών μεταναστευτικών πολιτικών για την επιτυχή διαχείριση του φαινομένου και στα εμβάσματα, τα οποία παράγουν σημαντικά οικονομικά και κοινωνικά οφέλη για τις κοινότητες των χωρών προέλευσης των μεταναστών.

7.4. Καλές Πρακτικές και Πιθανότητες Επίτευξης του Στόχου

Ο στόχος της μείωσης των ανισοτήτων αποτελεί κεντρική αναπτυξιακή προσέγγιση, η οποία έλκει την προσοχή ποικίλων φορέων και δρώντων για την ενίσχυση της υλοποίησης των ειδικότερων στοχεύσεων μέσω της κατάρτισης αντίστοιχων προγραμμάτων και της παροχής χρηματοδότησης. Το Πλαίσιο Διακυβέρνησης του ΔΟΜ αποτελεί τη κεντρική καλή πρακτική που καθορίζει και καθοδηγεί τη πρόοδο του ΣΒΑ 10.7. Ως εκ τούτου, η πρόοδος διαγράφεται κυρίως από αυτό που αποτελεί, μέχρι στιγμής, το μοναδικό λεπτομερές πλέγμα για τις καλά διαχειριζόμενες μεταναστευτικές πολιτικές, το οποίο διευκολύνει τον αναγκαίο διάλογο και την κοινή αντίληψη μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών. Ωστόσο, πέρα από το πλαίσιο αυτό υπάρχουν και άλλες πρακτικές που έχουν υιοθετηθεί είτε σε εθνικό επίπεδο είτε σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Ενδεικτικά στις καλές πρακτικές συγκαταλέγεται το Παγκόσμιο από Κοινού Πρόγραμμα για την ενσωμάτωση της μετανάστευσης σε εθνικές στρατηγικές, το οποίο διενεργείται από το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα του ΟΗΕ σε συνεργασία με τον ΔΟΜ και εφαρμόζεται από το 2011 με έτος περάτωσης το 2018. Στόχευση του προγράμματος είναι η υποστήριξη των κυβερνήσεων όσον αφορά τη μετανάστευση στον εθνικό αναπτυξιακό σχεδιασμό και τον καθορισμό συνεκτικών προσεγγίσεων μέσω εκτεταμένων διαβουλεύσεων σχετικά με τις μεταναστευτικές πολιτικές, τα κατάλληλα θεσμικά πλαίσια και τους δεσμούς μεταξύ της κινητικότητας και τομειακών πολιτικών, όπως η υγεία, η εκπαίδευση, οι επενδύσεις και η γεωργία. Το πρόγραμμα εφαρμόζεται επί του παρόντος με επιτυχία σε οκτώ χώρες: το Μπαγκλαντές, τη Τζαμάικα, το Εκουαδόρ, τη Δημοκρατία της Κιργιζίας, τη Μολδαβία, το Μαρόκο, τη Σερβία και την Τυνησία.³⁴⁵

Η διεισδυτική ερευνητική ματιά, με την οποία προσεγγίσθηκαν οι δύο επιμέρους υποστόχοι για τις ανισότητες, επιτρέπει την εξαγωγή ορισμένων διαπιστώσεων αναφορικά με τις πιθανότητες επίτευξης. Αναφορικά με τις μεταναστευτικές πολιτικές χρειάζεται να δοθεί περαιτέρω έμφαση, όχι μόνο στο κομμάτι της νομικής κάλυψης της κοινωνική προστασίας στη χώρα υποδοχής, αλλά και στη δυνατότητα μεταφοράς των οφελών αυτών, όπως των συντάξεων, όταν επιστρέφουν στη χώρα προέλευσης ή μετεγκαθίστανται σε άλλη χώρα. Το γεγονός ότι τα δικαιώματα αυτά συχνά δεν είναι μεταβιβάσιμα αυξάνουν τη τρωτότητα των μεταναστών μειώνοντας παράλληλα τα κίνητρα συνεισφοράς τους στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Η ασθενής εστίαση σε αυτή τη παράμετρο δύναται να υποσκάψει τη συνολική προσπάθεια μείωσης των ανισοτήτων και προς αποφυγή αυτού του σεναρίου είναι απαραίτητη η επέκταση και βελτίωση του συστήματος μεταφοράς των κοινωνικών οφελών για προστασία των μεταναστών. Η συνιστώσα της διαφάνειας είναι, εξίσου, απαραίτητη για τη καλή διακυβέρνηση της

³⁴⁵ UNDP, 2016. *Support to the Implementation of Sustainable Development Goal 10: Reducing Inequality within and among countries*, New York: UNDP, σελ.17.

μετανάστευσης, συμπεριλαμβανομένης της ενημέρωσης των μεταναστών σχετικά με τους νόμους και τους κανονισμούς, της δημοσίευσης δεδομένων αναφορικά με ευαίσθητες πληροφορίες, όπως θανάτους μεταναστών και θύματα ανθρωπίνης εμπορίας. Επιπλέον, για να είναι εφικτή η επίτευξη της δέσμευσης απαιτείται περαιτέρω ενδυνάμωση της περιφερειακής συνεργασίας και μεγαλύτερη γνώση της θεσμικής αποτελεσματικότητας για τη χάραξη καλύτερων μεταναστευτικών πολιτικών. Εκτός από τις παραμέτρους αυτές που πρέπει να ληφθούν υπόψη, το σημαντικότερο ζήτημα που υποδαυλίζει την επίτευξη των καλά διαχειριζόμενων μεταναστευτικών πολιτικών είναι τα σχετικά δεδομένα. Τα δεδομένα σχετικά με τη διακυβέρνηση της μετανάστευσης κυρίως επικεντρώνονται σε ορισμένες μόνο περιοχές ή σε ορισμένες χρονικές περιόδους, ενώ οι περισσότεροι δείκτες καλύπτουν μερικές μόνο πτυχές στις οποίες εμπλέκεται η μετανάστευση. Ως συνέπεια, δεν είναι πάντοτε εφικτή η ολιστική επισκόπηση της μεταναστευτικής διακυβέρνησης.

Αναφορικά με τα εμπόδια, σύμφωνα με τη Έκθεση Προόδου των Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης, τα ταχυδρομεία και οι φορείς μεταφοράς χρημάτων χρεώνουν πάνω από το 6% του ποσού που έχει καταβληθεί, ενώ οι εμπορικές τράπεζες χρεώνουν το 11%. Το ποσοστό χρέωσης είναι σημαντικά υψηλότερο από το στόχο του 3%. Εντούτοις, υπάρχουν νέες και βελτιωμένες τεχνολογίες, όπως οι προπληρωμένες κάρτες, οι οποίες προσφέρουν χαμηλότερες αμοιβές για την αποστολή χρημάτων στο σπίτι, μεταξύ του 2 και του 4%, χωρίς ωστόσο να είναι ακόμη ευρέως διαθέσιμες ή να χρησιμοποιούνται από πολλούς αποστολείς εμβασμάτων.³⁴⁶ Επομένως, από τη στιγμή που υπάρχει η διαθέσιμη τεχνολογία αναμένεται βελτίωση του συγκεκριμένου υποστόχου στο άμεσο χρονικό διάστημα με προϋπόθεση την ευρύτερη πληροφόρηση των μεταναστών για τις νέες τεχνολογίες. Τέλος, παράγοντας που θα μπορούσε να επιταχύνει την επίτευξη της μείωσης του κόστους αποστολής των εμβασμάτων είναι η γνωστοποίηση των οφελών της μετανάστευσης και των εμβασμάτων στην οικονομική ανέλιξη τόσο των χωρών προέλευσης όσο και προορισμού. Ένα σημαντικό εμπόδιο, όμως, στη μείωση των τελών των εμβασμάτων προκύπτει από το κόστος που συνδέεται με την εφαρμογή του συστήματος καταπολέμησης της νομιμοποίησης των εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και από τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας (Anti-money Laundering and Counter-Terrorism Financing- «AML-CTF»).

³⁴⁶ Secretary-General, 2017. *Progress towards the Sustainable Development Goals. Report of the Secretary-General*, New York: UN Doc. E/2017/66, σελ.12.

³⁴⁷ GMG, 2015, op.cit., σελ. 8.

Πίνακας 16. Το κόστος αποστολής εμβασμάτων, 2017

FIGURE 1.4. The Cost of Sending \$200 Has Remained Nearly Flat in 2017

Source: Remittance Prices Worldwide, World Bank.

Πηγή: World Bank, 2017. Remittance Prices Worldwide

Αμοιβαία προβληματική και των δύο υποστόχων είναι οι δείκτες που μετρούν τη πρόοδο προς την επίτευξή τους και το κατά πόσο καλύπτουν επαρκώς όλες τις πτυχές τους. Αν και οι δείκτες φαίνεται να ανταποκρίνονται στις διαστάσεις των υποστόχων, το ζήτημα εντοπίζεται στη δυσκολία μέτρησης της προόδου, καθώς κατηγοριοποιούνται στη τρίτη κατηγορία. Ήδη πραγματοποιούνται σημαντικές προσπάθειες στο κομμάτι της ευρύτερης διαθεσιμότητας των δεδομένων και στη διάκριση των στοιχείων σύμφωνα με το μεταναστευτικό καθεστώς.³⁴⁸

Πίνακας 17. Ταξινόμηση Ενδεικτικών Υποστόχων των Ανισοτήτων

10.2. Ενδυνάμωση και προαγωγή, έως το 2030, της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ένταξης όλων	10.2.1. Ποσοστό των ατόμων που ζουν κάτω από το 50% του μέσου εισοδήματος ανάλογα με την ηλικία, το φύλο και τα άτομα με ειδικές ανάγκες	Κατηγορία 3
10.7. Διευκόλυνση της μετανάστευσης με μεθοδικό, ομαλό, ασφαλή και υπεύθυνο τρόπο μέσω της εφαρμογής οργανωμένων και διαφανών μεταναστατευτικών πολιτικών	10.7.1. Κόστος πρόσληψης που επιβαρύνει τον εργαζόμενο ως ποσοστό των ετήσιων εσόδων στη χώρα προορισμού	Κατηγορία 3
	10.7.2. Αριθμός χωρών που έχουν εφαρμόσει οργανωμένες μεταναστευτικές πολιτικές	Κατηγορία 3
10.Γ. Μείωση σε λιγότερο από 3% τα έξοδα μεταφοράς των εμβασμάτων των μεταναστών και εξάλειψη των ρών εμβασμάτων, όπου τα έξοδα υπερβαίνουν το 5%	10.Γ.1. Κόστος των εμβασμάτων ως ποσοστό του ποσού εμβάσματος	Κατηγορία 3

Πηγή: IAEG-SDGs, 2017. Tier Classification for Global SDG Indicators.

³⁴⁸ IOM, 2017. *Migration Initiatives 2018*, Geneva: IOM.

Συμπεράσματα

Η πλέον πρόσφατη εξέλιξη στο αναπτυξιακό πεδίο αφορά την υιοθέτηση της Ατζέντας 2030, ενός νέου προγράμματος για τη βιώσιμη ανάπτυξη που εγκαθίδρυσε ένα σύνολο 17 ΣΒΑ και 169 υποστόχων, μετά από τρία και πλέον χρόνια διακυβερνητικών διαπραγματεύσεων για την μετά το 2015 αναπτυξιακή ατζέντα. Με την ιστορική αυτή συμφωνία φαίνεται να επιτυγχάνεται μια κοινή συναίνεση στα βασικά συστατικά στοιχεία του κοινωνικού πυλώνα της βιώσιμης ανάπτυξης. Ο πυλώνας αυτός αποτελεί τον μοναδικό από τους τρεις πυλώνες που ακόμη υπολείπεται η σαφής οριοθέτησή του, καθώς παρουσιάζει σημαντική ποικιλομορφία ζητημάτων, δυσκολία ποσοτικοποίησης των δεδομένων και δυσχέρεια στον εντοπισμό των αμιγώς κοινωνικών ζητημάτων, ενώ έλκει τις ρίζες του από διαφορετικά επιστημονικά πεδία, όπως τη κοινωνιολογία και την οικονομική επιστήμη. Η απουσία οριοθέτησης, ωστόσο, έχει επιτρέψει τη δημιουργική του ερμηνεία και τη προσαρμογή του κατά περίπτωση με αποτέλεσμα να υπάρχει ευρεία συναίνεση για τη σπουδαιότητα του, παρά την έλλειψη των σαφώς προσδιορισμένων κοινωνικών ζητημάτων που την απαρτίζουν. Η δυνατότητα αυτή εξυπηρετεί, περαιτέρω, την ευρεία κάλυψη των συνεχώς αναδυόμενων προκλήσεων και προοπτικών, όπως τη μετανάστευση και τα διλήμματα σχετικά με τη κοινωνική δικαιοσύνη και τη ποιότητα της ζωής.

Η Ατζέντα 2030 προσδίδει ιδιαίτερη σημασία στα κοινωνικά ζητήματα, λόγω της διαπίστωσης ότι η ανάπτυξη δεν μπορεί να είναι βιώσιμη παρά μόνο αν στηρίζεται σε ισχυρά κοινωνικά θεμέλια. Έτσι, μέσω της διεξοδικής ανάλυσης, εντοπίστηκε ότι τα σημεία στα οποία εστιάζει τόσο το εισαγωγικό κείμενο της Ατζέντας 2030 όσο και οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης είναι η επίτευξη της ισότητας, η αξιοπρεπής εργασία, η διασφάλιση των ίσων ευκαιριών, η κοινωνική δικαιοσύνη, η ποιότητα της ζωής, η προαγωγή της ενεργούς συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών και η κοινωνική προστασία. Ως εκ τούτου, ο κοινωνικός πυλώνας αφορά τη δικαιοσύνη, τη ποιότητα της ζωής, την ισότητα των φύλων, τη διαγενεακή και ενδογενεακή ισότητα, τη κοινωνική ένταξη, τη συμμετοχή, τη συνοχή και τη κοινωνική ανθεκτικότητα. Ανανεωμένη έμφαση, εντοπίζεται, επιπλέον, στις θεματικές του αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης, καθώς ως αποτέλεσμα της απουσίας των ίσων ευκαιριών και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων υπήρξε συνεχιζόμενη αύξηση των ανισοτήτων και διαιώνιση του φαινομένου της φτώχειας. Συνεπώς, ο κοινωνικός πυλώνας παρουσιάζει δημιουργική ευπλασία που ενσωματώνει ένα ευρύ όραμα για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής και της ευημερίας όλων μέσω της επένδυσης σε ανθρώπινο και κοινωνικό κεφάλαιο. Τα κοινωνικά ζητήματα ενσωματώνονται στους ΣΒΑ 1 έως 5, με τους στόχους για την υγεία και την ισότητα των φύλων να είναι από τους λιγότερο ισορροπημένους και να εστιάζουν σε κοινωνικά ζητήματα, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τις οικονομικές και περιβαλλοντικές προεκτάσεις.

Πυρήνας και βασικό σύνθημα της Ατζέντας 2030 είναι «Να μην μείνει κανείς πίσω». Η προτεραιότητα αυτή αποδίδει την ανάγκη διασφάλισης ότι οι πιο ευάλωτες κατηγορίες θα ενταχθούν στη συνολική προσπάθεια και θα αποτραπεί η απουσία ένταξής τους, όπως είχε γίνει στους ΑΣΧ. Οι συνήθεις παράγοντες που εντείνουν τον αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση, υποδαυλίζοντας τη βιώσιμη ανάπτυξη, είναι η εθνικότητα, το φύλο, η ηλικία, η αναπηρία και το μεταναστευτικό καθεστώς. Η μετανάστευση, πριν από την Ατζέντα, σπάνια θεωρούνταν ως αναπτυξιακό ζήτημα, παρά το γεγονός ότι υπήρχε συναίνεση στο γεγονός ότι δημιουργεί καθαρά συνολικά οφέλη. Τα διστακτικά βήματα προς την αναγνώριση της συμβολής της οφείλονται στα βραχυπρόθεσμα κόστη, στην διστακτικότητα των πολιτικών στις χώρες υποδοχής, λόγω των αρνητικών αντιλήψεων που επικρατούν για τους μετακινούμενους πολίτες και στις ανησυχίες σχετικά με την κοινωνική συνοχή, την εθνική ασφάλεια και την δυνατότητα των δημόσιων υπηρεσιών και την διαρροή επιστημονικού δυναμικού. Η Ατζέντα μέσω της αναγνώρισης της συνεισφοράς των μεταναστών και σε συμμόρφωση με το σύνθημα «Να μην μείνει κανείς πίσω» κατέστησε την μετανάστευση ως σημαντική παράμετρο του αναπτυξιακού πλαισίου. Στη βάση αυτής της προτεραιότητας, η μετανάστευση ενσωματώθηκε στην παγκόσμια αναπτυξιακή ατζέντα ως ένα ζήτημα που διαπερνά οριζόντια όλες τις θεματικές (cross-cutting issue). Η Ατζέντα 2030 αναγνώρισε «τη θετική συμβολή των μεταναστών στη χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη» σημειώνοντας ταυτόχρονα τη «πολυδιάστατη πραγματικότητα» της μετανάστευσης. Η κεντρική αναφορά στη μετανάστευση πραγματοποιείται στο στόχο 10.7 για τη διευκόλυνση της μεθοδικής, ασφαλούς, ομαλής και υπεύθυνης μετανάστευσης, μεταξύ άλλων, μέσω της υλοποίησης προγραμματισμένων και καλά διαχειριζόμενων μεταναστευτικών πολιτικών για τη μείωση των ανισοτήτων εντός και μεταξύ των χωρών. Ωστόσο, η μετανάστευση δεν περιορίζεται μόνο εντός αυτής θεματικής, αλλά έχει αμφίδρομη σχέση με όλα τα ζητήματα που αναδεικνύουν οι ΣΒΑ από τη στιγμή που είναι ένα δυναμικό και συνάμα φλέγον φαινόμενο. Η Ατζέντα 2030, άλλωστε, δεν περιορίζεται στην απλή ένταξη των μεταναστών στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, καθώς κάτι τέτοιο θα αποδυνάμωνε τη συμβολή που έχουν στα βελτιωμένα οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα, αλλά προβαίνει στην οριζόντια ενσωμάτωσή τους και στην αναγνώριση της ανάγκης ενεργούς συμμετοχής τους κατά τη λήψη, το σχεδιασμό και την υλοποίηση των σχεδίων για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Η διαχείριση των μεταναστών αναβαθμίστηκε σε κεντρική στρατηγική των κρατών, προκειμένου να είναι εφικτή η επίτευξη των ΣΒΑ, γεγονός που αποτελεί σημαντική καινοτομία προς διόρθωση της παράλειψης που είχε προηγηθεί στους ΑΣΧ. Η συμπερίληψη των μεταναστών αποτελεί ορόσημο της αναγνώρισης των ειδικών εισφορών των μεταναστών στη βιώσιμη ανάπτυξη και της ανάγκης ενίσχυσης ενός πλαισίου υποστήριξης και προστασίας αυτής της κατηγορίας πολιτών. Η

Ατζέντα, λοιπόν, προσφέρει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την αντιμετώπιση των βασικών αιτιών της ανθρώπινης κινητικότητας, όπως είναι ο τομέας της ασφάλειας.

Η υγεία, όπως αποτυπώνεται στο ΣΒΑ 3, αποτελεί κεντρική προτεραιότητα και καθοριστικό παράγοντα της βιώσιμης ανάπτυξης και της εξάλειψης της φτώχειας, ενώ παράλληλα είναι μια αναδυόμενη πρόκληση με 400 εκατομμύρια άτομα παγκοσμίως να μην έχουν πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες υγείας. Αναγκαιότητα, όπως ανέδειξε η μελέτη της τομεακής αυτής προσέγγισης, είναι η σωστή διαχείριση της υγείας των μεταναστών, η οποία προάγει την ευημερία και διευκολύνει τη κοινωνική τους ένταξη. Η καλή διαχείριση επιτυγχάνεται μόνο μέσω των επενδύσεων στις υπηρεσίες υγείας και στην επίτευξη της καθολικής υγειονομικής κάλυψης, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι μετανάστες θα παραμείνουν υγιείς και παραγωγικοί χωρίς να διατρέχουν το κίνδυνο αποκλεισμού από τις υπηρεσίες. Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάγκη εξασφάλισης ότι πράγματι υπάρχει δυνατότητα αξιοποίησης της πρόσβασης και ότι οι πολιτικές μετουσιώνονται σε πρακτικό επίπεδο. Αξίζει να σημειωθεί ότι η υγεία είναι μια παράμετρος που αφενός είναι αναγκαία για τη παραγωγικότητα και την ευημερία των μεταναστών, αλλά εξυπηρετεί ταυτόχρονα και τη προστασία των κοινοτήτων προορισμού. Πέρα από τη πρόσβαση, σημαντική συνιστώσα είναι η μετανάστευση του υγειονομικού δυναμικού, λόγω ανεπαρκούς χρηματοδότησης, που μπορεί να υπονομεύσει τις υπηρεσίες υγείας στις αναπτυσσόμενες χώρες, ενώ αναμένεται να καταστεί μη διαχειρίσιμη μέσα στα επόμενα δεκαπέντε έτη. Συνεπώς, η μετανάστευση έχει διττή επίδραση στο τομέα της υγείας. Σε ατομικό επίπεδο μπορεί να επιδράσει αρνητικά στην πρόσβαση των μεταναστών στις υπηρεσίες υγείας, ενώ σε συλλογικό επίπεδο όταν πραγματοποιείται μετακίνηση του υγειονομικού δυναμικού καλύπτονται μεν ελλείψεις στο εργατικό δυναμικό στις χώρες προορισμού, ωστόσο η διαρροή επιστημονικού δυναμικού μπορεί να έχει επιζήμιες επιπτώσεις στις χώρες προέλευσης.

Η εκπαίδευση είναι μια πάγια στρατηγική προτεραιότητα ήδη από τους ΑΣΧ, καθώς είναι θεμελιώδης για τη βελτίωση της ανθρώπινης ζωής και τη βιώσιμη ανάπτυξη από τη στιγμή που παρέχει στα άτομα ευκαιρίες να ενισχύσουν και να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους. Εντός αυτού του πλαισίου η σύνδεση με τη μετανάστευση εστιάζεται στο τομέα της ισότιμης πρόσβασης στη πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς η εκπαίδευση αναγνωρίζεται ως μια από τις κινητήριες δυνάμεις για μετανάστευση. Παρά το γεγονός ότι αποτελεί κινητήριο δύναμη, η κινητικότητα έχει αρνητικές συνέπειες τόσο στα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών προορισμού υποσκάπτοντας τη κοινωνική ένταξη όσο και στα παιδιά των μεταναστών που συχνά έρχονται αντιμέτωπα με ανυπέρβλητα εμπόδια στη πρόσβαση σε οποιαδήποτε βαθμίδα της εκπαίδευσης. Ωστόσο, αν παρακαμφθούν, τα οφέλη από την εκπαίδευση είναι διάχυτα και φέρουν ένα ευρύ φάσμα πλεονεκτημάτων τόσο για τους μετανάστες όσο και για τις κοινωνίες από τη

στιγμή που παρέχονται στα παιδιά οι κατάλληλες δεξιότητες για μια μελλοντικά πιο παραγωγική ζωή. Η εστίαση των προσπαθειών πρέπει να επικεντρώνεται στην αναβάθμιση των εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων, στην επέκταση των διαθέσιμων υποτροφιών, στην ουσιαστική αύξηση της προσφοράς καταρτισμένων δασκάλων και στην άρση των πολλαπλών κοινωνικών, νομικών και οικονομικών εμποδίων που στερούν το δικαίωμα πρόσβασης στη ποιοτική εκπαίδευση. Η ποιότητα, είναι εξίσου, σημαντική με τη πρόσβαση, διότι οι μετανάστες συχνά παρουσιάζουν χαμηλότερες επιδόσεις. Αναγκαία είναι και η ανάπτυξη των διαδικασιών αναγνώρισης των δεξιοτήτων των μεταναστών που έχουν αποκομίσει στη χώρα προέλευσής τους. Είναι, ακόμη, εμφανής ο κίνδυνος περαιτέρω περιθωριοποίησης των παιδιών των μεταναστών, αν δεν ληφθούν τα απαιτούμενα μέτρα για την ένταξή τους και την άρση των νομικών εμποδίων. Η καλύτερη πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση και υπηρεσίες υγείας σημαίνει ότι οι μετανάστες μπορούν να συμβάλλουν περισσότερο στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά και να υιοθετήσουν νέες προσεγγίσεις χαμηλών εκπομπών άνθρακα στο κομμάτι της παραγωγής και της κατανάλωσης ενισχύοντας σημαντική στη μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλού άνθρακα.

Το φύλο, όπως και η μετανάστευση, είναι μια θεματική που ενσωματώνεται οριζόντια εντός του αναπτυξιακού πλαισίου, γεγονός που καθιστά την αλληλεπίδρασή τους διαρκή και ενδιαφέρουσα. Η συμβολή των μεταναστριών, αν και είναι ιδιαιτέρως σημαντική για τη βιώσιμη ανάπτυξη, υποδαυλίζεται από τα φαινόμενα των διακρίσεων και της βίας, αλλά και από το βάρος της μη αμειβόμενης οικιακής εργασίας και φροντίδας, ενώ οι μετανάστριες πλήττονται συχνότερα από τις κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις, όπως η ανεργία, και η υποαπασχόληση, λόγω των παραδοσιακών ρόλων των φύλων. Οι αυξημένες πιθανότητες των μεταναστριών να αποτελέσουν θύματα παρενόχλησης, σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης και να περιοριστούν στην απασχόληση εντός της ιδιωτικής σφαίρας, όπως είναι αναμενόμενο, υποσκάπτουν την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης και την ευημερία τους. Η μετανάστευση, πέρα από το γεγονός ότι μπορεί να επιτείνει τα φαινόμενα βίας και διακρίσεων κατά το γυναικών, δύναται, ωστόσο, να δράσει ως εφελκτήριο και να συμβάλλει καταλυτικά στην ενδυνάμωση των γυναικών προάγοντας την ισότητα των φύλων μέσω της χειραφέτησης των γυναικών, της οικονομικής ανεξαρτησίας και της εξοικείωσης με νέες κοινωνικές νόρμες. Η μετανάστευση, λοιπόν, κατά την αλληλεπίδραση με το φύλο μπορεί να επιφέρει είτε θετικά είτε αρνητικά αποτελέσματα. Το ποια από τις δύο προοπτικές θα επικρατήσει στηρίζεται στις διεθνείς, περιφερειακές και εθνικές δραστηριοποιήσεις και κινητοποιήσεις για αποτελεσματική διαχείριση του φαινομένου. Άλλωστε, η επιτυχής διαχείριση των μεταναστευτικών ροών μέσω της εισαγωγή καινοτόμων πολιτικών που να καλύπτουν τα ειδικότερα ζητήματα που εγείρονται, λόγω φύλου, παρέχει μεγιστοποίηση της κοινωνικοοικονομικής ευημερίας όλων των μεταναστών και της ευημερίας.

Η αξιοπρεπής απασχόληση, αν και εντάσσεται εντός των οικονομικών ζητημάτων, επιδεικνύει έντονη αλληλεπίδραση με το κοινωνικό πυλώνα της βιώσιμης ανάπτυξης. Η εξασφάλιση ενός ασφαλούς εργασιακού περιβάλλοντος είναι θεμελιώδους σημασίας για τους μετανάστες και δη για τις μετανάστριες, διότι εν απουσία αποτελεσματικών νομικών πλαισίων προστασίας συχνά καταλήγουν να εργάζονται σε ένα περιβάλλον, το οποίο δεν εγγυάται τη διασφάλιση των εργασιακών δικαιωμάτων με αποτέλεσμα να πραγματοποιούνται πληθώρα παραβιάσεων. Οι παραβιάσεις πλήττουν την επίτευξη της αξιοπρεπούς εργασίας για όλους, διότι οι επιπτώσεις είναι διάχυτες στις χώρες προέλευσης, λόγω των μειωμένων εμβασμάτων και στις χώρες προορισμού, λόγω του περιορισμού της αποκόμισης όλων των οφελών για την ενδυνάμωση της οικονομικής ανάπτυξης. Η συνεχώς αυξανόμενη σημασία των μεταναστών στην παγκόσμια οικονομία καλεί για διαχείριση των πολλαπλών μορφών οικονομικής εκμετάλλευσης που πλήττουν την αξιοπρεπή εργασία, όπως είναι το μισθολογικό χάσμα, οι πρακτικές κατάχρησης και οι επισφαλείς θέσεις εργασίας και η καταναγκαστική εργασία. Η αξιοπρεπής εργασία είναι σε θέση να περιορίσει σημαντικά τις αρνητικές συνέπειες που ταλανίζουν τους εργαζόμενους μετανάστες, αλλά ταυτόχρονα να δώσει ώθηση στην οικονομία της εκάστοτε χώρας καθιστώντας τους πιο παραγωγικούς μέσω της εξάλειψης των πιο επισφαλών θέσεων απασχόλησης.

Οι ανισότητες είναι ένα διαχρονικό ζήτημα που είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τη μετανάστευση, καθώς οι δυσμενείς επιπτώσεις των ανισοτήτων εξακολουθούν να ωθούν σε μετανάστευση. Οι αυξανόμενες ανισότητες δεν είναι αρνητικές μόνο για τα άτομα που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, αλλά και για το κοινωνικό σύνολο, διότι οι εξαιρετικά άνισες κοινωνίες τείνουν να παρουσιάζουν χαμηλά ποσοστά ανάπτυξης, ενώ είναι παράλληλα λιγότερο επιτυχείς στη μακροπρόθεσμη διατήρηση της ανάπτυξης. Η μετανάστευση δρα ως μοχλός άμβλυσης των ανισοτήτων τόσο εντός όσο και μεταξύ των χωρών με στόχο την απαλλαγή των ανθρώπων από τη φτώχεια, ωστόσο είναι απαραίτητη η διασφάλιση ότι πραγματοποιείται με ομαλό, ασφαλή, υπεύθυνο και μεθοδικό τρόπο. Η αξιοποίηση των οφελών είναι δυνατή μόνο μέσω της υιοθέτησης καλά σχεδιασμένων μεταναστευτικών πολιτικών που να παρέχουν πρόσφορο έδαφος για να ευδοκιμήσουν όλες οι δυναμικές που παρουσιάζει η μετανάστευση, αλλά και ταυτόχρονα να περιοριστούν οι δυσμενείς επιπτώσεις μέσω και της άρσης του κόστους συναλλαγής των εμβασμάτων.

Ο στόχος 10.7. αποτελεί το συνδεδεμένο κύκλο μεταξύ των υπόλοιπων τομεακών θεματικών, διότι δημιουργεί τη μεγαλύτερη ώθηση στις κυβερνήσεις να υιοθετήσουν υψηλών προδιαγραφών πολιτικές αφενός για τη προαγωγή της αξιοπρεπούς και ασφαλούς μετανάστευσης προς όφελος όλων και αφετέρου για την εξάλειψη της καταναγκαστικής εργασίας και ανθρώπινης εμπορίας, τη προώθηση της καθολικής υγειονομικής κάλυψης, τη διασφάλιση της πρόσβασης στη ποιοτική εκπαίδευση και της συμπερίληψης των ζητημάτων του φύλου, τη μείωση του κόστους των

μεταναστευτικών εμβασμάτων και τη προώθηση των ασφαλών συνθηκών εργασίας για τους εργαζόμενους μετανάστες. Οι ανισότητες από κοινού με τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ειρήνη, την ασφάλεια και τη βιωσιμότητα αποτελούν τους ακρογωνιαίους λίθους του αναπτυξιακού οικοδομήματος. Οι πολιτικές που θα υιοθετηθούν και ο τρόπος που θα διαχειριστούν τη μετανάστευση θα καταδείξουν αν θα επιτευχθεί ενδυνάμωση των μεταναστών και του κοινωνικού συνόλου ή αν αντιθέτως επικρατήσουν οι δυσμενείς επιπτώσεις.

Η ανάλυση των επιμέρους θεματικών ανέδειξε την κοινή τους εστίαση στη κοινωνική προστασία που ανάγεται σε θεμελιώδης συνιστώσα του αναπτυξιακού οικοδομήματος. Παρά την ανομοιογένεια των στόχων διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν κοινά σημεία και κοινοί τρόποι αντιμετώπισης. Στα κοινά σημεία συγκαταλέγεται η αναφορά όλων των ζητημάτων στο κομμάτι της πρόσβασης στις υπηρεσίες, στους χρηματοοικονομικούς πόρους και στην αγορά εργασίας. Πέρα από την απλή πρόσβαση, το ζητούμενο είναι η ενδυνάμωση των μεταναστών, η πραγματική δυνατότητα πρόσβασης σε πρακτικό επίπεδο και η προαγωγή των δυνατοτήτων τους, ώστε να αποτελέσουν μέρος της κοινότητας υποδοχής και να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυναμικές τους «παράγοντας» όφελος τόσο για τις χώρες προέλευσης όσο και υποδοχής. Για την επίτευξη αυτών των προτεραιοτήτων εντοπίζονται κοινοί μέθοδοι προσέγγισης, όπως είναι η εστίαση στο κομμάτι της διαχείρισης, η ενδυνάμωση της ανταπόκρισης των εθνικών συστημάτων, η προαγωγή της διαφάνειας, των ευρύτερων δεδομένων και του συντονισμού, η αύξηση της λογοδοσίας, η υιοθέτηση των κατάλληλων πολιτικών που να μην εισάγουν άμεσα και έμμεσα τις διακρίσεις και η ευρύτερη κατανόηση της σχέσης και των οφελών από τη μετανάστευση.

Σχήμα 30. Κοινές Προσεγγίσεις των Επιμέρους Θεματικών

Η διατομεακή προσέγγιση των κοινωνικών ζητημάτων σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο ανέδειξε τόσο τα κοινά σημεία των υπό διερεύνηση θεμάτων όσο και τις κοινές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. Οι κοινές προκλήσεις μπορούν να εστιάζονται στο τρόπο συλλογής των δεδομένων, στο κίνδυνο που ελλοχεύει στο να παραμεληθούν οι στοχεύσεις με τις μεγαλύτερες προοπτικές, στην απουσία σε ορισμένες περιπτώσεις σαφών χρονοδιαγραμμάτων και στοχεύσεων, στην έλλειψη διεθνώς καθορισμένης μεθοδολογίας για την μέτρηση της προόδου, στα περιορισμένα διαθέσιμα δεδομένα και στην ανεπαρκή διαφοροποίησή τους ανάλογα με το μεταναστευτικό καθεστώς και στην απουσία της απαιτούμενης χρηματοδότησης.

Σχήμα 31. Κοινές Προκλήσεις των Επιμέρους Θεματικών

Σε μια συνολική κριτική αποτίμηση, η Ατζέντα 2030 προσφέρει ένα μεγαλεπήβολο και φιλόδοξο σχέδιο, του οποίου η εφαρμογή αντιμετωπίζει σημαντικές δυσχέρειες, ιδίως για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Όμως, το εύρος των δεσμεύσεων είναι τέτοιο, ώστε ακόμη και αν επιτευχθούν οι στοχεύσεις κατά το ήμισυ να είναι και πάλι μια σημαντική επίτευξη και διαφοροποίηση από τη τρέχουσα κατάσταση. Προτεραιότητα του οικοδομήματος παραμένει η καταπολέμηση της φτώχειας και της πείνας, αλλά με διευρυμένη εστίαση στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ανισότητες.

Η ανάγνωση του συνόλου των ΣΒΑ παρέχει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την ανθρώπινη κινητικότητα, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί από τη διεθνή κοινότητα για την αντιμετώπιση των βασικών, αναδυόμενων και επικείμενων ζητημάτων επί του αντικειμένου σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Η αναγνώριση της πολυδιάστατης φύσης της κινητικότητας και η καλύτερη κατανόηση

αυτής δίνει τη δυνατότητα αποδοτικότερης συλλογής και χρήσης των δεδομένων για τη μετανάστευση και συνακόλουθα βελτιώνει τον σχεδιασμό των σχετικών πολιτικών και προγραμμάτων. Ωστόσο, παρά τις δυνατότητες που προσφέρει η διεθνής μετανάστευση για ανάπτυξη και μείωση των παγκόσμιων ανισοτήτων, τα τελευταία δύο χρόνια, οι αλλαγές στις μεταναστευτικές πολιτικές των χωρών υποδοχής, ιδίως στο Βορρά, αλλά όλο και περισσότερο στο Νότο, έχουν περιορίσει την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού και τα δικαιώματα των μεταναστών. Το κόστος όσων επιθυμούν να μεταναστεύσουν παραμένει υψηλό και οι συνθήκες στις οποίες ζουν οι μετανάστες χαρακτηρίζονται συχνά από επισφαλές εργασιακό περιβάλλον, διακρίσεις, ανασφάλεια και αδυναμία πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας και στην εκπαίδευση. Το δίπολο όφελος και κόστος αποτυπώνεται στο κάτωθι πίνακα.

Πίνακας 18. Τα οφέλη και τα κόστη της μετανάστευσης

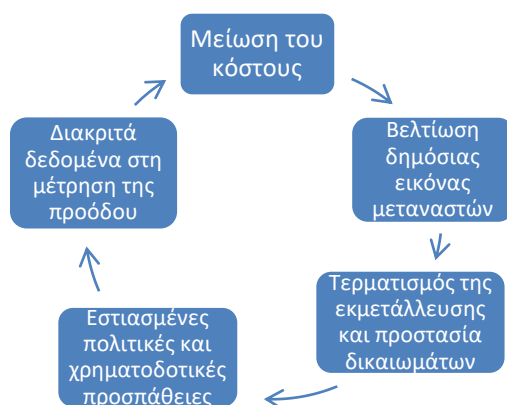
	Οφέλη	Κόστος
Μετανάστευση	Πρόσβαση σε μια ευρύτερη αγορά εργασίας για τις χώρες υποδοχής	Τρωτότητα των μεταναστών και των οικογενειών τους
	Πρόσβαση σε καλύτερες συνθήκες διαβίωσης από ότι στις χώρες προέλευσης των μεταναστών και ενδυνάμωση των γυναικών	Πιθανές ανισοροπίες στην παροχή υπηρεσιών στις χώρες υποδοχής ενόψει αυξημένης μεταναστευτικής ροής
	Εμβάσματα στις χώρες προέλευσης	Κενά όσον αφορά στις δεξιότητες στη χώρα προέλευσης (διαρροή επιστημονικού προσωπικού)

Πηγή: Jaham, S. 2016. Human Development Report. Human Development for Everyone

Συμπερασματικά, καθοριστικής σημασίας είναι η εφαρμογή υποστηρικτικών μέτρων πολιτικής για την ελαχιστοποίηση των πιθανών βραχυπρόθεσμων αρνητικών επιπτώσεων. Όπως αναγνωρίζουν οι ΣΒΑ, η μετανάστευση μπορεί να συμβάλλει στη προώθηση της χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης και της βιώσιμης ανάπτυξης. Κατά μέσο όρο, οι μετανάστες απολαμβάνουν μεγαλύτερο εισόδημα και καλύτερες υγειονομικές υπηρεσίες και υπηρεσίες εκπαίδευσης. Η γνώση, οι επενδύσεις και τα εμβάσματα που αποστέλλουν οι μετανάστες μπορούν αν διοχετευτούν κατάλληλα να βοηθήσουν τη κοινότητα της χώρας προέλευσης, ώστε να μειωθεί η φτώχεια και να υπάρξει συνειδητοποίηση των υφιστάμενων ευκαιριών. Η μετανάστευση, ωστόσο, μπορεί να επιδεινώσει τις ανισότητες και να υπονομεύσει τα δικαιώματα, ειδικά όταν δεν υπάρχει νομική προστασία των μεταναστών. Η Ατζέντα 2030, όπως εξετάστηκε, συνδέει τη μετανάστευση με τους στόχους που προάγουν τη βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, την πλήρη, παραγωγική και αξιοπρεπή εργασία, τη μείωση

των ανισοτήτων και την ενίσχυση των μέσων εφαρμογής. Καλεί για ενδυνάμωση των ευάλωτων ομάδων και δεσμεύει τις χώρες να εξαλείψουν την καταναγκαστική και παιδική εργασία και την ανθρώπινη εμπορία. Οι διεθνείς μετανάστες αποτελούν πηγή χρημάτων, επενδύσεων και εμπορίου για τις χώρες προέλευσής τους. Ωστόσο το κόστος της μετανάστευσης μπορεί να είναι απαράδεκτα υψηλό, όπως η εμπορία ανθρώπων, το κόστος εμβασμάτων, κ.λπ., ορμώμενο από την ελλιπή προστασία των βασικών δικαιωμάτων των μεταναστών. Συνεπώς, είναι αναγκαία η υιοθέτηση ενός δίκαιου συστήματος μετανάστευσης, όπως ορίζεται στον υποστόχο 10.7, μέσω της ενίσχυσης των στρατηγικών για την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών και την προώθηση των ευκαιριών και των δυνατοτήτων τους. Η μετανάστευση μπορεί να εξακολουθήσει να αποτελεί πηγή ανθρώπινης ανάπτυξης εφόσον οι μακροπρόθεσμες ανάγκες των χωρών υποδοχής ταιριάζουν με τα συμφέροντα των μεταναστών. Η παγκόσμια κινητικότητα μπορεί να ωφεληθεί μέσω του καλύτερου συντονισμού μεταξύ των χωρών προέλευσης και προορισμού, όπως από την παροχή κατάρτισης και πληροφόρησης στους μετανάστες σχετικά με τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις που θα συναντήσουν στη χώρα υποδοχής και από την ανταλλαγή διοικητικών πληροφοριών για τους μετανάστες μεταξύ των κυβερνήσεων προς διευκόλυνση της ένταξής τους.³⁴⁹ Πέρα από το συντονισμό, και οι διεθνείς συμφωνίες ενισχύουν την ομαλή μετανάστευση, διότι από τη στιγμή που υιοθετηθούν μπορούν να εξασφαλίσουν την ασφάλεια των μεταναστών και ως συνακόλουθο να αυξήσουν τη παραγωγικότητά τους. Τέλος, στις πολιτικές επίτευξης των μεταναστευτικών στοχεύσεων συγκαταλέγονται η μείωση του κόστους της μετανάστευσης, η βελτίωση της δημόσιας εικόνας των μεταναστών και οι εστιασμένες χρηματοδοτικές προσπάθειες, όπως αποτυπώνονται στο σχήμα.

Σχήμα 32. Πολιτικές Επίτευξης των Μεταναστευτικών Στοχεύσεων

³⁴⁹ Παραδείγματος χάριν, η Βουλγαρική πόλη της Καβάρνα υπέγραψε συμφωνία με τις πόλεις της Πολωνίας που απασχολείται το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού των Ρομά, ώστε να διασφαλίσει το δικαίωμά τους στην εργασία, να τους επιτραπεί η ίδρυση επιχειρήσεων και να διευκολυνθεί η είσπραξη των φόρων. Η οικονομική επιτυχία των Ρομά βελτίωσε τον τρόπο που γίνονταν αντιληπτοί από την κοινότητα υποδοχής. Βλ. IOM, 2015. *World Migration Report 2015. Migrants and Cities: New Partnerships to Manage Mobility*, Geneva: IOM Publishing, σελ.18.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Βιβλία

Ρουμελιώτης, Π., 2009. *Προς ένα πολυπολικό κόσμο*. 1η επιμ. Αθήνα: Α. Λιβάνης.

Ρουμελιώτης, Π., 2016. *Χρυσές Τουλίπες: Πως οι κερδοσκόποι χρεοκοπούν κράτη και πτωχεύουν κοινωνίες*. 1η επιμ. Αθήνα: Α. Λιβάνη.

Τσάλτας, Γ., 2010. *Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος: Πολιτικές και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης*. 2η επιμ. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση.

Τσάλτας, Γ., 2017. *Περιβάλλον. Διεθνής προστασία, πολιτική, δίκαιο και θεσμοί*. 1η επιμ. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Ξενόγλωσση

Βιβλία

Baker, S., 2006. *Sustainable Development*. 1st. ed. London and New York: Routledge: Introductions to Environment.

Chiu, R., 2003. Social sustainability and sustainable housing. In: R. Forrest & J. Lee, eds. *Housing and Social Change: East, West Perspectives*. 1st. ed. London and New York: Routledge, σελ. 221-239.

Cimadamore, A., Koehler, G. & Pogge, T., 2016. *Poverty and the millennium development goals: A critical look forward..* 1st.ed. London: ZED Books: CROP Series

Clarke, J., 1965. *Population Geography*. 1st. ed. Oxford: Pergamon Press.

Colantonio, A., 2009. Social Sustainability: a review and critique of traditional versus emerging themes and assessment methods. In: M. Horner, A. Price & R. Bebbington, eds. *SUE-Mot Conference 2009: Second International Conference on Whole Life Urban Sustainability and its Assessment: conference proceedings*. Loughborough: Loughborough University, σελ. 865-885.

Constanza, R., Wilson, J., Ostrom, E. & Low, B. S., 2001. *Institutions, Ecosystems and Sustainability*. 1st. ed. Boca Raton: CRC Press LLC.

Datta, A., 2003. *Human Migration: A Social Phenomenon*. 1st. ed. New Delhi: Mittal Publication.

Deacon, B., Hulse, M. & Stubbs, P., 1997. *Global Social Policy: International Organizations and the Future of Welfare*. 1st. ed. London: SAGE.

Diaz-Chavez, R., 2014. Indicators for Socio-economic Sustainability Assessment. In: D. Rutz & R. Janssen, Socio-economic Impacts of Bioenergy Production. 1st. ed. Switzerland: Springer International Publishing, σελ. 17-39.

- Dillard, J., Dujon, V. & King, M. C., 2009. *Understanding the Social Dimension of Sustainability*. 1st. ed. New York and London: Routledge Studies in Development and Society.
- Dillard, J. & Layzell, D., 2009. Social Sustainability: One Company's Story. In: J. Dillard, V. Dujon & M. C. King, eds. *Understanding the Social Dimension of Sustainability*. New York and London: Routledge, σελ. 174-199.
- Dodds, F., Donoghue, D. & Roesch, J., 2016. *Negotiating the Sustainable Development Goals: A transformational agenda for an insecure world*. 1st ed. New York: Routledge.
- Eisenstadt, S., 1954. *The Absorption of Immigrants: A Comparative Study based mainly on Jewish Community in Palestine and the State of Israel*. 1st. ed. London: Routledge and Regan Pail Ltd.
- Ekins, P., 2000. *Economic Growth and Environmental Sustainability: The Prospects for Green Growth*. 1st. ed. London: Routledge.
- Elkington, J., 1998. *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. 1st. ed. Gabriola Island, Canada: New Society Publishers.
- Faber, D. & McCarthy, D., 2003. Neo-liberalism, globalization and the struggle for ecological democracy: linking sustainability and environmental justice. In: J. Agyeman, R. Bullard & B. Evans, 1st. ed. *Just Sustainabilities: Development in an Unequal World*. London: Earthscan, σελ. 39-63.
- Fenelly, K., 2007. Health and Well-being of Immigrants: The Healthy Migrant Phenomenon. In: P. Walker & E. Barnett, 1st. ed. *Immigrant Medicine*. U.S.: Saunders Elsevier, σελ. 19-26.
- Filho, W., Azeiteiro, U., Alves, F. & Molthan-Hill, P., 2017. *Handbook of Theory and Practice of Sustainable Development in Higher Education. Volume 4*. 4th. ed. Cham: Springer International Publishing World Sustainability Series.
- Fukuyama, F., 1995. *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. 1st. ed. New York: Free Press Paperbacks.
- Ghosh, B., 1987. *Fundamentals of Population Geography*. 1st. ed. New Delhi: Sterling Publishers Pvt. Ltd..
- Girard, L., 2017. Achieving Gender Equality through Migration Governance: Opportunities and Solutions in Support of the Sustainable Development Agenda. In: G. Appave & N. Sinha, 1st. ed. *Migration in the 2030 Agenda*. Geneva: IOM, σελ. 60-61.
- Goldscheider, C., 1971. *Population, Modernization and Social Structure*. 1st. ed. Boston: Little Brown.
- Hardoy, J., Mitlin, D. & Satterwaite, D., 1992. *Environmental Problems in Third World Cities*. 1st. ed. London: Earthscan Publications.

Harris, J. M. & Goodwin, N. R., 2001. Volume Introduction. In: J. M. Harris, T. A. Wise, K. P. Gallagher & N. R. Goodwin, 1st. ed. *A Survey of Sustainable Development: Social and Economic Dimensions*. Washington, DC: Island Press, σελ. xxix.

King, M. C., 2009. An Antidote to a Partial Economics of Sustainability. In: J. Dillard, V. Dujon & M. C. King, 1st. ed.. *Understanding the Social Dimension of Sustainability*. New York and London: Routledge, σελ. 83-97.

Magis, K. & Shinn, C., 2009. Emergent Principles of Social Sustainability. In: J. Dillard, V. Dujon & M. C. King, 1st. ed. *Understanding the Social Dimension of Sustainability*. London and New York: Routledge, σελ. 15-45.

Max-Neef, M. A., Elizalde, A. & Hopenhayn, M., 1991. *Human Scale Development: Conception, Application and Further Reflections*. 1st. ed. New York and London: The Apex Press.

Meadowcroft, J., 1999. *Planning Sustainability*. 1st. ed. New York: Routledge.

Meadows, D., Meadows, D., Randers, J. & Behrens III, W., 1972. *The Limits to Growth. A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*. 1st. ed. New York: Universe Books. A Potomac Associates Book.

Mishra, S., 1981. Factors and Process of Migration in Developing Economy. In: R. Mandal, *Frontiers in Migration Analysis*. 1st. ed. New Dehli: Concept Publishing Company, σελ. 227-228.

Nizami, N. & Prasad, N., 2017. *Decent Work: Concept, Theory and Measurement*. 1st. ed. Singapore: Palgrave Macmillan.

Polese, M. & Stern, R., 2000. *The Social Sustainability of Cities: Diversity and the Management of Change*. 1st. ed. Toronto: University of Toronto Press.

Ross, J., 1982. *International Encyclopedia of Population*. 1st. ed. New York: The Free Press. A Division of Macmillan Publishing Co..

Sachs, I., 1999. Social Sustainability and whole development: exploring the dimensions of sustainable development. In: *Sustainability and the social sciences: a cross-disciplinary approach to integrating enviromental considerations into theoretical reorientation*. 1st. ed. London: Zed Books, σελ. 25-36.

Sachs, J., 2015. *The Age of Sustainable Development*. 1st. ed. New York: Columbia University Press.

Samers, M., 2010. *Migration (Key Ideas in Geography)*. 1st. ed. London and New York: Routledge.

Shrivastava, O., 1983. *A Text Book of Demography*. 1st. ed. New Delhi: Vikas Publishing House Pvt. Ltd.

Streeten, P. et. al., 1981. *First Things First: Meeting Basic Human Needs in the Developing Countries*. 1st. ed. New York: Oxford University Press.

The Brandt Commission, 1983. *Common Crisis North-South. Cooperation for World Recovery*. 1st. ed. Cambridge: MIT Press.

Thin, N., 2002. *Social Progress and Sustainable Development*. 1st ed. London: ITDG Publishing.

Weeks, J., 1989. *Population: An Introduction to Concepts and Issues*. 1st. ed. Belmont, California: Words worth Publishing Company.

Άρθρα- Μελέτες- Εκθέσεις

Abdullah, H., 2015. *Leaders' Summit on Gender Equality and Women's Empowerment*, New York: UN.

Abramovich, V., Cernadas, P. & Morlchetti, A., 2011. *The Rights of Children, Youth and Women in the Context of Migration. Conceptual Basis and Principles for Effective Policies with a Human Rights and Gender Based Approach*, New York: Unicef Social and Economic Policy Working Paper.

Adzei, F. & Sakyi, E., 2014. Drivers of return migration of Ghanaian health professionals: perspectives from doctors and nurses in urban Ghana. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 19(2), σελ. 102-120.

Amakom, U. & Iheoma, C., 2014. Impact of migrant remittances on health and education outcomes in sub-Saharan Africa. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 19(8), σελ. 33-44.

Amer, M., 2015. *Meeting on Gender Equality*, New York: UN Global Leader's Meeting on Gender Equality and Women's Empowerment.

Amnesty International, 2010. *Invisible Victims. Migrants on the Move in Mexico*, New York: Amnesty International.

Ancell, S. & Thompson-Fawcett, M., 2008. The Social Sustainability of Medium Density Housing: A Conceptual Model and Christchurch Case Study. *Housing Studies*, 23(3), σελ. 423-442.

Baker, S., 2006. *Sustainable Development*. 1st. ed. London and New York: Routledge: Introductions to Environment.

Barret, A., McGuinness, S. & O'Brien, M., 2012. The immigrant earnings disadvantage across the earnings and skills distributions: The case of immigrants from the EU's new member states. *British Journal of Industrial Relations*, 50(3), σελ. 457-81.

Bendel, P., 2014. *Coordinating immigrant integration in Germany: mainstreaming at the federal and local levels*, Brussels: Migration Policy Institute.

Berg, A. & Ostry, J., 2011. *Inequality and Unsustainable Growth: Two Sides of the Same Coin?*, Washington DC: IMF Staff Discussion Note Doc. SDN/11/08.

Berkley Center for Religion, Peace & World Affairs, 2012. *Female Genital Cutting: Cultural, Religious and Human Rights Dimensions of a Complex Development Issue*, Washington DC: Georgetown University.

Biermann, F., 2012. *Curtains Down and Nothing Settled. Global Sustainability Governance after the "Rio+20" Earth Summit*, Lund and Amsterdam: Earth System Governance Project. Working Paper No.26.

Bilsborrow, R., 2016. *The Global Need for Better Data on International Migration and the Special Potential of Household Surveys*, Berlin: Background paper for the conference 'Improving data on international migration'.

Boerma, T. et.al., 2015. *Health in 2015 from Millennium Development Goals to Sustainable Development Goals*, France: WHO.

Bollini, P., Pampallona, S., Wanner, P. & Kupelnick, B., 2009. Pregnancy outcome of migrant women and integration policy: a systematic review of the international literature. *Social Science Medicine*, 68(3), σελ. 452-461.

Boyer, R. H., Peterson, N., Arora, P. & Caldwell, K., 2016. Five Approaches to Social Sustainability and an Integrated Way Forward. *Sustainability*, 8(9), σελ. 878.

Burgess, S., 2014. *Understanding the success of London's schools*, Bristol: Center for Market and Public Organisation Working Paper, Series No. 14/333.

Chan, E. & Lee, G., 2008. Critical Factors for improving social sustainability of urban renewal projects. *Social Indicators Research*, 85(2), σελ. 243-256.

Chen, Y. & Feng, S., 2013. Access to public schools and the education of migrant children in China. *China Economic Review*, 26(1), σελ. 75-88.

Chinkin, C., 2014. Addressing violence against women in the commonwealth within states' obligations under international law. *Commonwealth Law Bulletin*, 40(3), σελ. 475-501.

Chiu, R., 2003. Social sustainability and sustainable housing. In: R. Forrest & J. Lee. *Housing and Social Change: East, West Perspectives*. 1st. ed. London and New York: Routledge, σελ. 221-239.

Clemens, M., 2011. *Economics and Emigration: Trillion-Dollar Bills on the Sidewalk?*, Washington: Center for Global Development Working Paper 264.

Combat Poverty Agency, 2008. *Submission to the Commission on Taxation: Proposal for Recycling of Revenue from a carbon tax to combat fuel poverty*, Dublin: CPA.

Constanza, R., Wilson, J., Ostrom, E. & Low, B. S., 2001. *Institutions, Ecosystems and Sustainability*. 1st. ed. Boca Raton: CRC Press LLC.

Cortes, P., 2008. The Effect of Low-Skilled Immigration on U.S. Prices: Evidence from CPI Data. *Journal of Political Economy*, 116(3), σελ. 381-422.

Costant, A., García-Muñoz, T., Neuman, S. & Neuman, T., 2015. A “Healthy Immigrant Effect” or a “Sick Immigrant Effect”? *Selection and Policies Matter*, Bonn: IZA Discussion Paper Series No. 9338.

Cross-border Intercultural and Societal Entrepreneurs, 2016. *Migrants and Refugees as Re-builders. Adult Educators Curriculum Handbook Prototype*, London: Erasmus+ Partnership, Initiatives of Change, Progestion, Kista Folkhögskola and Social Science University.

Crush, J. & Tawodzera, G., 2014. Exclusion and Discrimination: Zimbabwean Migrant Children and South African Schools. *Journal of International Migration and Integration*, 15(4), σελ. 677-693.

Cuthill, M., 2009. Strengthening the social in sustainable development: developing a conceptual framework for social sustainability in a rapid urban growth region in Australia. *Sustainable Development*, 18(6), σελ. 362-373.

Cutter, A., Osborn, D., Romano, J. & Ullah, F., 2015. *Sustainable Development Goals and Integration: Achieving a better balance between the economic, social and environmental dimension. A study commissioned by the German Council for Sustainable Development*, London: Stakeholder Forum.

Davies, A., Borland, R., Blake, C. & West, H., 2011. The Dynamics of Health and Return Migration. *Plos Medicine*, 8(6), σελ. 1001046.

de Chaisemartin, T. & Mundy, K., 2017. *How GPE Supports Teaching and Learning*, Washington, DC: GPE Policy Brief.

de Paola, M. & Brunello, G., 2016. *Education as a tool for the economic integration of migrants*, Luxembourg: European Expert Network on Economics of Education Analytic Report No.27.

Deacon, B., 2016. Assessing the SDGs from the point of view of global social governance. *Journal of International and Comparative Social Policy*, 32(2), σελ. 1-15.

de Chaisemartin, T. & Mundy, K., 2017. *How GPE Supports Teaching and Learning*, Washington, DC: GPE Policy Brief.

Deere, C., Alvarado, G., Oduro, A. & Boakye-Yiadom, L., 2015. *Gender, Remittances and Asset Accumulation in Ecuador and Ghana*, New York: UN Women.

Dempsey, N., Bramley, G., Power, S. & Brown, C., 2011. The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability. *Sustainable Development* 19, σελ. 289-300.

Dixon, T. & Colantonio, A., 2008. *Submission to EIB Consultation on the Draft EIB Statement of Environmental and Social Principles and Standards*, Oxford: Oxford Institute for Sustainable Development.

Docquier, F. & Rapoport, H., 2011. *Globalization, Brain Drain and Development*, Bonn: IZA Discussion Paper Series No. 5590.

- Domnich, A., Panatto, D., Gasparini, R. & Amacizia, D., 2012. The "healthy immigrant" effect: does it exist in Europe today?. *Italian Journal of Public Health*, 9(3), σελ. 1-7.
- Drakakis-Smith, D., 1995. Third World Cities: Sustainable Urban Development, 1. *Urban Studies*, 32(4-5), σελ. 659-677.
- Dugarova, E., 2015. *Social Inclusion, Poverty Eradication and the 2030 Agenda for Sustainable Development: Working Paper 2015-14*, Geneva: UNRISD.
- Eames, M., 2006. *Reconciling Environmental and Social Concerns: Findings from the JRF Research Programme*, New York: The Joseph Rowntree Foundation.
- Easterly, W. & Nyarko, Y., 2008. *Is the Brain Drain Good for Africa?*, Washington DC: Brookings Global Economy and Development. Working Paper 19.
- Economist Intelligence Unit, 2016. *Measuring well-governed migration. The 2016 Migration Governance Index*, London: The Economist Intelligence Unit Ltd.
- Education Commission, 2016. *The Learning Generation. Investing in education for a changing world*, s.l.: International Commission on Financing Global Education Opportunity.
- Eizenberg, E. & Yosef, J., 2017. Social Sustainability: A New Conceptual Framework. *Sustainability*, 9(1), σελ. 68.
- Environmental Management Group, 2012. *A Framework for Advancing Environmental and Social Sustainability in the United Nations System*, Geneva: UN.
- Esscher, A. et.al., 2014. Suboptimal care and maternal mortality among foreign-born women in Sweden: maternal death audit with application of the 'migration three delays' model. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 14(141), σελ. 1-11.
- EU Agency for Fundamental Rights, 2017. *Monthly Migration Report. Current Migration Situation in the EU: Education. Helping to make fundamental rights a reality for everyone in the European Union*, Vienna: EU Agency for Fundamental Rights.
- Fargues, P., 2011. International Migration and the Demographic Transition: A Two-way Interaction. *International Migration Review*, 45(3), σελ. 588-614.
- Ferrant, G. & Tuccio, M., 2015. *How do female migration and gender discrimination in social institutions mutually influence each other?*, Paris: OECD Development Centre Working Paper No.326.
- Fleury, A., 2016. *Understanding Women and Migration: A Literature Review*, Washington D.C.: KNOMAD Working Paper 8.
- Fukunda-Parr, S., 2016. From the Millennium Development Goals to the Sustainable Development Goals: shifts in purpose, concept and politics of global goal setting for development. *Gender and Development*, 24(1), σελ. 41-52.

Garin, E., Beise, J., Hug, L. & You, D., 2016. *Uprooted: The Growing Crisis for Refugee and Migrant Children*, New York: United Nations Children's Fund.

GEM Report, 2017. *Accountability in education: Meeting our Commitments 2017/8*, Paris: UNESCO Publishing.

GFMD, 2015. *Session 2 Discussion Paper on Facilitating Well-managed Migration*, Geneva: IOM Thematic Meeting- Migration in the Post-2015 UN Development Agenda.

GMG, 2012. *Including migrants in the Post-2015 United Nations Development Agenda. Position Paper*, New York: OHCHR.

GMG, 2015. *Harnessing Migration, Remittances and Diaspora Contributions for Financing Sustainable Development*, New York: World Bank: Conference Summary Report.

Gore, C., 2004. MDGs and PRSPs: Are poor countries in a global-local double bind?. *Global Social Policy*, 4(3), σελ. 277-283.

Gough, I. et.al., 2008. JESPsymposium: climate change and social policy. *Journal of European Social Policy*, 18(4), σελ. 325-344.

Government of Armenia, 2015. *Commitment Statement*, New York: UN Global Leader's Meeting on Gender Equality and Women's Empowerment.

Government of Australia, 2017. *Progress Report on commitments made at the Global Leader's Meeting on Gender Equality and Women's Empowerment*, New York: UN Women.

GPE, 2016. *GPE 2020 Improving learning and equity through stronger education systems*, Washington, DC: Strategic Plan 2016-2020.

Grondin, D., 2004. Well-managed migrants' health benefits all. *Bulletion of the World Health Organization*, 82(8), σελ. 559-636.

Guinto, R., Curran, U., Suphanchaimat, R. & Pocock, N., 2015. Universal Health Coverage in "One ASEAN": are migrants included?. *Global Health Action*, 8(1), σελ. 25749.

Gyimah-Brempong, K. & Asiedu, E., 2014. Remittances and investment in education: evidence from Ghana. *The Journal of International Trade and Economic Development*, 24(2), σελ. 173-200.

Hadley, S., 2010. *Seasonality and Access to Education: the case of primary education in sub-Saharan Africa. Create Pathways to Access*, Essex: Consortium for Research on Educational Access, Transitions and Equity. Research Monograph No.31.

Hagen-Zanker, J., Vidal, E. & Sturge, G., 2017. *Social Protection, Migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development*, London: ODI Briefing.

Harroff-Tavel, H. & Nasri, A., 2013. *Tricked and Trapped Human Trafficking in the Middle East*, Beirut: ILO.

High-Level Commission on Health Employment and Economic Growth, 2016. *Working for Health and Growth: Investing in the health workforce*, Geneva: WHO.

Howley, P., 2009. Attitudes towards compact city living: towards a greater understanding of residential behaviour. *Land Use Policy*, 26(3), σελ. 792-798.

ILO, 2014. *Fair Migration Setting an ILO agenda*, Geneva: Report of the Director-General, International Labour Conference 103rd Session.

ILO, 2014. *Maternity and paternity at work: law and practice across the world*, Geneva: ILO.

ILO, 2015. *Global Estimates on Migrant Workers: Results and Methodology- Special Focus on Migrant Domestic Workers*, Geneva: International Labour Office.

ILO, 2015. *Global Wage Report 2014/15 Wages and income inequality*, Geneva: ILO.

ILO, 2016. *Decent work for migrants and refugees*, Geneva: ILO.

ILO, 2016. *ILO Standards on Forced Labour. The New Protocol and Recommendation at a Glance*, Geneva: ILO.

IOM and OECD, 2014. *Harnessing Knowledge on the Migration of Highly Skilled Women*, Geneva: IOM.

IOM, WHO and Government of Sri Lanka, 2017. *Health of Migrants: Resetting the Agenda. Report of the 2nd Global Consultation*, Colombo, Sri Lanka: IOM.

IOM, 1953. *Constitution of the International Organization for Migration*, Geneva: Intergovernmental Committee for European Migration.

IOM, 2003. *IOM Position Paper on Psychosocial and Mental Well-being of Migrants*, Geneva: Eighty-Sixth Session Doc. MC/INF/271.

IOM, 2004. *Migrant Health for the Benefit of All*, Geneva: Eighty-Eighth Session of IOM Council Information Doc. MC/INF/275.

IOM, 2010. *World Migration Report 2010: The Future of Migration, Building Capacities for Change*, Washington, DC: IOM.

IOM, 2011. *Glossary on Migration*. 2nd επιμ. Geneva: IOM- International Migration Law No. 25.

IOM, 2012. *Rural Women and Migration*, Geneva: IOM.

IOM, 2013. *Taking Action against Violence and Discrimination Affecting Migrant Women and Girls*, Geneva: IOM.

IOM, 2015. *Advancing the Unfinished Agenda of Migrant Health for the Benefit of All*, Geneva: 106th Session of IOM Council. C/106/INF/15.

IOM, 2015. *World Migration Report 2015. Migrants and Cities: New Partnerships to Manage Mobility*, Geneva: IOM Publishing.

IOM, 2016. *Facilitation of Safe, Regular and Orderly Migration*, Geneva: Global Compact Thematic Paper.

IOM, 2016. *Summary Report on the MIPEX Health Strand and Country Reports*. 1st. ed. Geneva: IOM Migration Research Series no, 52.

IOM, 2017. *Measuring Migration Governance*, Geneva: Data Bulletin: Informing a Global Compact for Migration.

IOM, 2017. *Migration Initiatives 2018*, Geneva: IOM.

Jayaweera, H., 2014. *Health of Migrants: What Do We Know*, Oxford: Migration Observatory and University of Oxford.

Johnsdotter, S. & Essen, B., 2015. Cultural Change after Migration: Circumcision of girls in Western migrant communities. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics and Gynaecology*, 32(1), σελ. 15-25.

Jordan, 2015. *Regulation of Organising the Private Offices of Recruiting Non-Jordanian House Workers*, Amman: Regulation No.12.

Kabeer, N., 2015. Evolving meanings of "the social" in the international development agenda. *Journal of International and Comparative Social Policy*, 31(2), σελ. 114-131.

Kley, S., 2011. Explaining the Stages of Migration within a Life-course Framework. *European Sociological Review*, 27(4), σελ. 469-486.

Koehler, G., 2015. Seven decades of "development", and now what?. *Journal of International Development. Special DSA Issue*, 27(6), σελ. 733-751.

Koehler, G., 2016. Assessing the SDGs from the standpoint of eco-social policy: using the SDGs subversively. *Journal of International and Comparative Social Policy*, 32(2), σελ. 149-164.

Kofman, E. & Raghuram, P., 2009. *Skilled Female Labour Migration*, Hamburg: Hamburg Institute of International Economic. Focus Migration Policy Brief 13.

Lehtonen, M., 2004. The environmental-social interface of sustainable development: capabilities, social capital, institutions. *Ecological Economics*, 49(1), σελ. 199-214.

Littig, B. & Grießler, E., 2005. Social Sustainability: A catchword between political pragmatism and social theory. *International Journal of Sustainable Development*, 8(1-2), σελ. 65-79.

Lodigiani, E. & Salomone, S., 2012. *Migration-induced Transfers of Norms. The Case of Female Political Empowerment*, Louvain-la-Neuve: IRES Development Studies Working Papers No. 343.

- Max-Neef, M. A., Elizalde, A. & Hopenhayn, M., 1991. *Human Scale Development: Conception, Application and Further Reflections*. 1st. επιμ. New York and London: The Apex Press.
- McAuliffe, M. & Ruhs, M., 2017. *World Migration Report 2018*. Geneva: IOM.
- McKenzie, S., 2004. Social Sustainability: Towards some definitions. *Hawke Research Institute Working Paper Series*, 27(1), σελ. 1-29.
- Milanovic, B., 2011. *Global Inequality: From Class to Location, from Proletarians to Migrants*, Washington DC: World Bank. Policy Research Working Paper 5820.
- Milne, M. & Gray, R., 2013. W(h)ither Ecology? The Triple Bottom Line, the Global Reporting Initiative and Corporate Sustainability Reporting. *J. Bus. Ethics*, 118(1), σελ. 13-29.
- Mouhoud, E., Oudinet, J. & Duwicquet, V., 2011. *International Migration by 2030: Impact of Immigration Policies Scenarios on Growth and Employment.*, Brussels: Paper presented at the AUGUR stakeholders' workshop.
- Murphy, K., 2012. The Social Pillar of sustainable development: a literature review and framework for policy analysis. *Sustainability: Science, Practice & Policy*, 8(1), σελ. 15-29.
- Murphy, M., 2014. Global Care Chains, Commodity Chains and the Valuation of Care: A Theoretical Discussion. *American International Journal of Social Science*, 3(5), σελ. 191-199.
- Negi, N., 2011. Identifying psychosocial stressors of well-being and factors related to substance use among Latino day laborers. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 13(4), σελ. 748-75.
- Nicolai, S., Wales, J. & Aiazzi, E., 2017. *Education, migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development*, London: ODI Briefing.
- Norton, A., Mariotti, C., Shepherd, A. & Kabeer, N., 2014. *What can be done to address intersecting inequalities? Social justice post-2015*, London: ODI Briefing 93.
- OECD, 2001. *Analytic report on sustainable development SG/SD*, Paris: OECD.
- OECD, 2012. *PISA 2012 Results: Excellence Through Equity*. Vol. II Paris: OECD Publishing.
- OECD, 2013. *Skills Outlook 2013: First Results from the Survey of Adult Skills*, Paris: OECD Publishing.
- OECD, 2014. *Is Migration Good for the Economy?*, Paris: Migration Policy Debates.
- OECD, 2017. *Talent Abroad: A Review of Moroccan Emigrants*, Paris: OECD Publishing.
- OECD, 2017. *Interrelations between Public Policies, Migration and Development*, Paris: OECD Publishing.
- O'Neil, T., Fleury, A. & Foresti, M., 2016. *Women on the move. Migration, gender equality and the 2030 Agenda for Sustainable Development*, London: ODI Briefing.

Organization for Economic Cooperation and Development, 2009. *Society at a Glance*, France: OECD.

Pagano, A., 2014. Barriers to Drug Abuse Treatment for Latino Migrants: Treatment Providers' Perspectives. *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*, 13(3), σελ. 273-287.

Peterson, W., 1958. A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, 23(3), σελ. 256-66.

Petrozziello, A., 2013. *Gender on the Move: Working on the Migration-Development Nexus from a Gender Perspective*, Santo Domingo: UN Women.

Pombo, G., 2015. *Migrant Women and Gender Violence. Strategies and perspectives for interventions*, Ciudad de Buenos Aires: IOM Argentina.

President of the General Assembly, 2017. *High-Level SDG Action Event Education*, New York: UN.

Ratha, D., Mohapatra, S. & Silwal, A., 2011. *Migration and Remittances Factbook 2011. Development Prospects Group*. Washington DC: The World Bank.

Rechel, B. et.al., 2013. Migration and health in an increasingly diverse Europe. *Lancet*, 381(9873), σελ. 1235-45.

Rodríguez Pizarro, G., 2002. *Human rights of migrants. Note by the Secretary-General*, New York: UN Doc. A/57/292.

Sabha, N. et.al., 2015. *Uncovering Pathways towards an inclusive green economy. A summary for leaders*, Kenya: UNEP.

Sakiko, F.-P., 2016. From the Millennium Development Goals to the Sustainable Development Goals: shifts in purpose, concept, and politics of global goal setting for development. *Gender & Development*, 24(1), σελ. 43-52.

Samman, E., Presler-Marshall, E. & Jones, N., 2016. *Women's Work: Mothers, Children and the Global Childcare Crisis*, London: Overseas Development Institute.

Satterthwaite, D., 1997. Sustainable Cities or Cities that Contribute to Sustainable Development?. *Urban Studies*, 34(10), σελ. 1982.

Save the Children, 2015. *Education for All in Action in Thailand: A Case Study of Good Practice. The Bang Khun Tian Model*, Bangkok: Save the Children Thailand.

Scheil-Adlung, X., 2013. Health workforce benchmarks for universal health coverage and sustainable development. *Bulletin of the World Health Organization*, 91(1), σελ. 888.

Secretary-General, 2015. *The Road to Dignity by 2030: Ending Poverty, Transforming All Lives and Protecting the Planet*, New York: Synthesis Report on the Post-2015 Agenda.

Selim, J. & Jerspersen, E., 2015. *Human Development Report. Work for Human Development*, New York: UNDP.

Sen, A., 2013. The ends and means of sustainability. *Journal of Human Development and Capabilities*, 14(1), σελ. 6-20.

Sijapati, B., 2015. *Women's Labour Migration from Asia and the Pacific: Opportunities and Challenges*, Bangkok: ILO Issue in Brief No.12.

Singer, H., 1992. Lessons of Post-war Development Experience: 1945-1988. Στο: S. Sharma, επιμ. *Development Policy*. London: Palgrave Macmillan, σελ. 35-80.

South Korea Supreme Court, 2015. *Trade Union and Labor Relations Adjustment Act*, Seoul: Law No.5310.

Stern, N., 2006. *Stern Review: The Economics of Climate Change, Executive Summary*, New York: Cambridge University Press.

Stevens, C., 2005. *Measuring Sustainable Development*, Paris: Statistics Brief OECD No. 10.

Stevens, C. & Kanie, N., 2016. The transformative potential of the Sustainable Development Goals. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 16(3), σελ. 393-396.

Stuart, E. & Woodroffe, J., 2016. Leaving no-one behind: Can the Sustainable Development Goals succeed where the Millennium Development Goals lacked?. *Gender and Development*, 24(1), σελ. 69-81.

Sudhir, A. & Sen, A. K., 1996. *Sustainable Human Development: Concepts and Priorities*. Cambridge: United Nations Development Programme, Office of Development Studies Discussion Paper Series.

Taguma, M., Kim, M., Brink, S. & Teltemann, J., 2010. *OECD Reviews of Migrant Education: Sweden*, Paris: OECD Publishing.

Temin, M., Montgomery, M., Engebretsen, S. & Barker, K., 2013. *Girls on the move: Adolescent Girls and Migration in the Developing World. A Girls Count Report on Adolescent Girls*, New York: Population Council.

Tomás, B. A. et.al., 2013. Tuberculosis in Migrant Populations. A Systematic Review of the Qualitative Literature. *PLOS*, 8(12).

UN System Task Team on the Post-2015 UN Development Agenda, 2012. *Addressing inequalities: The heart of the post-2015 agenda and the future we want for all*, New York: Thematic Think Piece ECE, ESCAP, UNDESA, UNICEF, UNRISD, UN Women.

UN System Task Team on the Post-2015 UN Development Agenda, 2012. *Realizing the Future We Want for All; Report to the Secretary-General*, New York: UN.

UN Women, 2013. *A Transformative Stand-alone Goal on Achieving Gender Equality, Women's Rights and Women's Empowerment: Imperatives and Key Components in the Context of the Post-2015 Development Framework and Sustainable Development Goals*, New York: UN Women Position Paper on the post-2015 development agenda.

UN Women, 2013. *Managing Labour Migration in ASEAN: Concerns for Women Migrant Workers*, Bangkok: Asia-Pacific Regional Office.

UN, 2012. *Review of the contributions of the MDG Agenda to foster development: Lessons for the post-2015 UN development Agenda*, New York: UN System Task Team on the Post-2015 UN Development Agenda.

UN, 2015. Concepts of Inequality. *Development Issues*, 1(1), σελ. 1-2.

UN, 2015. Chapter 6: Violence against women. In: *The World's Women 2015. Trends*. New York: UN DESA, σελ. 139-162.

UN, 2015. Population and families. In: *The World's Women 2015. Trends and Statistics*. New York: UN DESA, σελ. 10-12.

UNDESA, 2015201. *Inequality and the 2030 Agenda for Sustainable Development*, New York: Development Issues No.4.

UNDP, 1993. *Human Development Report: People's Participation*, New York and Oxford: Oxford University Press.

UNDP, 1995. *Human Development Report: Gender and Human Development*, New York και Oxford: Oxford University Press.

UNDP, 1997. *Human Development Report: Human Development to Eradicate Poverty*, New York and Oxford: Oxford University Press.

UNDP, 2014. *Gender Equality Strategy 2014-2017. The Future We Want: Rights and Empowerment*, New York: UNDP.

UNDP, 2016. *Support to the Implementation of Sustainable Development Goal 10: Reducing Inequality within and among countries*, New York: UNDP.

UNESCO and Education 2030, 2017. *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*, Paris: UNESCO.

UNESCO, 1990. *World Declaration on Education for All*, Jomtien: World Conference on Education for All Meeting Basic Learning Needs.

UNESCO, 2000. *The Dakar Framework for Action. Education for All: Meeting our Collective Commitments*, Dakar: World Education Forum.

UNESCO, 2011. *The Hidden Crisis: Armed Conflict and Education*, Paris: EFA Global Monitoring Report.

UNESCO, 2014. *GEM Final Statement. The Muscat Agreement*, Muscat: Global Education for All Meeting.

UNESCO, 2015. *Education for all: Achievements and Challenges*, Paris: EFA Global Monitoring Report.

UNESCO, 2016. If you don't understand, how can you learn?. *Global Education Monitoring Report. Policy Paper*, 24(1), σελ. 1-9.

UNESCO, 2017. *Migration and education. Paper commissioned for the Global Education Monitoring Report*, Paris: UNESCO and GEM Doc. ED/GEMR/MRT/2019/T1/3.

UNESCO & GEM, 2016. *Leaving no one behind: How far on the way to universal primary and secondary education?*, Paris: UNESCO, Policy Paper 27/ Fact Sheet 37.

UNFPA, 2015. *Policy Brief: Female Migrants. Second Mayoral Forum on Mobility, Migration and Development*, Quito: United Nations Population Fund.

UNICEF; UNESCO;, 2013. *Making Education a Priority in the Post-2015 Development Agenda*, Dakar: Report of the Global Thematic Consultation on Education in the Post-2015 Development Agenda .

United Nations Children's Fund Regional Office for CEE/CIS, 2016. *The Entitlements of Refugee and Migrant Children in 33 European Countries*.

United Nations Research Institute for Social Development, 2010. *Combating Poverty and Inequality: Structural Change, Social Policy and Politics*, Geneva: UNRISD.

Vallance, S., Perkins, H. C. & Dixon, J. E., 2011. What is social sustainability? A clarification of concepts. *Geoforum*, 42(1), σελ. 342-348.

van der Akker, T. & Roosmalen, J., 2015. Maternal mortality and severe morbidity in a migration perspective. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics and Gynaecology*, 32(1), σελ. 26-38.

Vevik, T. & Keitsch, M., 2010. Exploring relationships between universal design and social sustainable development: some methodological aspects to the debate on the sciences of sustainability. *Sustainable Development*, 18(5), σελ. 295-305.

Vinod, T., Yan, W. & Xibo, F., 2000. *Measuring Education Inequality: Gini Coefficients of Education*, Washington: World Bank.

Vladimirova, K. & Le Blanc, D., 2015. *How well are the links between education and other sustainable development goals covered in UN flagship reports? A contribution to the study of the science-policy interface on education in the UN system*, New York: DESA Working Paper No.146 Doc. ST/ESA/2015/DWP/146.

Vlek, C. & Steg, L., 2007. Human behavior and environmental sustainability: problems, driving forces and research topics. *Journal of Social Issues*, 63(1), σελ. 1-19.

Waage, J., et.al., 2015. Governing the UN Sustainable Development Goals: Interactions, infrastructures, and institutions.. *The Lancet Global Health*, 3(5), σελ. 251-252.

Walmsley, T., Winters, A. & Ahmed, A., 2011. The impact of the movement of labour: Results from a model of bilateral migration flows. *Global Economy Journal*, 11(4), σελ. 1-24.

WHO, Gobierno de Espana and IOM, 2010. *Health of Migrants- The Way Forward. Report of a global consultation*, Madrid: WHO.

WHO, 2004. *Joint Learning Initiative Report. Human Resources for Health: Overcoming the Crisis*, Washington DC: Harvard University Press.

WHO, 2006. *The World Health Report 2006- Working Together for Health*, Geneva: WHO.

WHO, 2007. *Health of Migrants. Report by the Secretariat*, Geneva: WHO 122nd Session, Provisional agenda item 4.8 Doc. EB122/11.

WHO, 2008. *Sixty-first World Health Assembly Resolutions and Decisions. Resolution WHA61.17 Health of Migrants*, Geneva: WHA61/2008/REC/1.

WHO, 2010. *WHO Global Code of Practice on the International Recruitment of Health Personnel Sixty-third World Health Assembly- WHA63.16*, Geneva: WHO Doc. A63/8.

WHO, 2013. *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*, Geneva: WHO.

WHO, 2014. *A Universal Truth: No Health without a Workforce*, Geneva: Global Health Workforce Alliance and World Health Organization.

WHO, 2015. *World Malaria Report*, Geneva: WHO.

WHO, 2016. *Report 69th World Health Assembly Technical Briefing on Migration and Health*, Geneva: WHO Technical Briefing.

WHO, 2017. *Promoting the health of refugees and migrants. Draft framework of priorities and guiding principles to promote the health of refugees and migrants*, Geneva: WHO Doc. A70/24.

WHO, 2017. *World Health Statistics 2017: Monitoring Health for the Sustainable Development Goals*, France: WHO.

Wismar, M., et.al., 2011. *Health Professional Mobility and Health Systems. Evidence from 17 European Countries*, Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, Observatory Studies Series, No.23.

Wojczewski, S., et.al., 2015. African Female Physicians and Nurses in the Global Care Chain: Qualitative Exploration from Five Destination Countries. *PLoS*, 10(6), σελ. 1-20.

World Bank, 2014. *Migration and Development Brief 26*, Washington DC: World Bank.

World Bank, 2016. *Migration and Remittances. Recent Developments and Outlook*, Washington DC: Migration and Development Brief 26.

World Bank, 2017. *Migration and Remittances: Recent Developments and Outlook. Special Topic: Return Migration*, Washington DC: Migration and Development Brief 28.

World Economic Forum, 2015. *Global Risks Report 2015*, Geneva: WEF.

World Education Forum, 2015. *Education 2030 Incheon Declaration and Framework for Action towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all*, Incheon: UNESCO.

Πρωτογενείς Πηγές

Commission for Social Development, 2015. *Fifty-third session: Rethinking and strengthening social development in the contemporary world. Report of the Secretary-General*, New York: Economic and Social Council: E/CN.5/2015/3.

Commission for Social Development, 2017. *Report on the fifty-fifth session*, New York: Economic and Social Council: E/2017/26-E/CN.5/2017/10.

Commission on Human Rights, 1998. *Measures to improve the situation and ensure the human rights and dignity of all migrant workers. Report of the working group of intergovernmental experts on the human rights of migrants submitted in accordance with Commission on Human Rights Res. 1997/15*, New York: UN Doc: E/CN.4/1998/76.

European Commission, 2012. Commission staff working document on an action plan for the EU health workforce, Strasbourg: European Commission SWD(2012) 93 final.

Economic and Social Council, 2013. *Emerging issues: the social dimension in the global development agenda beyond 2015. Note by the Secretariat*, New York: UN, E/CN.5/2013/11.

Economic and Social Council, 2013. *Emerging issues: the social drivers of sustainable development. Note by the Secretariat*, New York: UN, E/CN.5/2014/8.

Economic and Social Council, 2015. *Emerging issues: contributions of social development to the transition from the Millennium Development Goals to the sustainable development goals*, New York: UN, E/CN.5/2015/6.

GA, 1990. *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*, New York: UN Doc. A/RES/45/158.

GA, 2000. *Resolution adopted by the General Assembly: 55/2. United Nations Millennium Declaration*, New York: UN Doc: A/RES/55/2.

GA, 2006. *Summary of the High-level Dialogue on International Migration and Development. Note by the President of the General Assembly*, New York: UN Doc. A/61/515.

GA, 2013. *A life of dignity for all: accelerating progress towards the Millennium Development Goals and advancing the United Nations development agenda beyond 2015. Report of the Secretary-General*, New York: UN Document: A/68/202.

GA, 2013. *Declaration of the High-level Dialogue on International Migration and Development*, New York: UN Doc. A/68/L.5.

GA, 2013. *International Migration and Development. Report of the Secretary-General for the High-level Dialogue on International Migration and Development*, New York: UN Document: A/68/190.

GA, 2014. *Protection of Migrants*, New York: Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2013. Doc. A/RES/68/179.

GA, 2016. *International Migration and Development. Report of the Secretary-General*, New York: UN Doc. A/71/296.

GA, 2016. *New York Declaration for Refugees and Migrants*, New York: UN Doc. A/RES/71/1.

IAEG-SDGs, 2017. *Report of the Inter-Agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators. Note by the Secretary-General*, New York: Economic and Social Council: E/CN.3/2017/2, Annex III.

ILO Governing Body, 2013. *Six Point Strategy for work on the post-2015 agenda*, Geneva: ILO Doc. GB.319/INS/4.

ILO, 1949. *Migration for Employment Convention (Revised)*, Geneva: ILO 32nd ILC session CO97- No.97.

ILO, 1975. *Migrant Workers (Supplementary Provisions) Convention*, Geneva: ILO 60th ILC Session C143- No.143.

ILO, 2017. Report Addressing governance challenges in a changing labour migration landscape, Geneva: IOL 106th Session, ILC.106/IV.

IOM, 2015. Migration Governance Framework, Geneva: 106th Council Session Resolution No. 1310.

IOM, 2015. IOM Gender Equality Policy 2015-2019, Geneva: Council 106th Session Doc. C/106/INF/8/Rev.1.

IOM, 2015. IOM Gender Equality Policy 2015-2019. 106th Council Session, Geneva: IOM Doc. C/106/INF/8/Rev.1.

IOM, 2015. Migration Governance Framework. The essential elements for facilitating orderly, safe, regular and responsible migration and mobility of people through planned and well-managed migration policies, Geneva: IOM Council 106th Session, Doc. C/106/40.

OHCHR, 1989. Convention on the Rights of the Child, New York: GA Res. 44/25.

Secretary-General, 2017. Progress towards the Sustainable Development Goals. Report of the Secretary-General, New York: UN Doc. E/2017/66.

UN DESA, 2013. *International Migration Policies. Government Views and Priorities*, New York: UN Doc. ST/ESA/SER.A/342.

UN DESA, 2015. *International Migration Report 2015: Highlights*, New York: UN Doc. ST/ESA/SER.A/384.

UN, 2002. *Johannesburg Declaration on Sustainable Development*, Johannesburg: UN Doc. A/CONF.199/20.

UN General Assembly, 1987. *Development and International Co-operation: Environment. Report of the World Commission on Environment and Development. Note by the Secretary-General*, Geneva: UN Documents: A/42/427.

UN, 1945. *Charter of the United Nations*, San Francisco: UN.

UN, 1948. *Universal Declaration of Human Rights*, Paris: GA Res. 217A.

UN, 1951. *Convention Relating to the Status of Refugees*, Geneva: UNHCR.

UN, 1966. *International Covent on Economic, Social and Cultural Rights*, New York: GA Res. 2200 A (XXI).

UN, 1972. *Report of the United Nations Conference on the Human Environment*, Stockholm: UN Doc. A/CONF.48/14/Rev.1.

UN, 1990. *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families*, New York: UN Doc. A/RES/45/158.

UN, 1990. *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*, New York: General Assembly Resolution 45/158.

UN, 1992. *Convention on Biological Diversity*, Rio de Janeiro: UN.

UN, 1992. *Report of the United Nations Conference on Environment and Development*, Rio de Janeiro: GA: A/CONF.151/26 (Vol. I).

UN, 1992. *United Nations Conference on Environment and Development: Agenda 21*. Rio de Janerio, Brazil, UN Division for Sustainable Development.

UN, 1994. *Convention to Combat Desertification in those Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, Particularly in Africa*, Paris: UN Doc..

UN, 1994. *Report of the International Conference on Population and Development*, Cairo: UN Doc. A/CONF.171/13/Rev.1.

UN, 1995. *Report of the Fourth World Conference on Women*, Beijing: UN Doc. A/CONF.177/20/Rev.1.

UN, 2000. *United Nations Millennium Declaration*, New York: UN: A/RES/55/2.

UN, 2012. The Future we want. Outcome document of the United Nations Conference on Sustainable Development, Rio de Janeiro, Brazil: UN A/RES/66/288.

UN, 2015. Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for Development, Addis Ababa: UN Doc. A/RES/69/313.

UN, 2015. The Millennium Development Goals Report 2015, New York: UN.

UN, 2015. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, New York: GA: A/RES/70/1.

UN, 2016. Leaving no one behind: the imperative of inclusive development. Report on the World Social Situation 2016, New York: Department of Economic and Social Affairs, ST/ESA/362.

World Commission on Environment and Development, 1987. Our Common Future, New York: UN General Assembly A/42/427.

Ηλεκτρονικές Πηγές

Cairns, G., 2015. *Four in ten people diagnosed with HIV in Europe are migrants*, AIDSmap. Διαθέσιμο στο: <http://www.aidsmap.com/Four-in-ten-people-diagnosed-with-HIV-in-Europe-are-migrants/page/2978799/> [Πρόσβαση 7/ 11/ 2017].

ECESA, 2017. *HLPF Thematic Review of SDG3: Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages*.

Διαθέσιμο στο:

https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/14367SDG3format-rev_MD_OD.pdf [Πρόσβαση 07/ 11/ 2017].

Edwards, A., 2016. *UNHCR viewpoint: "Refugee" or "migrant" - Which is right?*. Διαθέσιμο στο: <http://www.unhcr.org/news/latest/2016/7/55df0e556/unhcr-viewpoint-refugee-migrant-right.html> [Πρόσβαση 7/10/2017].

Hitchcock, D. & Willard, M., 2011. *Confused about social sustainability? What it means for organizations in developed countries*.

Διαθέσιμο στο:

https://www.sustainabilityprofessionals.org/sites/default/files/Confused%20about%20social%20sustainability_0.pdf [Πρόσβαση 22/9/2017].

ILO, 2012. *Social Protection Floors. Recommendation 202*.

Διαθέσιμο στο:

http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:3065524 [Πρόσβαση 24/11/2017].

OECD, 2016. *Universal Health Coverage and Health Outcomes. Final Report for the G7 Health Ministerial Meeting in Paris*.

Διαθέσιμο στο: <http://www.oecd.org/els/health-systems/Universal-Health-Coverage-and-Health-Outcomes-OECD-G7-Health-Ministerial-2016.pdf> [Πρόσβαση 7/ 11/ 2017].

Task Team for the Global Thematic Consultation on Health, 2013. *Health in the Post-2015 Agenda. Report of the Global Thematic Consultation on Health.* Διαθέσιμο στο: http://www.who.int/pmnch/media/press_materials/pr/2013/health_post-2015_agenda.pdf?ua=1 [Πρόσβαση 2 11 2017].

UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women, 1992. *CEDAW General Recommendation No.19: Violence against women.*

Διαθέσιμο στο:

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>

[Πρόσβαση 27/ 11/ 2017].

UNESCO, 2015. *Learning to live together UNESCO's Glossary on Migration.*

Διαθέσιμο στο: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/> [Πρόσβαση 07/9/2017].

UNESCO, 2016. *Unpacking Sustainable Development Goal 4 Education 2030 Guide.*

Διαθέσιμο στο: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002463/246300E.pdf> [Πρόσβαση 19/ 11/ 2017].

Vandemoortele, J., 2012. *Advancing the global development agenda post-2015: Some thoughts, ideas and practical suggestions.*

Διαθέσιμο στο: http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/jan_vandemoortele_Aug.pdf

[Πρόσβαση 24/9/2017].

WHO, 2015. *Migration and Health: key issues.*

Διαθέσιμο στο: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-determinants/migration-and-health/migrant-health-in-the-european-region/migration-and-health-key-issues#292932> [Πρόσβαση 7/ 11/ 2017].

Working Group on SRHR, 2016. *Sexual and Reproductive Health and Rights. Agreements and Disagreements. A Background Document of the Evidence Base.*

Διαθέσιμο στο: <http://womens.dk/wp-content/uploads/2015/11/SRHR-Background-paper-2016-Dec-kopi.pdf> [Πρόσβαση 27/ 11/ 2017].